

M

CASPARIS ZIEGLERI
in
HUGONIS GROTII
de
IURE BELLI AC PACIS
LIBROS
NOTÆ &
ANIMADVERSI
ONES.
WITTEBERGÆ
SUMPTIB. HÆREDUM
D. TOB. MEVII
ET
EL.ERD. SCHUMACHERI
ANNO. 1666.

CASPARIS ZIEGLERI, JC.
Consiliar. Electoral. Saxon. & Facultat. Jurid. in Academiâ Witteberg. Ordinarii,

In

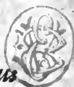
HUGONIS GROTII

De

JURE BELLI AC PACIS

LIBROS,

Qvibus Naturæ & Gentium jus explicavit,

NOTÆ ET ANIMADVERSIONES SUBITARIÆ.

EDITIO SECUNDA, INDICE AUCTIOR.

WITTEBERGÆ,
Sumptibus Hæred. D. TOBIÆ MEVII, & ELERDI SCHUMACHERI,
Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.
ANNO M. DC. LXXVI.

Admodùm Reverendo

DOMINO

GODOFREDO CHRISTIANO BOSIO,

SS. Theol. Licentiato, & Ecclesiæ apud Lipsienses Symmystæ,

Affini & Amico summo.

ADscribo hîc nomen tuum, ut & qvantum Tibi debeam, & qvantum tuam æstimem amicitiam, publicè contester. Junxerunt nos olim communia studia, qvibus tùm dediti eramus, atq; hinc, ut solet, nata est amicitia, qvalis in Academiis coalescit, omnium arctissima & firmissima. Ego primùm

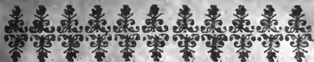
mùm æstimatione qvâdam ingenii tui, Tu vicissim opinione fortasse nonnullâ, qvam de meis moribus habebas, me dilexisti. Hinc benevolentia, hinc fides: qvam consvetudo ita auxit, ut tandem Soldurìorum conditione & lege adinvicem uteremur. Factum hinc est porrò, ut & multæ & magnæ in me confluerent utilitates, qvibus si carendum fuisset, turbida sæpè & parùm jucunda extitisset, qvam traho, vita. Ut ergò hujus rei publicum aliqvod extet testimonium, en Tibi studiorum meorum partem haud exiguam, qvam Tibi nuncupo; miscellam eam qvidem & qvasi confusaneam, Tibi tamen

fortè

fortè non ingratam. Nec est, qvòd belli nomen in fronte libri formides, idq́ꝫ procul Ecclesiastico munere, qvod geris, existimes. Nec enim ad me magis pertinet illud, qvi & scholis innutritus sum, & fomitem ejus, dissensiones scilicet, atqꝫ discordias cane pejus & angve fugio. Non verò ille est horum librorum scopus, ut, qvibus artibus bella gerantur, munimenta extruantur & evertantur, incendio urbes & ruinæ dentur, acies instruantur, homines trucidentur, inde qvis addiscat, sed ut constet, qvâ conscientiâ, cujus in foro Tu præsul es, & qvo jure ista omnia suscipiantur. In his occupatus fuit Grotius, & ego

post eum. Qvàm benè uterqve, judicent illi, qvibus idem est studium, eademq; castissima animi contentio. Tu verò suscipe hoc, qvod offero, munusculum levidense, certissimum amoris pignus, ut me porrò amicum amatumq; habeas. De meo affectu nolo ineptè gloriosus esse, ut tutiorem à fascino amicitiæ tuæ posses- sionem habeam. Nos enim satis magnum alter alteri theatrum sumus. VALE.

CASPAR ZIEGLERUS,
D.

LECTORI S.

DUm in Hugonis Grotii de jure belli & pacis libros notas & animadversiones meas publicæ nunc luci expono, monendus mihi es, LECTOR, non uno continuo tempore, sed interruptis planè vicibus, animo sæpè in diversa distracto, eas compositas esse. Anni elapsi sunt qvasi decem, cùm nobilissimi qvidam & in bonarum disciplinarum opere freqventes juvenes istorum librorum enarrationem & clariorem interpretationem à me peterent. Ego tùm Autoris stupendam & in omni literarum genere oppidò qvàm exercitatam eruditionem, tùm & in rebus probè subactum & versatum judicium reveritus, numqvid in hoc genere præstare, & ejus sermonem, concisum sæpè & involutum, justo interpretamento indipisci possem, mecum dubitabam. Ne tamen desideriis eorum deessem, periculum me facere velle promisi, sed per solum librum primum, ut ex hoc veluti tentamine, qvantum progredi liceret porrò, mecum deinceps constituere possem. Rem igitur exorsus, intra qvinde-

cim hebdomadas qvotidianis dissertationibus librum istum absolvi, qvibus defunctus adhuc tùm deliberavi, qvatenus pergendum esset. Ab eo tempore, cùm paulò pòst familiari luctu impeditæ essent res meæ, & subinde occurrerent, qvæ animum aliò verterent, qvievit apud me Grotius per integrum, nî fallor, triennium. Intereà mutata erat Academiæ facies, & discesserant illi, qvi autores mihi suscepti laboris fuerant; venerant alii. Hi verò integrum mox opus ut percurrerem, idq; ab initio repeterem, flagitare incipiebant. Ego in primo libro, qvantum jam temporis insumptum fuisset, qvantumqve viaticum haberet autor ad faciendum negocium, cùm exposuissem, & illi hinc dubitare cœpissent, num ad finem usqve persistere ipsis liceret, qvandoqvidem reliqvi, qvi restabant libri, haud paulò plus temporis exigere videbantur, facilè impetravi, ut librum secundum ordiri permitterent. Sic igitur denuò rem aggressus ultra semestre spacium continuavi. Nondum autem dimidiatum librum istum absolveram, cùm qvaqvaversum ex Academiâ abiret & avocaretur maxima pars eorum, qvi nomina sua ad Auditorium nostrum professi fuerant. Et ego ab uno

uno vel altero, ut qviescerem tantisper, donec numerosiores ipsi, ut sperabant, fierent, admonitus, labori isti secundâ vice renuncio, eâ animi obfirmatione, ut derelictui eum posthac haberem, præsertim cùm augerentur negocia, qvæ nos qvotidiè premunt. Fuerunt tamen successu temporis identidem, qvi mihi aures vellicarent, ut pergerem, non juvenes tantùm qvotidiè nobis obversantes, sed viri etiam graves & eruditione insignes. Ego verò illis, ut maximè vellem, negociis tamen non statis tantùm & ordinariis, sed ex improviso etiam assiduis & qvotidianis obrutum, & propterea imparem me huic studio confitebar. Obversabantur animi judicia, qvibus vel præsidere vel adsidere me jussit SERENISSIMUS SAXONIÆ ELECTOR. Considerabam me totum nunc Juridicinæ mancipatum cogitare de rebus, qvæ ad humaniores literas spectant, ampliùs non posse. Perpendebam ingenium ex qvotidiano causarum forensium usu planè detritum & retorridum, mentis acumen in isto studii genere remissius, valetudinem afflictam, crebras actuariorum, tabulariorum, tabellionum, scribarum & aliorum ministrorum publicorum, tùm & ipsorum litigan-

gantium interpellationes, qvibus omnibus qvandoqve me vix sufficere lubens agnoscebam. Qvî igitur tractare præsumerem librum tàm singulari & recondità eruditione præstantem, qvalis est hic Grotii? Tandem verò iteratis petitionibus fractus telam tot annis intermissam pertexere decrevi, eamqve continuo progressu per divinam gratiam feliciter, non tamen sine tædio & molestiâ, tandem absolvi. Habes, benivole Lector, fata hujus mei commentarii, qvem nec ederem qvidem, nisi exempla à me petita fuissent, ut describi facerem, compluria. Non possum nec volo multa de eo promittere, qvandoqvidem tumultuariâ sæpè operâ excidit, ut fieri solet, qvando ad demensum temporis res peragenda est. Doleo enimverò, atqve id jam sæpè malè me habuit, qvòd liber tàm insignis, tàm præclarâ prudentiâ refertus non potuerit enucleari consideratiùs. Utiqve enim ex tali studiorum genere plus accedere jurisprudentiæ certus sum, qvàm ex tetricâ & spinosiore atqve anxiâ legum Romanarum contemplatione, nihil interdum ad ornandum juvandumqve usum vitæ pertinente. Nec soleo ego in scholis meis vel Ulpiano, vel Papiniano, vel ipsi deniqve Justiniano tàm cæco assensu blandiri, ut non identidem ad

na-

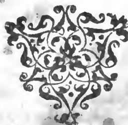
uralia recurrere principia & veras juris
justitiæ causas eruere mihi integrum re-
vem. Et, nî fallor, seculi nostri hæc
es est, qvod in Academiis ad leges Ro-
nas ita asſvefieri cogantur juvenes, ut
omni controversiâ, etiam ubi inter sum-
os Principes lis vertitur, non aliunde
cisionem petendam credere oporteat,
àm ex jure Romanorum & legibus isti
i Reipublicæ accommodatis. Fac mihi
m talem publico regimini admoveri, &
: lege condendâ deliberationem institui,
bnixo ille animo leges, qvas didicit, ad
auseam evomet, & Romanorum institu-
, ut Τερμόνων ἱερὰ observabit, nec admit-
et, legem novam aliter scribi. Sic igitur
ffectus omnes, e.g. patriæ potestatis mo-
ibus Romanis introductæ matri denegabit,
via scilicet matrem liberos in potestate ha-
ere noluit Respublica Romana. At ve-
ò non ampliùs inter Romanos scribere
oportuit legem, sed inter eos populos, qvî
ductum naturæ secuti utriqve parenti ean-
dem deferunt potestatem, idem imperi-
um, nisi qvod in contentione imperio-
rum primas relinqvant patri. Sunt ejus-
modi alia plura nostræ Reipublicæ Germa-
nicæ minùs convenientia, qvæ si qvis in
argumentum exhibere velit novæ legis, Ger-
maniam is in provinciæ formam redigere
velle

velle cenſebitur, victor, ſi diis placet, ſcholaſticus & umbratilis. Qvocirca ille demum veram non ſimulatam philoſophiam affectare mihi videtur, qvi civile jus ad altiora & ſuperiora principia revocat, & in illis verum juſti & æqvi fundamentum inqvirit. Et hoc qvidem Grotii in his libris eſt ſtudium, non proletarium id & perfunctorium, ſed acre, ſubtile, & in omnem literaturam ſummo cum ingenio excurrens. Qvo qvidem in genere hoc unicum optarem, veræ religioni addictum eum fuiſſe, nec tàm crebras elegantisſimo opere addidiſſe heterodoxias, propter qvas nec Pontificiis, qvi anno hujus ſeculi XXVII. librum hunc ſolenni decreto ſuis prohibuerunt, nec aliis etiam ullis commendare ſe potuit. In cæteris facilior cum eo eſt collatio, præſertim ſi res ipſas, de qvibus agit, in ſe ſpectes ſine integumento, qvod plerumqve ille ex variis Doctoribus, ut fuit πολυμαθέστατος, elegantem in modum concinnat. Sed nec illud qvidem probare ſemper poſſum, qvod ſæpè generale aliqvod ἀξίωμα per inductionem exemplorum conſtituit, idqve inde juris gentium eſſe concludit, non attendens, dari æqvè exempla in contrarium, nec ullum tantum flagitium eſſe, qvod defendi exemplis non posſit. Ego id dedi ope-

operam, ut veritas rerum nullo apparatu eruatur, de illis, qvæ in auxilium accersuntur, qvalia sunt exempla, Oratorum & Poëtarum sententiæ, Patrum Ecclesiæ monita & ejusmodi alia, parum plerumqve sollicitus. Notas ipsas brevi & philosophico ferè stylo concepi, verba veluti ex ore Grotii prærupto sermone arripiens, eaqve vel probans, vel confutans, vel limitans. Qvâ tamen in re eo moderamine usus sum, ut ipsum Grotium, si viveret, non invitum nec cum indignatione me admissurum persvasum habeam. Est hominum genus qvoddam maledicum & prodigiosum, qvi leviora qvæqve menda in immensum extendunt, sibi tantùm, non aliis æqvè faciles, & suis lapsibus largè ignoscentes. Illorum ego in me bilem deprecor, & qvod Justinianus dixit, in nullo peccare divinitatis magis qvàm humanitatis esse, sæpiùs regerere non desinam. Disserentium inter se reprehensiones, ut rectè Cicero monet, non sunt vituperandæ, maledicta, contumeliæ, tùm iracundæ contentiones concertationesqve in disputando pertinaces, indignæ mihi Philosophiâ videri solent. Neqve enim disputari sine reprehensione, nec cum iracundiâ aut pertinaciâ rectè disputari potest. Qvare deridiculum faciunt, qvi in hoc commentario

verè

verè repentino & subitario acrius judicium & magis consideratam operam reqvirunt. Facilè me excusatum dabit, qvi qvotidianos meos labores perspectos habet. Nitidiores faciant notas, qvibus abundè & ingenii & ocii & verborum est. Ego Grotio nunc valedico, nunqvam posthac eum repetiturus, ne lacessitus qvidem.

NOTÆ

NOTÆ & ANIMADVERSIONES In PROLEGOMENA.

Ut divinis constitutum legibus] Refertur enim jus naturæ ad DEUM, primum ejus autorem, qvod & profitetur Hierocles *in aurea Pythag. carm. vers. 29. Idem est*, inqvit, *rationi parére, atq; Deo. Natura enim, qvæ rationis est particeps, cùm splendorem suum, suamq; lucem sortita est, ea ipsa amplectitur, qvæ divina lex statuit, nec discrepat à DEI sententiâ animus, qvi secundum DEUM se babet.*

Attigerunt pauci] JCti enim dum solliciti sunt circa leges Rom. earumq; interpretationem & applicationem, non facilè longiùs digrediuntur, qvàm qvà patet via ab Justiniano primùm trita & ostensa. Inter Pontificios autem, qvi morum disciplinam profitentur, hanc qvidem sibi propriam affectant rei curam, ut dogmata sua ex principiis ju-

 ris

ris naturæ ſtabiliant, ſed ex perversâ animi indole tàm nefanda ſæpè & deteſtanda tuentur, ut ſatius ſit, prorſus illis abſtinere, qvàm cum periculo animum adplicare. Talium dogmatum farraginem qvaſi in compendium congesſit Ludovicus Montaltius in ſuis literis provincialibus, qvibus hoc effecit, ut ingentia iſta, qvæ mundo hactenus obtruſerunt, & ſpiſſa volumina evolvendi, omne facilè extingvatur & intercidat Lectori deſiderium.

Exterarumq; nationum] qvippe qvæ alio jure inter ſe contineri, & ſibi invicem obligari neqveunt. Et exhinc de fide ſervandâ placitum juris eſſe naturalis agnoſcit JCtus *in l. 1. ff. de conſtit. pecun.* Vid. Robert. Sharrok *de offic. cap. 4.*

Nihil injuſtum, qvod utile] Pesſimum eſt veri affectûs venenum, ſua cuiqve utilitas, ait Galba apud Tacit. *l. 1. hiſt.* Plerumqve tamen id, qvod utile videtur, ſub juſtitiæ colore ſe commendat, aut facit ſaltem, ut juſtitiæ argumenta conqvirantur, ne, qvod ita concupitum fuit, apud alios parum benignè excipiatur. Vid. Franciſc. à Victoriâ *relect. 3. n. 13.*

Bellum ab omni jure abeſſe longisſimè] Qvæ belli ſint calamitates, &

& qvàm parum in iis hodiè leges valeant, pleni ſunt doctorum Virorum Commentarii. Ex JCtis noſtris videri poteſt Andreas Gail. *de pac. publ. l. 1. c. 4. n. 33. ſeq.* Nec verò in hoſtico tantùm ſeſe ea hodiè exſerit militum protervitas, ſed inter ſuos etiam, & amicos, qvibus non magis benè cupiunt, qvàm hoſtes infenſisſimi. Cauſa hujus remisſioris diſciplinæ non una eſt. Primùm enim hodiè conſcribuntur milites undecunqve concurrentes, urbium ſuarum fex & purgamentum, otioſi, legum impatientes, parentibus immorigeri, maximi mulierum mœchi, qvibus neqve boni neqve mali intellectus eſt, qvi neqve in victoriâ decus, neqve in fugâ flagitium putant. Deinde præficiuntur eis duces ejusdem notæ, qvandoqve etiam imperiti & ignari rerum gerendarum, qvi proinde contemtui habentur à militibus ſubjectis, tàm imprudentis regiminis impatientibus. Tandem verò ſupremorum Ducum conniventia multùm auget militum ferociam, qvippe qvi ex impunitate criminibus patrocinium qværunt, & exemplis irritati pejora qvotidiè moliuntur. Audivi ipſe ab magno belli Duce, ideò ſe minùs animadvertere in petulantes militum ſuorum mores, ut eò magis morigeros eos haberet ad qvosvis actus bellicos. Tàm tenaciter ſcil. uti Principum animis ratio ſtatûs, ſic Ducum militarium

mentibus inhæsit ratio belli, qvâ plurima crudelitatis atqve injustitiæ specimina commendare solent & excusare.

Jura sibi homines utilitate sanxisse] Non melior est Philosophia Thomæ Hobbes, de qvâ dicam infr. *ad l. 1. c. 2. §. 1.* Oppidò impudenter docuit ille, vanum omninò esse conscientiæ nomen, opinionesq; esse obstinatas, qvæ vulgò sub tàm venerabili coluntur nomine: naturam neminem ad innocentiam aut fidem obligâsse, sed in statu belli & injuriarum homines sibi invicem non Deos, sed lupos, pardos & leones reliqvisse, *Leviath. p. 1. c. 7.*

Sed eximium animans] In Zoroastris oraculis magicis eleganter dicitur τολμηροτάτης φύσεως τέχνασμα, machinamentum naturæ confidentissimæ, qvia scil. ut Plethon commentatur, res arduas aggreditur. Et hinc modò nexus Dei & mundi, modò rerum materialium & immaterialium horizon appellatur, ut est apud Philon. *lib. de opific. mund.*

Appetitus societatis] Freqvens in omnium ore est Aristotelis illud, qvòd homo sit ζῶον πολιτικὸν, qvanqvam id non præcisè de societate civili sit intelligendum. Maximè autem huc faciunt verba Cicero-

ceronis *in Lal. A naturâ potiùs, qvàm ab imbecillitate orta amicitia eſt, & ſocietas, applicatione magis animi, cum qvodam ſenſu amandi, qvàm cogitatione, qvantum illa res utilitatis eſſet habitura.* Conf. Gvalther. Donaldſon. *in ſynopſ. Oeconom. c. 2.* Fr. à Victoriâ *relect. 3. n. 4.*

Ex principio aliqvo intelligente extrinſeco] Vellem clariùs mentem ſuam explicâſſet Grotius, & definitè magis principium iſtud extrinſecum propoſuiſſet. Qvod ſi providentiam intelligit divinam, & motum divini Numinis, falsè ſibi obſtrepentem inveniet Janum Huarthem *in ſcrutin. ingen. cap. 7.* qvòd naturales Philoſophos admodum dedeceat, effectus immediatè ad DEUM reducere, cauſis intermediis prorſus relictis. Nos omnem brutorum induſtriam ad inſtinctum referimus naturæ, cum Sperlingio noſtro *l. 1. inſtitut. Phyſ. cap. 6. qv. 3.* & eum ſecuto Joh. Frid. Hornio *de ſubject. jur. nat. c. 6.* Nec neceſſe eſt, ut ad principium aliqvod extrinſecum ideò recurrat Grotius, qvia circa actus alios par intelligentia in brutis non apparet. Argumentum enim hoc eſt, multò inferiorem ratione & intellectu noſtro eſſe illum inſtinctum naturæ in brutis, nec ratiocinatione eum niti, ſed nudo qvodam impulſu, qvi ad ſimilia aut paria ſæpè non fertur.

Propensio qvædam] imò verò propter corruptissimum hominis statum tota propensio in infantibus est ad malum. Simulac in lucem editi sunt, deprehenduntur manifesta iræ, rancoris, fastidii, impatientiæ, aliorumqve inordinatorum motuum indicia. *Vidi ego*, inqvit Augustinus, *l. 1. confess. c. 7. & expertus sum zelantem parvulum; nondum loqvebatur, & intuebatur pallidus amaro adspectu collactaneum suum &c.* Dum igitur in intellectûs operationibus nondum exercitatus est infans, dumq; tota ejus natura depravata est, & ad malum propendet, videtur præter naturam facere, si qvid boni & juri naturali conveniens agit.

Fons est ejus juris] Facere hîc non possum cum Grotio. Dictamina enim rectæ rationis sunt universalia, & diffundere se debent universaliter in qvævis objecta. At satisfieri posset huic appetitui, qvem Grotius ut fontem juris naturalis supponit, si tantùm cum unâ familiâ, aut cum unâ gente & populo tibi societas fuerit, eumq; beneficiis tibi demerueris. Deinde & piratæ atqve latrones suas custodiunt societates, pluribusqve adhuc aliis ejusdem notæ sociari appetunt, qvi tamen dictamini naturali, qvod honestatem instillat, non satisfaciunt.

Pru

Prudens dispensatio] Hæc igitur juris species beneficia ferè concernit, ad qvæ per judicia cogi nemo potest; & exhinc liberalitati inprimis leges præscribit. Altera verò circa propriè dictas obligationes versatur, propter qvas in judicio conveniri qvis potest.

Non esse DEUM] Similia habet Thomas *in 1. 2æ. qv.71. art.6. Tametsi Deus non esset, nec mendacium lege probibuisset, fore tamen mendacium peccatum &c.* Qvia autem hîc agitur à Grotio de obligatione, qvâ tenetur homo sectari bonum, & fugere malum, qvâ tenetur suum cuiqve tribuere, qvâ tenetur aliis benefacere; obligatio autem talis imperium aliqvod præsupponit, qvod hominis conscientiam cogat, & in ordinem redigat, non potest id alii, qvàm naturæ naturanti, DEO ter opt. max. adscribi. Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. lib.1. cap.7. & 8.* Positô hoc imperiô, non poterit Grotius extra DEUM, aut sub hypothesi, non esse DEUM, talem obligationem considerare. Interim tamen hoc non nego, esse in Deo æternam aliqvam legem, h. e. rationem divinæ sapientiæ, directivam omnium actuum & motuum in suos fines, & jus aliqvod naturale immanens antecedenter ad omnem liberum voluntatis actum, secundùm qvod non potest velle, qvod juri illi repugnat.

Qvæ autem in hominibus est Lex naturalis, à DEO est, non tantùm ut effectore & implantatore, sed etiam ut Legislatore, imperium suum exercente.

Et voluisse credi debeat] Rectè supponitur voluntas divina, sine cujus cognitione certi esse non possumus de immortalitate & beatitudine animæ nostræ. Qvanqvam enim certi simus, animam humanam & ejus qvalitates aliunde qvàm ex elementis ortas esse; inde tamen apodicticè non concluditur, naturam animæ hoc exigere, ne possit interire, siqvidem ex naturæ lumine non constat, eum, qvi creavit has formas, creâsse eas cum hac qvalitate, ne unqvam possent interire. Animæ humanæ non extiterunt, anteqvam crearentur; possunt igitur, postqvam creatæ sunt, à Creatore in nihilum redigi. Qvocirca non ex alio fonte immortalitatis privilegium animæ humanæ competit, qvàm ex merâ voluntate & benevolentiâ divinâ. Et hujus voluntatis aliqvalis cognitio ad Philosophos, immortalitatis assertores, pervenit, qvorum tamen plurimi hæsitanter eâ de re locuti sunt, uti ipse fatetur Grotius *de veritat. religion. Christianæ lib. 2. p.m. 39.* Cæterùm num præsumi & credi debeat extra verbum promissionis, qvòd voluerit DEUS sibi obedientibus æterna distribuere præmia?

mia? alia adhuc est qvæstio. Ego nullam video rationem urgentem, qvæ talem voluntatem præsumere faciat. Non enim ideò, qvia creavit DEUS animam, & maximis dotibus beavit, ipse etiam infinitè bonus est, concludere licet, qvòd animam qvoqve æternam esse voluerit; cùm subsistere nihilominùs posśit benevolentia divina, ut maximè anima hominis non sit æterna.

DEO tamen adscribi meritò potest], inprimis propter imperium, ex qvo talia præcepta veniunt, uti paulò antè dixi. *Qvid aliud est natura*, inqvit Seneca *lib. 4. de benef. cap. 7. qvàm DEUS & divina ratio, toti mundo, & partibus ejus inserta? Jus naturæ à DEO datum est: Divina lex est, & ratio toti mundo & partibus ejus fortiter & svaviter inserta &c.*

Qvod alio dixit Florentinus] Non dixit alio. Cognatio enim, ex uno communi parente orta, non difficulter potuit à Gentilibus colligi, licèt cognitio distincta individuorum, qvalesqve fuerint primi parentes, hodiè ex solo verbo revelato sit petenda.

Sed sui generis obseqvium debetur] ita ut præcipuum & potius ob-

 seqvi.

feqvium Deo maneat. Videri inprimis poterit Agellius *l.2. noct. Attic. c.7.*

Nam naturalis juris mater]
Genealogia, qvam hìc nectit Grotius, non videtur per omnia probanda. Schema ejus in lineâ rectâ tale est:

Humana natura
|
Jus naturale
|
Obligatio ex consensu
|
Jus civile.

Non placet, qvòd jus civile facit filiam obligationis ex consensu, cùm omne jus civile non minùs mater sit obligationis, sed civilis, qvemadmodum jus naturale mater est obligationis naturalis. Jus igitur civile rectiùs juri adjungitur naturali, præsertim, cùm utplurimùm ei adsistat, & perpetuum ad illud habeat respectum; qvò facit *l. 6. ff. de justit. & jur.* Qvemadmodum autem humana natura mater est juris naturalis, ita eandem civilis qvoqve juris matrem rectè dicemus; diversô tamen modô. Qvatenus enim ad totum genus humanum, atqve sic ad qvosvis homines respectus habetur, jus naturale locum invenit: qvatenus verò coarctatur inter ejusdem civitatis membra, ad

ad utilitatem ejus civitatis jura constituit.
Sic igitur potiùs delineandum erit schema:

Humana Natura

Jus naturale | *Jus civile*
Obligatio naturalis | *Obligatio civilis.*

Sed neqve sic tamen acqviescere adhuc possum. Vehementer enim dubito, utrùm humana natura rectè dicatur mater juris naturalis, qvippe qvæ potiùs subjectivè se habet, qvàm efficienter; & suprà dixi, jus naturale ab imperio venire. Qvatenus igitur imperium vel divinum est, vel humanum; eatenus qvoq; jus constituitur vel divinum, vel humanum, sive civile. Divinum vicissim vel naturale, vel positivum. Vasqvez ipsam naturam rationalem dicit esse Legem naturæ, *in l.2. disp.150. cap.3.* Sed duo hæc inter se distincta esse, optimè colligitur ex verbis Pauli, *Rom.II. 14. 15.*

Etiamsi re nullâ indigeremus] Qvi necessitatem communem seu indigentiam societatum humanarum causam statuunt, talem ferè exhibent genealogiam:

Indigentia communis

Metus

Societas

Jus naturale.

Sed

Sed enim jam suprà ostendimus, rectè concludere Lælium apud Ciceronem, à naturâ & virtute potiùs, qvàm imbecillitate societatem esse ortam, qvodq; amicitia non sit consecuta utilitatem, sed utilitas amicitiam: *qvis enim*, inqvit, *est, qvi velit, ut neq; diligat qvenqvam, nec ipse ab ullo diligatur, circumfluere copiis omnibus, atq; in omnium rerum abundantiâ vivere.*

Occasionem dedit utilitas] Ita etiam jus naturale & civile à se invicem distingvit JCtus Paulus in *l. penult. ff. de justit. & jur.* Jus naturale siqvidem ad solam justitiam & honestatem dirigitur; in civili verò, qvamvis honestatis ratio etiam habeatur, tamen utilitas potissimùm inspicitur.

Utilitatem aliqvam spectare solent] vel communem civium, vel propriam imperantis. Et hic probare neqveo, qvod tradit Franciscus à Victoriâ *relect. 4. n. 18.* non obligare legem in conscientiâ, cui nulla communis, sed propria legislatoris subsit utilitas. Nec enim decet bonum civem formam Reipubl. evertere. At dari ejusmodi formas, in qvibus vel unus, vel pauciores, vel plurimi, nullâ omnium habitâ ratione, ad privatos usus cuncta intervertunt, ab Aristotele disci potest, *8. Eth. c. 12. & 4. polit. c. 12.* Ita

Ita inter civitates aut omnes] Eôdem modô diſtingvit jus gentium, uti vocat, ſecundarium, Albertus Bolognetus *de leg. jur. & eq. c. 23. n. 7.* qvi ad hunc Grotii locum conferri poteſt.

Perpetuæ utilitates continentur] Pluribus id exponit Grotius *infr. lib. 1. cap. 4. num. 4.*

Niſi vires miniſtras habeat] Qvia dubia ſæpè & anceps eſt controverſia inter litigantes, & unusqvisq; eorum nimiô ſui amore juſtam ſe tueri cauſam jactitat, maximô omnium commodô inſtituta ſunt judicia, in qvibus jus dici cœpit. Sed qvia nec tum qvidem ſatis conſultum fuit tranqvillitati publicæ, dum parére ſententiis judicialibus ſemper grave viſum eſt condemnatis, propter improbitatem hominum contumacium neceſſe fuit, partem aliqvam imperii jurisdictioni jungere, ut magiſtratus, hâc poteſtate armatus, jurisdictionem ſuam defendere, & qvæ vi jurisdictionis ſuæ ſtatuit atq; decrevit, executioni mandare poſſet, cęteraq; facere, ſine qvibus jurisdictio foret eluſoria, *l. in fin. & l. ult. ff. de offic. ej.*

Deſcribit Plato] Platonis verba jam obſervavit Tacitus *lib. 6. annal.* ubi cum

eum præstantissimum sapientiæ appellat. Verba Platonis ex *lib. 9. de Repub.* hæc sunt: *Mendicus reverà est* (scil. tyrannus) *si qvis universum ipsius animum rectè nôrit inspicere, plenus formidinis per omnem vitam, plenus mœroris & cruciatuum.* Hæc ad Tiberium Imp. applicat Tacitus *d.l.* postqvam ejus epistolam ad Senatum, qvâ summam malorum suorum, ut Svetonius loqvitur, professus fuerat, recitâsset.

Nulla est tàm valida civitas] Præter hanc indigentiam, etiam naturale præceptum mutui amoris Reges & populos ad justitiam excitat, qvippe qvod latiùs se diffundit, qvàm sunt ejusdem civitatis pomœria. Atqve id non subditos tantùm inter se, sed & reges inter se, & populos inter se, etiam tales, qvi maximè sufficientes sibi sunt, obligat. Eleganter Svarez *l. 2. de leg. c. 19. n. 9. Ratio hujus juris est*, inqvit de jure gentium, *qvia humanum genus, qvamvis in varios populos & regna divisum, semper habeat aliqvam unitatem, non solùm specificam, sed etiam qvasi politicam & moralem, qvam indicat naturale præceptum mutui amoris & misericordiæ, qvod ad omnes extenditur, etiam extraneos, & cujuscunq; nationis. Qvapropter licèt unaqvæq; civitas perfecta, Respublica aut regnum sit in se communitas perfecta, & suis membris constans, nihilominus qvalibet illarum*

rum

n est etiam membrum aliqvô modô hujus u-
'ersi, prout genus humanum spectat. Nun-
ım enim illæ communitates adeò sunt sibi
ſcientes sigillatim, qvin indigeant aliqvo
tuo juvamine, & societate ac communica-
ne, interdum ad melius esse, majoremq́; uti-
ıtem, interdum verò & ob moralem necessi-
em. Hâc ergò ratione indigent aliqvo jure,
ı dirigantur, & rectè ordinentur in hoc ge-
'e communicationis & societatis. Et qvam-
magnâ ex parte hoc fiat per rationem na-
alem, non tamen sufficienter & immediatè
ıad omnia: ideoq; specialia jura potuerunt
earundem gentium introduci &c.

Judicia enim vigent] Non arbi-
ır, verba hæc, prout jacent, intelligi de-
re in eo sensu, qvòd inter partes judicia
litui neqveant, cùm imò toto die hoc con-
gat, qvòd inter se pares in judiciis liti-
nt. Et ipsi etiam Principes inter se in ejus-
ɔdi judicia compromittere possunt, & haud
ò solent.

Non minori religione] Ordinata
im debet esse vindicta tùm ante ingres-
n belli, ut qværantur & tententur omnia
isfactionis media, anteqvam executio
r arma fiat; tùm in progressu, ut etiam
clinatâ jam parte alterâ, nihilominùs
omtus sit victor acceptare transactionis
nditiones, etiam cum damno rerum for-
tunæ;

tunæ; tùm deniqve in egressu, & partâ jam victoriâ, ut servetur proportio inter læsionem & pœnam, inter damnum & qvantitatem restitutionis. Hülseman. *in breviar. supplem. de magistrat. polit. n. 6.*

In bellis justitiæ conscientiâ] qvæ non tantùm in causis belli gerendi attenditur, sed etiam in intentione. Hæc enim vel maximè reqviritur ad belli justitiam. Vid. Petr. Binsfeld. *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. q. 1. concl. 4.*

Prosperi successus] Ex eventu in moralibus non est judicandum vel de causis, vel de consiliis. Est enim, uti eleganter ait Arist. *1. Eth. c. 3.* in iis rebus, qvæ honestæ & justæ sunt, qvasq; scientia civilis considerat, tanta varietas, tantaq; aberratio, ὥστε δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσει δὲ μή, ut videantur opinione solùm (ita enim illud νόμῳ hîc vertendum) constare, non autem naturâ.

Multi homines minimè mali] præter eos, qvi veræ Ecclesiæ membra non sunt, ut sunt Anabaptistæ & Photiniani. De re ipsâ agetur pleniùs *lib. 1. cap. 2.*

Cujus disciplina] Non Christianum tantùm hæc spectat disciplina, sed omnes in universum homines, nec præcipuè in hominibus diligendis consistit, sed maximè & principaliter in cultu & dilectione DEI.

Jo-

Johannes Ferus] Vir Caroli V. nporibus non incelebris, ordinis Minom & Moguntiæ Concionator disertissis. Pleraqve ejus scripta sunt exegetica. riusqve autem & Feri & Erasmi verba cum ısurâ suâ exhibet Sixtus Senensis *bibl. sanct.* .*6. annotat. 115. & 156.*

Erasmus nostras] Si per pronon *nostras* patriam intelligit Grotius, salva est; si sectam, in plerisq; vix conveniet Eno cum Grotio. Imò verò cui & Erasmus Grotius Ecclesiæ magis addictus fuerit, ıdum satis liqvet. Vidit Erasmus ingenin Papatu errores, & ex hoc lacessere istam lesiam cœpit, strenuè tum negotium istud ante Lutherô. Et exhinc meruit, qvòd larminus eum relatum voluerit inter se-Christianos: Possevinus nomen ejus exıctum voluerit in omnibus scriptis Calicorum; alii aliter ei insultaverint, uti compendio ista talia exhibet Dorscheus *letect. mal. fid. pap. circa prob. SS. Trin.* .*110.* Richard. Montacutius *exercitat. 5.* .*4.* Sed nec Calviniani eum prorsus sine â commendant, uti videre licet apud bertum Voêt. *disp. de atheism. p. m. 207.* n igitur huc illud fluctuat, & inter parcontrovertentes ἐπαμφοτερίζει Erasmus, i qvidem perqvam eruditi nomen me-, non tamen boni Theologi.

Pacis & Ecclesiasticæ] Non aliam, nî fallor, intelligit pacem Ecclesiasticam, præter eam, qvam syncretismus parit. At talem semper repudiavit Ecclesia orthodoxa, cùm τῶν πιςευτῶν seu credibilium mutuò adversantium per rerum naturam nulla detur conciliatio. Qvomodò ergò fieri poterit inter sectas contradictoriè à se invicem dissidentes pax Ecclesiastica? & qvomodò studere qvisqvam huic poterit ?

In alteram reflectere] Stoicorum hic erat modus expiandi vitia, qvi per contraria procedebant, & ut maxima tollerent vitia, ne minima qvidem permittebant. Vid. Heins. *de Satyr. Horat. lib. 1. pag. 55. seq.*

In muneribus publicis] Grotius admodùm juvenis ordini Advocatorum Hagæ Comitis adscriptus est, cùm decimum septimum ætatis annum adhuc ageret, fisci deinde patrocinium suscepit apud Ordines Hollandiæ, aliqvando etiam Syndicatum gessit civitatis Roterodamensis. Batavorum suorum jura in commerciis Indicanis apud Regem Magnæ Britanniæ strenuè adseruit, & Regni Svedici tandem Oratorem apud Galliarum Regem egit.

Qvæ

Quæ ex dominio nascatur obligatio] Paradoxon hoc videri posset juris civilis Interpreti, nasci ex dominio obligationem, metuenti scilicet, ne hoc modo duo maximè distincta, dominium & obligatio, confundantur. Præsertim cùm disertè dixerit Imperator in *§.1. Inst. de action.* nullo jure obligari domino possessorem. Cum Grotio tamen facit Johannes Gœddæus *ad l.12.ff. de V. S. n.4.* Et pleriqve etiam Interpretes, verba Imperatoris *nullo jure*, exponunt de nudo jure conventionis aut maleficii. Et ut maximè juri civili adversa esset hæc Grotii phrasis, non repugnat tamen ea juri naturæ, qvod principaliter ubiqve attendit Grotius.

Ad gratiam consulentium] Et ex hoc rectè concludunt nonnulli, majorem decisionibus JCtorum, qvàm consiliis fidem esse attribuendam. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. lib.2. cap.5. n.30.31.* Hartman. Pistor. *part.3. q.20. n.25.*

Tam certas, ut eas nemo negare possit] Tam certas non ubiqve habet Grotius. Et certè vim sibi inferret, qvi credere velit Grotio, vindictam privatam, mendacium & ejusmodi alia jure naturæ licita esse.

Per se patent, atque evidentia sunt] Qvia propter corruptam naturam variant ingenia hominum, non omnibus æqvè evidentia sunt, sed alia aliis notiora sunt ac fiunt, ita ut etiam apud Judæos novâ promulgatione legis divinæ opus fuerit. Vid. Hugo de Roy *de eo, qvod justum est, lib. 1. tit. 3. n. 9. seq.*

Aut communis aliqvis consensus] Ille consensus potest esse vitiosus. Sic enim aliqvando latrocinia extra fines plerisqve gentibus nullam habebant infamiam, sed pro licitis habebantur, fatente ipso Grotio *l. 2. c. 15. n. 5.* Non igitur licebit inferre: Hoc à plerisqve ita fuit observatum; Ergò est juris naturæ aut gentium: Sed necesse est, ut ubiqve recta ratio consulatur, qvantum qvodq; ei conveniat. Naturale est, inqvit Michaël Ephesius *ad Nicom. c. 3.* τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαστρόφοις καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν, qvod apud plerosqve non corruptos, sed naturæ convenienter se habentes obtinet.

In ipso operis contextu apparebit] Inprimis libro tertio, ubi plenâ manu talia exempla proponit.

Non in tyrannidem abiisset] Qvod

Qvod in moralibus hîc conqveritur Grotius cum animi qvâdam indignatione, id in Phyſicis falsè perſtringit Galilæus à Galilæis, eruditisſimis de ſyſtemate mundi dialogis. De Colonienſibus refert Balæus, annumerâſſe eos divis Ariſtotelem, & librum etiam typis evulgâſſe ſub titulo: *de ſalute Ariſtotelis.* Alium etiam librum eosdem illos ſcripſiſſe de vitâ & morte Ariſtotelis, in cujus calce concluſionem fecerint, Ariſtotelem ſic fuisſe CHRISTI præcurſorem in naturalibus, qvemadmodum fuerat Baptiſta in gratuitis. Non tamen ſemper & apud omnes ea fuit Ariſtotelis autoritas. Extat adhuc Juſtini Philoſophi ac Martyris ἀνατροπὴ δογμάτων τινῶν Ἀριστοτελικῶν, in qvâ de Ariſtotele diſertè ſcribit, qvòd nihil veri de rebus, qvas ſibi definiendas ſumſerit, adferat. Et ex manuſcripto qvodam Rogeri Bachonis Franciſcani refert Johannes Seldenus *de jur. nat. & gent. lib. 1. cap. 2.* ſub tempus iſtud, qvo inſtitutum eſt Sorbonæ Collegium, damnatos fuiſſe Ariſtotelis Phyſices & Metaphyſices libros, ut Chriſtianiſmo nimis disſonos.

Sed qvòd nullam eſſe ſectam putarent] Id qvidem in Philoſophicis concedi debet Grotio: Sed in rebus fidei ferendum id non eſt. Et iſtud tamen etiam hîc ei ſolenne eſt.

Nihil aliud esse, qvàm verè Christianam]. Materia qvidem potest esse eadem, sed variat tamen forma. Disciplina enim Christiana fidem reqvirit, sine qva impossibile est placere DEO, & qvæ hinc omnes virtutes facit verè Christianas. Ubi obiter noto, Christiano non satis convenire summum istud bonum, qvod Robertus Sharrok *de offic. c.1.n.6.&7.* ponit in complacentiâ sui ex virtutis exercitio, & jucunditate, qvæ ex benefactorum memoriâ proficisci solet. Facilè enim illa in Pharisaicam animi elationem atqve superbiam degenerat.

Et Platonici nonnulli] Platonici hoc inprimis vitio verterunt Peripateticis, qvòd qvantitate potiùs, qvàm qvalitate mediocritatem illam, in qva virtutem ponebant, distingverent. Sic enim ad vitium abire, qvi nimium virtuti aut honesto addictus esset. Ipsi igitur ex qvalitatibus virtutes & vitia definiebant, & nec qvicqvam esse nimium, qvod turpe non esset, neqve alio, qvàm non honesto, definiri posse vitium; nec qvi nimium virtuti, aliter qvàm benè, neqve qvi parùm vitio addicti essent, aliter qvàm malè posse agere, contendebant. Vid. Heins. *de Sat.Horat. lib.2.* Ipse Aristoteles dubium relinqvit Lectorem suum in

in definiendâ mediocritate, qvam virtuti attribuit. Ubiqve loqvitur de excessu & defectu, sed medium tamen ipse nullibi determinat, nec distinctè exponit, qvousqve se extendat virtuosi hominis officium.

Puta liberalitatem & parsimoniam] Diversissimæ sunt hæ virtutes. Illa in dando consistit, hæc in erogando; illa donationem denotat, hæc impensas. Et *hinc* Machiavellus parsimoniam in Principe præferebat liberalitati, qvod non improbat Christoph. Forstnerus *in l. 2. annal. Tac. p. 114.* Sanè qvas duas ponit Aristoteles notas hominis liberalis, τὸ μὴ ἀποβλέπειν ἐφ' ἑαυτὸν & τὸ μὴ τιμᾶν τὰ χρήματα, qvomodo in eum conveniant, qvi rem propriam propriis sumptibus curat & agit, haud facilè dixerim.

Minimè ex æqvo respondentia] Comprehenditur utrumqve sub vocabulo & definitione mendacii, & gradibus tantùm differunt. Qvòd si veritas medium est inter duo extrema in defectu & excessu peccantia, excessus erit, si qvis nimium verax fuerit, non si mentiatur. At qvia veritas tantùm unica est, & de hoc dubitari poterit, num excessivè qvis verax esse possit, & de illo, num propterea reprehendi debeat. Inter mendaces autem, qvorum alter in ex-

cessu, alter in defectu peccat, medius est ille, non qvi veritatem dicit, sed qvi mediocriter mentitur.

Aut vitia per se non sunt] Parùm abest, qvin Grotius universam Aristotelis Ethicam hîc subvertat. Sed excusari tamen in aliqvibus poterit Aristoteles saltem eo nomine, qvòd Gentilium de virtutibus & vitiis opiniones gentilis ipse secutus, altiùs tùm adspirare noluerit, qvàm inter gentiles maximè prudentes receptum fuerat. At tùm pro stupido, & abjecti atqve servilis animi homine habebatur, si qvis omnes in universum honores aversaretur, nec ad iram concitari posset, ut maximè famæ & existimationi suæ vis illata fuisset.

Cùm in affectibus] secundùm qvos aliqvis nimiùm justus in excessu dici debuisset, qvod tamen perinde, uti de veritate diximus, vitium nullô modô erit.

In rebus ipsis] qvatenus plus vel minus tribuitur. Atqve hinc alias virtutes dicunt consistere in medio personæ, justitiam autem in medio rei. Qvinimò contendunt aliqvi, non nisi unicum vitium formaliter justitiæ opponi, id scilicet, qvod per defectum à justitiâ recedit; nec enim injustitiam propriè & formaliter cerni in eo, qvòd plus uni qvàm alteri detur, sed in eo,
qvòd

qvòd alteri minus obveniat, qvàm oporteret, id qvod priori semper conjunctum est.

In alieni abstinentiâ] Justitia enim moderatur hominis actiones in ordine ad alterum. Ea autem acceptio vocabuli justitiæ, qvâ denotatur ordinatio appetitûs ad rationem, & qvâ qvis in seipsum injustus dici potest, metaphorica est & abusiva. Vid. Francisc. Zoannet. *ad l.3. ff. de justit. & jur. n.4.*

Propriè ad injustitiam pertinere non vult] Non omninò negat *Aristoteles*, ad injustitiam talia pertinere, sed hoc negat, pertinere ad injustitiam istam, qvæ πλεονεξία dicitur. Potest enim actus unius vitii referri ad actum alterius, qvemadmodum etiam una virtus excitare, & ad opus proprium admovere potest alteram. Ita si qvis ob libidinem explendam furatur, actus is est injustitiæ, sed propter intemperantiam commissus. Qvemadmodum si qvis fortis exercitum privato sumptu conscribit, ut patriæ succurrat, magnificentiæ id opus est, ad qvod tamen fortitudo eum instigavit. Semper igitur in actionibus sive virtuosis, sive vitiosis respiciendum est ad id, qvod prævalet. Conf. scepti-

cè hîc differentem Arnoldum Vinnium *ad pr. Inst. de justit. & jur. n. 4.*

Superstitio enim] Superstitiosos à piis & impiis hôc modô distingvit Annæus Robertus *lib. 1. rer. judicat. cap. 11. Viri pii,* inqvit, *DEUM cum amore timent, & qvasi amabile Numen venerantur : Impii & ἄθεοι nullos esse Deos existimant : Superstitiosi divinum Numen formidant, non qvia illud aut ament, aut venerentur, sed qvia divinas pœnas tremunt, & cœleste Numen, ne qvod malum immittat, horrent. Religio Deos colit, superstitio violat, inqvit Seneca. Varro dicebat, Deos à religioso vereri, à superstitioso timeri.*

Aristotelem magnifacere] Pendet enim Philosophia peripatetica, si Aristobulo credendum est, apud Clementem Alexandrin. *strom. 5.* ex lege Mosaicâ, atq; aliis Prophetis. Sed & extra hunc respectum acutiùs cernit Aristoteles, qvàm reliqvi Philosophi penè omnes.

Præsertim consentientia] Dum enim ipsos etiam Historicos nonnullos adulandi invasit cacoëthes, dubium non est, in recensendis judiciis tempori eos qvandoqve inserviisse. Meminerimus igitur (applico hîc verba Grotii *ex lib. 1. c. 3. n. 5.*) non omnia probare, qvæ à qvamvis præclaræ famæ auctoribus dicuntur. Sæpè enim tempori, sæpè

pè affectibus serviunt, & aptant τῷ πέτρῳ ῥυθμῷ. Qvare danda est opera, uti in his rebus defecato utamur judicio, nec qvæ excusari magis, qvàm laudari possunt, temerè in exemplum rapiamus, in qvo perniciosè errari solet.

Poëtarum] Primos tamen se sapientiæ professores jactitant Poëtæ, qvorum & Philosophorum antiqvam hac de re contentionem memorat Plato *in libb. de Republicâ*.

Cum discrimine antiqvæ & novæ legis] Hæc est illa labes, qvâ elegantissimum hoc opus perpetuò deformat Grotius. Didicerat istud discrimen à Socinianis, qvi Christum novas Leges Mosaicis addidisse contendunt, & hinc ex Christo Legislatorem faciunt. Dogma hoc cùm semel imbibisset Grotius, non potuit sibi temperare, qvò minùs Socinianorum partes strenuè ageret, & sibi non unis vicibus in applicatione istius distinctionis valdè placeret. Sed verò non venit eo fine Salvator generis humani, ut Legem Mosis ejusq; obligationem augeret, sed ut gratuitam salutem doceret, *Ebr. VIII, 10. seq.* Et fuit qvidem ille, dum Legem Mosaicam à corruptelis Judæorum vindicavit, Legis doctor eximius, Legislator tamen nunqvam fuit, nec ullam

ullam propoſuit legem, qvæ in V. T. antehac non fuerit cognita, aut promulgata. Vid. Menzer. *in Exegeſ. A.C. art.20. n.5.* Paſſim igitur in tractatione monendus erit Lector, ubi ſuum hoc dogma repetiturus fuerit Grotius.

Jus DEI] Poſſunt hîc exemplum eſſe bella DEI, uti vocantur, qvæ ſcilicet ex præcepto divino à populo Iſraëlitico adverſus aliqvot gentes gerebantur. Non enim omnia ea, qvæ ex præcepto DEI juſta erant, imitari licet cuivis in qvovis bello alio. Alia exempla habet Sim. Epiſcopius *in Inſtit. Theol. lib.1. c.8. n.2.* Sed Grotius jus DEI latiùs extendit, qvòd posſit ſcil. pro lubitu hominem in nihilum redigere; atqve id, poſitâ certâ hypotheſi, aliqvando negavimus.

Nullum antiqvi fœderis uſum] Videri poterit Sixtus Senenſ. *bibliothec. ſanct. lib. 8. hæreſ. 1.* Sed & Photiniani Veteris Teſtamenti autoritatem elevant, qvorum verba collegit Hornejus *tract. de Script. Sacr. pag. 3.*

Hebræi Scriptores] Hinc igitur ſæpiùs judaizat Grotius, & Hebræos cœcâ perſvaſione ſeqvitur. Rectiùs de illis ſentit Iſaacus Caſaubonus *exercitat. 16. n. 15. Rabbinis*, inqvit, *ubi de lingvâ Hebraicâ agitur, &*

vocis

vocis alicujus proprietate, vel aliqvo Thalmudis instituto, à Christianis tribuatur non parùm: ubi verò à verbis venitur ad res, aut ad historiam, vel rerum antiqvarum veteris populi explicationem, nisi falli & decipi volumus, nihil admodùm illis est fidei habendum. Pari modô Josephus Scaliger *de emendat. temp. lib.7.* de iis scribit, consultô videri ignorationem bonarum rerum profiteri. Et Petrus Cunæus *de Rep. Ebr. lib.1. cap.14.* unum, putat, *in* suâ gente Majmoniden, qvi tamen pleraqve sua ex Thalmude fabuloso transcripsit, rectè intellexisse, qvid hoc sit, non ineptire. Add. Gisbert. Voêt. *de Judaismo disp.*

Qvod non aliunde disci possit] Qvod mores attinet, non minùs id disci potest ex Veteri Testamento. Et hoc Grotii assertum iterum olet lucernam Socinianam.

Generosi esse consilii] Ad Pontificios hîc se recipit Grotius, & parùm abest, qvin cum iis statum aliqvem perfectionis comminiscatur. Audiamus Bellarminum, ut collatio institui possit verborum. Sic autem ille *lib.2. de membr. Eccles. milit. cap.7. Consilium perfectionis est opus bonum à Christo non imperatum, sed demonstratum, non mandatum, sed commendatum. Differre*, ait porrò, *à præcepto ex parte materiæ, qvòd sit dif-*

difficilius & melius; ex parte subjecti, qvòd non sit omnium, sicut præceptum; ex parte formæ, qvòd non obliget vi suâ, sed in arbitrio hominis positum sit; ex parte effectûs, qvòd non habeat pœnam, si non-servetur, majus verò præmium, si servetur. Legantur jam verba Grotii, & apparebit, parùm ea ab his Bellarmini differre. Jam diu autem observârunt Theologi Orthodoxi, totam hanc Pontificiorum doctrinam varias parere corruptelas. Vid. Chemnit. *Loc. de discrim. præcept. & consil.*

Synodici canones, qvi recti sunt] Benè aït, *qvi recti sunt.* Non enim omnium conciliorum eadem est autoritas, & hodiè, qvatenus recipi debeant canones qvarundam synodorum, acriter inter partes disputatur. Nec verum est, qvod volunt Romani Episcopi assentatores, eandem hodiè esse autoritatem conciliorum per Pontifices Romanos convocatorum, qvæ fuerit olim Synodi Hierosolymitanæ, tempore Apostolorum. Vid. M. Zuer. Boxhorn *histor. universal. p.m. 104.* Neqve recipiendi aliter sunt canones cujusqvam concilii, nisi qvatenus Sacræ Scripturæ non fuerint adversi.

Sed & mores] Neqve hi qvidem laudandi, aut recipiendi sunt, nisi qvat. Scripturæ Sacræ non repugnant. Facilis enim est

est Ecclesiæ lapsus in superstitionem, πλεονεξίαν, φιλαργυρίαν, & alia vitia. Deinde verò necesse est, ut plurium particularium Ecclesiarum mores conveniant, aliàs enim unius particularis Ecclesiæ mores pro canonibus valere, extra istam Ecclesiam, non concesserim.

Auctoritas est eorum, qvi suis qviq; temporibus] De patrum auctoritate nota sunt verba Augustini *contra Crescon. Grammatic. lib. 2. cap. 32. Qvicqvid in patribus Scripturarum autoritati congruit, cum laude eorum recipito, qvod non congruit, cum pace eorum rejicito.* Pulchrum itaqve est & utile, imò qvandoqve necessarium, ostendere, qvid in Ecclesiâ qvovis tempore obtinuerit, vel circa veritatem doctrinæ, vel circa interpretationem Scripturæ, vel circa testificationem historicam. Sed eorum tamen consensus neqvaqvam est infallibilis, sed probabile tantùm præbet argumentum, etiamsi de re non sacrâ testimonium dederint. Vid. Augustin. *Epist. 48.* Adscribam verba Francisci Titelmanni Ordinis Fratrum Minorum, sanctarum Scripturarum apud Lovanienses Prælectoris ex *lib. 5. Dial. cap. 12. Ab autoritate Patrum meritò probabile erit argumentum, potissimùm qvando de eâ re agitur, cui alius nemo posterior vel paris vel majoris autoritatis post plurima secula*

cula ausus est contradicere. Ut si hæc dixerit Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Cyprianus, Tertullianus, vel alius hujusmodi, & nemo orthodoxorum patrum id tanqvam falsum reprehendit, neq; Ecclesia unqvam contrarium declaravit, admodùm probabiliter colligimus, id verum esse &c.

Ad primæ puritatis tempora] Post priora enim qvinqve secula AntiChristi machinationes magis magisqve invaluerunt, propter qvas cùm inficeretur indies Ecclesia, mirum non est, Doctoribus talia excidisse, qvæ à puritate prioris Ecclesiæ multùm recesserunt. Rectè igitur Grotius consensum Patrum ad primæ puritatis tempora restringit, qvippe qvibus Ecclesiæ Doctores tùm doctrinæ puritate, tùm morum integritate excelluerunt, ut in utroqve genere meritò nunc ab eis consilia petantur. Et oppidò falluntur, aut fallunt potiùs hodierni Moralistæ, qvi difficultates, qvæ circa fidem emergunt, è veteribus hauriendas, doctrinam morum autem à recentioribus sumendam esse, imprudenter asserunt, qvos idcircò atrô carbone notat Ludovicus Montaltius *epist. provincial. 5.*

Et artium bonarum ignara secula inciderunt] Imò verò ipsimet ignorantiam talem spontè affectârunt, & bar-

barbarè loqvi in deliciis habuerunt, ſuiq; ſeculi ruditatis cauſa fuerunt tantùm non unica & præcipua. *Non contenti erant*, inqvit Georgius Wicelius *in vitâ reg. primâ illâ atq; originali puráq; Theologiâ, nec ſat habuerunt Latino ſermone uti, qvemadmodum antiqvisſimi & eruditisſimi Eccleſiæ Patres, niſi novum loqvendi & ſcribendi genus excogitâſſent, malentes barbarè; qvàm Latinè ſua diſputare placita; & Eccleſiæ dogmata intricare magis; qvàm extricare, magisq; obſcurare, qvàm elucidare. Qvô fit, ut parum abſit, qvin iſtiusmodi ματαιολογίῃ omnem calamitatem, qvæ hodiè Eccleſiam obruit; uni debeamus* &c. Pari modô Johannes Gerſon jam ſuô ſeculô conqveſtus eſt, qvòd Scholaſtici loqvantur; & fingant ſibi ad placitum terminos, qvos alii Doctores & Magiſtri non intelligant; nec intelligere curent; dicant incredibilia; & abſurdisſima, qvæ ex ſuis abſurdis fictionibus deducunt; ſeqvi, *tom.4. num. 18.*

Modeſtiæ exemplum]. Sed omnem eam modeſtiam obfuſcavit ſubtilitis inanis & qvæſtionum frivolarum ſtuum, propter qvod Theologia Scholaſtica eorgio Wicelio *d. libr.* non immeritò diur pſeudo-theologia garrula, omnibus nis faſtiditâ; paucis ad oſtentationem imata, nemini utilis; niſi ad ſubverſion veritatis Apoſtolicæ; & veteris Theolo-

giæ detrimentum summum &c. Facetus est in eam rem Erasmus in *encom. Mor.*

Primum eorum est] ex qvorum sc. operibus atqve fragmentis, constitutionibus & rescriptis hodiè jus Romanum constat.

Primis multum defero] Præterqvam enim, qvòd eo tempore vixerint, qvo bonæ artes & omnis generis studia maximè floruerunt, etiam pleriqve Imperatorum & Principum Consiliarii fuerunt; Et Papiniano inprimis hoc laudi fertur, qvòd penè omnes ejus discipuli Alexandro à consiliis fuerint, attestante Lampridio. In publicis ergò æqvè ut privatis dum versari operam eorum oportuit, qvantum juri gentium, qvantumq; civili tribui debeat, qvotidiano usu perfacilè didicerunt. De uno Papiniano solidum hoc fert judicium Cujacius *in Epist. dedicator. Cod. Theodos.* qvòd fuerit omnium, qvi sunt, qvi erunt, qviq; fuerunt, jurisperitissimus. Et Franciscus Balduinus *in præfat. Comment. ad Institut.* veneratur atqve laudat DEI providentiam in hoc, qvòd excitaverit summos illos viros, Josephum in Ægypto, Danielem in Babyloniâ, Athenis Periclem, Romæ Papinianum ad conservandam humanam societatem, & justitiæ splendorem.

No-

Nomina hæc ſæpè miſceant] Exempla ſunt in *l.9. l.11. ff. de J. & J. l.ult.pr. junct. l.14. §.2. ff. de rit. nupt. l.31. ff. depoſ. l.19. pr. ff. de capt. & poſtlim. l.84. ff. de R.J.* Fit autem iſta nominum confuſio qvandoq; exinde, qvòd jus gentium in qvibusdam juri naturæ & rationi naturali ita cohæreat, ut difficulter à ſe invicem ſecerni posſint. Dicam eâ de re ad *lib.1. c.1. §.10.*

Sæpè tractant promiſcuè] Hoc eis vitio verti non poteſt. Non enim aliis gentibus, ſed Romanis tantùm jura explicârunt, qvorum nihil intererat nôſſe, num jure gentium, an verò propriô civili id ita conſtitutum eſſet; præſertim cùm materia illa in jus publicum incidat, qvod juri gentium proximè adſiſtit, qvando cum aliis gentibus agendum eſt.

Secunda claſſis] De Accurſio, Bartolo, & reliqvis ejus ætatis JCtis videri poteſt Arthurus Duck *de autor. jur. civil. lib.1. cap.5. n.14.15.* Sed & alia fuit ejus ſeculi infelicitas, qvòd gloſſæ glosſis adderentur, & ex commentariis immenſi alii naſcerentur commentarii. *Hæc cùm non explerent obtuſora ingenia*, (inqvit Cujacius *in præfat. paratit. ad Digeſt.* loqvitur autem de glosſis brevibus, & interpretatione, qvæ fit κατὰ πόδα) *nec ſatis jus illuſtrare viderentur, ſuper-*

venére alii, qvi non mutatô nomine glossas auctiores redderent, qvàm pateretur ipsum glossarum nomen, atq; ita paulatim glossæ gravidæ factæ qvæsiverunt sibi liberos, ingentes, immanes, insanos commentarios &c.

Definire voluit ex legibus Romanis] Sed & recentiores qvidam sunt, qvi jus Romanum pro jure naturali & gentium haberi volunt, qvos citat Arthurus Duck *d. l. 1. c. 2. n. 6.*

Qvò minùs rectè leges illas intelligerent] De ipso Accursio hujus classis antesignano Antonii Contii testimonium est, eum ex Azonis præceptoris sui ad singulas leges commentariis, manuscriptis, suppressis, & nunqvam typis excusis majorem glossarum partem decerpsisse, eâ interdum inscitiâ, ut pessima qvæqve elegerit, optima reliqverit, & verba Azonis Magistri non satis intellexerit.

Artem specialem politicam] Multùm hîc & variè disceptatur, qvousqve pomœria & fines suos extendant, qvibusq; limitibus contineantur Jurisprudentia & Politica. Ipsi inter se hâc in parte colliduntur JCti & Politici, & finium regundorum diu agitatas controversias sæpè cum indignatione repetunt. Illi hos, hi illos sibi mi-

nistra-

nistrare contendunt, & utriqve principalem sibi in Republ. locum vindicant. *Hodiè*, inqvit Michaël Piccartus *in prolegom. ad Arist. polit. Jurisconsulti unicè politici esse volunt, & pro iis haberi, qvi si in se considerentur, qvod bonâ ipsorum veniâ liceat, sunt ministri politicorum, & tertiam politices partem tractant τὴν δικαστικὴν, hoc est, forensem seu judiciariam. Respondent enim de jure secundùm leges, & sunt, ut veteres glossæ loqvuntur, interpretes legum. Qvòd si autem conjungant cum judicandi peritia etiam νομοθετικὴν & βουλευτικὴν, politicos eos dici credibile est.* Ex mente igitur Piccarti angustius & coërcitum magis est officium JCti, qvàm Politici. Albertus Bolognetus nullam se dicit invenire distinctionem jurisprudentiæ à facultate politicâ, nisi qvòd jurisprudentia insuper aliqvarum legum cognitionem profiteatur, qvod nec Politico nec morali Philosopho sit necessarium, ideoqve JCtum & Politicum & moralem esse oportere, *disp. de leg. jur. & æq. c.9. n.3.* Et hâc ratione etiam Franciscus Svarez Jurisprudentiam dixit nihil aliud esse, qvàm Philosophiæ moralis qvandam ad regendos ac gubernandos politicos Reipubl. mores applicationem & extensionem, *tr. de Legib. in proœm.* Enimverò fatendum est, in rebus gerendis & Politicum & JCtum concurrere posse, & mutuam sibi præstare operam; sed diversô modô & di-

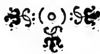
versô fine. Ille, ut rectè Grotius hîc exponit, utile sectatur, & tale qvidem, qvod facere potest ad salutem & tranqvillitatem Reipubl. Hic justitiam sibi habet propositam, & num justus sit actus, de qvo disceptatur, examinat atqve decernit. Qvia igitur aliqvid potest esse utile, qvod justum non est, vicissim aliqvid justum, qvod utile non est, & tamen & utile & justum id esse oportet, qvod bonum publicum promovere debet, factum hinc, ut in formando statu & Politici & JCti judicium reqviratur, in hunc finem, ut ille, qvod utile, hic, qvod justum sit, definiat. Ut maximè verò etiam Politicus qvandoqve id, qvod justum est, determinet, non tamen id facit, qvatenus est politicus, sed hôc ipsô JCti munus gerit, & terminos suos transgreditur. Vice versâ si JCtus hoc agit, ut non tantùm, qvod justum, sed etiam qvod Reipubl. commodum & salutare est, sectetur, extra provinciam suam in alio vitæ genere se exercet, & notissimos Jurisprudentiæ terminos excedit. Habet nempe unaqvæqve disciplina suos limites, qvi in materiâ communi per modum considerandi aut operandi constituuntur, & intra eos sibi, qvod suum est, vindicat. Et verò multò latiores sunt fines Jurisprudentiæ, qvàm vulgò putantur, aut ab eruditis etiam qvandoqve poni solent. Nec enim admitto, qvod communiter asseritur, JCtum non per

se

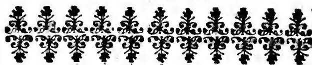
se jus considerare, sed qvatenus receptum *est*, & approbatum legibus humanis; non minùs qvidem eum, qvàm Philosophum, juris *naturalis* cognitionem profiteri debere, sed tamen eatenus tantùm, qvatenus ad humanarum legum interpretationem est necessarium, & qvatenus ipsarum pars est, uti loqvitur Alb. Bolognetus *cap.21. n.1.* Nolim ego tàm angustis terminis coërceri Jurisprudentem, & latiorem ejus esse palæstram ipsa definitio Jurisprudentiæ ab Justiniano tradita ostendit. *Justum & injustum*, inqvit ibi Ægidius Hortensius *in comm. hôc locô multò latiùs patet, qvàm jus civile aut leges, qvia omni juri civili, omnibus legibus inest æqvum & bonum, non contrà. — — Qvod si ita est, JCti certè profitentur se potiùs Legumlatores, qvi vel justum vel injustum, æqvum & bonum in jus civile transferre, qvamlibet civitatem optimè constituere, paci morem imponere possint, qvàm legum interpretes, se potiùs juris civilis autores qvàm professores. — — Sic JCti non solùm ad leges & cæteras juris civilis species jus exigunt, sed etiam ad æqvum & bonum, ad justitiam propriæ spontis, ad rationem & intelligentiam* &c. Non minùs igitur sub ratione justi Reip. consulit justitiæ sacerdos, qvàm sub ratione utilis politicus. Nec qvisqvam horum in benè ordinandâ Rep. alterius ope carere potest. Politicus enim, qvi nullâ habitâ justi aut injusti ratione, & sic sepositô

JCti officiô, utile tantùm Reipubl. suæ commendat, multùm sæpè aberrabit, & ad Machiavelli ingenium sese componet. Vice versâ JCtus dum justum & injustum discernit, non benè ordinat Rempubl. si solô justitiæ respectu, nullâ habitâ ratione utilitatis, id qvod justum est Reipubl. consuluerit. Propter diversa enim hominum ingenia non omnes Rerumpubl. formæ qvibuscunqve societatibus civilibus commodæ sunt, nec in illis etiam, qvæ aut monarchicæ sunt, aut oligarchicæ, omnia vel monarchica vel oligarchica præcepta locum inveniunt, nec proinde omne, qvod justum est, cuivis Reipubl. conveniens est. Faciat ergò Politicus, faciat JCtus, qvod suum est, & sic junctis utriusqve studiis informabitur Resp. civitati commodissima.

Eandem sibi in me sumant] Permittant ergò hoc, qvotqvot Grotio vel sangvine, vel affinitate, vel affectu juncti fuerint, nec molestè ferant, si qvis ab eo dissentiat.

Cum

CUM BONO DEO!

In

HUGONIS GROTII

De

JURE BELLI & PACIS

LIB. I, CAP. I.

§. 1.

Iversarum sunt gentiũ] illos propterea nulla juris Civilis tenet communio, qvia extra territorium jus dicenti impunè non paretur, *l. ult. ff. de jurisdict.* Ubi ergò nulla vis ἀναγκαστικὴ, ibi omnis continuò vacillat obligatio, imò ne est qvidem. Ex qvo fit, qvòd in resolutione multorum textuum Codicis probè dispiciendum sit, à qvo & ad qvem ejusmodi edicta fuerint edita. Etsi enim duorum aut trium Impp. nomina plerisqve legibus & constitutionibus præscripta inveniantur, tamen, qvia divisis illi Imperium Romanum gubernârunt partibus, non potuit alter in alterius parte aut territorio potestatem νομοθετικὴν cum effectu exercere. Nisi igitur qvi alteri illi parti

præerat, Conſtitutionem communi nomine editam, aliâ novâ conſtitutione confirmâſſet aut repetiiſſet, (prout factum apparet ex *l.11. & l.19. cum ſeq. C. Theod. de hæret. item ex l.2. & l.4. C. Theod. de prox. Comit. diſp.*) ſperni iſta talis Conſtitutio illic loci absqve omni periculo poterat. Conf. *l.48. C. Theod. de hæret.*

Unde non bellum oriri poſſit] Qvi in controverſiis componendis & litibus dirimendis ſibi ſumunt arbitrium, ante omnia diſpicere debent, num reconciliari inter ſe qveant partes. Non igitur hîc præmittendum eſſet Grotio, qvid fieri posſit, ſed qvid fieri debeat. Nec tamen magnoperè id ſolicito, cùm methodus cuiqve ſit arbitraria.

§. 2. Non actio, ſed ſtatus] Hâc ſcil. ratione differt bellum & prælium. Cornelius Fronto: *Bellum etiam ſine prælio eſt, cùm indicitur. Prælium ipſa pugna.* Nonius Marcellus: *Bellum & prælium hôc differunt, qvòd prælia partes ſunt belli,* i.e. in bello congresſiones. Lucil. *l.26. Ut populus Rom. victus vi, & ſuperatus præliis ſæpè eſt multis, bellô verò nunqvam, in qvo ſunt omnia.*

Qvà tales ſunt] Rectè addit iſtam reduplicativam, qvia dantur etiam alii ſtatus per vim certantium, ex qvibus tamen nullum oritur bellum, in reſpectu ſcil.

scil. ad alios, cum qvibus nulla est controversia.

Cum publico communem habeat naturam] Communem istam naturam non possum extendere latiùs, qvàm status utriusq; admittit. Et vereor ego, ne hîc lateat angvis in herba. Dum enim *lib. 2. cap. 20.* vindictam privatam licitam facit, sine dubio ampliorem vult esse ambitum communis hujus naturæ.

Bellum ex voce veteri Duellum] Scal. *l. 3. Poët. 90. Bellum qvia fuit ab initio duellum à duobus. Nam licèt multi sint milites, duæ tamen partes sunt, & inter duos tantùm primum bellum fuit.* Hâc ratione dictum etiam fuit olim duidens pro bidens, *duellona* pro bellona. Et notat Gifanius *in Collect. Lucret. p. 333.* fuisse duellum olim bisyllabum, sicut duo monosyllabum.

Nomen generis sæpè speciei] e.g. nomen actionis *l. 28. de O. & A.* Cognationis *§. 1. J. de legit. agnat. tut.* adoptionis *§. 1. J. de adopt.*

§. 3. Nam jus hîc nihil aliud] De variis acceptionibus vocabuli juris latiùs agit Dn. Hahn. *in obs. ad Wesenbec. tit. de just. & jur. num. 14.* Colleg. Argent. *tit. eod. num. 5.*

DEUM

DEUM & homines] Inter DEUM & homines vix est, ut societatem admittamus, nisi καταχρηστικῶς, propter immensam, infinitam & spiritualem DEI naturam, cui pares esse nullæ creaturæ possunt. Est enim societas communio: At hîc nulla communio, nisi ratione ejus, qvod naturaliter & ex se, ante omnem volitionem divinam, justum aut injustum, honestum aut turpe est. Qvo nomine tamen adhuc inter se acerrimè disputant supralapsarii, uti dicuntur, & sublapsarii, utrum DEUS & homo eodem jure utantur, & uti se habet homo ad hominem, utrum ita se habeat DEUS ad hominem respectu actionum moralium. Vid. Rob. Sharrok *in præfat. lib. de offic.* Qvicqvid hujus sit, istud certum est, positâ licèt in hoc genere communione, aliter tamen Deum, aliter hominem obligari. Deus nempe sibi ipsi lex & norma est, nec imperium agnoscit superius, qvo adstringatur: At homo etiam in iis, qvæ naturâ turpia sunt, imperio divino subjacet, & propter imperium istud obligatur.

Qvà tales sunt] Extra hunc enim respectum, qvicqvid negocii inter imperantem & parentem intercesserit, id omne ad jus æqvatorium pertinet. In contractibus namqve Principes jure privatorum utuntur.

§. 4. Fa-

§. 4. Facultas, aptitudo, &c.] Facultatem vocat, qvando possum exigere id, qvod mihi debetur, ideò nempe, qvia mihi debetur. Aptitudinem autem, qvando non possum ita exigere, dignus tamen invenior, cui præmium e. g. conferatur.

§. 5. Nomine sui appellant] Per suum Filliucius *tr. 31. tom. 2. de just. & jur. c. 2. n. 29.* vult significari id, qvod cuiqve secundùm justitiæ leges est debitum, sive sit dominium rei, sive usus & ususfructus, sive possessio, si ve qvod alteri debetur ex contractu, vel qvasi contractu, ex delicto vel qvasi delicto, qvo qvis alteri intulerit injuriam vel damnum.

Potestas tùm in se] Propriè nemo potestatem habet in se. Neqve enim imperare sibi, neqve se prohibere qvisqvam potest, *l. 51. ff. de recept. arb.* neqve etiam dominus membrorum suorum est, *l. 13. ad L. Aqvil.* Qvatenus verò qvis sub nullius est potestate, sed sui juris, eatenus in se qvodammodò potestatem tenere dici potest.

Respondet debitum] Debitum dicitur vel eo sensu, ut citra ipsius, cui præstatur, propriam injuriam denegari non possit, uti fit in bonis; vel ita, ut citra alterius injuriam ab eo immunis præstari ne-

neqveat, uti fit in pœnis. Et sic etiam ex delicto datur debitum & creditum, *l. 12. ff. de V. S.* & ibi Gœddæus. Qvale tamen num Grotius hîc intellectum voluerit, dicere neqveo.

§. 6. Majus est dominium Regis] Rectè addit: *ad bonum commune.* Princeps enim non potest subditis suis sine causâ res & facultates auferre, ne qvidem jure civili qvæsitas. Qvàmvis enim sit supra jus civile, ipsum tamen dominium ex jure primævo procedit, ab eoq; jure omnia dominia originem ducunt, qvocunq; titulô aut ratione qvæsita. Justa autem causa, scil. qvæ cum necessitate & utilitate publicâ est conjuncta, Principi hoc permittit, ut bona subditorum, etiam non consentientium, alienare possit. Etsi enim lex naturalis alteri suum auferre prohibeat, lex tamen alia superior jubet, ut salus publica procuretur, Perez *in Cod. l. 10. tit. 6.* Ut verò dominium aliqvod eminens inde cum Grotio extruamus, nulla ratio cogit. Ipsa enim vis imperii propter salutem publicam instituti sufficientem Principi titulum præbet, urgente necessitate utendi bonis suorum subditorum, eò qvòd omnia ea simul concessa intelligantur, sine qvibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum est vocabulum dominii, idq; Principi si tribuendum fue-

fuerit, vereor ego, ut in officio ſuo contineri ſemper posſit ille, qvantumvis optimus & integerrimus, qvòd multa ſecum afferat ejusmodi fortuna, qvæ à recto dimovere ſoleant. Et qvid verò metuendum erit tùm, ubi Principi id ſuggeris rerum imperito, privatis intento commoditatibus, publicarum utilitatum penè hoſti, addicto voluptatibus, oſori libertatis ac veri, nihil minùs, qvàm ſalutem Reip. cogitanti, ſed omnia ſua libidine ſuisq; commodis metienti? Tùm verò, qvæ ſubditorum futura ſit conditio, facilè omnibus conſtat.

§. 7. *Aptitudinem verò*] Vocabulum hoc explicat locus Ciceronis *l. 3. de finib. Æſtimabile eſſe dicitur, ſic enim, ut opinor, appellamus ἀξιωτὸν, id qvod aut ipſum ſecundùm naturam ſit, aut tale qvid efficiat, ut ſelectione dignum propterea ſit, qvòd aliqvod pondus habeat dignum æſtimatione, qvam ille ἀξίαν vocat.*

§. 8. *Ut poſſeſſor meæ rei*] Imò τ' ἐκ συναλλάγματος, ſi vocabulum accipias ſenſu Ariſtotelico. Cùm enim aliud ſi vocabulum non ſuppeteret, qvo res ſi-al omnes ad juſtitiam commutativam -tinentes complecteretur, maluit huic i latam ſignificationem conferre, ut & cractus & delicta eo comprehenderentur,

tur, qvàm iteratâ rerum coacervatione tædium auditoribus creare. Videtur ita & contractûs vocabulum usurpari à JCtis *l. 20. ff. de judic. l. 52. de re judic.* Conf. Arn. Vinn. *in §. 2. J. de Oblig. n. 2.* Horñej. *Philos. moral. l. 3. c. 13. n. 2.*

Contractus societatis] Rectiùs sentiunt illi, qvi in contractu societatis proportionem Arithmeticam observari contendunt. Nec enim personâ personæ, sed res rei, videlicet portio lucri portioni sortis, qvam qvisqve contulit; adæqvatur; nec etiam lucrum id, qvod cuiq; obtingit, ei tanqvam præmium datur; sed ut debitum; ex qvo facultas nascitur socio petendi id, qvod suum est. Utut verò lucrum commune videatur illis, qvi ita contraxerunt, utut etiam comparata videatur proportio; fit tamen istud omne per accidens. Qvòd si enim qvilibet seorsim suâ pecuniâ lucrum faceret; difficile non foret; rem rei sine applicatione proportionis geometricæ exæqvare. Sicut enim qvi pistori duos nummos dedit, eô, qvi dedit unum, plus accipit, non geometricâ, sed arithmeticâ proportione; ita etiam in societate convenit, ut qvi altero tanto plus contulit, plures etiam lucri partes accipiat, Dn. Hahn. *obs. ad Wesenb. part. 1. p. 607. 608.*

Et si unus tantum] Etiam hoc per accidens fieri existimo. Qvin potiùs, qvia

&

& hîc fit collatio personæ ad personam, illius scilicet idoneæ, etsi unica fuerit, ad reliqvas minùs idoneas, comparatâ proportione i. e. geometricâ utendum verius videtur.

Si qvis de re suâ legare velit) Neqve hoc satis capio. Qvòd enim justitia distributiva species dicatur justitiæ, id fit ex eo, qvia bona distribuenda debentur membris propter totum, & eatenus ad singulos cives spectant, qvat. ejus partes & membra aliqva sunt. At verò cujus partem Legatarium facere debeamus, ut legatum ex justitiâ scriptum dici possit, nondum video.

Et civitas, qvæ de communi reddit) Sed hoc ideò ad justitiam distributivam non pertinet, qvia talis restitutio fit civi, non qvà tali, aut qvatenus est membrum Reipubl. verùm qvatenus impendit, & est creditor Reip. Sicuti etiam solutio stipendii aut collatio beneficii alicujus, ob navatam operam à Rep. facta, non est actus listributivæ, sed commutativæ justitiæ; nec nim ideò tale qvid alicui contingit, qvòd ivis est, sed qvòd labore & industriâ suâ id ommeruit. Vid. Hornejus *philos. moral. l. 3. p. 12. n. 13. & c. 13. n. 21.* Ut ergò actus aliqvis justitiam distributivam pertinere dica-

tur, reqviritur inprimis, ut (1) distributio illa fiat ex re communi. (2) ut detur civi qvà tali, seu qvat. est membrum Reip.

§. 9. *Est & tertia*) Differt à primâ. Lex enim est ordo præscriptus actibus humanis. Justum autem est qvalitas actuum humanorum, exprimens illam ordinationem præscriptam. Scilicet, qvomodo differt numerus numerans à numero numerato, aut ulna, qvâ metimur, ab ipsâ ulnâ panni: Ita & jus, qvod significat legem, differt ab illo jure, qvod justum dicitur.

Nam consilia) Dixi ad prolegomena, Grotium in materiâ consiliorum Pontificiis operam præstare, qvibus multus est de consiliis Evangelicis, & statu perfectionis sermo. In statu tamen civili admitti potest ad mentem Grotii distinctio præceptorum & consiliorum.

Nisi qvatenus alium) Obligat itaq; permissio non agentem, sed patientem: præcipit non respectu agentis, sed ejus, qvi resistere aut impedire agentem aliàs potuisset.

Legis vocabulô strictiùs positô) Cùm aliàs etiam jus naturale lex naturæ dicatur. Hactenus tamen adhuc latiùs sumitur, qvat. legitimum id jus vel à Deo constitutum est, vel ab hominibus.

Apud

Apud Hebræos) De his vocabulis Vid. Chemnit. *part. 2 LL. c. 1.* Selden. *de jur. nat. & gent. l. 1. c. 10. p. 121.* Vocabulô tamen חקים etiam morales, & naturâ notas leges denotari, patet ex *Deut. VI. 2. Ps. CXIX. vers. 8.*

§. 10. Jus naturale) Tutissimum est, distingvere non jùs gentium tantùm, sed ipsum etiam jus naturale in primævum & secundarium, ita tamen, ut jus naturale secundarium, & jus gentium primævum pro iisdem habeantur. Jus naturæ *primævum* est, qvod naturæ humanæ innotuit statim ab initio & cum origine generis humani. Ejus principium est νοῦς sive νόησις, aut σύγκρισις, qvæ sine discursu judicat. Qvia enim natura hominis particeps est legis æternæ, facilè de bono & malo judicare, & imperium naturæ animadvertere potuit, naturæ scil. naturantis. *Secundarium* jus naturæ est, qvod natura docet homines per illationem conseqventiæ certæ, sive illa petatur ab effectu, sive à causâ efficiente, sive finali. Hujus principium est διάνοια & λογισμὸς, sive διανοητικὴ contemplatio, qvæ per discursum ex collatione rerum colligit. Jus gentium *primævum* ipsum hoc est, qvod modò diximus jus naturæ secundarium, ex qvo factum fortè, qvòd etiam JCti jus gentium nonnunqvam dicant, qvod alibi jus na-

naturæ appellârunt. *Secundarium* verò [qvod propriè jus gentium dicitur] ab hominibus inventum eſt, & mentis qvâdam agitatione, comparatis inter ſe rebus, excogitatum, uſu ſcil. & necesſitate exigente. Non enim tàm rationis luce exortum, ut primævum illud, qvàm ratiocinationis ductu collectum eſt, & uſu exigente accommodatum non tàm naturæ integræ bonitati, qvàm corruptæ necesſitatibus. *Breviter*: Jus gentium primævum ſeu jus naturæ ſecundarium videtur per modum neceſſariæ concluſionis, jus gentium ſecundarium per modum arbitrariæ determinationis confectum. Jam ut conſtet, utrum aliqvid pugnet cum jure naturæ primævo, an ſecundariô, probè tenendum eſt, qvædam apud creaturas rationales, in ordine ad DEUM & inter ſe, juſta & recta eſſe tantùm, qvia Deus vult; qvædam verò juſta eſſe & dici, qvæ Deus aliter velle non poteſt, qvæq; adeò ſuâ juſtitiâ intrinſecâ omnem voluntatem DEI liberam antevertunt. Conſeqventer igitur ſunt qædam mala ideò, qvia Deus non vult, qvædam verò Deus non vult ideò, qvia mala ſunt. Qvæcunqve ergò ſive bonitate ſuâ, ſive malitiâ intrinſecâ voluntatem Dei liberam in ſigno rationis antevertunt, illa pertinent ad jus naturæ primævum, à qvo vel præcipiuntur, vel prohibentur. Reliqva verò referuntur ad aliud ali-

aliqvod, sive ad jus naturæ secundarium, sive ad jus gentium, sive ad jus positivum. Et hoc est, qvod dicit Ludovicus Molina *tom. 1. de just. & jur. disp. 3. n. 2.* Obligationem juris naturalis oriri à naturâ objecti, & sese diffundere in præceptum; è contrario obligationem juris positivi oriri à præcepto, & sese diffundere in objectum. Exempli locô sit incestus, qvi committitur cum sorore. Sororem ducere uxorem, in se & suâ naturâ *malum* non est, nec pugnat adeò cum jure naturæ primævo; sic enim non potuissent *Adami* filii ducere suas sorores. Postqvàm verò multiplicatum fuit genus humanum, naturæ qvôdam instinctu homines pro majore amplificatione societatis humanæ constituerunt, ut haberetur reverentia sangvini, neqve aliqvis sororem suam posthac duceret. Et sic hodiè incestus pugnat cum jure naturæ secundario. Conf. Albert. Bolognet. *de jur. & æqvit. c. 23.*

Ab auctore naturæ DEO) Pendet enim jus naturale ex imperio ac dictatis Numinis sanctissimi, à qvo vim obligandi accepit, Selden. *de jur. nat. l. 1. c. 8.*

Sciendum prætereà) Continet enim jus naturale generalia qvædam axiomata & regulas, qvæ tamen in exercitio applicari neqveunt, nisi positâ certâ actione humanâ aut certô hominum statu.

Sic dominium] Nititur hoc exemplū istâ hyphothesi, ab initio omnia fuisse communia, qvam tamen vix est, ut admittamus. Dicemus de eâ re ad *cap. 2. lib. 2.*

Sibi ipsis repugnant] Sic repugnat in genere, esse impossibile primò & per se, & tamen qværere, num à DEO fieri possit. Qvæ enim impossibilia sunt (qvalia sunt, qvæ contradictionem implicant) sub nullius potentiæ objecto continentur. Si enim sub aliqvam potentiam caderent, hôc ipsô jam essent possibilia, & non impossibilia. Qvicqvid igitur destruit & evertit essentiam vel potentiæ divinæ, vel objecti, circa qvod potentia versatur, vel utriusqve, id implicat contradictionem, & per conseqvens fieri neqvit, ne à DEO qvidem.

Qvæq; mutationem recipit) ita scil. ut actio subtrahatur ab obligatione legis naturalis, qvemadmodum extrinsecè per mutationem alterius, per mortem scil. filii Pater definit esse Pater, nec in se tamen qvidqvam mutatur, qvamvis videatur.

§. 11. Qvod animantibus sit cum homine] Defendunt istam definitionem non JCti tantùm, sed Theologi qvoqve, inprimis qvi in *1. secunda q. 104. art. 2. & 2. secunda q. 57 art. 3.* commentantur, sed adhibitis plerumqve distinctionibus, qvæ ad Homo-

monymiam manifestam rem abigunt. Qvatenus enim actus illi, qvi exempli locô adducuntur, sunt propensiones tantùm naturales, adeoqve homini cum bruto communes, juris nomine neqvaqvam sunt connotandi, qvatenus verò ratione liciti, illiciti, obligationis &c. considerantur, aut qvà circa eas obligatio versatur ac permissio, juris qvidem nomen sortiuntur, sed tùm ad bruta non pertinent. Qvę noviter Anton. Merēda *l.2.controv.c.1.n.12.13.14.* pro explicando jure illo naturæ cum bestiis communi, excogitavit, subtilia qvidem videntur, sed præter mentem tùm Ulpiani, tum Justiniani.

Usum vix ullum habet) Hic est usus, qvòd homo, ubi voluntatem naturæ naturantis etiam in brutis didicerit, eò magis intra gyrum rectæ rationis contineatur, eò scilicet, qvòd efficaciùs moveatur, si qvid à se minùs óbservatum, inter bruta ratione destituta custodiri animadverterit. Fatentur etiam JCti, hanc suam definitionem non esse essentialem à causis internis, sed accidentalem tantùm, à causâ efficiente potissimùm, tùm & objecti extensione petitam, ut indicetur, etiam cætera animantia istius juris (non perita qvidem proriè esse, sed) peritiâ censeri, uti loqvitur ustinianus *pr. Inst. de J. N. G. & C.* hoc est, stimari, & admirationi esse, propter vestiia scil. & simulacra virtutum, qvæ in illis nveniuntur.

§. 12. Certè probabiliter admodum) Cautè hoc addit. Poteſt enim talis illatio fallere, uti oſtendi in *not. ad prolegom.* Cæterùm etſi dentur gentes nonnullæ, qvæ, ut Ariſtoteles loqvitur *l. 7. Eth. c. 6.* ex naturâ, ſeu à natalibus rectô rationis uſu carent, & ſenſu tantùm vivunt inſtar ferarum; non tamen illæ notitiis naturalibus, qvæ jus naturæ conſtituunt, prorſus ſunt deſtitutæ. Illas enim notitias non potentiâ, ſed actu ipſo omni homini ineſſe, oſtendit Apoſtolus *Rom. II. 15.* ubi dicit, opus legis γραπτὸν eſſe in cordibus eorum. Qvod autem γραπτὸν eſt, id actu ipſo cordibus ineſt, non nudâ potentiâ. Optimè in hanc rem Chryſoſtomus *homil. 54. in Geneſ. Nullus*, inqvit, *prætexat, qvòd ignorans virtutem negligat, vel qvòd non habeat aliqvem vitæ ducem & demonſtratorem. Sufficientem enim magiſtrum habemus conſcientiam, & fieri non poteſt, ut qvis illo adjumentô privetur. Nam ſimul cum formatione hominis implantata eſt ſcientia faciendorum, & non faciendorum.* Et Hieronymus *T. 3. epiſt. ad Algaſ. q. 8. Iſta lex, qvæ in corde ſcribitur, omnes continet notiones, & nullus eſt, qvi hanc legem neſciat* &c. Atqve hinc rectè aſſeritur, non dari ſpeculativè atheos, tales ſcilicet, qvi directè negent, & fixam habeant impresſionem in animo, ac firmam perſvaſionem in conſcientiâ, non

eſſe

esse DEUM, qviq; propositioni isti negativæ purè acqviescant.

§. 14. *Jus arctiùs patens*) Istam juris acceptionem vix æqvô animô ferent JCti, qvippe qvibus incognita hactenus videtur. Nihilominus tamen, qvia jus in genere est ordinatio, regula, seu principium à superiori præscriptum, secundùm qvod actionum bonitas aut malitia, æqvitas ac iniqvitas æstimatur, non malè in Oeconomiâ qvoqve jus tale versari putavit autor. Et est nempe illic imperans & parens, ille cum potestate leges condendi, hic cum necessitate obtemperandi; sunt peculiares actiones, qvæ pro statu & conditione Oeconomiæ justæ aut injustæ putabuntur, sunt certi deniq; limites, qvibus unaqvæq; familia continetur; qvid obstat ergò, qvò minùs jus aliqvod statuamus Oeconomicum?

Gentium omnium aut multarum) Non duarum tantùm aut trium. Impropriè enim loqvuntur, qvi id qvoqve gentium jus esse dicunt, qvando e. g. inter Hispanos & Batavos convenit, ut bellô captus à captore se suô mensis unius stipendiô possit redimere. Constituerunt autem jus gentiũ inter se omnes aut multæ gentes non fortuitò, aut altera alterius imitatio-

ne, sed qvasi ex compacto, non qvòd convenerint, ut legem scriberent, sed qvòd utilitas & necessitas consensum plerumqve omnium provocaverit & obtinuerit, & ex hoc deinceps jus constitutum sit, Alberic. Gentil. *de jur. bell. l. 1. c. 1.* Fr. Connan. *l. 1. comm. c. 6.* Facit enim naturalis discursus, ut unaqvæqve gens ratione utens, & communem utilitatem atq; necessitatem respiciens, in idem cum aliis placitum consentiat.

Repertum temporis & usus) Fundamentum juris gentium est communis hominum in societate civili necessitas ac utilitas. Et hæc spectat vel homines sigillatim consideratos, vel integras gentes in ordine ad alias. Vid. Dn. D. Struv. *syntagm. jurispr. tit. de just. & jur. n. 59.*

§. 15. In sublimiori reparatione per Christum) Lex non fuit data per Christum, sed per Mosen. Imò doctrina Decalogi ante Mosen non naturaliter tantùm nota fuit, sed semper ab initio in Ecclesiâ sonuit. Chemnit. *LL. part. 2. c. 6.* Christus autem est qvidem Doctor legis, sed non est legislator. Nec igitur aliqvid superaddidit legi divinæ, verùm eam à corruptelis Pharisaicis vindicavit tantùm, & pristinæ puritati restituit.

§. 16. Ne-

§. 16. Neq; enim eos obligat lex) Unde Gentilis, qvi Legem (Israëliticam atqve in ditione Israëliticâ) observabat ex traditione Judæorum, reus mortis judicabatur, qvandoqvidem ei tantùm observanda erant septem præcepta Noachidarum, seu omnium hominum communia, Selden. *de jur. nat. l. 3. c. 5. & l. 7. c. 10.*

Audi Israël) Verba hæc non faciunt γνώρισμα legum populo Judaico speciatim datarum, qvod patet ex *Devt. V. 1.* ubi *v. 7 seqq.* totus recensetur Decalogus, non Israëlitas tantùm, sed universum hominũ genus obligans. Distingvere igitur debuisset Grotius legem moralem à legibus reliqvis. Non enim tùm demum, cùm promulgarentur leges populo Judaico, cœpit lex moralis, sed longô antè tempore in Ecclesiâ DEI etiam antediluvianâ viguit Decalogus, & nemo hominum ab ejus obligatione exemtus unqvam fuit. Speciali tamen promulgatione populo Judaico in memoriam fuit revocatus, & custodiæ ejùs commissus, sed iste promulgationis modus non tollit obligationem universalem. Et hinc infert Bellarminus *l. 4. de justif. c. 6.* adversus Dominicum à Soto, legem moralem etiam, ut est data per Mosen & Prophetas atqve ut est in libris Vet. Test. scripta, verè obligare Christianos.

Vix-

secundum Rabbinorum placita de & carne pecorum, ferarum, voluntaxat, non de piscium, locustaorumvè id genus animalium. Nam psis pariter atq; humano generi reiorum esum sine effusione sangvinis lanè vivorum licitum fuisse volunt. Iden. *de jur. nat. l. 7. c. 1.* qvæ limitatio absistere possit, videant alii.

tantibus tamen in loco pecui) Arcebantur gentiles tùm ab atriis rdotum, Laicorum, & fœminarum, tùm n ab ipso intermurali, locô scil. latitus decem cubitorum, qvi muros templi gò & signantiùs dicti præcingebat. Et ur tantùm in monte templi [monte Moh] seu spaciis ac porticibus exterioribus, i ut & ipse mons templi nomine subinde niebat, rem sacram peragere ipsis permitbatur, Selden. *de jur. nat. l. 3. c. 6.* Conf. qvi Templi Hierosolymitani fabricâ accuatiùs scripserunt, Franciscum Riberam, oh. Bapt. Villalpandum, Adrichomium, & lios.

Israëlitæ soli tenebantur) h. e. Jacobi progenies, qvæ sola Israëlitarum & Hebræorum nomine venire solet. Ex Abrahami autem progenie multæ adhuc gentes aliæ natæ sunt.

Unde

Unde Idumæos] Vid. Joseph. *lib. 13. antiq. cap. 17.*

Eos credibile est ab Ismaëlite] Sed multi sunt Judæorum Doctores, qvi negant, ad alios Abrahæ posteros, qvàm ex Jacobo oriundos circumcisionem spectâsse, exceptâ solùm Kethuræ progenie. Vid. Selden. *de synedr lib. 2. c. 3. n. 4.* qvibus tamen obstat *Genes. XVII. 7. 9. 12.* Qvocirca illi omnes, qvi ex Abrahamo descendebant, circumcidi tenebantur, eoqve magis, qvòd ex hoc pacto Ismaël, Esau & reliqvi etiam fuerant circumcisi. Qvòd si autem deinceps ipsorum posteri fuerint incircumcisi, ipsorum culpâ aut negligentiâ factum est. Vid. Richard. Montacut. *de orig. Eccles p. 1. n. 46. seqq.* Gerhard. *in Genes XVII. qv. 6.* Cum Rabbinis hac in parte facit Simon Episcopius *in Institut. Theol. c. 10. p. 47.*

Proselyti] Præter Samaritanos tria præcipuè hominum genera Palæstinam incolebant: Israëlitæ, Georæ, & Proselyti. Proselyti erant homines ex Noachidis seu gentibus, qvibus sedes licitæ in Imperio Israëlitico, erantqve duplices, vel Proselyti justitiæ, vel Proselyti domicilii. Illi dicebantur, qvi in ritus Hebræorum prorsus transierant, sacra, Deum, religionem illius populi suscipientes. Hi, qvibus sedes ibi citra

ram Judaismi professionem per-
:oræ dicebantur, qvi originem du-
ɔ iis, qvorum olim fuerat Terra Ca-
usqvã addicta Abrahamo illius po-
- Josuã divideretur. Erant isti distin-
elytis, nec non ab altero qvodã pe-
um genere, qvi vocabantur *Ni-*
ales enim erant illorum posteri, qvi
ı Mose atqve Israêlitis ex Ægypto
. Vid. Richard Montacut. *exerc. 2.*
Selden. *de jur. nat. l. 2. c. 2.*

ıllâ parte legis Hebrææ) ò parte eâ, qvæ moralis est, adhuc ıur, & ea pars propriè est lex. nec la ex nudâ voluntate legem feren- : Judæis solis data est, etsi eis facta romulgatio solennior.

ɔ Israëlitis ablata est obli-

Triplices fuerunt leges apud Israë- ıdiciales, Ceremoniales, & Morales. es ideò desierunt, qvia populus Is- us omnem prorsus perdidit Remp. tamen ex illis liberè sumi, qvæ no- itiis cõveniunt. Ex ceremoniis qvæ- ınt umbra venturi Christi, & hæ post ım Christi non potuerunt aut pos- ›servari ampliùs citra negationem ıs Christi; vel fuerunt pædagogia de bis &c. & hæ sub initium Evangelii fue-

fuerunt indifferentes, atqve ad tempus, pro ratione hominum, divinâ ſapientiâ ſunt diſſimulatæ. Parcendum enim erat ab initio infirmitati recens converſorum, qvi legi adſveti erant, eamq; intuitu divinæ inſtitutionis magnifaciebant. Cedendum igitur erat inevitabili ſcandalo, qvod ex abrogatione legis, ſtante templô & ſynagogâ, oriturum erat. Sed id tantùm ad tempus, donec Evangelium ſufficienter prædicatum fuiſſet. Et hinc Scholaſtici dicunt, Legem in N.T. fuiſſe mortalem, h.e. potuiſſe abrogari; in Eccleſiâ primâ N. T. fuiſſe mortuam, ſed nondum ſepultam, & cum honore ſepeliendam; hodiè eſſe mortiferam, neq; reduci poſſe. Sic e. g. circumciſio ante Chriſtum fuit neceſſaria; poſt Chriſtum, ante plenam promulgationem Evangelii, Judæis fuit indifferens; poſt illud tempus facta fuit exitialis. Vid. Thom. *1.2. qvæſt. 103. art. 4.* Scotus *ad lib. 4. ſent. diſt. 3. qv. 4.* Svarez *de legib. lib. 9. cap. 10.* Tandem lex moralis abrogata eſt 1. qvoad vim & uſum juſtificandi hominem, in naturâ hominis. 2. in renatis & credentibus, qvoad maledictionem & condemnationem. 3. qvoad rigorem exactionis. Non tamen abrogata eſt qvoad doctrinam & obedientiam, tùm qvia renovatio ſpiritûs nihil aliud eſt, qvàm harmonia cum lege morali, tùm qvia perfectio alterius vitæ erit qvædam conformitas cum lege.

Lex

ex Evangelii] Cave , ne cum
o ſtatuas legislatoriam Evangelii vir-
. Dicitur qvidem Evangelium lex ſpi-
itæ, *Rom. 8.2.* Lex fidei, *Rom. 3. 27.* ſed
iſi in latiori & generali ſignificatione
qvando ſub nomine Legis intelligi-
iverſa doctrina divinitùs patefacta.

. 17. *Permisſio enim, qvæ le-*
] Ad permisſionem, qvæ nudi eſt fa-
efer exempli locò permisſionem pec-
ad eam , qvæ lege fit ; & plena eſt Gro-
ermisſionem belli , *Deut. 20.10.ſeq.* aut
i ſuâ naturâ indifferentium ſpecifica-
m ; ad eam , qvæ minor plena, permiſ-
m uſurarum & divortii , de qva Che-
in *LL. part. 2. p. 171.* qvâ ratione etiam
re civili lupanaria , concubinatus,
us meretricius , cædes uxoris in adul-
deprehenſæ, & ejuſmodi alia impunia
ntur.

Qvæ tantùm impunitatem
] Propterea tamen , id qvod ita per-
tur , non conſtituitur in genere licito-
Sic MagiſtratusChriſtiani hodiè paſ-
olerant Synagogas Judæorum , ſuper-
nes Pontificias , & ejuſmodi alia , &
n illi propterea malum non procu-
; permittunt, qvia tollere ſineReip.con-

τὰ νόμιμα etiam δίκαια haberi debere ndit.

Et jus, ne qvis alius impedire è possit] Non omnes leges permit- s secundi hujus generis tale jus lar- tur. Jura civilia permittunt cædem s in adulterio deprehensæ, nec tamen de jus concedunt, ne qvis alius impe- licitè possit.

Huic primæ observationi] Non n exinde conficitur, legem Mosaicam ssem in Rebusp. nostris etiamnum ha- vim legis. Vid. Gisb. Voët. *disp. theol.* 7.378.

Si non & amplius à Christia- præstandum] Invertunt hoc Armi- i, qvibus aliàs benè cupit Grotius. Illi tempus Veteris Testamenti vocant ius rigoris, Novi verò tempus gratiæ, Deus rigidior fuerit in V. T. qvàm in o, Sim. Episcopius *institut. Theol l. 4. 2. c. 30.* Et certè Oeconomiam Ecclesiæ concernit, fuit illa in V. T. multò gra- qvàm nunc est in Novo. Ideò Patres, vis & ipsi spirituales DEI filii fuerint dem, tamen sub pædagogiâ fuisse vel- inorennes, & jugũ ἀβάςακτον tanqvam sustinuisse perhibentur, Christianis

nunc per Christum exhibitum qvasi manumissis.

Fundamentum hujus observationis] Sed lubricum hoc est, & imbecille. Lex enim etiam in V. T. non externam tantùm disciplinam reqvirebat, nec Philosophico qvocunq; voluntatis conatu contenta erat, sed reqvirebat motus ardentissimos, & qvidem ex toto corde, totâ animâ, & omnibus viribus. Aliud ergò substernatur fundamentum, qvod est, qvia virtutes illæ pertinent ad legem moralem. Qvicqvid autem tale est, id abrogatum in N.T. dici neqvit.

Qvia etiam promissiones cœlestes] Qvasi verò promissio salutis facta fuisset in N. Test. sub conditione operum, qvorum meritô eam sibi homo comparare posset.

Hinc lex vetus] Lex dicitur imperfecta non simpliciter, sed respectivè ad Evangelium, & tùm non per se, sed per accidens; non suâ, sed nostrâ culpâ, & præcipuè in articulo justificationis.

Lex vetus de Sabbatho] Moraliter obligat Lex de Sabbatho in universum omnes, qvantum ad sanctificationem unius septe-

narii, sive qvantum ad diem septimum
rialiter dictum, prout certa dies in se-
anâ est cultui divino & exercitiis reli-
is publicis solenniter destinata. For-
er autem si consideretur dies septimus,
it ultimus septimanæ, & qvidem inci-
à vesperâ usqve ad alteram vesperam,
egem ceremonialem pertinebat. Et
de terminus, à qvo incipiendum sit
athum, ex libertate Christianâ in ho-
m resurrectionis Dominicæ ab Aposto-
it immutatus.

Nec minùs fructuum decimâ)
arbitror. Distingvendum enim est in
egibus morale ab rituali, sive eo, qvod
riè Mosaicum est. Juri naturæ conve-
s est, & ad Legem moralem pertinet,
ipsa decimæ qvota, sed ejus tantùm
antia, uti vocatur Seldeno *de synedr.*
3. hoc est, jus naturale sive morale ju-
limenta præstare ministris Ecclesiæ;
rminatio autem certæ qvantitatis eo
ine præstandæ, puta octavæ vel deci-
partis redituum, non tàm juris natura-
, qvàm Mosaici, qvod Deus per Mosen
is tantùm, non etiam aliis gentibus &
lis ad tempus constituit. Franc. Dua-
de sacr. Eccles. minister. l.2.c. 2. Dec ma-
gitur institutio, qvod formale con-
it, hoc est, certam qvantitatem, non est

juris divini moralis, ſed qvoad materiale tantùm hoc eſt, qvoad congruam Sacerdotum ſuſtentationem. Vocatur tamen decima, qvæ octava interdum, interdum vigeſima, triceſima aut qvadrageſima pars eſt, qvia locô decimæ ex conſvetudine præſtatur, Dn. Carpzov. *l.2.def. Conſiſt.125.* Fernand. Vaſq. *l.2. controv. 89.* Cæterùm principalis finis decimarum, uti dixi, eſt ſuſtentatio miniſtrorum Eccleſiæ, qvi ſi aliunde ſalaria habuerint, uti qvidem hodiè in civitatibus plerumq; certa illis emolumenta conſtitui ſolent, intermitti omninò poterit jus decimandi, cùm nihil interſit, decimarum præſtatione, an aliô modô miniſtris Eccleſiæ ſuccurratur.

Ad Caput II.
An bellare unqvam juſtum ſit?

§. 1.

Primùm videndum] Duplicem facit inſpectionem, cùm per unam tantùm abſolvi debeat iſtud examen. Motus enim & impetus naturæ, qvia in homine corruptiſſimi ſunt, neqvaqvam ſe habere poſſunt aut debent, ut norma, ſecundùm qvam jus naturæ dijudicari qveat, ſed ut obje-

ſtum, qvod rectæ rationi tanqvam nor-
bſternitur. Neq; verò ſepoſitâ ratio-
ſtâ ullum inſtitui poterit examen, aut
locum invenire qveat, fruſtrà dein-
in auxilium vocabitur recta ratio,
vam impetus illi cum brutis nobis
nunes omnia jam perdiderunt, & mi-
orruperunt. Ut proinde neſciam, an
ùm abſit Grotius ab eo, qvod docuit
nas Hobbes, injuſtitiam erga homines
nere leges humanas, qvales nullæ eſ-
n ſtatu naturali: hominem naturali-
on ad aliud obligari, qvàm ad ſui i-
utilitatem qvoqvo modô promoven-
hâc ſvadente contrarium, nullas eſſe
nocentiam, fidem, gratitudinem, obli-
ones: tales naturæ leges, qvæ in æqvita-
uſtitiâ, gratitudine conſiſtunt, non pro-
leges eſſe, ſed qvalitates ſolùm ad pa-
& obedientiam diſponentes &c. *Le-
. p. 2. c. 13. & 26.* Vult nempe, unicum
æ dictamen hoc eſſe, ſibi ut qviſqve
faciat, & proinde neminem ad aliud
gari, qvàm qvod ab hoc placito deri-
poſſit: ita ut lædere innocentes, fidem
gere honeſtius cuiqvam ſit, qvàm a-
facere, aut à qvopiam cedere, qvo ipſe
mmodetur. Non eadem qvidem eſt
Grotii; ſi tamen in primâ iſtâ inſpe-
e, qvam facit, ſubſiſtat examen, uti
em ob corruptisſimos hominum mo-

res subsistere potest, nisi actutùm in consilium trahatur ratio recta, facilè locum inveniet sententia Hobbesii, qvam hodiè pleriqve exagitant juris naturalis Magistri. Laudo hîc Philippum Melanchthonem, qvi *in loc. de vindict.* accuratiùs examinat thema de necessariâ defensione, qvàm facit Grotius: *Si est naturalis notitia*, inqvit, *aut στοργή, qværendum est, qvomodo sit ordinata, ne depravetur aliqvo prætextu, aut admixtâ injustâ cupiditate. Nam jura naturalia non sunt vagabundi impetus, sed certæ qvædam in natura ordinationes* &c. Nec adeò probare possum distinctionem, qvam facit Marius Salomonius *in repetit. leg. 3. ff. de just. & jur.* inter moderamen defensionis & moderamen defensionis inculpatæ. Ait, eum, qvi se defendendo, cum possit non occidere, occidit, aut cùm possit levi plagâ vim repellere, lethaliter vulnerat, transgredi qvidem moderamen defensionis inculpatæ, non autem moderamen defensionis. Atverò ipsum vocabulum moderaminis dicit jam aliqvod inculpatum, & ut moderata sit defensio, necesse est, fieri eam secundùm rectam rationem.

Et in hoc posteriori genere] Proprium enim hoc est legum positivarum officium, ut materiam suam, actiones nimirum antè indifferentes, specificent, & bonas faciant præcipiendo, malas vetando.

Qvæ

Qvæ enim indeterminata sunt lege naturæ, ea voluntas sive divina sive humana pro lubitu flectere huc & illuc potest, nec idcircò contra naturam ea agere dici debet. Pingvius itaq; & minùs accuratè loqvitur Imp. qvando §.2 *I.de jur.nat.gent,& civ.* servitutes naturali juri contrarias esse contendit. Neqs enim natura scivit, ut bellò justô capti non serviant: sicut neq; decrevit, ut serviant, sed utrumqve humano commisit arbitratui.

§. 2. *Sine speciali DEI mandato*] Imò verò contrarium dicitur *Esa. LI. 2.* qvem textum communiter accipiunt e Abrahamo, qvanqvam pauci aliqvi dissentiant, de qvibus Dn. Calovius *adv.Grot. id*

Historia septem populorum) ellorum ab Hebræis gestorum duo statuntur genera: Alterum eorum, ad qvæ ex præcepto divino obstricti erant, qvæ proin DEI bella dicuntur. Alterum eorum, æ pro libero arbitrio & decreto Synei magni seu septuaginta unius Viralis rebantur, & ultronea ab ipsis Magistris cantur. Illa adversus septem, præter Alekitas, populos movebantur, de qvibus eteron. *VII* 1.*c.XX.*17. *c.XXV.*19.& causam ebant ipsum divinum præceptum, pror qvod exercitus non tàm auctor, qvàm

minister censeri poterat. Hæc adversus alias gentes gerebantur, & causam vix aliam habebant, uti fabulantur Rabbini, nec habere opus erat, qvàm ut dilatarentur fines imperii Israëlitici & ampliaretur Majestas ejus. Selden. *de jur. nat. l. 6. c. 12.* Petr. Cunæus *de Republ. Ebr. l. 2. c. 19.*

Qvod DEUS ante factum non jusserat] Autoritate & consiliô divinô bellum illud defensivum gestum fuisse, patet *ex eod. cap. vers. 14. 15. 16.* Positô autem, neqve hinc qvidem mandatum divinum elici posse, non tamen illicò licebit Grotio concludere: In citato Exodi capite non extat, qvòd Deus bellum illud jusserit. Ergò id factum non est; cùm etiam in Scripturis, qvod qvæstiones merè historicas attinet, à silentio Historici non liceat negativè argumentari.

Etiam sine mandatu speciali] Tempore θεοκρατίας, dum Deus ipse summum in Rep. Judæorum sibi retinebat imperium, etiam belli gerendi arbitrium inter reservata fuit divina. Et sic igitur bella gerebantur autoritate divinâ, ut maximè specialis mandati non semper mentionem faciant annales Judæorum. Qvemadmodum autem semper feliciter rem gerebant, quoties DEI jussu pugnabant Israëlitæ, ita è contrario magnâ clade afficiebantur, qvando injussu DEI

...l tale qvid conabantur. Et hinc monet ...oses gentem suam, ne inirent prælium, *Do...us vobiscum non est*, inqvit, *ne corruatis*, ...m. XIV, 42.

In fidei nomine includit] Rectè ... *includit*. Sunt enim pleraqve ista *cap. 11.* ... *ad Hebr.* enarrata objecta fidei justifican..., non qvat. justificat, sed qvat. sese exercet ... in apprehensione aliorum objectorum ...initùs promissorum, vel in aliis actibus ...EO non displicituris. Vid. Chemnit. ...m. *Concil. Trident. part. 1. p. 161.*

§. 3. Inter vim, qvæ injuriam ...ert] In facti specie, qvam refert Ulpia..., liberatur Dominus provocati arietis, ...se defenderat, non qvòd injuriam sibi ...*tam* repulerit, sed qvia non nisi ab alio ...citatus nocuerit. Nulla ergò propriè dici ...est injuria inter bruta.

... 4. Nempe ut certa bellorum ...ma] Concedamus Grotio, certam bel...m formam consensu gentium fuisse in...uctam; sed eam tamen Hermogeniano ...nte fuisse, dum ista scriberet, meritò li...ubitare. Id enim intendit dicere, non ...formâ constent bella, sed qvo jure pri... cœperint. Ait igitur, jure gentium in...ucta esse. Qvæ verba ita accipienda sunt, non

non, qvòd dispositivè bella ex jure gentium nata sint, sed qvòd occasionaliter omnibus gentibus bella placuerint, postqvam sc. malitia hominum & habendi libido tranqvillitatem publicam turbare consvevisset.

§. 5. Cùm propriè juris naturæ non sint] Diversa enim sunt, esse à naturâ, & esse à lege, sive jure naturæ. Naturalia sive à naturâ esse dicuntur etiam illa, 1. qvæ natura permittit tantùm, aut qvibus non resistit. 2. ad qvæ inclinat. 3. qvæ honesta esse indicat, etsi non debita. A lege naturæ sola illa sunt, qvæ jubet natura, ut fiant, vel non fiant, qvæve adeò omitti sine manifestâ iniqvitate neqveunt. Hinc igitur libertas, vis atq; injuriæ propulsatio, maris ac fœminæ conjunctio, liberorum procreatio, & alia similia à naturâ qvidem descendunt, à lege naturæ neqvaqvam.

Qvod verò seqvitur de sangvine vicissim] Qvin nec Hebræi interpretes hîc satis sani, qvi verba ista accipiunt non pro lege ita latâ, ut ultimum supplicium sit necessariò semper homicidii sceleri irrogandum, sed pro indicatione divinâ atq; expressâ in sceleris odium et designatione pœnæ gravissimæ, qvam fas esset humano generi pro arbitrio & pro re natâ

natâ tali delicto præstituere. Vid. Selden. *de jur. nat. l. 4. cap. 1.*

Tantundem patiatur] Sed à qvo? Non facimus cum Grotio, naturæ dictatu insontem esse universaliter, qvi homicidam occidisset. Patiatur homicida tantundem, sed ab eo, qvi jus inferendi habet, hoc est, à Magistratu, cùm omni tempore constitutæ à DEO potestates fuerint.

Ex hujus naturalis æqvitatis sensu] Nego hoc. Sed dixit ita Cain ex metu talionis, qvam homicidæ, à qvocunqve ea fiat, etiam hodiè metuere solent. Qvin & eo tempore nemo erat, qvem metuere poterat Cain, cùm præter parentes & paucas fortè sorores nemo adhuc hominum esset. Fuerunt igitur hæc verba trepidantis conscientiæ signum, qvæ tuta qvæqve metuit & fugit, nemine perseqvente, Ægid. Hunn. *in qvæst. ad Genes.*

Minus opus erat exemplô] Imò verò rectiùs statuitur, ideò DEUM voluisse Caini vitæ parcere, ut terrori esset, & exemplo aliis, propter signum scil. ei impressum, Gerhard. *in Genes. cap. 4.*

Qvod posteà institutis judiciis) Non per Mosen demum restrictum hoc jus fuit ad judices. Omni tempore fuerunt potesta-

testates. Habuerunt & aliæ gentes suos Ma-gistratus, & cum ipsâ societate cœpit impe-rium, ita ut nulla omninò societas consi-stere posit sine regimine.

Qvi occisum sangvine] Diceba-tur is vindex sangvinis, illumqve occiso li-conjunctum esse oportebat, ut proximu-esset heres. Tum enim licitum ipsi erat, ho-micidam sine fori sententiâ, etiam ubi sen-tentia propter unicum tantùm testem lo-cum habere non poterat, morte plecter-. Selden. *d. l.* Sed istud jus proprium erat po-litiæ Judaicæ, non poterat igitur haberi pr-vestigio moris pristini ex naturæ dicta-venientis.

Abrahamum] De his exempli-jam diximus *ad* §. 2.

Nimirum conjectura divinæ voluntatis] In iis, qvæ à merâ DEI vo-luntate proficiscuntur, non licet à simili-bus ad similia procedere. Inter homines stricte explicandum est mandatum man-dantis: Qvando magis mandatum divinum præsertim in iis, qvæ sangvinem homini-concernunt. Et hæc est ratio, propter qva-ἐθελοθρησκεία prohibetur & improbatur, qvia scilicet mandatum divinum transgre-ditur, & à similibus ad similia argumentari atq-

e procedere solet. Sed difficile insuper Grotio probare, occisionem homicidæ venire ex jure merè voluntario.

Qvæ vitæ æqviparantur] Ista viparatio famæ & vitæ non semper pro-it, inprimis qvando subest diversa ratio. æ enim periculum longè majus est peri-ô honoris. Honorem læsum vindicare ssumus legitimis remediis, non etiam vi-n recuperare. Æqviparatio igitur proce-t, si moraliter consideres rem, non si phy-e. Imò verò in moralibus honos vitâ po-or est, h. e. amittenda potiùs est vita, qvàm iqvid committatur, unde aliqva honori ostro labes adhærere qveat.

Leges plures Noæ filiis datas] De commento septem præceptorum Noa-hidis datorum Judaico, vid. qvæ diximus upr. *ad cap. 1. §.16.*

Inter ea autem, qvæ Noæ liberis] Hoc tamen non dicunt Judæi, pœnæ illud genus à Noachidis necessariò, velut ex præcepto, adhibendum fuisse. Etsi enim ipsi plerumq; Noachidem, in septem præceptorum aliqvod delinqventem, in di-tione Israëliticâ mortis suppliciô afficerent, agnoscebant tamen, extra ditionem suam cæteris gentibus fas esse, qvalicunq; pœnâ ejus-

ejusmodi delinqventes coërcere, Selden. *l. 7. c. 5. p. 806.*

Cum legibus Hebræis similitudo est] Tertullianus *in apolog. c. 45. dum tamen sciatis ipsas qvoq; leges vestras, qvæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, ut antiqviore formâ mutuatas.* Tractat hoc argumentum Seldenus *de jur. nat. l. 3. cap. 3. & 23.*

§. 6. *Extra præcepta credendi*) Negari neqvit, Evangelium qvoq; præcipere, *1. Joh. 3. 23. Act. 16, 30.* Nam & credere est ποίησις, sed non eodem modô, aut eodem genere factorum, qvo Lex. Evangelium est lex fidei, & fides aliqvod est factum, sed non eatenus salvat, qvat. est factum vel propter operationem suam, sed propter correlatum vel objectum salvificum, qvod apprehendit. Nam si ratione ipsius apprehensionis salvaret, præstaret id etiam alia objecta apprehendendo. Lex autem agit de factis qvà talibus, qvippe qvæ justificassent hominem, si stetisset in integritate. Sic & Sacramenta non conferunt gratiam ex opere operato, sed necesse est, ut accedat bonus motus, h. e. fides utentis, qvæ tamen & ipsa non aliter, atqve modò diximus, considerari debet, Johan. Davenant. *Determ. qvæst. 23.*

Qvò

Qvod non sit juris naturalis] Contra Grotium ita statuendum est, nihil præceptum esse in N.T. qvod non sit juris moralis in V.T. propositi. Jus morale in Scripturâ propositum hoc habet præcipui in respectu ad jus naturale, qvòd illud DEUM verum veneretur; hoc DEUM in communi aliqvâ per naturalem discursum acqvisitâ cognitione, cùm impossibile sit, per naturalem hominis corrupti discursum citra additamentum verbi revelati, investigari posse DEUM verum. In vicem igitur verborum *juris naturalis* si ponantur verba *juris moralis*, dico, nihil novi præceptum esse in N. T. qvod non fuerit jam tum juris moralis in V. T. Ut autem qvousqve moralia se extendant, exactiùs constet, Chemnitius ista ponit κριτήρια: Qvicqvid 1. consentit cum notitiis naturalibus, 2. & à Mose atqve Prophetis ostenditur, pertinere ad omnes gentes, 3. & in N. T. repetitur & præcipitur, illud obligat omnes homines, & est purè morale, secùs qvod contra, *loc. de lege DEI cap. 2.*

Ut concubinatum, divortium, &c.] Ponamus, jus & obligationẽ unius maris erga unam fœminam non dicendam esse jus naturæ formaliter & causaliter, sed tantùm subjectivè, eò, qvòd naturæ humanæ à DEO impositum est, Hülsem. *breviar.*

cap. 21. n. 3. Qvia tamen ab initio ſtatim tale matrimonium inſtitutum eſt, *Matth. 19. v. 4. ſeq.* & vagæ libidines deinceps inter cauſas diluvii numerantur, *Gen. 6, 2.* qvare ad aliam novam legem CHRISTI provocet Grotius, non video. De hâc materiâ pleniùs dicendum erit infrà *lib. 2. cap. 5. § 9.*

Ut alii pro aliis mortis periculo] Sed quid hoc aliud eſt, qvàm: *diliges proximum tuum, ſicut teipſum*, haud minima ſc. pars Decalogi?

Ad veteres] Sed cur non *à Veteribus?* nec enim disſimilis eſt modus loqvendi, *Luc. 24, 34.* Viſus eſt Simoni, i. e. à Simone, *1. Cor. 15, 6.* Viſus eſt fratribus, i. e. à fratribus. Præſertim cùm per ἀρχαίοις intelligi hîc non abſurdè posſint præcipui, principes aut præpoſiti, qvales ſc. in populo Iſraëlitico erant Phariſæi. Ponamus tamen, veteres illos non alios eſſe, qvàm qvi Moſis tempore vixerunt, certum nihilominùs eſt, qvòd non illo ſenſu, qvo ipſis dictum fuerat, e.g. Non occides, Chriſtus ſuum: *Ego verò dico*, opponat; ſed illo ſenſu, qvo à Phariſæis explicabatur. Explicabatur autem plerumqve minùs congruè, & corticem verborum illi tantùm proponebant, non præcipuam intentionem. Ergò cum inqvit, *dictum eſt antiqvis*, non reſpicit ad Scripturam V. T.

V. T. ſed ad traditiones Phariſæorum. Et hinc non dicit: *Legiſtis*, qvod ſcriptum eſt, ſicut aliàs ſolet de Scripturâ loqvi, ſed: *audiſtis*, qvia dictum eſt antiqvis, Chemnit. *loc. de vindict. p. 125.* Nec obſtat, qvòd ipſa verba legis recitentur, ſiqvidem hîc illa non intelliguntur in ſenſu legislatoris DEI, ſed Phariſæorum, qvi illa perversè interpretabantur, cùm Chriſti propoſitum ſit, Phariſæorum juſtitiam & doctrinam rejicere, ac legis perfectionem, & perpetuitatem adſtruere, *v. 17. 19. 20.* Vid. Feuerbornius *in Anti-Oſtorod. Diſp. 22. th. 6. 7. 8.* Gerhard. *in Confeſſ. Catholic. l. 2. part. 3. art. 23. c. 7.* Stegmann. *in Photinianiſm. diſp. 18.* Marcſius *advers. Volkel. de verâ Relig. l. 4. c. 13. p. 582.*

Et odio habebis inimicũ tuum] Nullibi hoc extat in lege, manifeſtò indiciô, fuiſſe hoc additamentum Phariſaicum. Nec verum eſt, qvòd proximus, qvi diligi debuit, tantùm Iſraëlitam ſignificet. Longè aliter Salvator, optimus interpres, vocabulum id explicat, & in ipsâ etiam lege ampliorem ejus fuiſſe ſignificatum, oſtendit *Luc. X. 33. ſeqq.* Add. Joh. Rainold. *in Colloq. cum Harto cap. 7. ſect. 4.* Planè, qvantum ad Decalogum attinet, diſtinctionem hominum in proximos & inimicos, ignorat Scriptura, qvæ, ubi de obligatione ad dilectio-

nem agitur, omnem hominem vocat proximum.

Priore illâ parte contenti] At illi, dum legem explicabant, populum erudire debebant in iis, qvæ religionem concernebant, non qvæ faciebant ad politiam conservandam. Cæterùm de distinctione hac dicemus infr. *ad lib. 2. c. 20. n. 39.*

Non præcipi in eo gradu ac latitudine] Negavimus ista jam suprà *c. 1. §. 17.* Unde corruit etiam, qvod dicit, verba CHRISTI non continere nudam interpretationem.

§. 7. *Primum ac præcipuum*] Grotii hæc argumenta non sunt uniusmodi. Aliqva directè probant, belli jus in N. T. non fuisse sublatum: aliqva autem probant tantùm, Magistratûs constitutionem & suppliciorum irrogationem non esse doctrinæ N. T. adversam. Secunda hæc classis non satis firmiter videtur concludere. Non seqvitur: Magistratûs constitutio, & suppliciorum irrogatio non repugnat doctrinæ Novi Test. Ergò nec repugnat jus belli gerendi. Hoc enim jus extraneos respicit, illud intra sphæram cujusq; Reip. subsistit: Hoc in pares exercetur, illud in subjectos: Hoc non nisi deficientibus aliis mediis, illud necessariò & semper.

Psal-

Psalmus secundus] Sunt tamen
ı eo, qvæ ad Davidem referri omninò ne-
veunt. Vid. Dorsch. *in Pentadecad dissert.2.*
. *2. 5.* Hunn. *in Antipareo secundo p.48.seqq.*
icendum igitur, qvòd Psalmus iste imme-
iatè, & qvoad literam, de Messiâ agat. Vid.
n. Calov. *adv. Grot. ad istum Psal.*

De Edessenorum Rege] Episto-
ıs *ἀμοιβαῖαι* Christi & Abgari Edesseno-
um Regis refert Eusebius *l. 1. hist. c. 14.* De
arum autem autoritate videri possunt, qvæ
otat Richard. Montacut, *orig. Eccles. part.2.*
um. 96.

Deinde non de personis qvæ-
itur] Ideò enim Paulus loqvitur in abs-
racto, ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις, i.e. potestati-
us supereminentibus, ut ostenderet, sub-
itos non debere ad personas imperantium
espicere, sed ad ipsorum officium.

Id est, legem novam] Nimium
ıîc discedit Grotius. Per regnum enim cœ-
orum rectiùs intelligitur regnum tùm gra-
iæ tùm gloriæ. Et hic est sensus concionis
Evangelicæ, ab Johanne in compendium
edactæ: Nunc DEUS offert vobis suam gra-
tiam, ut ex ipsius misericordiâ, & propter
meritum, quod Messias jamjam adfutu-
rus præstabit, remissionem peccatorum

consecuti ad cœlestem gloriam admittamini.

Præceptorum discrepantia] Neuter promulgavit præcepta nova. Uterqve legem veterem exposuit, & populum ad pœnitentiam adhortatus est. Uterqve de regno gratiæ doctrinam addidit, Johannes adhuc prædicendo, & digitô monstrando, CHRISTUS incipiendo & exhibendo. De præceptis novis nihil habet Scriptura.

Desiisse, priusqvam urbs Hierosolyma] Cœpit politia Judaica jam eo tempore labascere, qvo Herodes Magnus alienâ & Romanâ autoritate ac potestate renitentibus Judæis Rex datus est. Et ab eâ ætate Respub. vix ampliùs dici potuit, cùm potestas vix apud alios fuerit, qvàm penes Romanos, & hominem Idumæis majoribus ortum. Sic igitur qvid de fato legum forensium eo tempore sperari debuit, etiam simplicissimi homines colligere ex se potuerunt.

Qvàm Moses præscripserat] Atqvi jam ante excidium totale Judæa in provinciæ formam redacta erat, & sicubi moribus patriis uti illis permissum erat, ex indultu id proficiscebatur Imperatorum. Poterat igitur tùm in eorum causis aliter judicari, qvàm Moses præscripserat.

Illud

Illud agnosco] Agnoscimus & nos, fuisse qvædam à DEO permissa, qvalia sunt libellus repudii & usuræ erga extraneos, sed tantùm qvoad impunitatem externam. Permisit, inqvam, DEUS, ut tolerentur, non tanqvam qvæ bona sunt coram DEO in conscientiâ, sed fine & modo politico, ne civiliter puniantur. Vid. Chemn. *LL. part. 2. p. 171.* Frustrà igitur dubitat Grotius, an qvoad animi puritatem ista talia permissa fuerint. Eadem enim animi puritas tùm in Veteri, tùm in Nov. Test. reqviritur.

Ab eo, qvi læserit, in judicio] Non puto, damnaturum Grotium cum qvibusdam hæreticis judicia forensia. Diversum enim sentit *pag. mox seqv. 27. & pag. 46.* & vid. Chemnit. *part. 2. LL. p. 131. seq.*

Bellum aliqvod licitè geri] Ergò non omne, non illud, qvod in extraneos geritur, sed tantùm qvod geritur adversus immorigeros subditos, in qvos pœnæ locus est. Adversus tales autem ne bellum qvidem est propriè.

§. 8. *Vaticinium Esaiæ*] Rectiùs Junius & Tremellius hoc dictum exponunt de temporibus N. T. qvibus sc. gentes inter se alienissimæ conciliabuntur abductæ ad unum DEUM, unam fidem, unum baptisma,

unum corpus, & unum Spiritum, i. e. Ecclesiam unam, in qva servare ſtudebunt unitatem Spiritûs per vinculum pacis.

Converſionis generalis Judæorum] Secundum myſterium illud, qvod Paulus expoſuit *Rom. XI. 25.* Vid. Balduin. *ibid.* Walter. *in harmon. ad d. l.* Wendelin. *in phyſ ſect 2. c. 19. n. 5.*

Ex qvinto Matthæi capite &c.] Simplicisſimus intellectus locorum ex iſto cap. hic eſt, Chriſtum inſtruere ſuos diſcipulos, ut præparent ſe ad tolerandas injurias non tantùm à privatis perſonis, verùm etiam à publico & legitimo Magiſtratu. Prædicit enim fore, ut non tantùm privatorum hominum injuriis ſint expoſiti, verùm etiam ab ipſo Magiſtratu habere non posſint legitimam defenſionem, imò in ipſis judiciis, qvibus reliqvi homines utuntur ad ſui defenſionem, & ad propulſandas injurias, Chriſtianos obnoxios fore calumniis, ſævitiæ & perſecutioni tyrannorum. Hûc enim pertinent exempla (1) alapæ, qvæ à privatis infliguntur, (2) angariæ, quæ ſunt onera injuſtè à Magiſtratu impoſita, (3) ſi qvis tibi aliqvid abſtulerit, non habebis defenſionem à Magiſtratu, (4) in ipſis judiciis ſpecie & prætextu juris Chriſtianis inſidiabun-

buntur. Igitur cùm Pharisæi putarent, licere cuilibet privato aut non interpellato, aut cessante Magistratu, vindictam privatam jure talionis exercere, nec peccata esse, qvæ in judiciis tùm freqventabantur, odia scil. rixas, convitia, malevolentiam, &c. Salvator sententiam suam ita opponit: 1. Magistratui dictum est, oculum pro oculo; vobis verò privatis ego dico, &c. 2. Si Magistratus officium suum non fecerit, ut propulsetur à vobis injuria, non debetis vosmetipsos vindicare. 3. In ipsis actionibus judicialibus debetis inimicos diligere. Chemnit. *part. 2. LL. p. 134.*

Qvalis est alapa] Nimium atrox tamen hæc est injuria; & est figurata hæc locutio, per qvam innuitur, paratos esse debere Christianos ad ferendam potiùs secundam injuriam, qvàm ad regerendam priorem.

Sed vetat Christianos] Loqvitur ibi Apostolus comparatè, qvòd potiùs abjectissimis in Ecclesiâ committendum sit negocium, qvàm ut fideles coram Magistratu infideli litigent de rebus βιωτικαῖς, ad vitam qvotidianam & lucra pertinentibus.

Non contendi judicio] Non tamen propterea connivendum est neqvitiis hominum. Qvid enim, si qvis apud judicem propter tunicam me conveniret, ut non il-

lam tantùm, sed & pallium à me acqvireret, non prohibet Salvator modestam & sedatam contradictionem, sed incitatam, injuriosam, odiô & livore plenam, & ex animo virulento profectam.

Præceptorum suorum materiam] Sed hæc materia de vindictâ privatâ omittendâ, & patientiæ disciplinâ jam tùm in Veteri Testamento fuit inculcata. Videri potest Tertullianus *advers. Marcion. IV.*

Det operam, ut transigat] Qvòd si judiciô contendere constitutum est, det nihilominus etiam judex operam, ut litigium amicabili transactione componat. Et ita in omnibus ferè Europæ territoriis receptum est, uti de Galliâ testatur Antonius Faber *lib. 9. Cod. tit. 22.* de Italiâ Jason *vol. 1. cons. 35.* de Germaniâ Ventura de Valent, *in Parthen. litig. l. 2. c. 4. n. 10.*

Qvi angariabit te] Agit hîc Salvator de oneribus injustè à Magistratu impositis. Et hic est sensus: Si Magistratus iniqvus tibi fuerit in imponendis oneribus, duplum potiùs præstare debes, qvàm seditiosè ei repugnes.

Sicut divortii libertatem indul-

dulgebat] non licitam faciendo, sed per mittendo propter σκληροκαρδίαν Judæorum, & ut gravius malum evitaretur. Vid. Gerhard. *loc. de conjug. n. 595. seq.*

Ne arceri qvidem vult aut vi, aut judiciô] Scopus Salvatoris est, corrigere Judæos circa jus talionis, qvod putabant exerceri posse à qvovis privato. Id negat Christus, non autem prohibet omninò, ne ad judicem res deferatur, nisi fiat judicialis persecutio animô vindictæ cupidô, virulentô. & propter conceptum odium æstuante. Cùm igitur nec judicialis qvidem persecutio injuriæ semper omni peccatô vacet, facilè patet, qvid sentiendum sit de Moralistarum doctrinâ, qvibus fas est, alapam, imò etiam maledicas voces & injurias, cæde prævenire, & si aliter injuria arceri neqveat, contumeliosum occidere. Vid. qvæ in hanc rem ex eorum scriptis collegit Lud. Montaltius *Epist. provinc. 7.*

Proximum diligerent, Hebræum sc.] Judæorum hoc est glossema, & cum eis judaizantis Grotii. Nec enim lex moralis Israëlitis tantùm data aut præscripta est, sed omnibus in universum hominibus. Nec igitur Israëlitæ solùm peccabant, qvando dicebant falsum testimonium

nium, peccant etiam alii. Nec licuit etiam Iſraëlitis adverſus extraneum falſum dicere teſtimonium. Ita non prohibitum fuit Iſraëlitis à ſuorum tantùm civium abſtinere Uxoribus, non Iſraëlitam tantùm non occidere. Et qvis ſenſus fuerit textûs *Levitici XIX. 18.* ſatis declarat CHRISTUS, optimus Legis interpres, *Luc. X. 30. ſeq.* Conf. *Exod. XXIII. 5. Deut. XXII. 2.*

Sic ergò nunc porrecta latius] Non alia eſt ſignificatio proximi in Novo Teſtamento, qvàm fuit in Veteri.

Concedatur & hoc] Non conceſſimus id ſuprà, ne fieret confuſio legis & Evangelii. Hoc tamen concedimus, dilectionem ſuos habere gradus & ordinem. Vid. Paul. Laymann. *Theol. moral. lib. 2. tr. 3. cap. 3.*

Anteqvam verò hinc abeamus, monendus mihi es, Lector, circa hoc qvintum Matthæi caput, præter ea, qvæ cum Grotio habet communia, adhuc crasſiùs philoſophari Salmaſium, dum ſolis diſcipulis præcepta ejusmodi à CHRISTO data & inculcata contendit. Adſcribam ipſius verba ex diſſertat. *de trapezitic. fœn. pag. 307. 308.* qvæ ita ſe habent: *Non tamen hoc inter mandata legalia & Dominica præcepta diſcriminis ſtatuendum eſt, ut illa pro decretis, qvæ neceſſariò fieri oporteat, hæc pro conſiliis accipienda ſint, qvibus*

bus liberum sit unicuiq; non obseqvi. Respectu personarum, qvibus utraq; edicta sunt, differentia inter illa statuenda est. Lex omnibus posita est, qvia juri naturali & morali consentanea est, & proinde omnes obligat, ut Judaeos olim, qvibus data est, ita ut hodiè Christianos, qvia Christus eam etiam cum ἐπιτάσει confirmavit. Sed illa Dominica praecepta, qvibus legalia mandata Christus ad majorem deduxit observationis rigorem, non omnibus per illum tradita sunt, sed solis discipulis. Non tantum qvia debuerunt perfecta praecepta perfectioribus tradi, sed etiam, qvia oportuit severiore imbui disciplinâ, per qvos nova ac severa doctrina mundo innotesceret. Cùm enim auctor ejus ipse Christus morte crucis ignominiosâ eam instiavisset, & per similia passuros Ecclesiam suam fundare destinaret, non nisi durissima qvaeq; eis proponenda fuére, qvorum uti ministerio ad praedicandũ Evangeliũ suum per supplicia & cruces voluit. Nec austera videri illis potuére tales praeceptiones, qvibus atrociora erant subeunda in fide Christi propagandâ laborantibus. Praetereà qvorũ vita ad exemplum debuit esse novam doctrinam suscipientibus, eos qvoq; decuit sub perfectiore, & asperiore disciplinâ proficere. Postremò cùm Christus sectatoribus suis, qvos ad seqvendum se vocaret, omnia relinqvere, qvae haberent, praeciperet, non alio precio in hâc vitâ nisi persecutionum & suppliciorum, levia illa omnia & facilia factu videri de-

debuerunt mandata, qvæ suprà explicavimus. Ea speciatim discipulis illum suis præcepisse ex ipso capitis initio manifestum est. - - De his etiam solis locutus est, cùm dixit eodem capite: Vos estis lux mundi. - - Non omnibus etiam dixit, sed solis discipulis, cùm eos ad prædicandum Evangelium misit, ut nudipedes essent, ut ne plus singulis tunicis haberent, ut in Zonis pecunias non sumerent. Antiqvi postremò omnia illa præcepta, de qvibus suprà egimus, ἀποστολικῇ πολιτείᾳ soli vindicârunt, &c. Potuisset Salmasius fortè alicui consensum exprimere, nisi revocaret Evangelista Lucas, qvi *cap. VI. 17.* istam CHRISTI concionem factam refert non tantùm discipulis seorsim vocatis, sed præsente multitudine copiosâ plebis ab omni Judæâ & Jerusalem, & maritimâ Tyri & Sydonis, qvi venerant, ut audirent eum. Et ut maximè sint, qvæ solos concernunt discipulos, moralia tamen, qvæ ibi docentur, ad omnes pertinent homines, præsertim, cùm nihil novi præcipiatur, qvod non jam diu in V. T. inculcatum fuerit. Sed nec CHRISTUS ipse, nec Apostoli etiam observârunt id, qvod noviter præceptum putat Salmasius, si secundùm simplicem verborum sonum id fuerit intelligendum. Christus cùm coram Caiphâ Pontifice Max. in unâ maxillâ percuteretur, non præbuit alteram, sed percussori, si non manu, voce tamen restitit & prohibuit, ut ait

Au-

Auguſtinus *epiſt. 5.* ne, qvi fecerat injuriam, augeret. Paulus virgis cæſus, & in carcerem conjectus, acriter & minaciter jus ſuum urget, *Act. XVI. 17.* Sic cùm ab Ananiâ Pontif. Max. cædi juberetur, qvantum potuit, reſtitit, ſeriòq; & vehementer de injuriâ proteſtatus eſt, *Act. XXIII. 3.*

Popularibus ſcil.] Nimium ſibi ſumit Grotius in reſtringendis & limitandis præceptis divinis. Verba ſunt generalia, & qvia morale qvid continent, de qvibusvis hominibus tàm ſubjectivè qvàm objectivè intelligenda.

Qvia capitum ſectiones] Non ſatis conſtat, qvo tempore illa capitum & verſuum ſectio cœperit. Capitum diſtinctio utplurimùm Stephano Longthono, Epiſcopo Cantuarienſi adſcribitur. Vid. Balæus *de ſcript. Anglic. ſecul. 13.* E contrario Matth. Weſtmonaſterienſis, & Serarius in *proleg.* eandem tribuit Cardinali Hugoni de S. Caro. Verſiculorum diſtinctionem Henricus Stephanus in *præfat. ſup. concord. græc.* parenti ſuo Roberto vindicat. Conf. Johan. Crojus in *Obſerv. c. 7.*

Huic opponit Paulus arma ſua] Agit ſcil. de foro Eccleſiaſtico, in qvo non corporalibus, ſed ſpiritualibus armis pugnandum eſt. Sed forum illud Eccleſiaſticum

cum non tollit forum politicum, & negotia civilia. Ergò nec arma spiritualia tollunt corporalia in foro politico usitata.

Sed ad bellum privatum propriè pertineat] Ostendit enim Salvator Petro, utpote non constituto in Magistratûs officio, non esse datum gladium, sed temerario ausu ipsum sibi jus gladii arrogare, & qvidem adversus Magistratum. Qvi enim ad adprehendendum CHRISTUM venerant, autoritate Magistratûs venerant.

§. 9. Qvod etiam in divinis scriptis seqvendum est] Non nego, interpretationes Scripturæ mirificè illustrari & confirmari per expositiones antiqvorum Ecclesiæ Doctorum; Sed fides tamen illa, qvæ de verâ interpretatione hujus vel illius dicti Biblici ex consensu veterum interpretum generatur, non est divina nec infallibilis, sed humana tantùm & probabilis, vid. *c. noli meis 3. c. ego solis 4. c. qvis nesciat 6. c. noli frater 7. dist. 9.*

Et docere qviddam magnificentius] Sæpè Grotius cum Pontificiis distingvit inter præcepta & consilia, ut jam tùm suprà memoravimus. Et hinc istud, qvod magnificentius hîc vocat, sine dubio expo-

exponendum est de consiliis, qvæ in hoc eodem paragr. vitæ sublimioris esse dicit. Qvasi verò non solùm præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere possit homo, qvàm DEUS præcepit.

Origenes & Tertullianus] De Tertulliano certum est, nihil aliud eum in Montanistarum hæresin induxisse, qvàm exactioris & asperioris vitæ speciem. Cùm enim ipse Christianæ doctrinæ professionem in nimiâ morum severitate atqve austeritate unicè collocaret, eò tandem inclinavit, ut ex asperioris vitæ cultu judicium de dogmatibus ipsis ferret, & ex eo fidei sinceritatem metiretur, Baron. *ad ann. CCI. n. 10.* Hinc igitur specialiter, inqvit Hieronymus *in Catalogo Scriptorum*, adversus Ecclesiam texuit volumina de pudicitiâ, de persecutione, de jejuniis, de monogamiâ &c. *Origenem* qvod attinet, variæ de eo circumferuntur sententiæ tùm excusantium & defendentium, tùm invehentium & reprehendentium. Vid. inprimis Gisbertus Voëtius *disp. Theol. part. 1. pag. 452.* Id tamen certum est, nimiô Philosophiæ Platonicæ amore incidisse eum in qvasdam doctrinas, easqve propugnâsse, propter qvas parùm se commendavit Coëpiscopis suis. De utroqve & Origene & Tertulliano videri potest Vincentius Lirinensis *in commonitor. c. 23. & 24.*

In suâ arte post baptismum manere] Benè Augustinus *de fid. & oper. c. 20. Iste curationis ordo est, ut baptizandi credant, - - & à mortuis operibus agant pœnitentiam, omniumq; se omninò præterieorum remissionem accepturos esse non dubitent, nec ut peccare liceat, sed ut peccâsse non noceat, ut sit factis remissio, non permissio faciendi.* Et porrò: *Publicas meretrices ad baptismum, nisi illâ turpitudine liberatas, nulla admittit Ecclesia.*

Jurare milites jubebantur] De ejusmodi juramentis vid. Marcell. Donat. *in Sveton. Galb. c. 16.* Christiani autem talia juramenta præstare nolebant, non recusabant tamen per salutem Imperatorum jurare. Tertull. *in apol. c. 32. Sed & juramus,* inqvit, *sicut non per genios Cæsarum, ita per salutem eorum, qvæ est augustior omnibus geniis.*

Sæpè consilia divina] Redit ad suum cum Pontificiis commune dogma, de præceptorum & consiliorum discrimine, & non occultè statuit, posse adhuc plus ab homine fieri, qvàm à DEO præceptum fuerit, & consilia adhuc supra præcepta esse, nec necessariò ab hominibus observari debere, qvòd si tamen observentur, perfectos reddi homines. Qvæ omnia Pontificio.

ciorum sunt commenta, & meritorum qvisqviliæ.

Omne juramentum improbant] Videri hîc potest Gerhardus Joh. Vossius *in histor. Pelag. lib. 5. part. 2. th. & antbit. 1.*

A secundis nuptiis] Passim de hac circumferuntur verba Gregorii Nazianzeni, Clementis Alexandrini, Buchardi Wormaciensis, Origenis & aliorum, ipsius etiam Concilii Neocæsariensis.

Quæ omnia sicut laudabilia] Jurare nolle ad jussum judicis, abstinere à secundis nuptiis, & ustulari tamen flammis libidinis, sic & ad militiam vocanti Principi parere nolle, nec laudabile est, nec eximium, nec DEO gratum.

In dictis modò constitutionibus] Dixit, se autoritatibus privatis sepositis, in qvibus ultimô locô dictas constitutiones memoravit, ad publicam Ecclesiæ venire velle, & hîc primô locô easdem ponit constitutiones. Privatam ergò & publicam simul eis tribuit autoritatem. Sed nec potest qvidem publica Ecclesiæ autoritas ex illis elici, qvòd dubia admodùm sit earum fides. Athanasius *in Synopsi* ponit eas

inter scripta falsos titulos præferentia, spuria & rejicula. Synodus item Trullana *can. 2.* constitutiones illas tanqvam ab heterodóxis adulteratas rejicit. Et qvanqvam Franciscus Turrianus Jesuita multum pro iis adserendis laboraverit, fatetur tamen Antonius Possevinus *in apparatu*, non effecisse eum apud omnes, aut evicisse, esse illas & legitimas, & à Clemente ipso perscriptas. Bellarminus cùm *in lib. de Script. Eccles.* libros recognitionum, Clementi Romano adscriptos, rejecisset, idem de his constitutionibus fert judicium. Bellarminum seqvuntur Petrus Halloixius *in not. ad vit. Polycarpi, c. 6.* Dionysius Petavius *l. 2. de doctr. temp. c. 57.* Plurimorum errorum & ἀνιστορησίας eas convincit Jacobus Usserius Archi-Episcopus Armachanus *de Ignatii Epistolis cap. 6. 7. seq.* Nihil est ergò, qvòd publicam Ecclesiæ autoritatem inde accersit Grotius, à qvo aliàs circa thesin ipsam non dissentimus.

Tertullianus in apologetico] Neqve hic qvidem publicam Ecclesiæ autoritatem præstare poterit Grotio, qvippe relatus anteà inter privatos, & qvi seorsim irent ab aliis.

Qvod & milites nonnulli) Distinctiùs exponendum erat Grotio, utrum illi, qvos refert, tempore martyrii militiam adhuc secuti fuerint, an verò eam de-

deſeruerint, & cingulum abjecerint. Cypriani enim verba diſertè agunt de *qvondam* militantibus.

Silaniani Senatûs Conſulti] Juxta iſtud familia ſervorum, cùm dominus occidebatur, non modò auxilium ferre tenebatur & armis, & manu, & clamoribus, tùm & objectu corporis; ſed & ſi cùm potuiſſet, non tulerat, de eâ ſupplicium ſumebatur, *l. 19. ff. de SCt. Silan.* Noluit inſuper iſtud SCtum aut adiri hereditatem, aut bonorum poſſesſionem peti, aut etiam aperiri tabulas ejus, qvi necatus dicebatur, anteqvā habita eſſet qvæſtio de ſervis, ſumptumq; de noxiis ſupplicium; ſecùs factum ſi fuerit, bona voluit publicari, *l. 5. §. 2. ff. eod.* Qvòd ſi ſtatum Reip. Romanæ conſideres, in qva tot erant ſervorum agmina, & eorum qvidem qvandoqve ad omne facinus promptorum, non poterit iniqvum videri iſtud SCtum, cùm aliter nulla domus tuta eſſe potuiſſet, niſi periculô capitis ſui cuſtodiam dominis tàm à domeſticis, qvàm ab extraneis ſervi præſtare coacti fuiſſent, ut loqvitur Ulpianus *l. 1. ff. eod.* præſertim cùm φύσει ὁ δοῦλος τοῦ δεσπότου πολέμιος, ut ait Theophilus.

De parricidis culeo inſuendis] Conſtantinus hoc ſupplicium non decrevit primus, ſed cùm in uſu eſſe deſiiſſet, re-

vocavit. Nec Pompejâ qvidem lege id introductum est, qvanqvam Justinianus Imp. ei propter repetitam sanctionem tribuat, §. 6. *Inst. de publ. jud.* sed aliâ antiqviore, latâ, ut opinantur nonnulli, post Annibalis bellum, cùm primus L. Hostius patrem interfecisset. Vid. Anton. Matthæ. *de crimin. tit. de parricid. cap. 2.* Nec mirandum est, Constantinum hoc delictum acerbò suppliciò vindicâsse, cùm vix satis acre supplicium excogitari possit in eos, qvi vitâ privant vitæ suæ autores. *Sunt crimina,* inqvit Qvintilianus, *qvæ ipsâ magnitudine fidem non impetrant, parricidium legem aliqvando non habuit. Qvis enim se facilè vinculis naturæ exsolvat? Itaq; ad tantum nefas magnô oportet scelere parricida veniat.*

Et labaro Christi *nomen inscripsit*] De labari etymo & figurâ, deq; ipso hoc Constantini labaro vid. Lips. *in not. ad l. 3. de cruc. c. 15.* Nic. Fuller. *lib. 2. miscell. c. 1. & lib. 4. c. 12.* Jacobus Bosius *de triumph. cruc. lib. 6. p. 632.* Marc. Zuer. Boxhorn *in histor. univers. pag. 270.* De figurâ autem crucis, per qvam nomen Christi labaro inscriptum & expressum fuit, vid. Johan. Rainold. *in Colloq. cum Hart. cap. 8. sect. 4.*

Avertisse pœnas] Clerico & Ecclesiæ in causâ sangvinis jus tantùm intercess-

cessionis competere, Canonistæ docent communiter. *Non enim*, inqvit Claudius Espencæus, *qvo magistratum gladiô malorum vindice DEUS accinxit, DEI prætendit Ecclesia discingere, aut flagitiorum impunitatem, at proinde licentiam prædicare. - - ad Laicos amandat, supplex, sed, ut ajunt, civiliter, nimirum si publica tranqvillitas ita sarta tecta remanere potest, maleficos hujusmodi citra necem plecti.*

Ut qvi ad Ecclesiam confugissent] Legistæ, uti vocantur, saniores hîc sunt Canonistis. Illi enim propter generalitatem textûs *in Novell. 17. c. 7.* statuunt, pro qvocunqve maleficio qvis ad Ecclesiam fugerit, qvòd non debeat gaudere immunitate. Vid. Nic. Boër. *decis. 110.* Hi autem indistinctè dicunt, omnes fugientes in Ecclesiam gaudere immunitate illius, adeóq; etiam homicidam voluntarium, exceptis tantummodò illis, qvos exprimit *c. inter alia X. de immun. Eccles.* cùm tamen & jus divinum iis solùm asyliam dari jusserit, qvi ἀκουσίως sangvinem effuderunt. Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 4. c. 2.* Et hinc rectè infert Petrus de Ferrariis *in prax. tit. 52. n. 47.* qvòd jura ista canonica facta sint sine ratione, & ad beneplacitũ, imò & contra jus divinũ. Mos igitur introductus, qvem hîc laudat

Grotius, si generaliter intelligendus est, eidem censuræ subjacebit.

Et ut circa pascha] Admodùm tamen limitata est ista indulgentia *in l. 3. Cod. de Episc. aud.* it. *in l. 3. 4. & 6. C. Theodos. de indulgent. crim.* Sed & ubi liberatio locum habet, relaxationem potiùs eam esse statuunt Interpretes, qvàm omnimodam dimissionem. Vid. Jul. Clar. *sent. lib. 5. §. fin. q. 46. n. 9.* Menoch. *de A. J. Q. cas. 303. n. 38.* Joh. Parlador. *rer. qvotid. c. fin. part. 5. §. 6. n. 8.*

XII. Canonem Synodi Nicænsis] In explicatione istius canonis variant Dd. Veteres; pleriqve de iis accipiunt, qvi cingulum, qvod fidei & veræ religionis causâ abjecerant, repetunt, sive in militiam redeunt, eoqve ipso fidem abnegant. Fuit n. olim cingulum res magni honoris & commodi, & propterea Imperatores Ethnici, persecutionis tempore cingulum militiæ Christianis adimere consveverunt. Qvam obcausam cùm plures Christianorum militum ardore fidei cingulum spontè abjicerent, sine honore potiùs, qvàm fide vivere malentes, deinceps verò, posteaqvam mundi & honoris tentationibus devicti essent, idem cingulum, parati fidem ejurare, vicissim ambirent, pœnam hanc à Concilio impositam luere oportebat, Francisc. Long. à Co-

Coriolan. *in summ. Concil. ad dict. can.* Sed ista interpretatio Gabrieli Albaspinæo *in not. ad eund.* non placet. Ipse igitur eum intelligit de pœnitentibus, qvi relictâ, qvam professi erant, pœnitentiâ, & abjectô habitu pœnitentibus solenni, voti sui obliviscentes, rursus animum ad secularia negotia, sive militiam ea, sive mercaturam, sive judicandi potestatem, aut qvodcunqve munus seculare concernerent, applicabant. Sed de hac interpretatione videant alii. Nobis ea se non satis probat. Novissimè Claudius Salmasius *de fœn. trapezit. p. 782.* verba canonis simpliciter accipit de iis, qvi gratiâ inspirante divinâ cingulô militiæ depositô, qvò meliùs & perfectiùs vitæ institutum magisqve Christianum capesserent, postmodò illud resumpserunt, & denuò se militiæ sacramentô obligârunt. Non igitur absolutè damnâsse dicit militiam illius temporis patres, nec milites, qvi ex necessitate ei nomen dedissent, improbâsse, sed eos non excusâsse, imò & pœnâ Ecclesiasticâ dignos judicâsse, qvibus cùm jam liberum esset non militare, ab eâ utpote jam dimissis ac sacramentô solutis, iterum ad eam redire placuisset. Et hanc secundam militiam propter solam hominum trucidationem improbatam patribus fuisse. Sed hæc Salmasii explicatio ideò subsistere neqvit, qvia ipse Constantinus, qvo autore Concil. Nic. con-

gregatum fuit, lege publicâ liberam dedit optionem illis, qvi tempore Licinii honoribus militaribus dejecti fuerant, vel rei militari se reddendi, vel liberè & pro arbitratu vitam degendi, uti refert non Theodoretus tantùm, cujus metaphrasten reprehendit Salmasius, sed etiam Eusebius *de vit. Constantini l. 2. c. 33.* Si igitur damnata fuit eo tempore militia ab Christianis secundâ vice suscepta, qvomodo optionem dare potuit iis Constantinus? Magis igitur erit, ut Hugonis Grotii partes seqvamur, & de illis canonem accipiamus, qvi in militiam denuò iverunt cum abnegatione fidei jam agnitæ.

Sunt & qvi Leonis Epistolam] Nonagesimam scil. qvæ est ad Rusticum Episcopum Narbonensem, & allegatur *c. contrarium, de pœnitent. dist. 5.* atqve his verbis juvatur explicatio, & sententia Gabrielis Albaspinæi modò citata, dum saltem ostendi sufficienter posset, eandem in canone Niceno proponi facti speciem, præsertim cùm ipse fateatur Albaspinæus *l. 2. Observ. 3.* demum post Concilii Niceni tempora pœnitentiam genus qvoddam religionis fuisse, eamq; pœnitentes vovisse, & solenni votô nuncupatam subiisse.

Sed eximiæ cujusdam puritatis] De ἐξομολογήσεως publicæ ritibus & exercitiis

titiis pœnitentium asceticis videri possunt Desiderius Heraldus *ad Tertull. apolog. l. 2. digress. 4.* Isaacus Casaubonus *exercitat. 16.* Dionys. Petav. *in speciali Diatrib. ad Epiphan. hæres. 59.*

Canones Apostolici] Canones illi ab ipsis Pontificiis qvandoqve rejiciuntur, unde & in Jure Canonico liber ille apocryphus dicitur *c. sancta. dist. 15.* alii corruptos eos ab hæreticis, nonnullos etiam planè supposititios venditant. Et qvòd antiqvissimas consvetudines in iis contineri hîc dicit Grotius, verum qvidem est, sed id tamen nihil facit ad autoritatem eorum confirmandam. Plurimi contendunt, collectos eos fuisse post Concilium Antiochenum, qvippe cujus canones illis sæpè interserantur. Vid. Gvilh. Witaker. *cont. 1. q. 16. c. 12.* Joh. Rainold. *cens. lib. apocr. tom. 1. prælect. 44.* Rob. Parker. *de polit. Eccles. l. 2. c. 13.*

Ne qvis Episcopus] Qvàm non conveniat Clerico bellum, & qvantum inter se pugnent, Episcopum esse, & simul militem, pluribus exponit Claudius Espencæus *in 1. Epist. ad Timoth. l. 2. digress. cap. 6.* Sed jam diu est, cùm id in desvetudinem abiit contra Ecclesiæ primitivæ instituta, & tractare arma cœperunt Episcopi, notati proinde Baronio Cardinali *sub ann. 888. num. 2.* *Videri potuit,* inqvit ille, *planè monstrosum,* qvòd

qvòd tàm Episcopi qvàm abbates armati ad bella procederent, in hostes irruerent, cæderent ipsos, & cæderentur ab ipsis, tanqvam sacrorum canonum violatores, & muneris pastoralis & nominis desertores detestandi.

Ne publicis se administrationibus immittat] Videri poterit Gerhardus *loc. de minister. Eccles. n. 295. seqq.* Piccart. *ad lib. 4. polit. c. 15.*

Inter Africanos canones sextus] Imò decimus sextus ex recensione Dionysii Exigui, ut & Christophori Justelli *in Cod. Can. Eccles. Africani.* Agit tamen eâdem de materiâ canon sextus Concilii Carthag. I. si fortè hunc in animo habuit Grotius, qvanqvam ipsum corpus & collectionem canonū magis præ se ferant verba.

Aut causarum patrocinium) Videri & hîc poterit Claudius Espencæus *l. 2. digress. 9.*

Extra tempora persecutionis) Dum Ecclesia pace fruitur, & desierunt persecutionum procellæ, Vid. Gabr. Albaspinæ. *ad istum can. pag. 253.* Et hinc nescio, qvâ sive confidentiâ, sive temeritate, Franciscus Longus à Coriolano in recensione istius canonis pro verbis *in pace*, reposuerit, *in bello.*

Cap.

Caput III.

§. I.

QVi *jurisdictionem habet*] Jurisdictio propriè dicta Magistratui competit, non Principi, & nihil aliud est, qvàm potestas de civilibus & privatis causis jus reddendi, jure Magistratûs competens. Et qvanqvam ipsi qvandoqve Imperatores de civilibus subditorum causis etiam pro tribunali jus dixerint, *l. ult. C. de leg. l. 3. ff. de his, qvæ in testam. del.* ista tamen, qvæ Princeps exercebat judicia, cognitiones appellabantur, & ab jurisdictionis exercitio secernebantur, Sutholt *de jurisdict. n. 193. 196.* Impropriè igitur loqvitur Grotius, qvando publicum bellum definit, qvod auctore eo geritur, qvi jurisdictionem habet. Nec enim Magistratui jus belli gerendi competit. Et ut maximè hic bellum aliqvod excitet adversus Principem, non tamen id erit publicum, imò ne bellum qvidem, sed seditiosus tumultus. Propriè enim bellum dicitur istud, qvod geritur inter partes summo Imperio & majestate pollentes.

Mixtum, qvod unâ ex parte] Ego nec bellum qvidem id esse dixerim, nisi pari autoritate congrediantur exercitus. Non enim in usu armorum tantùm & exter-

ternâ vi consistit bellum, sed etiam & potissimùm qvidem in jure. Jus belli ergò qvibus non competit, cum illis etiam non geritur bellum; uti nec legatos propriè dictos mittere potest, qvi non tenet summum imperium. Et hinc ex Reip. suæ usu optimè hostes definivit Ulpianus *l. 24. ff. de captiv. & postlim.* consentiente Paulô *l. 19. §. 2. ff. eod. Ille hostis est*, uti disserit Cicero *Philipp. 4. qvi habet Remp. curiam, ærarium, consensum, & concordiam civium, & rationem aliqvam, si res ita tulerit, pacis & fœderis, reliqvi etiam, si exercitus habeant, & milites atq; Imperatores se ferant, non pro hostibus, sed pro latronibus & Spartacis sunt habendi.*

Post constituta judicia publica] Latiùs hîc accipit Grotius publica judicia, qvàm solent JCti *sub tit. de publ. judic.* Et hîc intelligit omnia in universum judicia, qvæ qvovis modô injuriam & vim illatam vindicant & coërcent.

Sed à facto sunt humano] Non ausim hoc cum Grotio asserere, qvòd vel ante omne factum humanum DEUS ipse adhuc in Paradiso ejusmodi judicium instituerit, *Gen. III. 9.* cujus intuitu judicia qvoad originem juris naturalis primævi esse dixit Robertus Maranta *de ord. judic. part. 3. n. 133.* Ostendunt insuper Theologi, & probant ex *Deut. I. 17. 2. Par. XIX. 6.* judicium esse

se ipsius DEI originaliter, autoritativè & principaliter. Vid. Gerhard. *Loc. de Magistrat. polit. n. 271.* Accedit, qvòd sine Imperio vix possit constare judicium, cùm sine eo sententia executioni dari non possit. Atqvi imperium à naturâ esse, dicendum erit infr. *ad lib. 2. cap. 20.*

Et vim vocant Leges] Pertinent huc *l. 13. ff. qvod met. caus. l. 7. l. 8. ff. ad L. Jul. de vi privat. l. 50. ff. de A. R. D.* Facilè n. potest per ejusmodi vim tumultus excitari, *l. 176. ff. de R. J. l. 6. C. ad L. Jul. de vi.* Cur verò ad arma & rixas procedere patiatur Prætor, qvos potest jurisdictione suâ componere? *l. 13. §. 3. ff. de usufr.*

§. 2. Qvæ ante judicia constituta] Non arbitror, consistere posse societatem sine judiciis, saltem inter populos moratiores. Etsi enim ordinatio judiciorum & forma eorum externa talis non fuerit ab initio, qvalis nunc est, vixisse tamen homines inter se sine magistratu, sine imperio & sine judiciis mihi non fit verisimile. Vid. infr. *l. 2. cap. 20. n. 8.*

Ubi cessat judicium] Pertinet huc integra materia de necessariâ & legitimâ defensione, it. totus titulus Cod. *qvando liceat unicuiq; se sine judice vindicare.* Similiter

l. 3.

l. 3. §. 9. l. 17. ff. de vi. l. 1. C. unde vi. l. 3. C. de pignor.

Momentaneè cessat] Justa enim defensio ad alterius impetitionem in continenti fieri debet, *l. 3. §. 9. ff. de vi & vi arm. l. 16. ad SCt. Macedon. l. fin. §. fin. ff. qvod vi aut clam.* Vis enim, qvæ ex intervallo infertur, non ad defensionem, sed ad vindictam spectat, *l. 12. §. 1. ff. qvod met. caus. & ibi Cujacius.* In tali ergò momentaneâ defensione ad judicem recurri non potest, nisi qvis defensionem omittere, & certum vitæ periculum subire malit, qvod tamen ipsa natura aversatur.

Si in effossione deprehensus fur] Effractorem nocturnum ideò, qvòd incertum erat, furti an cædis causâ ædes nocte effringeret, patrifamilias in tutelam sui occidere licuit, non item, si luce hoc fecerat, qvia de furto tunc solùm præsumebatur, qvod ex Lege non cæde, sed mulctâ compensandum erat, Joh. Selden. *de anno civil. Jud. cap. 15.*

Si nox furtum faxit] Furem nocturnum qvoqvo modô occidere licebat impunè; diurnum non aliter, qvàm si telô se defenderet. Ratio differentiæ erat, qvia noctu majus est periculum, dum per tenebras discerni non potest inter armatum & iner-

inermem, ut proinde melius sit prævenire, qvàm expectare & pati, ut fur ipse vitam nobis eripiat. Itaqve non tàm ut fur ille nocturnus occiditur, qvàm ut sicarius & insidiator & grassator, Conrad. Rittershus. *in L. XII. tabb. cap. 30.* Add. infr. *l. 2. c. 1. §. 12.*

§. 3. De jure divino voluntario perfectiore] Tale constitui jus in N.T. jam sæpè negavimus. Atqve id toties repetendum erit, qvoties Grotius ex Christo faciet Legislatorem.

Qvin DEUS] Defensionem, etiam im alterius occisione, jure naturali non licitam tantùm, sed etiam præceptam esse, contendunt Doctores, atqve hinc neqve à Principe qvidem, nedum statutô aut consvetudine tolli eam posse volunt. Vid. Berlich. *part. 4. concl. 12. n. 9. 10. 11.* Petr. Anton. de tra *de potest. Princ. c. 26.* adeò, ut qvi se, m defendere posset, occidi permittit, mnari qveat, non aliter ac si se ipsum occidisset, Berlich. *d. l. n. 13.* Et hinc disqviri sset, num etiam Deus jure positivô tolledefensionem ejusmodi qveat? Qvod quin ex positâ sententiâ fortè negandum es-
Nos defensionem dicimus esse juris naalis permisfivi, non præceptivi, adeoq; i placet suprà adducta JCtorum sentensi absolutè sumatur. At si defensio con-

ſideretur in relatione ad aliud, & reſpectus habeatur ad aliqvod bonum, qvod per omiſionem defenſionis ſimul negligitur, poteſt peccare, & homicidii reus fieri, qvi ſe non defendit. Ut ſi defenſione noſtri bonum commune periclitetur, vel familiæ noſtræ præſidium eripiatur, vel aliud majus bonum temporale aut ſpirituale intervertatur. Qvâ ratione neceſſariò tenetur miles in excubiis ſtans ſe defendere, it. qvi novit, omisſione defenſionis principem, parentes, magiſtratum vitæ diſcrimen ſubituros. Et his caſibus præcipit jus naturæ defenſionem ſui; qvæ tamen ſi rectè res perpendatur, non tam ſui eſt defenſio, qvàm alterius. Neqve hanc prohibere poteſt majeſtas civilis, prohibere tamen poteſt majeſtas divina, eò, qvòd natura non ſimpliciter jubeat, ſed ſub certo ſtatu, qvem DEUS citra ejusmodi defenſionem nihilominus ſartum tectum conſervare poteſt.

Non vetamur nobis potius, qvàm aliis conſulere] Et ex hoc principio defenditur moderamen inculpatæ tutelæ, qvòd lex charitatis vitam propriam ejusq; tuitionem aliorum vitæ præponat.

Deinde morali judicio] Vita ſpi-

ſpiritualis proximi anteponenda eſt vitæ corporali meæ, qvando hæc neceſſaria eſt proximo ad ſuam beatitudinem & vitam ſpiritualem. Atqvi proximus nos impetens ſine jacturâ vitæ noſtræ corporalis ſuam poteſt habere & tueri vitam ſpiritualem. Dum igitur ex merâ neqvitiâ vitæ meæ inſidiatur, & ipſe neqviter nolendo deſiſtere in periculum animæ ſe conjicit, non teneor ego neqvitiæ illi vitam meam exponere, ſed poſſum per moderamen inculpatæ tutelæ aggreſſorem repellere.

De Eſſenis innocentisſimis hominibus] Studebant enim, ut vitæ puritate, religione, jurisq; tùm divini tùm humani apicum obſervatione ſe conſpicuos redderent. Vid. Joſephus *l. 2. de bell. Jud. c. 7.* Marc. Zuer. Boxhorn. *hiſtor. univerſ. pag. 32. & 79.* Selden. *de ſynedr. l. 1. c. 7.* Nicol. Fuller. *l. 1. miſcell. c. 3.*

Ut ſumptum appareat ex eo, qvod fieri ſolebat] Verba Salvatoris comparant inter ſe qvietam vivendi rationem, qva hactenus in ſcholâ ſuâ uſi fuerant Apoſtoli, & mox ſucceſſuram gravisſimam perſecutionem, adeò, ut ſi qvis humanô præſidiô niti velit, & more uſitatô ſibi ſuisqve rebus conſulere, non posſit rectiùs agere, qvàm ſi venditis omnibus, ipsâ etiam

tunicâ, gladium sibi comparet. Parabolicè igitur sub necessitate gladii gravitatem periculi imminentis exponit, cùm usitatum sit, ut imminentibus calamitatibus bellicis talia fiant. Simul tamen vel Apostolis vel Christianis omnibus concedit tùm comparationem necessariorum adversus calamitates præsidiorum, tùm etiam gladii usum, ubi gloria DEI & cursus Evangelii aliud non reqvirit.

Ne resistite injuriam facienti) Dictum hac de re jam fuit *cap. anteced.* §. *8.*

Non tuendi, sed ulciscendi) Defensio ergò licita est, non ultio aut vindicta. Vid. Petr. Perrenon. *lib. 2. animadv. 18.* Jacob. Cujac. *lib 5. obs. 18.* secus atqve putavit Aristoteles & Cicero, qvi ultionis exactionem in virtutis parte ponunt, ille *lib. 4. ad Nicomath c. 2.* hic *lib. 2. de invent.*

Qvod verò Petro dictum est) Usus gladii illi non simpliciter, sed intempestivus abusus, præsente & non jubente Magistrô, extra casum defensionis necessariæ, adversus eos, qvi à Magistratu missi erant, reprehenditur.

Omnes, qvi gladium acceperint] Ex illis verbis potiùs colligitur generalis aliqva & ordinaria regula, secundùm

dùm qvam homicidæ voluntarii & dolosi per Magistratum gladiô puniri debent, Gerhard. *Loc. de Magistrat. n. 298.* Neqvaqvam autem interdicitur defensio naturalis & moderamen inculpatæ tutelæ.

Imitari laudabile sit] Facta Christi omnia imitari nec possumus, nec debemus, sine certo verbo ad nos pertinente. Et qvia hîc imprimis agitur de satisfactione Christi, non potest istiusmodi talis à qvoqvam peragi.

Fœdere initô cum Patre] Postqvàm in sanctissimo Trinitatis Concilio decretum fuisset, ut secunda persona in tempore carnem assumeret, sponsio etiam in illo SS. Trinitatis Concilio interposita est à Filio DEI, non Patri tantùm, ut hîc vult Grotius.

Non modò summã ei gloriam) Nec tamen dicendum est, Christum sibi aliqvid per passionem & mortem suam promeruisse, uti qvidem statuunt Pontificii. Ubiqve intelligenda est necessitas conseqventiæ divinitùs ordinatæ, qva de toto redemtionis mysteriô ita definitum fuit, ut post ultimum gradum profundissimæ exinanitionis resurgeret, & caput exaltaret, Dorsch. *in dissertat. ad Psalm. 110, n. 59.*

Non pro qvibusvis] Non arbitror, tàm restrictum & limitatum esse ejus dicti sensum, qvanqvam in ordine charitatis præcedat ejusdem religionis consors. De intellectu ejus dicti videri potest Waltherus *in harm. bibl.*

Qvæ verò ex Christianis Scriptoribus] Augustini verba suprà enarrata Thomas *in 2da, 2. qv. 64. art. 7.* exponit de eo casu, qvando qvis intendit mortem aggressoris injusti, non autem subsistit tantùm in intentione defensionis. Alii, ut Lessius & Molina, ita explicant Augustinum, qvòd velit, illicitam esse occisionem hominis invadentis, qvando intenditur à defensore ex animo vindictæ cupido, & odio inflammato. Et huc tendere videntur verba ex Canonibus Apostolicis à Grotio citata.

§. 4. *Aliud est solenne*] Nos contenti sumus unicâ illâ distinctione belli publici & privati. Nec enim aliud bellum dicimus publicum, nisi illud, qvod hîc solenne dicit Grotius.

Eo sensu, qvo justum] Vid. Alciatus *ad l. 130. ff. de V. S.* Petr. Perrenon. *l. 1. animadv. c. 9.*

Deinde ut ritus qvidam absunt] Vid. infr. *lib. 3. cap. 3.* & qvæ ibi notabuntur.

Et geri in privatos, & auctorem habere] Id jam suprà negavi, nec video, cur ex coërcitione jurisdictionali illicò faciendum sit bellum.

Et sanè, si citra leges civiles) Imò verò mox asserit Grotius, omnium fermè populorum legibus jus belli gerendi summæ potestati tributum fuisse. Id qvod arguit, non tàm lege civili id constitutum esse, qvàm jure gentium & communi populorum consensu. Diximus, societatem consistere non posse sine imperio, neqve igitur imperium consistere poterit sine tali potestate belli gerendi. Et hinc porrò neqve consistere poterit salus Reip. si pluribus jus istud concedatur. Optimè Augustinus hîc apud Grotium jus belli gerendî ad ordinem naturalem refert. Ordo autem iste naturalis ex eo imprimis resultat, qvòd maximum Reip. turbandæ momentum in bello consistat, qvòdq; tota salus communis ab exitu belli pendeat. Et ex hoc jus belli tanti æstimat Bodinus, ut eo nullum ferè majus regale inveniri dicat *lib. 1. de Republ.* At credo ego, regalia non demum ju-

re civili cœpisse, sed altiorem habere originem.

Si vis occurrat] Vis illa aut externa est, aut interna, h. e. aut extra civitatem, cui Magistratus præest, aut in ipsâ illâ sese exserit. Priore casu aut à privato aliqvo impedimentum jurisdictionis contingit, aut à personâ qvidem publicâ Magistratui æqvali, sed eidem Principi subjectâ, aut ab hoste publico. Cum illo, sive planè extraneus ille fuerit, sive eidem Principi subjectus, bellum ut geratur, necesse non est, qvippe qvi coërceri à superiore suo nullo negotio potest, nisi id facit autoritate Principis extranei publicâ. Tum enim vertenda erunt à Magistratûs impediti superiore arma in illum, qvi ejus rei causa est prima & præcipua. Cum isto itidem necesse non est, ut bellum geratur, qvandoqvidem & iste coërceri à Principe communi possit: Cum hôc autem armis qvidem transigere rem oportet, sed à qvo? non certè à Magistratu, qvi exercere jurisdictionem prohibitus est, sed ab ipso illo, qvi Magistratum constituit, qviq; per Magistratûs latus contumeliâ affectus est, aut si per Magistratum impedimentum removeri potest, non tamen id fieri debet sine præscitu & autoritate superioris, qvippe cujus interest, rem benè & cum emolumento geri. Posteriore

casu

casu poterit Magistratus ipse vi jurisdictionis, qvam tenet, contumaces coërcere, habitô eo ordine, qvem præscribit Bart. Bla-erus *ad l. diffamari c. 11. n. 11.* Oldendorp. *class.1. act.2. n.18.* ita ut manu etiam militari uti possit, si aliter obtemperare subditus nolit, *l.68. ff. de R.V.* Nego tamen, hanc potestatem coincidere cum potestate belli gerendi, nisi belli vocabulum tàm latè capiatur, ut qvalemcunqve vim armatam, etiam am, qva Magistratus in subditos utitur, includat, sed qvo ipso in meras æqvivocationes negotium desinit.

Et in Romano jure] Non est hoc : mero jure civili, sed imò jus belli geren- naturaliter est pars potestativa majesta-s. Naturam ergò majestatis dum conside-t jus Romanum, non potuit non tale -id constituere, qvod ante omnem legem vilem locum habet.

Nam primum qvin ei] Jam antè ci, talem coercitionem sub potestate bel-gerendi non contineri, nec bellum dici se. Qvin nec istud qvidem propriè bel-n dici potest, qvando Princeps refracta-s & rebelles in ordinem cogit. Ut maxi- enim tùm jure suô majestaticô utatur, & egrum qvandoqve exercitum cum po-are insolentissimâ, & cum apparatu sqvàm solenni mittat, non tamen uti-

tur tùm eâ majestate, qvam ergą parem ostentare debet & solet, sed majestaticum potiùs exercet imperium. Qvod ergò aliàs facit Magistratus adversus refractarios, vi jurisdictionis, id facit Princeps vi imperii. Qvod autem in eam rem integrum nonnunqvam & copiosum exercitum conscribere opus habet, id causatur magnitudo periculi, & qvòd non una tantùm civitas, sed integra qvandoq; provincia, aut saltem ipsius imperantis majestas adversariorum libidini exposita sit, qvibus ut capistrum injiciatur, tantô interdum opus est apparatu.

Hîc etiam necessitas] Imò verò, qvæ in obsidionibus e.g. suscipitur defensio, ex præsumptivâ voluntate Principis videtur fieri, qvòd malit civitatem qvibuscunqve modis salutem suam procurare, ut in fide retineatur, qvàm ab hostibus eripi & occupari. Et qvanqvàm talis præsumptio nulla adesset, aut etiam de contrariâ Principis voluntate constaret, poterit tamen civitas ita sibi relicta, & à Principe suo deserta, nihilominus armis resistere, & vim hostilem pro viribus repellere; redit enim tùm ipsi talis potestas ex jure naturali simplici, qvo unumqvodqve conservationem sui qvovis modô procurandi potestatem habet.

§. 5.

§.5. Sanè si publicum non a-
ud dicimus] Hoc est, qvod suprà dixi, ı æqvivocationes desinere Grotii hanc tra-
:ationem. Maneamus in simplici intelle-
u,& dicamus id tantùm bellum publicum,
od inter summas utrinqve potestates ge-
tur.

Neq; enim hoc sufficit videre)
ɔc videtur velle, attendendam potiùs esse
neralem Principis voluntatem , & in eâ
ɔsistendum , qvàm specialem aliqvam nu-
conjecturis eliciendam. Qvando igitur
nceps bellum gerit , ideò ut periculum
:rtat , malè à Duce aut Archistratego no-
excitantur pericula , novi provocantur
stes. Et in publicis aliàs licet difficulter
ndati fines excedere. Vid. Gail. *l.1.de pac.*
l.c.4.n.26. seqq.

§. 6. Dionysius Halicarnas-
sis] Ista tria in qvalibet Rep. conspicua
ɛimè sunt. Cùm enim imperium sum-
n in duobus præcipuè sit occupatum,
ı ut regat, tùm ut tueatur Remp. & verò
regendam Remp. qvàm maximè faciat
:stas ferendarum legum & Magistratus
stituendi, ad tuendam autem jus armo-
præcipuè, præter ista tria vix erit aliud,
d in unâqvavis Rep. sese exerat tàm
ma-

manifestè; imò verò tàm latè ista patent, ut reduci eò possint plurima regalia alia. Porrò autem ipsum numerum ejusmodi majestatis jurium in actu signato determinare, non parùm erit difficile, præsertim cùm lege positivâ, usu aut consvetudine induci possit, ut jura, qvæ olim Regalia non fuerunt, pro regalibus hodiè habeantur, & vicissim, Rosenthal *de feud. cap. 5. concl. 94. n. 1.* Non igitur reprobo summa ista capita, qvæ hîc facit Grotius. Addimus nos adhuc aliam inspectionem, Lectori fortè non injucundam. Poterit scilicet Majestas considerari, vel in respectu ad subditos, vel in respectu ad pares. Etsi enim Majestatis vocabulum in sensu proprio & genuino semper denotet superioritatem; tamen qvia non una in terris invenitur Resp. sed complures aliæ, qvarum unaqvæqve seorsim suâ pollet majestate, superioritas illa tantùm intra terminos Reip. suæ audienda est: extra eosdem pares tot habet, qvot Respublicas æqvè perfectas terrarum Orbis universus. Non facilè tamen invenitur Resp. qvæ seipsâ ita contenta sit, ut alterius non egeat sive opibus, sive fructibus, sive auxilio. In hunc igitur finem Majestati insunt aliqva regalia, qvæ majestatis ad majestatem inferunt respectum, & qvorum vi Princeps cum Principe agere & contrahere potest. Talia sunt jus belli & pacis, jus fœderis san-

ınciendi, jus legatorum mittendorum, & væ ſunt his ſimilia. Vicisſim ſunt alia, qvæ lajeſtati competunt in reſpectu ad ſubdi-ɔs, & limites imperii non egrediuntur, valia ſunt jus vectigalium, jus legum fe-ndarum, magiſtratuum creandorum, co-ıtiorum, extremæ provocationis &c. Prio-s generis jura poſſumus, Scholaſticorum ııtatione, regalia æqviparantiæ, poſterio-, disqviparantiæ dicere. Illa ex poteſtate ıtuâ & utrinqve æqvali, hæc ex poteſtate ɔeeminente proficiſcuntur. Illa naturâ ſteriora, hæc priora. Illa abeſſe poſſunt, c neqveunt. Illic enim non repugnat, jeſtatem eſſe ſine pari, ut ſi fingas, totum rarum orbem unius imperio parere, aut Noacho regiam poteſtatem imagineris; repugnat, majeſtatem eſſe ſine ſubditis. ſtantiora igitur & potiora hæc illis, illa em magnifica magis, & magis verenda, ppe qvæ ad exteros etiam majeſtatis ſtri-ɛas projiciunt; utraq; tamen Reip. uſui ɪlitati ſunt deſtinata.

Dominium eminens] Suprà di-us, fruſtrà id à Grotio adſeri, cùm ſuffi-s ſibi in omnibus iſtis negociis ſit impe-ı majeſtaticum.

§. 7. *Ut & ſucceſſorem*] Mul-hîc variant Legum Doctores, uti ſolent, ıdo ex legibus civilibus cauſas publi-cas

cas definire annituntur. Communis tamen sententia est, facta antecessoris rata haberi debere à successore, præsertim si nomine dignitatis & tanqvam à Principe factum qvid fuerit, Aymo Cravetta *conf. 241. n. 17.* Andr. Tiraqvell. *de jur. primogen. q. 35. n. 21.* Cardin. Mantica *Lucubr. Vatican. l. 27. tit. 5. n. 1.* Schrader. *consf. 21. n. 57.* saltem in eum finem, ut facta sua vicissim à successore rata habeantur. Tiberius Decianus *cons. 25. n. 47. vol. 1.* Marburgens. *consil. 18. n. 137. vol. 3.* Dicam eâ de re copiosiùs alio tempore.

Subjectum commune est civitas] Hoc videtur velle, summam potestatem radicaliter, fundamentaliter, virtualiter, aut habitualiter, uti in scholis loqvuntur, esse in totâ civitate & penes populum; formaliter verò penes imperantem unum vel plures, pro cujusqve gentis institutô. At falsum hoc esse, ex eo inprimis patet, qvòd potestas imperandi à DEO conferatur immediatè, perinde uti potestas docendi, solvendi, & ligandi, administrandi Sacramenta &c. qvæ ministro Ecclesiæ competit. Qvemadmodùm igitur populus eligendo pastorem, non confert potestatem istam, nec conferre potest, qvia scil. eam nunqvam habet ipse, sed personam electam potestati à DEO immediatè proficiscenti applicat: haud aliter & eligendo Regem, non confert po-

otestatem imperandi; sed personam ele-
ctam producit, eamqve destinat ad exerciti-
um potestatis illius à DEO immediatè con-
ferendæ. *Breviter*: Communitas, qvando eli-
git personam, ipsam potiùs personam seu
personas applicat potestati divinæ, qvàm
otestatem divinam personis. In multitudi-
e ergò seu civitate est solùm potestas depu-
ndi seu eligendi personam, personasvè,
qvibus regatur. Factâ istâ electione seu de-
utatione, Deus immediatè electis confert
oliticam potestatem. Ejusqve potestatis ve-
m & immediatum subjectum est non mul-
udo, sed persona electa. Vid. inprimis Mar-
s Antonius de Dominis *de Rep. Eccles. lib.*
.2. Nec igitur magis verum est, qvod paulò
frà asserit Grotius, extinctâ domô regna-
ce, imperium ad populum reverti. Redit
im tantùm potestas eligendi & designandi
um aut alios, non ipsa potestas imperandi.
in si militari manu & per vim bellicam
cupata aliqva fuerit provincia, an & tum
oq; subjectum commune statuet Grotius?
n arbitror, nisi ipsum imperium qvoqve
ulo competens ablatum statuat. Sed id
ompetere, jam negavimus. Et sufficit vel
casu, nullum superesse ampliùs subje-
m commune.

Qvales erant provinciæ Ro-
norum] In provinciæ formam redi-
gere

gere dicebatur populus Romanus, cùm ademptis aut immutatis legibus devictos Magistratui Romano qvotannis ab urbe mittendo, omninò subjecit, ac vectigalia conventusqve constituit, Sigonius *lib. 1. de antiqv. jur. provinc. c. 1.*

§. 8. Rejicienda est eorum opinio] Favent huic opinioni, qvotqvot Majestatem dividunt in realem & personalem. Plerumqve enim majestatem personalem reali ita subjiciunt, ut ab eâ dependeat, ipsi obnoxia sit, ab eâ fluat, & veluti Luna à Sole splendorem omnem mutuetur.

Id est, ad servitutem aptos) Aliqvi enim ingeniô tardi & stupidi, corpore autem robusti in hunc finem à naturâ producti videntur, ut aliis, qvi ingeniô & ratione valent, serviant, etsi actu ipso servi non sint, qvemadmodum nec Imperatores aut Principes sunt illicò, qvi apti nati sunt principatui regendo.

Etiam in se, ut interpretatur Theophilus] Qvem seqvuntur hodiè plures. Variæ tamen adhuc circumferuntur explicationes aliæ, de qvibus videri potest Paurmeister. *de jurisdict. lib. 1. c. 5. n. 35.* Probabile est, populum Romanum verbis EI ET IN EUM ostendere voluisse enixam suam

ſuam voluntatem omne imperium ſuum omninò transferendi, Arn. Vinnius *in §. 6. Inſt. de J. N. G. E. C.*

Et apud Romanos Dictatorum] De his plura habet autor *§. 11.* bi ſummum eorum imperium adverſus diſ:ntientes aſſerit.

Eſſe ſuperiorem conſtitutô] lon ſemper id verum eſt, etiam ſemotâ Groi reſponſione. In Academiis Reſpondens conſtituunt ſibi Præſides, nec tamen proereà Præſidibus ſunt ſuperiores. Mulier ›i conſtituit maritum, nec tamen eo eſt ſurior.

Cæterùm non nego] Hactenus igi· tolerari poteſt, qvod Fernandus Vaſqvius *contr. c. 1.* fundamenti locô ponit, prinatus ab initio ob publicam civium utili:m, non ob regentium commoda intro:los eſſe.

Sed non ideò conſeqvens eſt] s enim propterea non ſunt ſuperiores ılcô, qvòd hic illorum causâ conſtituſit.

)eum de Principibus judicare] 'as civiles, qvas cum ſubditis habent, ıt qvandoqve Principes Conſiliariis ſuis

committere, eosqve tantisper, dum de illis cognoscunt, fidelitatis juramentô liberare, Wesenbec. *in comm. Cod. ne qvis in suâ causâ jud. n.11.* Berlich. *part.1. conclus.3. n.7.* Sed in delictis tamen istiusmodi judicia vix admittunt, & in hoc scil. superioritatem suam consistere opinantur nonnulli, qvòd impunè sibi peccare liceat.

Qvis te corripiet] Nulla ampliùs inter Pontificios hac in re est autoritas Gregorii Turonensis (vixit ille circa annum 596.) nec cujusqvam alterius, simile qvid docentis. *Planè formidolosô exemplô*, inqvit Paulus Piasecius *in Chron. pag. 58. Theologiam invitam in necem principum armârunt, ac si hæc doceret, qvòd qvilibet subditus, imò & vulgus imperitum sit judex & vindex factorum Regis sui, liceatq; ei principem arte malevolorum vocatum in suspicionem hæresis statim tollere &c.* Qvantas in Galliis doctrina de vulgi & subditorum in Regem animadvertendi potestate turbas dederit, uberrimè ostendunt superioris seculi annales. Et hôc qvoqve seculô ipsis in comitiis Ordinum hac de re acerrimè disputatum, refert Gabr. Barth. Gramond. *hist. Gall. lib.1.* Id sæpè miratus sum, ausum fuisse Georgium Buchananum dialogum suum de jure Regni apud Scotos vulgi & subditorum jura adversus Principem enixè asserentem, Regi suo Jaco-

bo

dedicare, præsertim cùm paulò antè
etha, Angliæ Regina, damnâsset Sco-
ι aliqvem in Regum injuriam scriptum
ıentarium, qvo insolenti qvadam li-
e & verborum asperitate populum
:um Regibus esse superiorem, ex ve-
gni Scotici jure, exemplis obsoletis &
undiqvaqve conqvisitis, populares
e Magistratus ad libidinem Regum mo-
dam constitutos esse, iisqve licere,
; Reges carceribus coërcere, & regnô
e, probare conati sunt. Vid. Cambden.
ɀn. *M. C. LXXI.* Sed Buchananum ta-
serið scripti pœnituisse, imò ex animo
sse detestatum, ex Thomæ Smithi An-
lidiscimus.

§. 9. *Qvi si hoc dicerent*] Hoc
non parendum qvidem Regi, si manife-
iqva præceperit, nec tanti ejus imperi-
aciendum, ut in ipsum DEUM & in ho-
.tem delinqvere qvis velit; nec tamen
tereà penes populum potestatem esse
:m suum coërcendi.

'Unde summam confusionem]
eptandum erit, qvota pars populi offen-
ıt afflicta esse debeat, anteqvam jure in
:m animadverti possit. Fernandus Va-
ıs Principem ait, qvi uni innocenti in-
ubditos insultat, desinere esse princi-
, *l. 1. controv. 18.* Qvòd si ergò desinit esse

Princeps, idem juris in eum ſtatuendum erit, qvod in alium qvemcunqve privatum ejusdem delicti reum. Qvo an qvicqvam majori cum periculo dici posſit, valdè dubito. Loqvitur qvidem Vaſqvius de caſu neceſſariæ defenſionis, ſed nec tùm tamen verum eſt, deſinere eum eſſe Principem, ubi ſubditum aggreſſus fuerit. Cæterùm ſemper erunt, qvi ſi minus obtinuerint, qvàm in votis habuerunt, injuriam ſibi à Principe factam conqverentur, & ad vindictam reliqvum populum ſollicitabunt, adeoqve facilè ad cujusqve libidinem proſtabit corona regia. Sed ponamus, dimidiam, imò maximam populi partem non usqve adeò benè cupere Regi, dubium adhuc erit, num ſufficiens hæc ſit throno regio evertendo. Sine dubio enim in iſtâ majore populi parte plurimi ſolâ regnandi libidine, plurimi novitatis ſtudiô, plurimi ob juſtè ſibi inflictas pœnas odiô, Regis facta perſtringent. Diſceptabitur ergò, num prævalere debeat pars populi major ita affecta parti minori, prudentisſimis & præſenti regimini neqvaqvam indignantibus conſtanti. Et qvis verò tandem in iſtiusmodi disſenſionibus arbitrium ſibi ſumet? Non ferendum eſt igitur, ut per doctrinam ſibi aliàs malè cohærentem Rebuspublicis confuſio inducatur.

§.10. Prin-

§. 10. Principatus & regnum]

Trajanus, ut ex Plinii panegyrico con-
, id unicè curavit, ne qvid regium osten-
t, sed verum Principem gereret, qvi pro-
e subesset Senatûs populiq; judicio; qvo-
a sententias exseqvi præfectus deberet
m in ipsum Principem. Sanè Roma-
intiqvæ adhuc Reipublicæ Principes di-
ant, qvi à censoribus in senatu constitu-
rant, ut primi sententiam rogarentur.
n eos, qvorum inter cives præcipua erat
oritas; Posteà illud vocabulum aliter
è usurpatum fuit, ut non modò non τὸν
ὅτον, verùm etiam τὸν ἄρχοντα significa-
Vid. Lipf. *in Tacit. annal. l.1. p.1. Limnæ.*
publ. lib.4. c.2.

Reges dicebantur nihilominùs]

ritatum etiam & regionum Toparchæ per
um ferè Orientem Reges appellabantur:
ub imperio Parthorum Persarumqve fin-
is gentibus Reges præfecti erant, magno
gi tributarii. Vid. Richard. Montacut. *de*
. Eccles. p.1. pag.205.

Principes tamen vocabantur]

his nominibus Imperatores invidiosam
entiam occultantes, omnia imperio suo
cripserunt. Unde ad posteros promi-
us ejus nominis usus pervenit, non fami-

§. 18. ff. de O. J. Fuisse igitur eum dicunt nonnulli summæ potestatis qvendam qvasi custodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel *de jur. Majest. c. 4. & 10.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 8.*

Atq; idem dictum volo de his] Dici fortè de his idem non potest. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse majestatem dicet Grotius, aut esse concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majestatem competere dixero, sed iis potiùs, qvi curam boni publici intereà habent. Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam statuet, qvod iterum, nisi de divisione manifestè constet, asserendum haud est. Ipsi etiam Curatores pro veris majestatis possessoribus se neqvaqvam venditant, sed tutoriô & curatoriô nomine omnia à se geri publicis & privatis literis confitentur.

§. 12. Ita libertas civilis regnum] Libertas tamen ista neqvaqvam significat effrenem licentiam; sed vera libertas in hoc consistit, ut vivas juxta leges ex usu Reipubl. sancitas, subditus tuo Magistratui, atqve eâ conditione, ut tu qvoqve sis magistratûs particeps. *Sed nec populi qvidem imperium jure dixeris*, inqvit Polybius *lib. 6. ubi penes qvamlibet turbam potestas facien-*

, *qvicqvid voluerit aut propoſuerit*, *ſed* *itrius mos viget Deos colendi*, *parentes* *andi*, *ſeniores reverendi*, *legibus paren-* *ſunt cœtus*, *apud qvos*, *ſi vincit illud*, *qvod* *us viſum fuerit*, *populi imperium eſſe* *ere poteſt*.

Non ipſi homines alienantur, *us perpetuum*] Multùm inter-ter dominium rei familiaris & imperi- Illud enim eſt jus in re aliqvâ & rei af-, hoc res ipſa incorporalis eſt. Illud eſt in commercio, ſed ſubjectum ejus. verò in commercio eſt, non ſubjectum. nc rectè dicitur, non ſubditos, ſed jus randi alienari; ſed hoc de dominio di-n poteſt, jus tantùm habendi rem pro-n, non ipſam rem familiarem alienari, Johannes Strauch, *optimus juris publici* *pres exercitat. exoter. 4. n.18*. Et hoc in-vens non eſt, ut res ipſa qvidem non ſit ommercio, ſed jus tamen aliqvod circa illam in commercio habeatur; qvomo-nonumenta legari non poſſe, ſed jus ta-mortuum inferendi legari poſſe, reſcri-t Imperatores in *l.14. C. de legat.*

Sed jus, *qvod in hominem* *npetit*]. Jus ſcil. patronatûs. Cùm ve-is patronatûs in duobus conſiſtat præci-, nempe in operis & in bonis liberto-

§.18. ff. de O. J. Fuisse igitur eum dicunt nonnulli summæ potestatis qvendam qvasi custodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel *de jur. Majest. c. 4. & 10.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 8.*

Atq; idem dictum volo de his] Dici fortè de his idem non potest. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse majestatem dicet Grotius, aut esse concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majestatem competere dixero, sed iis potiùs, qvi curam boni publici intereà habent. Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam statuet, qvod iterum, nisi de divisione manifestè constet, asserendum haud est. Ipsi etiam Curatores pro veris majestatis possessoribus se neqvaqvam venditant, sed tutoriô & curatoriô nomine omnia à se geri publicis & privatis literis confitentur.

§. 12. *Ita libertas civilis regnum*] Libertas tamen ista neqvaqvam significat effrenem licentiam; sed vera libertas in hoc consistit, ut vivas juxta leges ex usu Reipubl. sancitas, subditus tuo Magistratui, atqve eâ conditione, ut tu qvoqve sis magistratûs particeps. *Sed nec populi qvidem imperium jure dixeris*, inqvit Polybius *lib. 6. ubi penes qvamlibet turbam potestas facien-*

, *qvicqvid voluerit aut proposuerit, sed*
etrius mos viget Deos colendi, parentes
andi, seniores reverendi, legibus paren-
sunt cœtus, apud qvos, si vincit illud, qvod
us visum fuerit, populi imperium esse
ure potest.

Non ipsi homines alienantur,
ius perpetuum] Multùm inter-
iter dominium rei familiaris & imperi-
Illud enim est jus in re aliqvâ & rei af-
, hoc res ipsa incorporalis est. Illud
est in commercio, sed subjectum ejus.
verò in commercio est, non subjectum.
nc rectè dicitur, non subditos, sed jus
randi alienari; sed hoc de dominio di-
on potest, jus tantùm habendi rem pro-
m, non ipsam rem familiarem alienari,
Johannes Strauch, *optimus juris publici*
pres exercitat. exoter. 4. n.18. Et hoc in-
vens non est, ut res ipsa qvidem non sit
ommercio, sed jus tamen aliqvod circa
illam in commercio habeatur; qvomo-
nonumenta legari non posse, sed jus ta-
mortuum inferendi legari posse, rescri-
t Imperatores in *l.14. C. de legat.*

Sed jus, qvod in hominem
npetit] Jus scil. patronatûs. Cùm ve-
is patronatûs in duobus consistat præci-
, nempe in operis & in bonis liberto-

 rum,

§.18. ff. de O. J. Fuiſſe igitur eum dicunt nonnulli ſummæ poteſtatis qvendam qvaſi cuſtodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel *de jur. Majeſt. c. 4. & 10.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 8.*

Atq; idem dictum volo de his] Dici fortè de his idem non poteſt. Aut enim penes Reges pupillos, furioſos &c. non eſſe majeſtatem dicet Grotius, aut eſſe concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majeſtatem competere dixero, ſed iis potiùs, qvi curam boni publici intereà habent. Sin poſterius, majeſtatem duobus competere, & ſic diviſam ſtatuet, qvod iterum, niſi de diviſione manifeſtè conſtet, aſſerendum haud eſt. Ipſi etiam Curatores pro veris majeſtatis poſſeſſoribus ſe neqvaqvam venditant, ſed tutoriô & curatoriô nomine omnia à ſe geri publicis & privatis literis confitentur.

§. 12. Ita libertas civilis regnum,] Libertas tamen iſta neqvaqvam ſignificat effrenem licentiam; ſed vera libertas in hoc conſiſtit, ut vivas juxta leges ex uſu Reipubl. ſancitas, ſubditus tuo Magiſtratui, atqve eâ conditione, ut tu qvoqve ſis magiſtratûs particeps. *Sed nec populi qvidem imperium jure dixeris*, inqvit Polybius *lib. 6. ubi penes qvamlibet turbam poteſtas facien-*

, *qvicqvid voluerit aut proposuerit*, *sed* *trius mos viget Deos colendi*, *parentes* *andi*, *seniores reverendi*, *legibus paren-* *unt cœtus*, *apud qvos*, *si vincit illud*, *qvod* *us visum fuerit*, *populi imperium esse* *re potest.*

Non ipsi homines alienantur, *us perpetuum*] Multùm inter- ter dominium rei familiaris & imperi- Illud enim est jus in re aliqvâ & rei af- , hoc res ipsa incorporalis est. Illud st in commercio, sed subjectum ejus, verò in commercio est, non subjectum. nc rectè dicitur, non subditos, sed jus randi alienari; sed hoc de dominio di- n potest, jus tantùm habendi rem pro- n, non ipsam rem familiarem alienari, Johannes Strauch, *optimus juris publici pres exercitat. exoter. 4. n.18.* Et hoc in- vens non est, ut res ipsa qvidem non sit mmercio, sed jus tamen aliqvod circa illam in commercio habeatur; qvomo- nonumenta legari non posse, sed jus ta- mortuum inferendi legari posse, rescri- Imperatores in *l.14. C. de legat.*

Sed jus, *qvod in hominem* *petit*] Jus scil. patronatûs. Cùm ve- s patronatûs in duobus consistat præci- , nempe in operis & in bonis liberto-

I 5 rum,

§.18. ff. de O. J. Fuisse igitur eum dicunt nonnulli summæ potestatis qvendam qvasi custodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel *de jur. Majest. c.4. & 10.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 8.*

Atq; idem dictum volo de his] Dici fortè de his idem non potest. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse majestatem dicet Grotius, aut esse concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majestatem competere dixero, sed iis potiùs, qvi curam boni publici interea habent. Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam statuet, qvod iterum, nisi de divisione manifestè constet, asserendum haud est. Ipsi etiam Curatores pro veris majestatis possessoribus se neqvaqvam venditant, sed tutoriô & curatoriô nomine omnia à se geri publicis & privatis literis confitentur.

§. 12. *Ita libertas civilis regnum*] Libertas tamen ista neqvaqvam significat effrenem licentiam; sed vera libertas in hoc consistit, ut vivas juxta leges ex usu Reipubl. sancitas, subditus tuo Magistratui, atqve eâ conditione, ut tu qvoqve sis magistratûs particeps. *Sed nec populi qvidem imperium jure dixeris*, inqvit Polybius *lib. 6. ubi penes qvamlibet turbam potestas facien-*

, *qvicqvid voluerit aut propofuerit, fed trius mos viget Deos colendi, parentes andi, feniores reverendi, legibus paren- unt cœtus, apud qvos, fi vincit illud, qvod us visum fuerit, populi imperium effe re poteft.*

Non ipfi homines alienantur, us perpetuum.] Multùm inter- ter dominium rei familiaris & imperi- Illud enim eft jus in re aliqvâ & rei af- , hoc res ipfa incorporalis eft. Illud ft in commercio, fed fubjectum ejus. verò in commercio eft, non fubjectum. nc rectè dicitur, non fubditos, fed jus randi alienari; fed hoc de dominio di- n poteft, jus tantùm habendi rem pro- n, non ipfam rem familiarem alienari, Johannes Strauch, *optimus juris publici pres exercitat. exoter. 4. n.18.* Et hoc in- vens non eft, ut res ipfa qvidem non fit ommercio, fed jus tamen aliqvod circa illam in commercio habeatur; qvomo- nonumenta legari non poffe, fed jus ta- mortuum inferendi legari poffe, refcri- Imperatores in *l.14. C. de legat.*

Sed jus, qvod in hominem npetit] Jus fcil. patronatûs. Cùm ve- s patronatûs in duobus confiftat præci- , nempe in operis & in bonis liberto-

Princeps, idem juris in eum ſtatuendum erit, qvod in alium qvemcunqve privatum ejusdem delicti reum. Qvo an qvicqvam majori cum periculo dici posſit, valdè dubito. Loqvitur qvidem Vaſqvius de caſu neceſſariæ defenſionis, ſed nec tùm tamen verum eſt, deſinere eum eſſe Principem, ubi ſubditum aggreſſus fuerit. Cæterùm ſemper erunt, qvi ſi minus obtinuerint, qvàm in votis habuerunt, injuriam ſibi à Principe factam conqverentur, & ad vindictam reliqvum populum ſollicitabunt, adeoqve facilè ad cujusqve libidinem proſtabit corona regia. Sed ponamus, dimidiam, imò maximam populi partem non usqve adeò benè cupere Regi, dubium adhuc erit, num ſufficiens hæc ſit throno regio evertendo. Sine dubio enim in iſtâ majore populi parte plurimi ſolâ regnandi libidine, plurimi novitatis ſtudiô, plurimi ob juſtè ſibi inflictas pœnas odiô, Regis facta perſtringent. Diſceptabitur ergò, num prævalere debeat pars populi major ita affecta parti minori, prudentisſimis & præſenti regimini neqvaqvam indignantibus conſtanti. Et qvis verò tandem in iſtiusmodi disſenſionibus arbitrium ſibi ſumet? Non ferendum eſt igitur, ut per doctrinam ſibi aliàs malè cohærentem Rebuspublicis confuſio inducatur.

§.10. Prin-

§. 10. *Principatus & regnum*]
'rajanus, ut ex Plinii panegyrico con-
id unicè curavit, ne qvid regium osten-
, sed verum Principem gereret, qvi pro-
subesset Senatûs populiq; judicio; qvo-
sententias exseqvi præfectus deberet
n in ipsum Principem. Sanè Roma-
ntiqvæ adhuc Reipublicæ Principes di-
nt, qvi à censoribus in senatu constitu-
ant, ut primi sententiam rogarentur.
ı eos, qvorum inter cives præcipua erat
ritas; Posteà illud vocabulum aliter
usurpatum fuit, ut non modò non τὸν
τον, verùm etiam τὸν ἄρχοντα significa-
Vid. Lips. *in Tacit. annal. l.1. p.1. Limnæ.*
publ. lib.4. c.2.

Reges dicebantur nihilominùs]
itatum etiam & regionum Toparchæ per
ım ferè Orientem Reges appellabantur:
ıb imperio Parthorum Persarumqve fin-
is gentibus Reges præfecti erant, magno
i tributarii. Vid. Richard. Montacut. *de*
. Eccles. p.1. pag.205.

Principes tamen vocabantur]
his nominibus Imperatores invidiosam
ntiam occultantes, omnia imperio suo
ripserunt. Unde ad posteros promi-
s ejus nominis usus pervenit, non fami-

liæ jam aut ſplendoris, ſed poteſtatis ſignificationem continens.

Ut ſint majus Regis conſilium] Qvod Rex convocare poteſt, qvoties opus eſt, non tantùm ubi de aliis publicis negociis, ſed etiam ubi de lege ferendâ deliberatio inſtituitur, ſalvâ ſuâ majeſtate regiâ, qvò pertinent *l. 22. ff. de hæred. petit. l. 8. C. de legib.* idq; adhuc hodiè ita obſervari, de Regibus Luſitaniæ & Hiſpaniæ teſtatur Auguſtinus Barboſa *ad d. l. 8.* de Regibus Galliæ Andr. Tiraqvellus *l. 1. de Nobil. c. 20. n. 26.* de Regibus Angliæ Thomas Smith. *de Republ. Angl. l. 2. c. 2. & 3.*

Pleraqve in Græciâ regna] Perpetuus apud pleraſqve gentes fuit ſucceſſionis uſus, tùm qvòd faceret ad ſecuritatem & tranqvillitatem Reipublicæ, tùm qvòd major apud Principes videretur eſſe cura Reipubl. ubi perſvaſi fuiſſent, non ſe tantùm, ſed & hæredes regium titulum continuaturos.

Contrà Romanum Imperium] imò verò Romanum Imperium ſemper fuiſſe hereditarium, atqve ſucceſſione continuatum, Gregorium autem VII, Papam proceres Imperii in comitiis Forcheimenſibus eò adegiſſe, ut de electione poſthac obſervandâ decretum facerent: pluribus do-

t Goldastus *in Senior. lib. 3. cap. 14.* Ver-
›sa decreti refert idem Goldastus *in re-
t. pro imper. c. 18.* & ex eo Dn. Strauch,
or & Amicus noster & olim & olim co-
issimus, *exercitat. exoter. 2. n. 1.*

§. 11. *Alii jure usufructuariô*]
ure civili servitutis fructus constitui non
st, *l. 33. §. 1. ff. de S. P. R.* Unde nec usus-
us itineris, actûs, viæ, aqvæductûs le-
potest, qvia servitus servitutis esse non
st, *l. 1. ff. de us. & usufr. leg.* Potest tamen
dici habere iter, actum, viam jure usu-
tuariô, qvatenus ipsius fundi, cui debe-
ervitus, usumfructum habet, ut maximè
itutem directò vindicandi jus non habe-
'id. Bachov. *in Treutl. disp. de usufr. th. 7.
e action. disp. 2. n. 21.*

*Reges deniqve jure usufru-
ariô*] Suspecta est hæc formula lo-
›di. Cùm enim ususfructus sit jus alie-
ebus utendi, & servitus sit personalis,
rietate rei penes alium existente, tacitè
tur populo tribuere proprietatem impe-
At jam suprà negavimus, populo talem
tatem competere.

Qvia perpetuum non erat]
itori enim ultra sextum mensem sum-
imperium retinere non licebat, *l. 2.*

§.18. ff. de O. J. Fuisse igitur eum dicunt nonnulli summæ potestatis qvendam qvasi custodem & Reipubl. veluti Curatorem. Vid. Theod. Graswinkel *de jur. Majest. c.4. & 10.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 8.*

Atq; idem dictum volo de his] Dici fortè de his idem non potest. Aut enim penes Reges pupillos, furiosos &c. non esse majestatem dicet Grotius, aut esse concedet. Si prius, eâdem ratione nec dormienti aut ægroto Principi majestatem competere dixero, sed iis potiùs, qvi curam boni publici intereà habent. Sin posterius, majestatem duobus competere, & sic divisam statuet, qvod iterum, nisi de divisione manifestè constet, asserendum haud est. Ipsi etiam Curatores pro veris majestatis possessoribus se neqvaqvam venditant, sed tutoriô & curatoriô nomine omnia à se geri publicis & privatis literis confitentur.

§. 12. Ita libertas civilis regnum] Libertas tamen ista neqvaqvam significat effrenem licentiam; sed vera libertas in hoc consistit, ut vivas juxta leges ex usu Reipubl. sancitas, subditus tuo Magistratui, atqve eâ conditione, ut tu qvoqve sis magistratûs particeps. *Sed nec populi qvidem imperium jure dixeris*, inqvit Polybius *lib. 6. ubi penes qvamlibet turbam potestas facien-*

, *qvicqvid voluerit aut proposuerit*, *sed*
rtrius mos viget Deos colendi, *parentes*
andi, *seniores reverendi*, *legibus paren-*
'unt cœtus, *apud qvos*, *si vincit illud*, *qvod*
us visum fuerit, *populi imperium esse*
ere potest.

Non ipsi homines alienantur, *us perpetuum*] Multùm inter-
ter dominium rei familiaris & imperi-
Illud enim est jus in re aliqvâ & rei af-
, hoc res ipsa incorporalis est. Illud
est in commercio, sed subjectum ejus.
verò in commercio est, non subjectum.
nc rectè dicitur, non subditos, sed jus
randi alienari; sed hoc de dominio di-
n potest, jus tantùm habendi rem pro-
n, non ipsam rem familiarem alienari,
Johannes Strauch, *optimus juris publici*
pres exercitat. exoter. 4. n. 18. Et hoc in-
vens non est, ut res ipsa qvidem non sit
ommercio, sed jus tamen aliqvod circa
illam in commercio habeatur; qvomo-
nonumenta legari non posse, sed jus ta-
mortuum inferendi legari posse, rescri-
: Imperatores in *l. 14. C. de legat.*

Sed jus, *qvod in hominem*
npetit] Jus scil. patronatûs. Cùm ve-
is patronatûs in duobus consistat præci-
, nempe in operis & in bonis liberto-

rum, ferè in eam cum Vultejo *ad pr. Inst. de adsign. libert.* inclino sententiam, adsignationem eam tantùm in bonis, non verò in operis factam fuisse. Dicit enim Imperator *d. l.* *qvòd ad bona libertorum ita censuisse Senatum* &c. Ergò tale qvid, qvod ad operas non censuit. Et sic etiam restringenda est *l. 107. ff. de V.S.* Conseqventer autem non tàm jus in hominem transscribitur, ut hîc vult Grotius, qvàm jus in bona liberti.

Neq; illud magis firmum est] In eâ sententiâ est Fr. Hottomannus *illustr. qvæst. 1.* ubi statuit, non posse, qvod communibus multorum laboribus qvæsitum est, aliter qvàm communi eorum consiliô & consensu alienari. At seqvitur inde, cujusvis militis manipularis & gregarii consensum accedere debere, qvod absurdum videtur.

Qvia non hereditati accepti feruntur, sed rei] Hæc ratio non videtur satis congrua. Qvi enim post moram ab herede fiduciario percipiuntur fructus, etiam rei accepti feruntur, non hereditati, & tamen illi sunt restituendi, *l. 18. pr. ad SCt. Treb.* Vera ratio extat in *l. 44. §. f. ff. eod.* qvia scil. fiduciarius ante moram suô periculô fœneravit, colendóve fundô, vel in cogendis fructibus insumsit operam, nec æqvum est alterius procuratorem constitui.

Ita

2 *ut alienare etiam posſit*]
em alienare non poſſe qvicqvam de
atu, niſi conſentientibus ſubditis, fa-
ſi agmine ſtatuunt JCti, *per c. 1. §. ſi*
F. 52. & c. 1. §. prætereà ducatus. 2. F. 55.
'r. de Iſern. Bald. Mart. Laudenſ. Alva-
'oſſ. in l. invitus. ff. de fideic. libert. & in
i. X. de majorit. & obed. tùm qvia inter-
ditorum, dominum non mutari, Mich.
irr. *inter conſ. Beſold. l. 1. conſ. 1. p. 1. n. 41.*
Cravett. *conſ. 241. n. 7.* Bald. *ad l. 2. §. ult.*
matr. neqve nexus inter dominum &
os diſſolvi poteſt, niſi mutuô conſen-
pell. Tholoſ. *deciſ. 485.* tùm etiam, qvia
patus à Principe non eſt partus, ſed po-
eſt ſervandus, Bart. *ad l. probibere. §. pla-*
qvod vi aut clam. Bald. *in proœm. feud.* &
ipi tantùm in uſumfructum pro tuitio-
egimine conceſſus eſt, Marcus Anton.
rin. *de jur. fiſc. l. 1. tit. 1. n. 8.* Lancellott.
ad. *in templ. omn. jud. l. 1. c. 1. §. 4.* Niger
cus *controv. forenſ. l. 3. c. 402. n. 10.* Camill.
l. *conſ. 1. n. 10. vol. 1.* Add. Roſenthal *de*
cap. 3. concluſ. 21. Anton. Perez *Cod. de do-*
17. Joh. Bapt. Aſinius *de execut. cap. 404.*
Cöppen. *deciſ. 44. n. 3.* Fr. Hottom. *d. q. 1.*
Heig. *p. 1. qv. 19.* Verùm enim verò ple-
ve illis ſermo eſt de tali regno & prin-
u, qvem à populi voluntate recognoſcit
eps, non de tali, qvem armis occupa-
vit

vit ipse, aut in patrimonio habet, uti pate ex rationibus, qvibus suam sententiam tuentur. Distinctionem igitur Grotii oppidò probamus, atqve per eam omne litigium, qvod nasci super hôc negocio possit, componimus.

Dedit urbes viginti] non ut eas haberet jure proprietariò, sed ut possideret tantùm, qvasi ἀνύχρεώμενος, aut certè eo jure, qvod Longobardi precariam appellârunt. Franc. Hottom. *d. q. 1. in fin.*

§. 13. At in regnis] Talia, si Rex de facto alienaverit, non consentientibus populis, novo domino, in qvem translatio facta est, ab his resisti, & in libertatem eos se vindicare posse, nullus dubito.

Regi suo permitteretur] Talis enim Rex administratoris partes sustinet. At contra naturam administrationis est, facere, ne administrare possis. Idq; contingit per alienationem. Nec tamen semper ita præsumere de populi voluntate, uti vult Grotius, neqve etiam ex præsumptâ populi voluntate impedimentum semper alienationis accersere licet. Qvid enim si ita se populus alicui addixerit, ut planè nihil exciperet, ad modum, qvem posuit Grotius supra *hoc cap. §. 8.* numqvid non alienandi jus habeat Rex? Ut maximè populus luben-

ùs in ejus, cui se addixit, potestate
t, nego tamen, voluntatem hanc po-
›c casu sufficientem esse causam, qvò
alienari possit porrò.

'on est, qvòd improbemus]
›averat id, & ἀνιςοgησίας notâ Cran-
erstrinxerat Franciscus Hottomannus
qvòd scil. non novum hoc fuerit, te-
tô regnum relinqvere, sed jam antè
inter gentes freqventatum. Eum hîc
at Grotius.

'am qvòd Carolus Magnus]
Testamenti ita se habent: *Qvòd si fi-
uslibet istorum trium fratrum* (filiorum
'oli) *natus fuerit, qvem populus eligere
ut patri suo succedat in hereditate regni*
ic igitur qvod nepotes attinet, rem to-
opuli atqve procerum libero arbitrio
ısit. De ipso autem filio Ludovico ita
Eginhardus *in Caroli vitâ: Carolus M.
nô vitæ tempore, cùm jam morbô & se-
e premeretur, evocatum ad se Ludovi-
qvitaniæ Regem, congregatis solenniter
› regno Francorum primoribus, cuncto-
ɔnsiliô consortem sibi totius Regni & im-
's nominis hæredem instituit.* Similia di-
shelmus Benedictinus *in annal. Fran-
ın.813.* Strabo Fuldens. *eod. ann.* The-
Chorepiscopus Trevirens. *de gestis Lu-
Imp. c.6.*

Nec

Nec qvod idem ille Ludovicus

Sed Ludovici istam donationem merum esse commentum, ostendit Dn. Conring. *de German. Imp. Rom. c. 7. p. 40.* & ante eum Philippus Mornayus *in myster. iniq. p. m. 337.*

§. 14. Ut marchionatus & comitatus] Isti plerumqve sunt feuda ad regnum pertinentia. Per conseqvens ita plenè non habentur, ut alienari possint pro lubitu. Alibi ejusmodi marchionatibus & comitatibus majoratus inest. Majoratûs autem bona inalienabilia esse, Doctorum est placitum. Vid. Ant. Gomez *ad l. Tauri. 40. n. 12. & 54.* Lud. Molin. *de just. & jur. disp. 470. n. 1.* Dominic. Soto *de just. & j. l. 4. q. 5.*

§. 15. In regni tutelâ] Conferri hîc possunt, qvæ de tutelâ Regis in thesi & hypothesi disputat Johannes Gutierrez *de tutel. part. 1. c. 18.* Id certum est, in regnis patrimonialibus imperanti omnia ea licere, qvæ conceduntur patrifamilias in suo patrimonio. Sicuti igitur huic Testamentô dare tutorem filio suo impuberi permissum est, ita & Regi.

§. 16. Promittat aliqva subditis] Congrediuntur hîc Joh. Henricus Stamlerus *de reservat. Imp. Rom. §. 8.* & Joh.

us *in append. ad lib.1. c.12. n.36. tom.5.*
bl. Nos uni aut alteri ut accedamus, ogit necesſitas, præſertim cùm ſtatus i purè monarchicus non ſit, & mul- mitata ſit Imperatoris majeſtas. Vid. rpz. *diſcuſs. voti SeptemViral. dogmat.*

ꝗvæ ad imperii rationem per- nt] Si tamen in aliqvam majeſtatis ı impingat obligatio illa, ipſam ma- m qvodammodo minui arbitror; ſi- n integram ille majeſtatem habere di- vit, cui poteſtas leges ferendi, aut ma- us conſtituendi adimitur. Aliàs au- lum & nudum juramentum, qvod ve Reges tempore inaugurationis præ- non tollit, deſtruit, aut minuit ſum- mperium, nec enim Rempublicam in- è afficit, ſed duntaxat eſt acceſſorium lam & βεβαίωμα obligationis, qva x officio aut promiſſo tenetur. Scili- amentum utrinqve ferè ideò interve- ſocietatis membra, qvæ facilè à calle eflectunt, metu iræ & vindictæ divi- rdinem redigantur, utq; adeò, ſi Prin- ficii limites, qvos tàm ſanctè ſe ſerva- promiſit, transgreſſus fuerit, non hu- ı, cùm nemo ſuperior inveniatur, ſed m vindictam incurrat.

Sed

Sed ipso jure] & ex ipsius promittentis voluntate, qvi propter conventionem ita obligatur. Non enim obligatio, qvà talis, superioritatem qvandam & subjectionem inducit.

Apud Persas] Videri possunt, qvæ in hanc rem collegit Arnisæus *de Rep. cap. 3. sect. 5.*

Abjudicabatur solennis sepultura] Videatur Alexand. ab Alexandr. *genial. dier. l. 3. c. 7.* & qvæ ex Stephano Pasqvierio refert Limnæus *lib. 2. c. 12. n. 7.*

Sicut & Hebræorum Regum] Id ita perpetuò observatum fuisse non ausim dicere, cùm inter tot Reges paucissimi fuerint, qvi DEI mandatis paruerint; istos autem solos in propriô Regibus locô sepultos fuisse, reliqvos autem omnes exclusos, non fit verisimile. Et imò videntur aliqvi eorum sibi ipsis, dum in vivis essent, sepulturæ locum elegisse, uti patet ex *2. Reg. VIII. 28. 2. Reg. XXI. 18. & 26.* Qvicqvid sit, non putandum est, si qvis Regum, sepulchro majorum illatus non fuit, factum id fuisse semper in pœnam; aut si factum est, aliunde, qvàm à DEO, pœnam illam profectam fuisse.

Sed

Sed habetur amisßibiliter]
il. casu, qvando post aliqvod tempus
ɔenda est hereditas; at qvando illicò
ıenda est post aditionem, vix tantillum
ur tempus, qvo dici posfit, qvòd fun-
alis habeatur aut posfideatur ab eo,
·avatus est.

. 17. *Sive per partes subje-
ctas*] Qvando per partes subjectivas
gvitur imperium, ita ut in unâqvaq;
summum sit & totum, non jam unum
iùs est imperium, sed duo. Qva ratio-
x admittendum erit, si propriè loqvi
us, unum mansisse Imperium Roma-
postqvam diversis fascibus Oriens &
iens gubernari cœpit. Vid. qvæ dixi ad
p. 1.

r modum manentis præcepti]
otiùs per modum conventionis. Po-
enim liber in extraneum nullum o-
ò habet Imperium; civem autem su-
i qvem sibi Regem facere constituit,
nperiô, sed numerô vincit, ut nihilo-
; integrum sit civi illi acceptare con-
ıem, aut respuere. Qvomodo igitur
ıporè per modum manentis præcepti
are poterit populus liber?

'us habet cogendi debitorem]

Grotius sæpè principii locô ponit, Magistratuum & judiciorum constitutionem esse ex invento humano; qvod & suprà negavimus, & ut maximè concesserimus, illicò tamen cum societate, qvaliscunqve ea fuerit, Imperium cœpisse, erit statuendum. Positô igitur Imperiô, qvod naturaliter cuiq; societati adest, negandum erit, creditorem naturaliter habere jus cogendi debitorem.

Itaqve ex coactione saltem paritas seqvitur) Disertè hoc negatur, qvòd par à pari cogi possit, in *l. 4. ff. de recept. arb.* & *l. 13. §. 4. ff. ad SCt. Trebell.* Igitur si factum ipsum & vim consideres, etiam ab inferiori cogi poterit superior; si jus, non poterit cogi alius, qvàm inferior à superiore. Rex Regem, & populus populum qvando cogit, facit id jure belli, nec cogere poterit aliter, nisi qvando jam superior factus est.

Multi adversus talem statum) Sunt tamen, qvi mixta Imperia pro optimis habent, modò simultates inter partes evitentur. Vid. Boxhorn. *l. 2. instit. polit. c. 1.*

§. 18. Rescindi Regis ipsius imperio) Malè concluditur, Regem facere non posse, qvod Parlamento aut Senatui im-

ibatur, sed hoc potiùs seqvitur, Re-
d facere nolle. Vid. Graswinkel *de*
ajest. c. 6. atqve hoc ipsum summæ po.
s argumentum est.

]vare hæc res similis est te-
entis] Diversum hîc sentit Franc.
us de Verulamio *in hist. Henrici VII.*
hæc sunt verba *pag. 244. Verùm qvoad*
legis secundam, vis ipsius planè vana
illusoria, cùm scilicet per statutum præ-
statutum aliqvod futurum frustrari
is cogitet. Absoluta enim & suprema
s seipsam constringere non potest: neqve
naturâ revocabile est, figi potest. Non
qvàm si qvis testamentô suô declarave-
ò d si testamentum novum conderet, illud
n esse, &c. Planè rectiùs sentiunt illi,
ausulam derogatoriam, priori testa-
additam, invalidum reddere testa-
m posterius negant, & è contrario
, testamentum hoc posterius valere,
eo primi testamenti revocatio specia-
cta non fuerit, *arg. l. 6. §. 2. ff. de jur.*
. l. ult. pr. ff. de leg. 2. l. 22. ff. de leg. 3.
imè in foro sententia contraria fue-
pta. Vid. eâ de re Francisc. Cardinal.
a *de conjectur. ult. vol. l. 12. tit. 8.* Jacob.
h. *l. 4. præsumpt. 266.* Didac. Roderic.
d. *de conjecturat. ment. def. l. 3. c. 2. n. 33.*
Merend. *l. 4. contr. c. 49.* August. Bar-

bosa *in vot. decis. l. 1. vot. 11.* Anton. Fab. *de error. pragmat. dec. 37. err. 8.* & *dec. 38. err. 1. & lib. 6. Cod. tit. 5. def. 14.* Fachin. *lib. 4. c. 92.* Carpzov *part. 3. const. 5. def. 19.* Joh. à Sande *decis. Fris. lib. 4. tit. 1. def. 10.*

§. 20. *Aliqvot regni species esse interjectas*] Eas ex mente Aristotelis optimè interpretatur Salmasius *in defens. Regiâ cap. 8.* Add. Mich. Piccartus *ad l. 3. polit. cap. 14.*

In Regibus Hebræis] Salmasius *d. l.* regnum Hebræorum ad Heroicum modum refert, qvi scil. proximus est à παμβασιλεία.

Orientis populi] Servilia enim eorum ingenia, jugo asſveta, tyrannidem & dominatum faciliùs, qvàm liberius qvoddam regimen ferunt, unde pro lubitu & pro Imperio cuncta ferè agunt ipsorum Principes.

Tibi soli peccavi] Verum hujus dicti sensum explanat Dn. Calovius noster *in Disp. adv. Grot.*

Inflicta verbera] Multa hac de re disputatio est inter eruditos & Reip. Hebraicæ investigatores. Cùmq; apud Thalmudistas crebra fiat mentio ejus axiomatis,

qvòd Rex neqve judicet, neqve judice-
lisqviri cœpit, qvanta Regis, qvantaq;
drii fuerit autoritas. Rabbini Syne-
Regem delinqventem subjiciunt, non
:n propter delictum qvodvis, sed pro-
tria tantùm, uti interpretantur non-
i, nempè si plures, qvàm lex permittit,
res haberet, si plures eqvos aleret, si o-
najores licitô qværeret. Horum trium
od commisisset Rex, non in jus tantùm
ı vocatum, dicunt, sed etiam verberibus
citum. Ista Rabbinorum placita cùm
nnalibus Ecclesiasticis bonâ fide asse-
set Cardinalis Baronius, *tom. 1. ann. Chr.*
. 20. & ann. 32 §. 11. & ann. 57. §. 36. ne-
it Casaubonus, Rabbinos id docere, *ex-*
tat, 13. n. 5. Sed eum aliqvot Rabbinorum
ımoniis adductis convincit Guilh. Schi-
rdus *de jur. reg. c. 2. theor. 7. pag. 63.* Qvòd
em dicit hîc Grotius, à Rege sponte & in
ıum pœnitentiæ suscepta fuisse verbera,
n placet Johanni Seldeno, qvi *lib. 3. de*
edr. c. 9. ex Maimonide ostendit, non
ntè eas pœnas fuisse susceptas, sed à Syn-
iis ob delicta inflictas. Ubi simul id
:rit, non ob tria tantùm superiùs enume-
a delicta, sed ob alia etiam verberum
nam Regi fuisse subeundam, tria autem
ı à Maimonide recenseri ut singularia
Regem, nec ad qvenqvam alium attinen-
, Qvicqvid sit, à plerisqve hodiè dubi-

tatur de fide Rabbinorum, & num vera sint, qvæ de Rege suo ita fabulantur, præsertim cùm nullum produci possit exemplum Regis hôc modô coërciti, & Judæis hoc solenne sit, ut nimiô Synedrium suum extollendi studiô fingant sæpè & comminiscantur, qvæ sibi in hanc rem utilia videntur. Vid. Salmas. *defens. Reg. c. 2. pag. 46. & c. 5. p. 161.* Samuel Petit. *in Diatrib. de jur. princip. edict. Eccles. qvæsit. cap. 2.*

Ut etiam excalceationis lex) Qvæ extat *Deut. XXV. v. 5. 6. 7.* Et ab lege hac ideò liber erat Rex, ne ipsi in faciem spueretur, qvod cum ignominiâ conjunctum erat, Gvilh. Schickard. *de jur. reg. cap. 2. th. 7. pag. 56.*

Divino Imperio à Mose institutum] Variant rerum Hebraicarum commentatores in explicandâ origine hujus Synedrii magni. Alii volunt, constitutum id fuisse post captivitatem Babylonicam, & qvidem maximè Hasmonæorum tempore ad effigiem Senatûs à Josaphato Rege instituti, *2. Paral. XIX. 8.* Alii ad tempora Gabinii à Pompejo in Judæam missi natales ejus referunt, qvam sententiam inprimis defendit Dionysius Petavius *l. 2. de doctr. temp. c. 27. fol. 156.* Rectiùs à plerisqve hodiè ejus origo petitur ex *Num. cap. XI. v. 16.*

v. 16. Vid. P. Fagius *ibid.* Baron. *ad ann. 31.* Selden. *de synedr. lib. 2. c. 4. n. 2. it. de success. in bon. def. p. m. 174.*

Judices Deos vocant) Non pugno, adempta fuisse Regibus qvædam judicia; sed hoc tamen non seqvitur exinde, qvia Judices Dii, & judicia, DEI judicia dicuntur. Qvòd enim judices Dii vocantur, figuratè id fit, & nuncupativè. Vid. Gerhard. *loc. de magistrat. n. 10.* Qvod autem judicia attinet, in politiâ Judaicâ, qvamdiù θεοκρατία duravit, singulari modô DEI judicia dicta fuerunt, qvia sc. omnia jura majestatis, & in his etiam potestas Magistratûs & judices constituendi ad solum DEUM pertinuerunt. Postqvam desiit ejusmodi Reip. forma, non qvidem eo singulari modô ampliùs judicia DEI dici poterant, nec tamen propterea desierunt esse judicia DEI. Nempè, uti suprà dixi, originaliter, autoritativè & principaliter adhuc DEO adscribuntur judicia, qvi judicum officium ipse instituit, ordinavit, ac mandavit. Eòq; pertinet admonitio Josaphati judicibus à se constitutis data, qvòd non exerceant hominis, sed DEI judicium, *2. Paral. XIX. 6.*

Res DEI à rebus Regis) Res Dei ex sententiâ Grotii, qvam uberiùs exponit *in commentar. de imper. summar. potest. circa sacr. c. 11. n. 15.* comprehendent omnia ea, de

qvibus ex divinis legibus judicare potuit. Res Regis autem, de qvibus ex iisdem judicari non potuit, sed qvæ arbitrio Principis fuerunt permissa. Qvia enim omnia divinis legibus non fuerunt definita, ad Regem pertinuit, sive speciatim, sive lege factâ universaliter decidere. Alii, ut Junius & Tremellius, per res DEI intelligunt causas sacras, qvarum cognitio ad Sacerdotes & Levitas pertinuit, per res Regis, causas civiles & politicas. Utcunqve distingvantur istæ à se invicem, id tamen certum est, de utroq; causarum genere unum idemq; Collegium cognovisse; saltem in hoc fuit differentia, qvòd Collegium istud pro ratione causarum diversos habuerit moderatores. Amazias summus Sacerdos, moderator & præses erat judicii, si dispiciendum esset de his, qvæ ad DEUM pertinebant; Zabadias autem, Dux tribûs Judæ moderator ac præses erat, cùm de iis judicandum esset, qvæ ad Regis officium pertinebant.

Præfert Maimonides] Sed & Israëlis Regibus potestatem vitæ & necis antiqvitùs competiisse, ex eodem Maimonide probat Seldenus *de Synedr. l. 2. c. 14. n. 1.* ubi simul ex Judæorum traditionibus ostendit, unde nata fuerit differentia Regum Judæ & Israëlis, in eo, qvòd illi & judicare & judica-

potuerint, hi non potuerint. Nos fa-
illas hîc non excutimus.

Arte elusit] Dum scil. judicium
m seq[uen]tem distulit, & Synedros ju-
iros hac ratione impedivit, Herodi au-
nterim fugam consuluit. Vid. Selden.
edr. l. 3. c. 9. n. 1. ubi Josephi verba ϖδα-
ων Grotii hunc locum laudat.

Manu regiâ expediebantur]
ff. de O. J. manum regiam autê explicat
tus Bolognetus de arbitrio Principis,
mnia ab initio commiserunt subditi,
eorum dexteritate, *de leg. jur. & aqv.*
7.

Halicarnassensis] Etiam Pompo.
noster *d. l. 2. ff. de O. J.* ab ipso Romulo
llum curiatim ad Reip. curam vocatum
scribit.

æterùm totus hic paragraphus in eo
mè occupatus est, ut mixturam forma-
in unâ Reipublicæ facie ostendat. Plu-
qvidem negant, qvorum antesignanus
est Bodinus *l. 2. de Rep. c. 1.* mixturam ta-
ieri posse, tùm qvòd contraria inter se
eri neqveant, tùm qvòd majestas sit a-
d indivisibile. At enim, cùm elemen-
iam misceri dicantur, qvæ tamen con-
is inter se pugnant qvalitatibus, & jus
ve, qvod per se individuum est, dividi

dicatur, *l. 9. §. 12. ff. de hered. inst.* non est, qvòd rationibus istis multùm moveamur. Nec verò concedere possum, majestatem omninò indivisibilem esse. Totum enim cùm sit, partibus utiqve constabit. Qvale igitur est totum, tales etiam sunt partes. Et hinc qvia majestas est totum potestativum, etiam partes continebit potestativas, hoc est, potentias & facultates ad instar partium se habentes. Partes autem istæ à se invicem separabiles sunt: Totum igitur etiam divisibile erit, & dividitur maximè tùm, qvando expressè instituitur partitio.

§. 21. *Mundiburgii*) Mundiburgium, aliàs mundiburnium aut mamburgium, vocabulum est ejusdem cum advocatiâ significationis. Vid. Hottomann. *comm. de verb feudal. vocab. Mamburgus.* Et videtur originem habere ex antiqvo Longobardorum jure, qvibus tutor est *Mundualdus*, Germanis qvoqve ein Vormund / Gallis *Mambour*, unde fortè *Mamburgus*. Sic igitur Mundiburgium erit oppidum aut castrum sub tutelâ alterius. Vid. Cujac. *l. 2. F. tit. 4. pag. 699.*

Seqvitur, ut summum Imperium retineat) Negat hanc conseqventiam Antonius Matthæus *de criminib. tit. de lesæ majest. c. 1. n. 6.* ubi dicit, per libertatem hìc

hîc non intelligi majeſtatem, ſed illam, qvæ ſervituti contraria eſt; ſervitute enim affe- ctas dici civitates, qvæ legibus & magiſtratibus Romanis parent, liberas contrà, qvæ ſuis magiſtratibus atqve legibus utuntur. Et hinc minutam dicit majeſtatem populi ita promittentis, non omninò extinctam. Ego hîc Grotium ſeqvor, propterea qvòd Proculus in citatâ *l.7.ff.de captiv.* populum liberum definiat, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus. At talis liber eſt non tantùm per negationem ſervitutis, ſed etiam per poſitionem ſummi Imperii. Et apertè Proculus in principio definit, qvæ jura liberis populis apud Romanos, & his vicisſim apud illos competant. Utrisq; dicit apud alteros competere & libertatem & dominium rerum ſuarum. Qvanta igitur libertas competit Romanis apud populos liberos, tanta vicisſim his apud Romanos, & vice versâ. Neq; negotium nobis faceſſit Cicero, qvando in *orat. pro Balbo* ait: *Verbi genus hoc conſervandi, qvo magis in legibus qvàm in fœderibus uti ſolemus, imperantis eſt, non precantis. Deinde, cùm alterius populi majeſtas conſervari jubetur, de altero ſiletur, certè ille populus ſuperiori conditione causâq; ponitur, cujus majeſtas fœderis ſanctione defenditur, &c.* Loqvitur enim de fœdere Gaditano, qvod non obſtare dicit, qvo minùs Gaditanus aliqvis civis Romanus fieri posſit, præſertim cum Gaditani po-

populi Romani majeſtatem comiter conſervare juſſi fuerint. Imperavit autem populus Romanus iſtam conſervationem non ad modum legislatoris & poteſtate ſuperioris, ſed ad modum ejus, qvi dignitate ſuperior cùm ſit, de conditionibus fœderis tractatus inſtituere, easqve proponere primus incipit. Nec enim immediatè ſibi opponuntur imperare per modum præcepti, & precari. Cùm etiam ille precetur, qvi rogat conditiones, & ille imperet, qvi eas exponit, ſalvâ utriusqve libertate & poteſtate. Superiorem autem alterutrum populum eſſe, nemo eſt, qvi negat Ciceroni. Alter autem, qvi majeſtatem alterius conſervare jubetur, propterea ejus poteſtati non ſubjicitur, qvia comiter conſervare debet, h. e. benignè, non gravatè, ſicuti dicitur, comi hoſpitiô, i. e. benignô excipere.

Sub patrocinio, non ſub ditione] Huc pertinet jus advocatias etiamnum uſitatum, qvod non tribuit jurisdictionem aut Imperium, nec cauſam habet dominii. Iſti enim Clientes ſe ſuaqve alterius protectioni tantùm & tutelæ committunt, non verò propterea libertatem amittunt, aut poteſtatem propriam. Nec proinde poſiti ſub protectione dicuntur protegentis ſubditi. Vid. Mart. Mager à Schönberg *de advocat. armat. cap. 10. num. 386. ſeq.*

Andr.

Andr. Gail. *part. 2. obs. 54.* & ibi Græveus. Knichen *de Saxon. non provoc. jur. c. 5. n. 495 seq.* Sig. Finkelthaus *de jur. Patronat. c. 1. n. 27.* Camman *de regalib. diss. 5. th. 105. seq.* Dn. Parens p. m. *ad Calvol. §. Landsassii, concl. 1. num. 81.*

Sed ut hæc res intelligatur] Multa hìc Grotius præmittit de controversiarum generibus, sed ea non transfert ad hypothesin, neqve explicat, de qvò genere intelligi debeant verba Proculi. Sine dubio autem ad primam tantùm speciem ea sunt restringenda. Ego tantò apparatu opus non esse existimo, sed videtur mihi Proculus in verbis adductis inæqvalitatem aliqvam fœderis exponere, qvòd scil. propter delicta, qvi ex civitatibus fœderatis sunt, puniri possint apud Romanos, non verò Romani vicissim apud illos, & hoc tamen nihilominus nullam inferat subjectionem civitatum fœderatarum. Huc pertinet, qvod dicitur in *l. 3. ff. de offic. præsid. in mandatis principum est, ut curet is, qvi provinciæ præest, malis hominibus provinciam purgare, nec distingvitur, unde sint.* Poterant igitur peregrini à magistratu Romano verberibus & morte plecti, at non poterat ita plecti civis Romanus, ne qvidem apud Romanos, inconsultô populô, tantum abest, ut id permissum credi debeat populo fœderato. Ita solet etiamnum qvandoqve fœderum condi-

ditionibus inseri, ut remittantur delinqventes ad forum domicilii. Anton. de Gamma *decis. 279.*

Qvod officium Romæ erat recuperatorum] Recuperatorum officium fortè non inveniebat locum in omnibus casibus, qvippe qvod privatas tantùm res earumq; restitutionem concernebat, uti ostendunt verba ex Festo adducta. Conf. Marcell. Donat. *ad lib. 1. annal. Taciti p. m. 134.* Oswald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 17. c. 21. lit. F.* Sicubi ergò subditus populi, qvi in fide est alterius, dicatur fecisse qvid contra fœdus, atqve id publicam causam concernat, non pertinebit id ad officium recuperatorum.

Atqve etiam puniendi] Hoc Grotio non concedimus, cùm puniendi potestas semper præsupponat imperium. Agetur ea de re infrà *2. lib. cap. 20.*

Sub umbrâ fœderis Romani] In notis ad *h. l.* Grotius in testimonium vocat parentis mei conclusiones ad auream praxin Calvoli, sed mendosè. Scribi enim debuit §. *Landsassii, conclus. 1. n. 86.* Verùm id typographo imputo, & Grotio pro habito hoc honore gratias ago.

§. 22. Qvi verò certum qvid

pen-

pensitant) Tributa populis imponere habetur inter characteres Imperii & subjectionis. Vid. Alberic. Gentil. *de jur. bell. l. 3. c. 4.* Nihil crebriùs occurrit apud Historicos, qvàm stipendia imposita fuisse devictis provinciis. Si tamen iis conditionibus, qvas hîc refert Grotius, tributum ab aliqvo populo alteri populo aut Regi numeretur, inferior qvidem fit ille populus, sed majestate tamen suâ propterea non excidit, præsertim cùm jus tributa exigendi ad minora tantùm regalia referatur, qvæ ipsam per se majestatem propriè non constituunt.

Qvales Hebræorum Reges) Primus Romanorum Pompejus Hierosolymam Romanis fecit tributariam, ut habet Josephus *lib. 1. de bell. Jud. c. 5.* Et dubitari potest, an post ea tempora Judæi ab Romanis pro devictâ gente habiti fuerint, an verò pro tali, qvæ inæqvali fœdere recepta fuerit. Titubanter hâc de re loqvitur Seldenus *de jur. nat. & gent. lib. 6. c. 17.*

§. 23. *Qvi proprius est Germanicarum Gentium*) Non tamen solorum Longobardorum. Vid. Grot. *infr. l. 2. c. 7. n. 21.* Et communis hæc est sententia, non aliis, qvàm Germanis, originem suam debere feuda, etiamsi & hîc aliqvi dissentiant. Vid. Lud-

Ludvvel. *in synops. jur. feud. c. 1. p. 4.* Dn. Struv. *syntagm. jur. feud. diss. 1. n. 3.* Petr. Heig. *part. 1. q. 1.* Gothofr. Anton. *disp. feud. 1. th. 1. lit. C.*

Jus demit summi Imperii] Grotium seqvitur Arnoldus Vinnius *de jurisdict. c. 3. n. 6.* Obligatio tamen Vasalli non ad reverentiam tantùm & honorem Seniori præstandum restringitur; sed etiam ad servitia feudalia extenditur; & qvod magis est, ad fidelitatem. Etsi autem fidelitas illa nullam talem inferat subjectionem, ad qvalem tenentur subditi; talia tamen continet; ex qvibus superioritas Domini respectu istius feudi sufficienter elucet. Explicavit ista Compilator Juris Feudalis *2. F. 6.* Qvinimò qvia Vasallus bona illa, regalem dignitatem annexam habentia, ex manu accipit Domini infeudantis, non bona tantùm ista, sed ipsam etiam dignitatem annexam recognoscere debet ab Domino infeudante; qvæ recognitio dependentiam qvandam dicit ab alio. At qvod dependet, summum esse neqvit. Vid. Andr. Knichen *de Saxon. non provocand. jur. verb. DUCUM. cap. 1. n. 18. 19.* Qvia tamen potestas ipsa qvandoqve tanta est, ut αὐτοκρατορίας jure expediantur omnia, qvæ Majestati aliàs competunt, in Romano Imperio receptum est; ut potestas illa jus superioritatis dicatur, qvod nihil aliud est, qvàm majestas qvædam analoga,

Knich.

Knich. *de sublim. & reg. jur. territor. c. 1.* Bachov. *in Treutl. vol. 1. Disp. 3. th. 6. lit. E.* Dn. Struve *Disp. feud. 6. num. 13.*

Qvæ libertas est civilis] Ita etiam *in §. 21.* dixit, libertatem civilem sine summo Imperio intelligi non posse. At enim qvemadmodum libertas privata non illicò facit hominem sui juris, cùm filiusfam. liber qvidem sit, non tamen summum in familiâ tenet Imperium: ita etiam populus liber esse potest in contradistinctione servitutis, nec tamen propterea summum Imperium habeat necesse est.

Qvæ Franca vocant] Sed in illis etiam fidelitas debetur, qvæ fidelitas magis adstringit vasallum, qvàm obligatio ad servitia. Nec verum est, nullo jure in rem consistere feuda Franca, cùm imò etiam ad horum feudorum alienationem Domini consensus sit necessarius, Uldaric. Zas. *de feud. part. ult. num. 37.* qvi necessarius non esset, si Domino non maneret dominium directum.

Qvo alter alteri operam pollicetur] Qvî verò operam, cùm immunis sit talis vasallus à servitiis? Servitia enim propriè operarum nomine veniunt. Nec etiam fœderis propriè dicti nomine insigniri potest contractus feudalis.

Qvod nunc feudum ligium vocant] Loqvitur vulgatô Feudistarum more. Qvi enim accuratiùs rem perpendunt, rejiciunt divisionem feudi in ligium & nec ligium, cùm per accidens fiat, qvòd, si jam habeat vasallus feudum, & aliud acqvirat, dominus antiqvior excipiendus sit. Aliàs enim ligius idem notat, qvod vasallus. Vid. Gerh. Joh. Voss. *de vit. serm. l. 3. c. 20. voc. liga.* Dn. Struve *syntagm. jur. feud. exerc. 3. num. 9.* Conf. tamen Qvirin. Kubach. *cent. 1. dec. 10. qvæst. 10.*

§. 24. *Et captivus*] Seqvitur ergò, Regem captivum non amittere imperium in subditos, neqve propter captivitatem ejus victori acqviri regnum, ut maximè id fuerit in patrimonio captivi. Dabitur occasio hac de re dicendi *libro 3. cap. 8.*

CAPUT IV.

§. I.

B*Ellum gerere possunt*] In hac partitione solùm illud verè dicimus bellum, qvod utrinqve summæ adversùs se invicem gerunt potestates, secundùm notata ad *princip. cap. anteced.* Nec qvod de Abrahamo hîc adducitur exemplum, satis conveniens est,

est, cùm Abrahamus non fuerit persona privata, sed suæ gentis princeps.

Ea toleranda est potiùs, qvàm vi resistendum] Variè hac de re disputatum fuit superiore seculô, inprimis in causâ religionis. Videri potest Frid. Hortleder. *part. 2. lib. 1. & 2.* Et negari neqvit, inter JCtos sæpè fuisse, qvi defensionem subdito adversus Principem concesserunt, uti videre licet apud Berlich. *lib. 4. concluf. 12. n. 22. 29. 30.* Totum hoc negotium multas adhuc habet difficultates, qvas tamen plerasqve hîc enucleatè superat Grotius.

§. 2. *Cùm aliter non posset finem suum conseqvi*] Facilè enim neqvissimus qvisqve injuriam sibi à Principe illatam dicere, & seditionibus Remp. concutere posset. Tranqvillitas ergò ut conservetur, limitari debuit axioma juris naturalis, præsertim cùm non tàm jubeatur defensio à naturâ, qvàm svadeatur & permittatur.

Miles, qvi castigare volenti] Jura in pœnis, qvæ militibus infliguntur, atrocia qvidem sunt, præsertim qvod delicta militaria attinet. Si tamen attendatur, qvod extingvatur & expiret omne Imperatoris officium, si miles non obsecundet mandatis, & pro lubitu suo agat, non videbitur nimium

aut crudele, qvod in milites delinqventes constitutum est. Atqve hinc in disciplinâ militari omnem fortunæ & felicitatis bellicæ summam positam esse, omni tempore observatum est. Vid. Georg. Acac. Enenkel *de privil. milit. lib. 1. c. 1. n. 20. seq.* Neqve ergò facere possum cum Antonio Perez, qvi *tit. Cod. de re milit. n. 36.* militem tribuno suo atrociùs & sine causâ cædenti resistere posse contendit, frustrà in hanc rem adductâ *l. 5. C. de jur. fisc.* Præterqvam enim qvòd disertè hîc per constitutionem resistendi potestas concessa est, qvæ militi concessa non est, etiam istud obstat, qvod astrictior multò sit disciplina militaris, præsertim in castris, qvàm disciplina civilis. Qvæ igitur sub titt. de re militari, continentur pœnæ, eas coërcendis militum delictis proportionatas esse, longô usu didicit bellicosa Romanorum natio. Add. Alexand. ab Alexand. *gen. dier. l. 6. c. 18.* Plin. *lib. 14. hist. nat. c. 1.* de vite Petr. Fab. *1. semestr. 17.*

§. 3. Nec de jure vero intelligendum) Rectiùs nostri statuunt Theologi, jus istud non iniqvum esse, sed indultum à DEO, & tale, qvo magistratus, urgente Reipub. necessitate, salvâ conscientiâ uti possit. Uti enim in corpore humano ense rescinditur, si qvod membrum vitium aliqvod contraxerit, uti ædificia etiam invitis do-

dominis diruuntur, qvando proximus ardet Ucalegon, *l. 14. C. de oper. publ.* ita & Principi licere ad conservandum corpus Reip. uti interdum sive ministeriô sive bonis & fortunis subditorum, si præsertim aliud non suppetat, qvo præsenti consulat necessitati. Positâ ergò Reip. necessitate, nihil eorum, qvæ in dicto Samuelis capite recensentur, iniqvum erit. Vid. Gerhardus *loc. de magistrat. polit. n. 125.* B. Hülsem. *breviar. Theol. c. 20. n. 12. §. 5. 6.* Dn. Calovius *ad d. l. Samuel. contr. Grot.* Per jus ergò ibi descriptum verum jus, h. e. facultas honestè & justè aliqvid agendi intelligitur, non tyrannicum & merè usurpativum, uti tenent Carol. Molinæus *ad consvetud. Paris. t. 1. §. 1. gl. 5. n. 65.* Georg. Buchanan. *de jur. regn. ap. Scot. Bb. 8.* Nicol. Bellermontan. *differt. polit. 14.* Joh. Milton. *in defens. c. 2.* Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de furt. c. 4. n. 4.* Bodin. *l. 1. de Rep. c. 10.* Dionys. Gothofred. *ad l. 4. C. de LL. & ad Novell. 105. c. 2.* Ut maximè autem ponamus, agi illic de abusu potestatis regiæ, manet tamen adhuc, resisti propterea Regi à subditis non posse, & hoc rectè à Grotio hîc asseritur.

Qvæ est de officio Regis] Moses à Samuele nihil omninò dissentit. Moses enim non populum, sed Regem instruit, ejusqve describit officium; Samuel verò ejus

potestatem & imperii amplitudinem: Ille modum imperandi tractat, hic necessitatem parendi. Vid. Alberic. Gentil. *disp. Reg. l. p. 18.* Gvil. Barclaj. *contra Monarchom. l. 2. p. 255. & l. 3. c. 6.* Claud. Salmas. *defens. Reg. c. 2.*

DEI opem imploraturum] Imploratio illa non præcisè præsupponit injurias Regum futurorum & abusum potestatis, sed deteriorem tantùm populi statum, cui sc. minimè asveti libertatem, qvam sub θεοκρατεία habuerunt, serò tandem & per qverelas sibi exoptaturi fuerint.

§. 4. Præcipiens dari Cæsari] De intellectu istorum verborum videri poterit Seldenus *de jur. nat. lib. 6. cap. 17.*

Non minorem, si non majorem] Id jam suprà monuimus, non concedendum esse Grotio, durius esse jugum in N. T. qvàm fuit in Veteri, adeòqve falsum est, majorem obedientiam reqvisitam fuisse à Christianis, qvàm à Judæis. Non fuit hoc officium Salvatoris, ut leges ferret, sed ut legem nobis impossibilem ipse adimpleret.

Imperandi & parendi approbaverit] Hoc non dicit Paulus, qvòd approbaverit DEUS tantùm, sed qvòd ordinaverit & constituerit. Non igitur potestates publicæ eo locô nobis habendæ sunt, qvasi

ab

ab ipſo DEO eſſent conſtitutæ; Sed qvia revera à DEO conſtitutæ ſunt, ideò iis parendum eſt, ne ordinationi DEI reſiſtamus. Qvòd ſi principalis cauſa ſubjectionis eſſet conſenſus populi in principem, non-obediendo conventioni qvidem aut pacto, non autem proximè & directò DEI ordinationi reſiſteret ſubditus, id qvod tn. Apoſtolus affirmat. Vid. Cüner. *de offic. princip. c. 5.* Eſt ergò poteſtas omnis ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένη, & qvidem immediatè, uti jam ſuprà diximus.

Noſtro bono inſerviat] Hoc qvidem non dicit Paulus, ſed qvo magiſtratus, ſi bonum feceris, DEI miniſter tibi ſit in bonum, qvemadmodum, ſi malè feceris, DEI miniſter eſt, tibi in vindictam. Non igitur neceſſe eſt, ut cum Grotio digresſionem faciamus de utilitate privatâ ab utilitate publicâ dependente; aut ut cum novis qvibusdam Interpretibus verba ea de illis tantùm magiſtratibus intelligamus, qvi ad ſubditorum commodum omnia referunt.

Id inter minùs freqventia habendum eſt] Interdum id oppidò freqvens eſt. Inter novendecim Reges Iſraëlis duo tantùm numerantur, & inter novendecim Reges Juda vix octo, qvi rectam inierunt viam. Et vereor ego, ne in qvavis Rep. idem prorſus contingat, ut numerô vincant illi, qvi imperium peſſimè adminiſtrant.

Cui specialia subjici fas est) Impossibile est legem ita scribere, ut omnes casus, qvi qvandoq; inciderint, comprehendantur, sed sufficit ea, qvæ plerumqve accidunt, contineri, *l.10 ff. de LL. Necesse n. esset,* ait Albertus Bolognetus *de leg jur. & aeq. c. 29. n. 7. ut qvi perfectas vellet leges condere, qvæ per se satis esse possent, & qvæ omni carerent ambiguitate, qvoscunqve prorsus individuos ac singulares rerũ eventus enumeraret, omnesqvè illas, qvas vulgò dicunt circumstantias, exprimeret, ut si percussorem vellet punire, deberet illa omnia legis scripturâ complecti, lignove vel arundine, an ferro percusserit; qvòd si ferrô, qvantô aut qvali, ense vel mucrone aut hastâ: exprimendum præterea esset, qvalem hominẽ, item qvo locô, qvo tempore, qvâ occasione vel necessitate, qvove consilio vel animô percusserit. Qvæ qvidem tàm multa sunt, & tàm multis modis variari possunt, ut nemo vel prudentissimus legislator qvicqvam posset unqvam tàm perfectè scribere, cui non multa & addenda & detrahenda essent. Nec sanè legislatoris culpâ hoc contingit, sed ob rerum agendarum propè infinitam multitudinem, &c.* Qvia igitur humanarum operationum tanta est varietas & inconstantia, debet pro re natâ lex scripta, qvæ generaliter conscripta est, vel restringi, vel extendi, vel suppleri, qvatenus negocium, cui applicari debet, reqvirit, qvòd ele-

eleganter *d. l.* exemplificat Alb. Bolognetus.

Idem ad Reges qvoqve referendum] Optimè Augustinus: *Ita à plebibus*, inqvit, *Principes, & à servis Domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, & sperentur æterna.*

Qvæ injuriarum patientiam secum ferat] Loqvitur enim Paulus *ad Rom. 13.* in abstracto, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, ut ostenderet, subditos non debere ad personas imperantium respicere, sed ad ipsorum officium. Qvod officium etsi cum injuriis subditorum expediatur, non propterea tamen eorum desinere debet obedientia.

§. 5. Consvetudo veterum Christianorum] Argumentum hoc porrò proseqvitur Grotius *comm. de imp. summ. pot. circa sacr. c. 3. n. 14.* ubi tn. in Scholiis exempla in contrarium adduxit David Blondellus, sed qvæ aut laudari omnia non possunt, aut eâ ratione excusari debent, qvòd creditum fuerit, DEI honorem in ministris suis periclitari, cui defendendo arma se capere posse & debere putabant. Qvòd si qvid aliqvando, inqvit Grotius *§. seq.* factum est vi contra reges, narratur in testimonium di-

vinæ providentiæ, id permittentis, non in facti humani approbationem. Uti suprà dixi, intricata hæc & in utramqve partem semper ventiliata fuit controversia.

Tertullianus apologetico] Ad hunc locum conferri possunt, qvæ notat Desiderius Heraldus & Nicolaus Rigaltius.

§. 6. Nam omnis facultas gubernādi] Tàm creatio qvàm jurisdictio omniũ magistratuum intuitu majestatis passiva est & dependens, Jac. Lampad, *de Rep. Rom. Germ. part. 1. n. 14.* Omnis n. magistratûs potestas tùm qvoad originem suam, tùm qvoad latitudinem, tùm deniqve qvoad totum suum Esse & operari à supremâ majestate dependet, & nunqvam qvicqvam sine ejus, qvi summum imperium tenet, tacitô vel expresſô consensu efficere potest. Qvod originem attinet, certum est, neminem magistratûs officiô fungi posse, nisi qvi in eam rem à principe fuerit constitutus, *l. 1. pr. ff. de L. Jul. amb.* adeò ut majestatis crimen incurrat, qvi privatus pro potestate magistratuvè qvid sciens dolô malô gesserit, *l. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* i. e. qvi falsum magistratum sibi vindicaverit, uti cum Græcis interpretatur Antonius Contius *ad d. l.* Qvin si id fecerit qvis animô hostili & imperium affectante, non simplex tantùm majestatis crimen is

com-

committet, sed perduellionis, qvod eò atrocius est, qvò perniciosiore conatu ipsam Reipubl. summam impetit & oppugnat, Ant. Matthæ. *de crim. tit. de læs. majest. c. 2. n. 17.* Latitudo potestatis itidem est à principe tùm ratione loci, tum ratione causarum & personarum. Ejus enim est providere, ne confusio fiat jurisdictionum, nec Rei de eâdem causâ pluribus litibus vexentur, neve qvod à pluribus aliàs expediri potest, ab omnibus se invicem expectantibus planè omittatur. Totum deniqve & Esse & operari magistratûs ab unicâ est & dependet majestate. Potest n. idem ille, qvi magistratum constituit, eundem iterum removere, & in privatorum ordines redigere, potest ejus potestatem ampliorem reddere, angustiorem, sublimiorem & inferiorem, prout ipsi libuerit, invitô etiam magistratu, cui ne hiscere qvidem adversus ejusmodi decreta licitum est. In omnibus igitur suis actionibus ita adstrictus est magistratus ad principis voluntatem, ut nec id qvidem peragere possit, qvod princeps præsumptivè nollet. Dependentiam n. potestatis dum statuimus, perpetuam simul inferimus harmoniam, qvæ conservari aliter neqvit, nisi in principis & magistratuum consensu. Talis autem cùm sit omnis magistratûs potestas, non poterit fieri, ut ullâ ratione summum imperium transcendere atqve id in ordinem redigere sibi præsumere velit, aut verò vinculum subordinationis &

con-

consensûs prorsus est rumpendum, rebellionem scil. captando, & summa imis miscendo.

Regi ut supereminenti] Putidissimus est commentarius Johannis Philippi, qvi *in defens. Miltoni p. 50.* Petrum dicit Regem supereminentem vocâsse, vulgari potiùs loqvendi more, qvàm verè politicô, pro eorum scil. captu, ad qvos scripserit. Rectè hîc Grotius subordinationem imperii etiam sensu communi ait cognosci, qvàm cùm non sentiat improbus hyperaspistes, sensu communi eum destitutum perversè planè Scripturam interpretari argumentum est,

§ 7. *Nam leges etiam DEI qvædam*] Rectè dicit: qvædam, qvales inprimis sunt leges positivæ. Qvæ enim cum naturalibus & moralibus coincidunt, non potest dari necessitas tanta, qvæ adversus eas commissum in genere licitorum ponere possit. Qva ratione præceptum de non furando non habet tacitam exceptionem summæ necessitatis.

De lege Sabbathi] Qvia ocium præscriptum & præceptum erat Judæis per diem sabbathi, magnâ religione & seqviori ætate multâ cum superstitione id observabant. Et hinc perversâ planè ratione non charitatis tantùm opera intermittebant die Sabbathi, sed ea etiam, qvæ

sine

ne magnâ suâ & totius populi pernicie
mitti non poterant. Nam Ptolomeus Lagi
lius UrbemSolymarum ingressus sabbathô
elut sacrorum gratiâ, Judæis nec arcenti-
us,qvòd nihil hostile suspicarentur,& alio-
vin eum diem in otio & qviete agentibus,
ne difficultate potitus dominio,acerbè eam
c inclementer tractavit, eamq; ob rem Aga-
harchides Cnidius, qvi successorum Ale-
andri res gestas conscripsit, superstitionem
udæis exprobrat, qvòd propter eam, liber-
atem amiserint,Joseph.*l.12.antiq.c.1.*Ad eun-
lem modum temporibus Antiochi Epipha-
iis, Judæi, qvi in latebras confugerant,cùm
ppugnarentur die sabbathi, mori malue-
unt, qvàm defensionem parare, *1. Maccab.2.*
.36. Similis superstitio fecerat, ut Pompejus
er hanc occasionẽ Urbe potiretur; sed tùm
amen mitiorem opinionem animos Judæo-
um occupâsse, testis est suprà laudatus Jose-
hus *lib. 14. antiq. cap. 8. Nisi*, inqvit, *patrius*
obis mos esset per otium septimum qvemqve
iem exigere,non potuissent absolvere aggerem:
rohibere n. vim inferentes lex permittit,sed o-
us facientem hostem impedire nos non sinit,
&c. Deniqve Esseni omnium maximè reli-
iosi, seu superstitiosi potiùs, longè cæteris
udæis diligentiùs cavebant, ne qvam ope-
ationem sabbathô exercerent; neqve cibum
bi solùm pridiè præparabant, ne videlicet
llo die ignem accenderent, sed neqve vas
ali-

aliqvod transponere audebant, imò nec alvum purgabant, verba sunt Josephi *2. de bell. Jud. c. 7.* Add. Gisbert. Voët. *disp. de sabbath.* Selden. *de jur. nat. l. 3. c. 9. seq.*

Hasamonæorum temporibus] De vocabulo Hasamonæorum obiter videri poterit Nicol. Fullerus *l. 2. misc. c. 13.* ut & Dn. Ægid. Strauchius noster *in breviar. chronolog. cap. 32. qv. 1.* Intelligit autem hîc Grotius consilium istud, qvod à Judæis agitatum fuit *1. Maccab. 2, 41.*

Qvod in legibus humanis magis etiam procedit] Habet hîc locum interpretatio, qvæ judici in applicatione legum competit, de qva agit Joh. Bapt. Leonellus *tr. de subrept. rescript. q. 4. art. 23.* Qvandoqve n. durities legis propter æqvitatem mollienda est juxta *l. 14. §. 13 ff. de religios. l. 4. ff. de eo, qvod cert. loc. l. 8. C. de jud. l. 8. C. de pact. convent.* Sich. *ad d. l. 8. C. de jud.* Hartm. Pist. *p. 2. qv. 44. n. 23.* Cothman. *resp. 40. n. 81. vol. 3.* atqve id locum habet ut plurimum in illis casibus, qvi non reperiuntur specialiter decisi, qvando sc. circumstantiæ qvædam occurrunt, qvæ non omninò similes sunt illis, de qvibus lex loqvitur. Tum n. ne sententia impingat in justitiam naturalem, emendatione qvadam seu attemperatione, vel potiùs veri legislatoriæ intentionis explicatione opus est

eſt, Franzk. *tit. de juſt. & jur. n. 51.* Rutger. Rulant. *de commiſſar. p. 1. l. 2. c. 19. n. 4.*

Ut de ſtatione non deſerendâ] Leve hoc videtur delictum primâ fronte, ſed ſi belli momenta ſpectes, admodum grave id eſt, & hinc militibus proprium. Qvantam enim cladem ſibi plerumqve accerſat ille, qvi agmine incompoſitô tumultuariè cum hoſte congreditur, omnis omnium gentium loqvitur hiſtoria. Et hinc etiam Æthiopiæ Rex ab Rege Luſitaniæ Viros peritos petiit, qvi milites in præliis ordinem ſervare docerent, apud Damianum à Goês *de Æthiop. morib. pag. 404.* Non mirum igitur, ſeveras in hanc rem apud Romanos, qvibus diſciplina militaris curæ cordiqve fuit, extitiſſe leges, qvas tùm revocavit, tùm exacerbavit Imper. Auguſtus. Vid. Sveton. *in Aug. c. 24.*

Niſi qvatenus ſumma neceſſitas id exigat] Lex militaris eſt, ut qvi in excubiis ſtans obdormiverit, capitali animadverſione puniatur. Non improbo hanc legem, ubi neceſsitas id exigit, & periculum ab hoſte imminet, qvia hujus vigilantiæ totius civitatis aut exercitûs ſalus commiſſa videtur. At ubi tale periculum nullum ſubeſt, & altâ pace fruitur civitas, parum conveniens videtur tale ſupplicium.

Cum

Cum ſenſu humanæ imbecillitatis] Prohibitiones legum voluntatem liberam reſpiciunt, eamqve coërcent, non coactam neceſſitate. Accedente neceſſitate duæ præſtò ſunt juſſiones, legalis una, altera fatalis. Fatalis autem, qvippe potior, legali prævalet.

Pendere videtur à voluntate] Non videtur, qvia ipſum totum Imperium non pendet à voluntate populi, ſed immediatè ab ipſo DEO, ut ſuprà dictum. Nec igitur à civibus jus aliqvod ad imperantes manare poteſt. Nec ſeqvitur: homines ab initio ſpontè adducti in ſocietatem civilem coierunt, & ex hoc ortum habuit poteſtas civilis: Ergò talis poteſtas origine eſt humana. Sic enim perinde liceret argumentari: Adam & Eva ſpontè adducti coierunt in matrimonium: Ergò matrimonium inſtitutione non eſt divinum. Sed & in hoc à Grotio diſſentimus, qvòd homines metu violentiæ externæ primùm in ſocietatem coierint, adeòq; cum Ariſtotele ſtatuimus, hominem naturâ, h.e. naturæ innatô inſtinctu, ad civilem ſocietatem ferri, etiam omni malorum metu abſente. Ipſe Grotius *lib.2. c.1.n.9.* rejicit opinionem exiſtimantium, amicitiam ex ſolâ indigentiâ natam, cùm ſponte & naturâ noſtrâ ad eam feramur. Qvòd autem poteſtatem

ſtatem civilem Petrus humanam ordinationem dicit, non ea eſt ratio, qvòd humanitùs ſit excogitata, ſed qvòd hominum ea ſit propria, uti Beza commentatur; ſive potiùs, dicitur humana, ratione cauſæ inſtrumentalis, qvia ſcil. per homines exercetur. Vid. Gerhardus *loc. de Magiſtrat. polit. p. 682.*

Se tuendi adverſus immanem ſævitiam] Non auſim hoc aſſerere. Non enim fingi poteſt legitima vocatio ſubditorum ad capienda arma contra ſupremum magiſtratum, cùm nulli mortalium jurisdictio competat in talem magiſtratum. B. Hülſemann. *breviar. cap. 20. n. 21.*

Nam David] Davidis exemplum adduci neqvit. Ille enim non jam privatus ampliùs erat, ſed per inaugurationem unctus à Samuele in Regem, & Saul projectus erat à DEO, nec regnaret ſuper Iſrael, *1. Sam. XVI.* Neqve colligere licet ex verbis textûs, coëgiſſe Davidem armatos illos ad vim arcendam, ſi inferretur; ſed hoc potiùs ibi dicitur, conveniſſe conſangvineos Davidis & alios miſeriâ preſſos, ut interea à Saulis & aliorum ſævitiâ unà cum Davide, qvippe qvem DEUS jam illuſtrem fecerat, & regem deſignaverat, conſervarentur, & aliqvando cum ipſo è tantis miſeriis emergerent. Tota Davidis hiſtoria ſingularis eſt, & divini he-

M rois

rois exemplum, ut proinde regula aut exceptio inde pet non posfit.

Simile poteſt videri factum] Neqve hoc exemplum probationis locô adduci poteſt, cùm petitum id ſit ex ſcripto apocrypho. Vid. Chemnit. *exam. concil. Trid. part. 3. pag. 528.*

In tribunis plebis] De tribunitiâ hac poteſtate copioſiùs agit Marcell. Donat. *in Sveton. Auguſt. cap. 10.*

Exactiorem patientiam videtur reqvirere] Id ſæpè jam negavimus. CHRISTUS enim non eſt miniſter peccati vel exactor ſatisfactionis, *Galat. II, 17.* ſed advocatus & Salvator noſter, *1. Joh. II, 2.* qvi venit, ut legem impleret, & ut eos, qvi ſub lege erant, redimeret, *Gal. IV, 5.* iisqve remisſionem peccatorum procuraret, ac diſpenſaret, *Col. I, 14.*

Invaluiſſe Chriſtianam religionem] Tertullianus *ad Scapul. cap. ult. Nec tamen deficiet,* inqvit, *hæc ſecta, qvam tunc magis ædificari ſcias, cùm cædi videtur. Qvisq; enim tantam tolerantiam ſpectans, ut aliqvo ſcrupulô percuſſus & inqvirere accenditur, qvid ſit in cauſa, & ubi cognovit veritatem, & ipſe ſtatim ſeqvitur.* Ita & Clemens Ale-

Alexandrinus *Stromat. 4.* Gentiles Christi testium constantiâ obstupefactos sæpissimè *εἰς πίστιν ὑπάγεσθαι τὴν σωτηρίαν πολυπραγμονήσαντας.*

Thebæa legio] Habuerunt Legiones sua cognomina, qvalia recenset Lipsius *in Tacit. l. 2. hist. pag. m. 486.* Marcell. Donat. *in Sveton. Cæs. cap. 70.*

§. 8. *Puniri morte*] Fuerunt enim Reges Lacedæmoniorum nomine magis qvàm Imperiô Reges, ut ait Cornelius Nepos. Atqve idcircò Aristoteles Regnum Laconicum perpetuam belli præfecturam appellat, negatqve, peculiarem Reip. formam efficere, *l. 3. pol. cap. 10.* Conf. Ubbo Emmius *de Rep. Lacon.* Qvia igitur ille populum superiorem habuit, mirum non est, puniri eum & suppliciis affici potuisse.

§. 9. *Qvi eam tractat negligentius*] Sic enim nec in privatis qvidem paterfamiliâs res suas pro derelicto habuisse censendus est, qvi non satis attentè eas observat. Vid. *Dd. ad §. 47. Inst. de R. D.*

§. 10. *Nullus est*] Sed qvare nullus ex parte alienâtis? Habet enim hîc se perinde, atqve ille, qvi imperio renunciat, aut istud pro derelicto habet. Volenti ergò nulla fit injuria. Nec movet, qvòd usufructuarius

cedendo jus suum nihil agat, §. *3. Instit. de usufr.* Certè nihil, scil. in utilitatem & commodum ejus, cui creditur; aliqvid tamē agit, dum facit usumfructum à se redire ad proprietarium. Qvòd enim Grotius putat, id fieri demum legitimô tempore cum Ario Pinello *ad l.1.C.de bon mat.part.3.n.39.* Johanne del Castillo *de usufr. c. 69. n. 21. seqq.* Olw. Hilliger. *in Donell. enucl. l. 10. c. 19. lit. B.* non satis videtur convenire textui in *l.66.ff.de jur. dot.* ubi, qvæ de reversione usufructûs ad proprietarium dicuntur, immediatè cohærent verbis, qvibus nihil omninò cessionario asseritur, ut & privativè, & positivè sententiam suam exposuisse videatur JCtus, hoc sensu: qvòd qvemadmodum & qva ratione statim nihil agitur in utilitatem cessionarii, ita & eâdem ratione hoc inde statim conseqvatur, ut usufructus redeat ad dominum, siqvidem adversativa *sed* eventum contrariū explicat, qvi sc. ita se habeat, ut in contrarietate servet eandem rationem. Et qvorsum verò verba illa aliàs adjicerentur? cùm & extra hunc casum certum sit, morte usufructuarii usumfructum ad proprietarium revertere. Subjiciuntur ergò per modum pœnæ, qvæ nulla esset, si usufructus non illicò rediret. Vid. Ægid. Hortens. & Arnold. Vinnius *in §.3.Inst.de usufr.* Franzk. *exerc.5.q.5.* Bachov. *in Treutl. vol.1. disp.16. th. 10. lit. A.* Qvicqvid verò tandem hujus sit, Regem electio-

lectione aut successione ad Imperium evectum usufructuario similem esse, negavimus suprà.

Qvin ei resisti in hôc possit] Si actus nullus est, manebit tradens etiam post traditionem Rex, & sic unctus Domini. Hinc autem ex antecedentibus & præmissis Grotii principiis seqvitur, resisti illi non debere. Malim ergò hoc potiùs asserere, cessionario, sive illi, in qvem alienatio facta est, resisti à populo posse, conseqventer verò etiam suo Regi, si hic cum illo fecerit & copias junxerit.

§. II. Si Rex verè hostili animô] Multæ hîc sese adhuc exserunt difficultates, qvæ rem dubiam reddunt. Nec enim permittendum est, ut populi judicio animus Regis subjiciatur, qvippe qvi rerum præsentium pertæsus, spe melioris regiminis, Regem suum satis promptè hostem pronunciabit, sæpè præter meritum. Et qvis verò arbiter tùm erit, ut de animo Regis verè hostili constet? Ipsa deinde argumenta, qvæ in hanc rem adduci poterunt, sæpè ejus sunt notæ, ut principem non hostem protinus, sed pessimè tantùm imperantem ostendant. Deniqve si amittitur ab tali Rege regnum, poterit ille & judicari deinceps à populo & suppliciô affici. At in Tyrannum tale qvid populo non concedit Grotius, nisi certis ca-

fibus, cùm tamen Tyrannus verè dicatur ille, qvi bonum publicum non negligit tantùm, sed & evertit, hôc ipso scil. animum verè hostilem gerens.

§. 12. *Tunc qvoq; Rex in privatam personam recidit*) Ut ob feloniam vasallus feudô privetur, necesse est praecedat causae cognitio, & sententia feratur condemnatoria, *l. F. 21. & 22.* Rosenthal *de feud. c. 10. concl. 41.* Jul. Clar. *in §. feudum q. 62.* Rittershus. *feud. l. 2. c. 6. qvaest. 15.* Non aliâ ratione regnum ob feloniam committi putem.

§. 15. *Eum, qvi jus imperandi habet*] i. e. Rex verus à tyranno & invasore dejectus. Ad cujus tamen voluntatem praesumptam ut recurratur, nulla nos movet ratio, cùm frustrà de ejus voluntate qvaeratur, qvi impedire rem non potest. Omnis vis obligandi, qvam tyrannorum parit imperium, ex coactione est & violentiâ.

Aut deniqve occidere liceat, qvaeritur) Observat Christophorus Forstnerus *in Tacit. annal. p. m. 25.* percussores tyrannorum occultô DEI judiciô plerumq; violentâ morte periisse.

§. 18.

§. 18. Si diserta autoritas accedat ejus] At si pactio inter tyrannum & populum oppressum intersit, nego sufficere autoritatem ejus, qvi jus verum imperandi habet. præsertim si cum Grotio statuamus præsumptam veri Regis voluntatem, qva maluerit ille qvovis modô servari Rempubl. qvàm perire.

§. 20. Qvia ejus imaginem nummus præferebat] Non simpliciter, qvia Cæsaris imagine insignitus erat, sed qvia tributum inde debebatur, atqve istiusmodi numismatis genere solvendum erat, possessio imperii arguebatur. Vid. Selden. *de jur. nat. l. 6. c. 17.*

CAPUT V.

§. I.

Causa effectrix principalis] Diximus hac de re suprà *ad cap. 3. §. 1.*

Naturaliter qvemqꝫ sui juris esse vindicem] Approbavit hîc autor vindictam privatam, eamqve ex professo laudat & propugnat *l. 2. c. 20.* qvo loco à nobis tota res pleniùs examinabitur. Nec verò concedendum est, manus ideò nobis datas esse, ut vindictam privatam exerceamus. Aliud

earum eſt officium, nullo crimine ſubnixum, aliaqve intentio Creatoris, cùm eas formaret. Ideò enim datæ ſunt, ut velut dapiferi eſſent & pincernæ corporis, ut ſi in lapſum propenderet, id conſervarent: ſi periculum immineret, arcerent: ſi injuria urgeret, defenderent, atqve fidiſſimam ſemper corpori præſtarent operam.

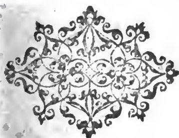
§. 3. Sed hoc ipſum qvod eſt, totius eſt) Hoc eſt, uti explicat Michaël Piccartus *ad libr. 1. pol. cap. 4.* partes non tantùm comparatione ad totum ſunt & dicuntur partes, ſed hoc ampliùs totius naturam conſtituunt, & absqve toto eſſe neqveunt, imò pereunt pereunte toto.

Tale in Republ. eſt ſubditus) Adſtrictior tamen eſt conditio ſervi, qvàm ſubditi, & hactenus tantùm comparatio procedit, qvòd uterqve ſit inſtrumentum alicujus agentis principalis.

§. 4. Ut olim Romæ ſervos) Clara in hanc rem extat ſanctio *in l. 11. ff. de re militar.* Add. Donaldſon. *Synopſ. Oeconom. pag. 181. ſeq.*

Nunc

Nunc passim Clericos) Longè diversam Clerici ineunt hodiè vitæ rationem, cùm videas passim Episcopos contra instituta & canones veterum bella movere, cæde & flammis vicinorum regiones infestare, prædas agere & militum personas strenuè sustinere. Qva de re extat querela Claudii Espencæi *Theologi Paris. lib. 2. digress. cap. 6.*

CUM DEO!

In

HUGONIS GROTII
LIBRUM SECUNDUM
De
JURE BELLI & PACIS.
CAPUT I.
§. I.

Væ movent sub ratione utilis] Uberiùs ista explicat Autor infr. *hoc libr. c. 22. in pr.*

Et à belli principiis] Quæ Scholastici de differentiâ principii & causæ tradunt, fortè huc non pertinent omnia. Videantur tamen Fr. Svarez *disput. Metaph. 12. sect. 1. per tot.* Pet. Fonsec. *in Metaph. l.5. c.2. q.7.* Magis huc pertinet locus Scaligeri *exerc. 364. In negociis humanis causæ nomen commune est & pro principio agente, & pro fine. Sic αἰτια bellorum tradit Herodotus per initia suarum Historiarum. Vix tamen dixerit aliquis, Trojani belli principium fuisse Helenæ adulterium, sed causam potiùs. Principium*

usu

ſitatius pro ipſo belli initiô, qvo cecidit Pro-
ſilaus.

Vos eſtis Romani) Laudat hîc in
otis Romanos Grotius, qvòd conſtantes
ianſerint in ſpectandis belli cauſis. Et ſa-
è famam juſtitiæ obtinuerunt, certè affe-
ârunt. Bella tamen eos ſæpè manifeſtè in-
iſta gesſiſſe, exemplô ejus, qvod in Sardi-
iam, & qvod in Cyprum motum eſt, oſten-
it idem Grotius *lib. 2. de verit. Relig. Chriſt.*
. 45. imò verò nihil apertius eſt, qvàm ſi
iſtitiam illi curâſſent, lupercal manſuram
lam, qvæ tantoperè celebrata eſt, æternam
rbem. Vid. eleganter hac de re differen-
:m Chriſtoph. Forſtner. *in l. 3. ann. Tac. p.*
56. ſeqq.

Cauſâ juſta belli ſuſcipiendi)
utat Franciſcus à Victoria *Relect. 3. n. 13.* nul-
im bellum eſſe juſtum, ſi conſtet, geri ma-
ɔri malô Reip. qvàm bonô & utilitate,
vantumvis aliunde ſuppetant tituli & ra-
ones ad bellum juſtum. Malè. Sic enim
ix ullum bellum defenſivum, ut vocant,
iſtum erit, cùm tale plerumqve cum detri-
iento aut diſpendio geratur Reipubl.

§. 2. *Ac planè)* Sunt in hoc para-
rapho, qvæ JCti in ſignificatu presſiore,
ulgari & uſitatô aliter accipiunt. *Actio-*
is vocabulum, etſi qvandoqve accuſatio-
nem

nem sub se comprehendat, sit tamen id a modùm rarò, & in significatu famosiori ex tra judicia publica plerumqve usurpatur. Vice versâ, *accusationis* vocabulum ferè semper ad judicia publica restringitur, aut qva fortè extraordinariè vindicantur crimina. Et differentia præcipuè est, qvòd actione ordinariâ id, qvod nostrum est, vel qvod nobis abest; accusatione publicam vindictam perseqvamur. *Obligationis* verbum in sensu proprio tùm demum adhibetur, ubi actio datur personalis. *Conditionis* nomen aliqvando qvidem pro omni actione personali, sed in significatu tamen excellentiori pro certa qvadam specie sumitur. *Interdictum, ne vis fiat,* datur turbato in possessione, non ergò ob injuriam nondum factam. Sed licuit tamen Grotio his vocabulis ex suâ destinatione uti, qvippe cui constitutum est extra omne jus civile, naturale tantùm justum proponere & investigare.

§. 3. *Qvod natura qvemqv sibi commendat*] Sæpè in memoriam mihi incidit casus, qvem refert Nicolaus Tulpius *in observat. medic. l. 1. c. 43.* his verbis: *Septem Britanni accinxerant se in Insulâ Christopherianâ unius solummodò noctis itineri, ultra qvam non extenderant commeatum; at interveniens tempestas abripuit imparatos longiùs in mare, qvàm ut potuerint re-*

ve

rti ad portum ante diem decimum septi-
im. Luctatum igitur cum inediâ est, qva eò
s fuit gravior, qvò ardentiùs id temporis
uârit Sol, & vehementiùs exsucca eorum
ttura exarefecerit exhalans incalescentis
ris salsedo. Cùm intricati erroris nullum
em promitteret spaciosum mare, ancipiti
ti committebant, cujus carne urgentem fa-
m, & qvo sangvine compescerent inexplebi-
n sitim: jacta est alea, qva ex illis unus ca-
destinatur, qvi lubenter fortunæ cessit, & ga-
us est, se post mortem amicis esse profutu-
m; deinde sorte alius reperiebatur, qvi ju-
lum peteret, & vim volenti inferret, sic ali-
andiu cibatam naviculam deduxit tandem
EUS ad Insulam Martiniam, ubi vix attige-
nt terram, qvin accusarentur protinus à
atore homicidii, sed dedit ipsis veniam ju-
x, &c. De hac facti specie multùm dis-
'iri potest, qvousqve eam probare conve-
at, qvanqvam ingenuè fatear, extra peri-
lû constitutis faciliùs esse, rectè philoso-
iari, & de justitiâ causæ disceptare. De ju.
ce nihil moveo. Sed à navigantibus hoc
aximè peccatum arbitror, qvòd in mor-
m unius, & qvisqve in se, si ita contigerit,
onspiraverint, atqve periculum corporis
ericulo animæ antepofuerint. Nec sanè
ebuit qvisqvam vitam suam tàm vili pen-
ere, ut ejus jacturâ alterius famem exple-
:t. Nec reliqvi etiam ideò in socium suum
sævi-

sævire debuerunt, ut stomacho suo consul[...]rent. Sed ejus rei ulterior disqvisitio aliu[...]orium postulat. Vid. Rob. Sharrok *de offi[...] cap. 10. num. 3.*

§. 4. *An & innocentes*] Dum tamen innocentes sint. Aliàs enim qvi me fu[...]gientem ideò impedit & detinet, ut à perse[...]cutore ego opprimi & transfodi possim, qvin defensio etiam cum occisione contra eum institui possit, dubium non videtur. Qvid verò *si qvis Titium petens occidat Medi[...]torem, pacem utrinqve conciliantem?* Non excusabitur, nisi à Titio insultatus in defen[...]sionis terminis manserit. Extra hos enim utut error fuerit in objecto & personâ, nul[...]lus tamen fuit error in proposito, & non ne[...]cesse est, adesse voluntatem occidendi Ti[...]tium, sed sufficit adesse animum occidend[...] in genere. Vid. Bachov. *in Treutl. vol. 2. d[...] 32. th. 6. lit. A.* Gomez *3. resol. 3. n. 34.* [...] Arum. *Exercit. Justin. 20. n. 13. & super D[...] gest. disp. 25. n. 10.* Andr. Gerh. *disp. 20. n.*[...] Thoming. *decis. 38.* Berlich. *4. c. 10. n. 4. 5.* [...] ante omnes Dn. Carpz. *p. 4. c. 6. def. 1. 2. 3. &* [...]

Et certè naturam solam] Si modò naturam solam, & non potiùs j[...] naturæ intellexit Grotius. Per naturam eni[...] hîc nisi intelligamus prima naturæ, de q[...]bus autor *lib. 1. c. 2. n. 1*, obstabit huic asserti[...]ni naturalis Lex justitiæ, qvippe secundu[...]

qva[...]

vam injustè agit, qvi innocentem lædit aut
btruncat. Sed verò ipsa etiam prima natu-
æ qvaliter se habeant, locô citatô pleniùs
xposuimus.

*Benè autem dictum est à
Thomâ*] Hoc vult Thomas, insultatum
osse intendere actum necessarium ad sui
efensionem, ex qvo prævidet, secuturam
ortem aggressoris, non verò posse inten-
ere interfectionem, tanqvam medium ad
ii defensionem necessarium. Perinde ut
ledicus, dum eligit & adhibet medicamen-
ım ad reparandam sanitatem, ex qvo ta-
en videt, secuturam debilitatem, uti ex-
licat Cajetanus. Eligit enim adhibitio-
em medicamenti propter sanitatem, de-
litatem autem inde seqventem neqve vult,
eqve intendit, sed permittit. At enim dif-
culter ejusmodi intentionis leges præscri-
ıntur jam oppresso, aut certè vix erit, ut in
raxi observari possint. Et ex hoc rectè
regorio de Valentiâ *tom. 3. d. 5. qv. 8. punct.*
nimis durum videtur, obligare hominem
ı eâ necessitate constitutum ad ejusmodi
letaphysicam. Add. Molin. *tom. 4. tr. 3.
sp. 11.* Filliuccius *tom. 2. tr. 29. c. 3. n. 37.*
vòd si licitum est in casu necessitatis, ubi
iter evadere neqvis, aggressorem interfi-
re, licitum qvoqve erit, interfectionem
tam intendere. Interim tamen intentio
de-

defensionis debet esse primaria, internecionis verò intentio planè secundaria, & non nisi cum luctâ qvadam.

§. 5. *Si insultator arma arripiat*] Ex hoc est, qvòd statuunt, non expectandum esse primum ictum, sed sufficere aggresionem solam offendendi animum præ se ferentem.

Qvòd si qvis vim non jam præsentem] Ergò qvando aliqvis nondum aggreditur homicidium, aggredi tamen decrevit, qværitur, num liceat illum interficere, anteqvam aggrediatur, qvando, nisi ita interficiatur, periclitatur vita alterius, in qvem scil. decretum homicidii factum, qvia vel posteà non effugiet mortem, vel certè maximo periculo subjicietur, ut dubium sit, evitari eam posse. E. g. Maritus decrevit hac nocte necem uxoris suæ. Ei conscia est hujus firmissimi propositi, nec occurrit aliud qvid, ex qvo periculum vitæ evitari posit. Qværitur, an fas sit mulieri hôc casu venenum marito porrigere in cibo aut potu, aut sumptô gladiô, qvem maritus in eum finem sub cervicali reposuit, ipsum hunc maritum suum transfodere. Molina *tom. 4. tr. 31. disp. 13.* putat, fas esse interficere eum, qvem certò, non ex suspicione

ne licèt magnâ scio decrevisse me interficere etiam ante aggresſionem, ubi ponderatis omnibus nulla patet via mortem evadendi, eò scil. qvòd jure naturali unicuiqve id licet efficere, qvod urgente alterius neqvitiâ, medium est necessarium ad propriæ suæ vitæ conservationem. Consentit Filliuccius *tom. 2. tr. 29. c. 3. n. 39.* qvi *n. 40.* addit, tunc tantùm esse præventionem physicam, defensionem autem reverà moralem. At enim nostrâ opinione id ita asserere non licet. Aut enim certò qvis novit structas sibi insidias, aut non. Si hoc, fatetur ipse Molina, non licere ex suspicione ad talem præventionem progredi. Si illud, unde porrò certus erit, tàm firmiter insidianti esse propositum, ut pœnitere neqveat? Qvin si & hoc certum sit, tamen aut denunciari id tùm poterit Magistratui, & sic frustrà paratur præventio, aut si non poterit, tenetur vel fugere, si poterit, vel si nec hoc poterit, DEO totius rei eventum commendare satiùs erit.

Conseqvitur, multò minùs occidendum esse reum, de qvo constat, qvòd in judicio tantùm famoso, aut bonorum confiscationem post se trahente, falsum contra me dicturus sit testimonium, etiamsi ille jam in eo sit, ut Judicem adeat. Hodierni Moralistæ admodùm promti sunt in admittendis eo casu duellis & homicidiis, atqve illis ne-

N fas

fas non est, & calumniatorem & testes, & ipsum deniqve judicem cum illis facientem clâm & occultè interimere. Adscribam verba unius Sanctii ex *Sum.l.2.c.39.n.7. Meliùs alii dicunt*, inqvit, *licere innocenti duellum acceptare & offerre ad vitam, honorem, & res familiares in notabili qvantitate tuendâ, qvando constat, omninò injustè & per calumniam actorem procedere, & certum est, omninò fore, ut innocens hæc amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat: atqve optimè Bannes ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum, imò & non-provocando ad duellum occidere occultè actorem illum calumniosum, cùm hæc occisio sit vera defensio. Imò benè Navarr.n.290.ait, tenere innocentem non acceptare duellum, nec indicere, si potest occultè illum occidendo id vitæ, honoris, rerum familiariũ periculum evadere: qvippe sic proprium vitæ periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis vel acceptantis duellum* &c. Non impia tantùm & Christianis moribus prorsus adversa est hæc doctrina, sed etiam sanæ rationi. Aut enim post interfectionem e.g. testis, probari poterit falsitas testimonii, aut non. Si illud, in judicio potiùs cum eo agendum, & mendacium ipsâ convictione refellendum fuerit. Sin hoc, frustrà se famæ suæ & bonis suis per occisionem adversarii consuluisse sentiet, dum scil. ipse sibi vitæ & famæ periculum

hac

hac ratione arcessit, & ultrò pœnam in se provocat. Conf. Laymann. *Theol. moral. l. 3. tr. 3. part. 3. cap. 5. num. 2. vers. Dicendum tertiò* &c.

§. 7. *Pro pudicitiâ*] Ita censent non Moralistæ tantùm, sed JCti etiam pleriqve omnes. Idem apud Judæos qvoqve juris fuisse ostendit Selden. *de jur. nat. & gent. l. 4. c. 3.* Censet tamen Augustinus *l. 1. de lib. arb. c. 5.* & rectè, pudicitiam moraliter consideratam esse bonum animi, qvod nullâ vi extrinsecâ, si animus benè communitus sit, eripi possit. Læsio igitur illa, qvæ per attentationem pudicitiæ infertur, etsi atrox sit respectu inferentis, & respectu ordinis divini, qvi turpissimè violatur, non tamen videtur esse proportionata extemporaneæ interfectioni vim inferentis, add. *cap. 1. 2 3. 4. seq. caus. 32. q 5.* Ipsi igitur Moralistæ suam hanc doctrinam temperant, & non temerè ob qvalemcunqve pudicitiæ invasionem occidere permittunt, sed ubi violentia vires accepit, & ad prostrationem corporis aut alia processit. Vid. Balduin. *de cas. consc. l. 4. c. 1. cas. 15.* Hoc verò non iniqvum est, qvòd in foro soli ab ordinatâ homicidii pœnâ absolvatur, qvæ injuriæ intentatæ atrocitate mota intentantem interfecit. Cæterùm num excusatus sit ille in foro conscientiæ, qvi adulterum aut adulteram in

 fla-

flagranti delicto deprehensos occidit, disqviritur. Excusatum non esse arguit, tùm qvod nullibi Lex divina relaxet mandatum de non occidendo, tùm qvòd nulla necessitas svadeat, ut id contra adulterantes permittatur. Sola n. necessitas, aut necessitati par ratio facit, ut processus contra delicta, autoritati publicæ ordinariè competens, etiam privatis communicari possit. Non ergò satis congruit Legi divinæ, aut juri naturali Lex *24. ff. ad L. Jul. de adult.* qvæ adulterum marito occidere permittit, sed non qvemvis, verùm vilem, infamem, eumqve domi suæ cum uxore deprehensum; Uxorem autem adulteram occidere non permittit. Nec magis congruunt *l. 20. l. 22. & l. 32. ff. eod.* qvibus Patri permissum fuit occidere adulterum qvemcunqve cum filiâ, etiam in domo mariti, deprehensum, modò & ipsam filiam occiderit simul. Sed nec congruit *Novell. 117. c. 15.* qva licuit marito qvemcunqve occidere, qvem in suspecto loco cum uxore colloqventem deprehenderit, dum tamen priùs eundem propter suspicionem tribus ex scripto contestationibus monuisset, ut abstineret. Nisi dicere velis, leges istas permittere cædem adulteræ, non probare, qvod tamen non placet Didaco Covarruviæ *tom. 1. part. 2. cap. 7. §. 7. n. 21.* add. Carpz. *1. decis. 95.* Laymann. *Theol moral.*

moral.lib.3.tr.3.part.3.c.2.n.4. Ant. Perez. *Cod. de adulter. n. 23.*

§. 8. *Qvorum officium est)*

Pertinet huc etiam miles in excubiis stans, qvippe qvi nec ipse fugâ se periculo subducere potest, tùm propter juramentum, tùm propter majus bonum, qvod omisså defensione in periculum conjicitur. Qvin & ille necessariò se defendere tenetur, qvi novit, omissione defensionis Principem, parentes, Magistratum vitæ discrimen subituros,

§. 9. *Charitas nos obstringit)*

imò non charitas tantùm, sed firmior aliqva obligatio, qvæ nascitur ex agnitione potestatis, Principi à DEO immediatè concessæ. Jubet enim natura, DEO, & omnibus iis, qvi à DEO potestatem imperandi acceperunt, subjectum esse.

Ut verò meo unius bono] Bonum proprium perseqvimur, non ut aliqvod separatum bonum aut seclusum à bono communi (certè id sub tali qvalitate ordinatâ charitate velle non debemus) sed veluti partem boni communis amamus; adeò ut bonum commune, cui nostrum inclusum est, & sine qvo consistere non potest, sit ratio, cur nostrum amemus bonum. Bonum igitur commune per prius, proprium verò per posterius amamus. Et natura-

turaliter pars magis diligit bonum totius, qvàm proprium in iis, qvæ à bono totius pendent.

§. 10. *Facultatem qvandam moralem adversus se in infinitũ)*

Principium hoc Grotii ita exprimit Bannes *in 2dæ.2 q.64.* qvòd jus defensionis se extendat ad omne id, qvod necessarium est, ut qvis se ab injuriâ, qvam metuit, servet immunem. At verò cùm nulla hîc sit inter defensionem & læsionem proportio, qvod agnoscit Grotius, Justitia autem naturalis eam qvàm maximè observari velit, sine dubio sententia hæc etiam ad Legem naturæ examinata parum roboris habebit. Qvomodo enim mihi in infinitum competat jus adversus eum, qvi alapam aut aliud malum minatur? cùm ex illis minis metus tantùm incutiatur alapæ infligendæ. Minæ a. sæpè, à Thrasonibus præsertim, in effectum non deducuntur. Et hinc cùm Baldus JCtus *ad l.1. C.qvand.lic.unicuiqve sine jud.* asseruisset, posse minitantem ob solas minas præveniri & necari, noluit Paulus Castrensis id simpliciter admittere, sed tùm demum, qvando minas ille exeqvi solitus fuerit, referente Sichardo *ad d l.1.n.3.* Ego verò nec tùm qvidem assentior, qvia ego de eventu nunqvam ita certus sum, ut præcisè id, qvod metuo, fieri oporteat. Nec enim metus qva-
lis-

liscunqve ad jus occupandæ interfectionis sufficit, & multa sæpè incidere solent, qvæ animi destinationem & constitutum intervertunt. Meliora sunt & saniora, qvæ Grotius paulò antè §. 5. proposuit.

Jubet enim CHRISTUS)

Ne putes hîc cum Grotio Socinianizante, à Christo demum interdictam vindictam istam privatam, de qva loqvitur textus *Matthæi V. 39.* Sed imò prohibita eadem jam in Vet. Testamento, *Levit. XIX. 18.* Dicemus eâ de re plura ad *§. 13. hujus cap.*

Cavere à dicto Covarruviæ)

Imò verò Covarruvias tàm insulsus non est, ut neget, posse DEUM ea, qvæ permisit natura, aut indeterminata reliqvit, (jus permissivum vocat Seldenus *de jur. nat. & gent. l. 1. c. 8.*) legibus positivis definire, aut etiam id, qvod jussit natura, certô modô limitare, cùm id ipsum humanæ qvoqve licitum sit Majestati. Sed disputat Covarruvias *d. l.* utrum defendere se ab aggressore excuset in foro poli, & affirmat contra Accursium, qvem non considerâsse ait, defensionem hanc jure naturali permissam esse. Si ergò juris naturalis est, non potest displicere Naturæ Autori DEO, saltem in iis, ubi juris naturæ præceptum limitatum non fuerit, nec qvicqvam in permissivis noviter statutum lege aliqvâ posteriore. Injuriam

ergo facit Grotius Covarruviæ. Et insuper hoc falsum est, qvòd putat Grotius, ex Evangelio demum innotuisse illicitam retributionem cædis ad alapam.

Ut alapa vitetur] Adscribam verba Azorii ex *instit. mor. part. 3. lib. 2.* ut intelligatur, qvanta opinionum monstra Orbi obtrudant, & qvos mores Reip. immittant Moralistæ: *Qværitur*, inqvit, *an si invasor percutiat v.g. alapâ, vel fuste, vel verbere hominem alicujus notæ & honoris, ita ut ignominiosum sit illi, licitum sit occidere invasorem, ne alapâ, vel fuste, vel verbere lædat? Duæ sunt opiniones: prima asserentium, non licere occidere; sic videtur sentire Major 4 dist. 15. q. 20. qvia vita proximi preciosior est nostrô honore; deinde, qvia est inhumanum, occidere alium, ne nos alapâ, vel verbere, vel fuste percutiat. Opinio secunda est asserentium, id esse licitum, nimirum qvando alapâ, vel verbere, vel fuste percuti esset valdè homini percusso dedecorosum. Ita Sotus, Covarr. Navarr. Certè hoc videtur probabile, cùm alio modô suum honorem defendere non potest. Aliter enim ex malitiâ hominum honor innocentis passim tolli posset* &c. Et hæc de alapâ, qvæ metuitur, vitandâ. Propter alapam autem jam acceptam, qvæ permissa sit ratio honoris tuendi, ita sociorum suorum sensa exponit Antonius de Escobar *Tr. 1. ex. 7. n. 45.* Qværit nempe, an lice-

liceat, post impactam alapam, percutientem inseqvi & interimere? *Aliqvi,* inqvit, *negant, qvia id esset injuriam vindicare, non defendere. At Lesſius licere existimat ſpeculativè, ſed in praxi non conſulendum ob periculum odii, vindictæ & exceſſuum & cædium in Reip. perniciem. Alii ſeclusis his periculis in praxi probabilem & tutam judicârunt, Henriqvez, lib. 14. cap. 10 Ratio est, qvia qvamdiu damnum illarum manet in ſuſpenſo, ſemper est locus defenſioni, ut patet in eo, qvi furem inſeqvitur fugientem ad recuperandum ablatum. Nam qvamvis honor non ſit apud percuſſorem, ſicut ablata res apud furem, poteſt tamen non ſecùs ac res furtiva recuperari, oſtendendo ſigna excellentiæ, & æſtimationem apud homines capeando. Annon alapâ percuſſus cenſetur tamdiu honore privatus, qvamdiu adverſarium non interimit &c.* Euge verò qvàm bella hæc ſunt argumenta, qvibus animos hominum, ad perniciem aliàs pronos, occupat & dementat Satanas. Saniores ejusmodi morum Profeſſoribus ſunt noſtri JCti, qvorum ſententiam enucleatè tradit Cujacius *in l. 3. ff. de juſt. & jur.* inter alia his verbis: *Licet qvidem etiam repellere eum, qvi venit feriendi non occidendi cauſâ, qvod ex genere teli cognoſcitur, ſed non licet occidere.. Ergò ſi non præceſſit inferendæ cædis voluntas, ſed vapulandi tantùm, aut diloricandæ veſtis gratiâ, jure cæſus non videtur.*

Nam de ſolo jure naturæ] Imò verò Lex naturæ præcipit non ſui tantùm cuiqve conſervationem, ſed alterius etiam & proximi ſui qvocunqve modô procurare. Inter modos verò ejusmodi rectè refertur etiam fuga.

Carolum Molinæum] & Dn. Carpzovium *in prax. Crim. part. 21. q. 30. nu. 53. ſeqq.* qvem omninò vide. ſed & Franzkium *exerc. 12. q. 6.*

Qvod creditum apud bonos exiſtimationem noſtram delibaret] Ampliat Bannes, etiam ſi crimen verum ſit, modò adhuc fuerit in occulto, & ratio ejus præcipua eſt, qvia periculum famæ æqviparatur periculo vitæ. Sed rectè ſententiam hanc rejicit Leſſius, eò qvòd nulla hîc ſit inter læſionem & defenſionem proportio. Regula autem de æqviparatione periculi vitæ & famæ vera eſt, ſi moraliter, non ſi phyſicè, conſideres.

§. 11. Unde ſeqvitur] Hanc ſententiam ex iisdem principiis poſt alios etiam tenet P. Laymanus *theol. moral. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 4.* Eam verò cùm ex Sylveſtro retuliſſet Covarruvias *ad Clem. ſi furioſus &c. de homicid. p. 3. §. an. circa fin.* rectè addit, falſam eſſe, ſiqvi-

siqvidem fur talis telô se non defendat, nec nocturnus sit, nec alium aggrediatur, imò fugiat, occidi igitur licitè non posse. Add. Ant. Merenda *l 5. controvers. c. 20.* Val. Volz. *ad L. Corn. de Sicar. c. 7. n. 104.*] Neqve verò odium raptoris, qvod causatur Grotius, ad privatum æqvè spectat, atqve ad Remp. ut proinde & compensatio, qvæ in pœnam resolvitur, magistratum spectet, non ad privatum, cui pœnæ inferendæ jus nullum competit.

§. 12. *Sed si ipse in periculum vitæ adducat*] Rectè. Periculum enim personæ reddit justam furis vel alterius raptoris occisionem, non autem periculum rerum. Justa enim occisio fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ, atqve id moderamen ex periculo vitæ imminente petendum est, non ex eo, qvòd res ablatæ viâ aliâ justâ vel juridicâ recuperari neqveant, uti id explicat Petrus Binsfeld. *ad cap. 1. X. de injur. & damn. dat. qvæst. 6.* prolixè cum aliis, qvos citat, dissentiens. Lex verò XII. tabb. periculum hoc vitæ fortè non respexit. Ait enim impliciter, *si furem nocturnum qvis occiderit, jure cæsum esse, diurnum verò, si se telô defenderit.* Et huc facit, qvod habent Cicero, Seneca & Augustinus, Furem nocturnum *qvoqvo modô*, sive ut loqvitur Ulpianus, *omni modô* occidi potuisse. Vid. Jacob. Gotho-

fred.

fred. *ad LL. XII. tabb. ad tab. 2. lib. 3. pag. 58. & in not. pag. 195.* Cujac. *ad l 3. ff. de just. & jur.* Qvicqvid hujus sit, si qvis furem nocturnum occidit, præsumptio est, fecisse id vitæ tuendæ causâ, Valent. Volz. *ad L. Corn. de sicar. c. 7. num. 95.* Id tamen ferendum non est, qvod Bartolus asserit in *l. 9 ff. ad L. Corn. de Sicar.* eum, qvem interdiu furantem cognoscere neqveo, propter loci scil. obscuritatem, occidi posse, perinde ut furem nocturnum.

Qvi verser in actu licito] ita ut etiam τριβόλους seu murices ferreos ad lædendos & irretiendos fures in terram defodere aut alia offendicula ponere liceat, Menoch. *de Arb. jud. qq. l. 2. cas. 324. num. 7.* Polydor. Ripa *de noct. temp. c. 32.*

Accedit, qvod tàm diu, qvàm noctu] Noctu id non exegit Lex XII. tabb. & Tribonianismum hîc subesse haud frustra putat Gothofredus *d. l.* & ante eum Bachovius *in Treutl. vol. 2. disp. 30. th. 2. lit.* B.

§. 13. *Qvid verò jam de Lege Evangelicâ*] Legem aliam esse veterem & Mosaicam, aliam novam & Evangelicam: Legem Evangelicam perfectiorem esse Mosaicâ: Christum novas tulisse leges, & ejusmodi alia, qvibus identidem utitur Grotius, ex Scholâ sunt Socinianorum, & eò cavendi magis

ıagis. Falſum eſt, plus exigere Evangelium, vàm Legem Moſis. Lex enim in ſe perfe-a fuit, nec additionem, nec detractionem, dmittens, *Devt. IV, 2. cap. XII, 32.* qvippe qvæ ılem dilectionem DEI & proximi reqvirit, ıpra aut præter qvam exigi aliqvid ulterius eqveat. Urget namqve perfectionem con-:eatam aut concreatæ analogam, qvæ reve-i eſt habitualis perfectio, & vult igitur, ut ctus præcepto præſtandus ex habitu proce-at, qvi habitus in hoc genere tàm tener eſt, t etiam minimô aliqvo defectu corrumpa-ır. Scopus autem Salvatoris in capite qvin-ɔ Matthæi eſt, non legem abrogare, ſed otiùs confirmare, & à pravis Pharifæorum ıterpretationibus atqve depravationibus indicare. Prohibet nempè *verſ. 38.* vindi-:am privatam, & ita qvidem, ut jubeat ani-ıum potiùs ad novam injuriam, graviorem ıoqve tolerandam obfirmare, qvàm ut ıisqvam conetur ſemetipſum vindicare. on igitur abſolutè ſunt capienda ejusmodi :rba aut ſimpliciter, ſed comparatè & ſe-ındùm qvid, qvat. ſcilicet pruritum vindi-ındi & ultionem tantùm privatam interdi-ınt, nec proinde petulantiæ aliqvod hinc ıſcitur tegumentum, neqve nos vult Salva-ır eorum acuere malitiam, qvi jam antè no-:ndi libidine plus ſatis ardent. Qvòd ſi i-tur placuerit DEO in V. T. ut qvi furem octurnum cum telo ambulantem occide-

rit

rit, sangvinis non habeatur reus, qvidni idem placeat, ubi hodiè tale qvid constituerit Princeps. Qvanqvam enim Leges Mosis forenses nos non obligent ampliùs in N. T. rectè tamen inde sumitur judicium, qvòd similes constitutiones consentiant juri naturæ & Legi æternæ, qvæ est in mente divinâ. Paulus verò *1. Cor. VI, 7.* non simpliciter damnat contentiones in judicio, uti hîc iterum cum Socinianis loqvi videtur Grotius, sed reprehendit contentiones coram judicio infidelium.

Et spes sit aliqva] Non cohærent hæc, sin periculum sit faciendæ cædis, omittendam esse rem, nisi spes sit aliqva, sine cæde rem abituram. Qvin & cùm de nocturno fure instituta sit disceptatio, talis plerumqve est ignotus, nec spes est, sine cæde rem abituram. Qvid ergò excipit secundum legem, ut vocat, Evangelicam?

Puta si fur jam re acceptâ fugiat] Pleriqve addunt, aut inclamatum priùs debere esse furem, aut rem aliter servari & recuperari non posse, aut rem istam magni esse debere valoris, Fillrucc. *tr. 29. c. 3. q. 6. n. 45.* Navarr. *cap. 15. num. 2.* Rectiùs tamen asseritur, furê non posse nec debere occidi qvà furem, sed qvà aggressorem, & ubi dominum, rem suam servare volentem, in discrimen vi-

ta

tæ conjecerit. In thesi ergò ipsâ hactenus consentimus Grotio.

Et paulatim interpretatio] At perversam esse Grotii interpretationem, jam ostendimus, qvid ergò de mutatâ qveritur interpretatione? nisi fortè paria facere velit cum Cardinale Nicolao Cusano, qvi & ipse *Epist. 2. & 7. ad Bohemos*, Scripturas ad tempus adaptatas & earum intellectum cum praxi currere impudenter asseruit.

Olim in clericis] Plurimi extant hac de re canones, qvorum nonnulli leguntur sub *dist. 50.* expensi Claudio Espencæo *digress. lib. 2. cap. 4.* ubi fatetur, clericum homicidam mitiùs tractatum fuisse à posteritate. Sanè adhuc seculô XI. Ivoni Carnotensi Episcopo gratulatus est Hildebertus Episcopus Cœnomanensis, qvòd presbytero, qvi lum vitam tuetur, latronem ictu lapidis interfecerat, sacris per totam vitam interdixisset. Seqvioribus temporibus disputari cœpit, numqvid irregularis fieret Clericus, qvi pro rerum defensione invasorem occiderit. Vid. Petr. Binsfeld *ad c. X. de injur. & damn. dat. qvæst. 6. concl. 5.* Aug. Barbos. *ad cap. 10. X. de homicid.*

§. 14. Minimè verò id concedendum arbitror] In thesi verum est,

non

non ſemper tutum eſſe in conſcientiâ, cui impune eſt in foro politico qvid committere. At in caſu præſenti non contrariari ſibi leges divinas & civiles, modò oſtendimus.

Lex jus necis non habet] qvippini? ubi Lex talis lata eſt. Ut enim lex juſta ſit uluqve ex publico conſtituta, ad certam facit legis qvalitatem, nempe bonitatem, non ad ejus eſſentiam. Videtur autem ex hoc Grotii aſſerto confutari poſſe id, qvod ſupra dixit §. *10.* & *11.* dari jure naturæ illi, qvi qvoqvo modô læſus eſt, facultatem qvandam moralem in infinitum adverſus lædentem. Si n. lex, qvæ tamen juri naturæ innititur, certè inniti debet, non habet jus necis in cives ex qvovis delicto, qvî id habeat privatus legi ſubjectus? Nec enim plus concedit jus naturæ privato, qvàm concedit legi.

Eſt autem valdè probabilis) imò non eſt probabilis. Lex enim Moſaica forenſis uti ſoli populo Judaico erat lata & promulgata, ita nec ex intentione Dei aliam Gentem præter Iſraëliticam obligare debuit. Extinctâ igitur iſtâ Rep. ſimul extinctæ fuerunt qvoad vim obligandi leges in univerſum omnes, qvæ illam Remp. pro conditione loci, temporis & gentis beatam reddere debuerunt. Sunt qvidem, qvi in criminalibus ſaltem & pœnis capitalibus juris Moſaici perpetuitatem & univerſalē obligandi vim defen-

defendunt, qvos inter est Bachovius *ad Treutl. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. G.* & Anton. Matth. *de criminib. tit. de furt. cap. 2. in fin.* Qvia verò & ipsæ illæ sanctiones perinde ut aliæ leges forenses, pro conditione loci, temporis & gentis constitutæ sunt, & in his qvoq; illustris qvædam politiæ Mosaicæ versata fuit distinctio, dubium nullum est, abrogatas eas simul universas & singulas, & desiisse adeò cum ipsa politia Mosaica totum & universum jus Israeliticum. Non negamus tamen, esse in legibus ipsis aliqvod morale, qvod perpetuum est, & legis animadversionem etiam extra politiam Mosaicam in se provocat. Ita e. g. morale est, turbantes societatem generis humani furtis, cædibus, latrociniis, &c. debere puniri; sed determinatio tamen certæ alicujus pœnæ pertinet ad Leges cujusqve Reip. forenses, & non necesse est, ut ea semper cum Legibus Mosaicis conveniat, cùm &, si conveniat, nulla hinc Legis Mosaicæ sit obligatio. Sed & ad id conducunt leges Mosaicæ pœnales, ut, qvia determinatio pœnarum ab ipso DEO facta est, clarum inde fiat Legislatori, qvales à se bonâ conscientiâ possint condi leges & decerni pœnæ, ut adeò Leges divinæ positivæ velati exemplar sint, secundum qvod constitui possint à qvovis Legislatore in sua Rep. aliæ. Vid. Chemnit. *Loc. de Leg. c. 4.* Hugo de Roy *de eo qvod justum est lib. 2. tit. 3.*

Quæ certè mortis pœnam in furem non constituit) Sollicitat hîc Grotius & perstringit aliud agendo pœnam suspendii, qvam ex Constitutione Carolinâ hodiè in Romano Imperio furibus dictare solenne est. Qvam eandem ex JCtis nostris imprimis Bachovius *ad Treutl. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. G.* Antonius Matthæus *de crimin. tit. de furtis num. 6.* multis argumentis proscindunt. Sed optimè Grotio respondet Brentius *in cap. XXII. Exod. Qvanqvam ultimum supplicium furibus inferendum videatur esse crudelius, qvàm DEUS in Lege Mosis ordinavit; Lex tamen Mosis non pertinet ad politiam Romanam, & supplicia externa possunt à Magistratu bonâ conscientiâ augeri, si ratio temporis, feritas gentis & alia circumstantiæ delicti id exegerint, &c:* salva res est, si dicatur, proportionem inter delictum & culpam non æstimari debere tantùm ex ipsâ materiâ delicti, sed inprimis ex tranqvillitate publicâ, ut in qvieto sit vita communis; sive, qvod eodem recidit, proportionem observari debere non inter rem & pœnam, sed inter delictum & pœnam. Maleficiorum enim supplicia exacerbantur, qvoties multis personis grassantibus exemplo opus est, *l. 16. §. f. ff. de pœn.*

Nisi in criminibus valdè atro-

trocibus] Ita permissum est occidere eos, qvi ad patriam delendam animo hostili veniunt, *l. 35. ff. de religios.* ita & transfugas, qvi ad hostes deficiunt, *l. 3. §. ult. ff. ad L. Corn. de sicar.* desertores militiæ *l. 2. C. qvand. lic. unic. sine jud. se vind.* nocturnos populatores & latrones *l. 1. C. eod.* Hillig. *in Donell. 17. c. 2. lit. O.* bannitos Imperii, Ordin. Camer. *p. 2. tit. 9.* Sed in his tamen omnibus publica potius vindicta peragitur, cùm interficiens non ut privatus consideretur, sed ut minister publicus, cui lege commissa fuit pœnæ executio. Vid. Grot. *inf. c. 20. n. 17.*

Sed non etiam jus dare] Imò etiam jus, ex lege XII. tabb. JURE CÆSUS ESTO.

§. 1. *Suscipiatur singulis dimicatio*) Duella omnia, præterqvam qvod Legi DEI repugnent, ipsa etiam damnat natura. Est ejusmodi provocatio & mutua ad monomachiam oblatio opus 1. inexcusabilis audaciæ, qvo sine necessitate homo semetipsum in discrimen vitæ & æternæ salutis conjicit, 2. intolerabilis feritatis, qvatenon in suam tantùm, sed alterius etiam vitam aliqvis cum rabie qvâdam sævit. 3. extremæ injustitiæ, qvatenus pro injuriâ interdum levissimâ & à Viro cordato non æsti-

mandâ mortis exhibetur retributio. 4. immanis superbiæ, qvat. Victor ex ruina hostis, imò verò proximi sui gloriam sibi qværit. 5. affectatæ inobedientiæ, qvat. qvis ita Magistratus sui autoritatem spernit, & sibi ipsi jus dicere præfractè annititur, Vid. Franzk. *2. resol. 23. & exercitat. 12. qv. 6. in addit.* Sed annon eo saltem casu duellum admittemus, qvando miles in exercitu, aut Vir eqvestris in aula Principis provocatus, nisi comparuerit, officio suo, dignitate & favore Principis sese excidere certò novit? Ita qvidem Laymannus *l. 3. tr. 3. p. 3. cap. 3. num. 3.* Sed anima non satis videtur tutum, aulæ in urgendâ monamachiâ erranti parêre, cùm collatio bonorum præferendorum & posthabendorum in isto negotio secundum ordinem charitatis nullo modo habeatur, nec qvicqvam erronea aulæ opinio præjudicare possit *Legi divinæ.* Add. Wilh. Wendrock. *ad Ludov. Montalt. epistol. 14. sect. 3. §. 4.*

Si invasor concedat alteri licentiam dimicandi] Nego accipiendam esse conditionem, sed invasionem potiùs expectandam puto. Qvæ si paretur, & invasor jam corpus petat, poterit impetitus per defensionem naturalem, vim propulsare, & aggressionem, si aliter periculum ab eo imminens evitare neqvit, occidere.

Dein-

Deinde si Rex aut Magistratus) In hoc exemplo Rex utrumqve reum in alterum justitiæ ministrum decernit, ut justam supplicii sententiam in ipsum exeqvatur, ei autem, qvi prævenerit, vita condonetur. Qvod num deceat principem, meritò dubitat Grotius, cùm non minùs in hunc, qvàm in illum animadverti ex justitiæ ratione oporteat. Nec tamen magis consultum erit justitiæ, si, ut vult Grotius, sorti res committatur. Sortitio enim in ultimis suppliciis non facilè admittenda est, nisi ubi integra universitas punienda fuerit. Ut verò inter paucos ejusdem criminis reos aliqvi eximantur, aliqvi verò pœnis afficiantur, non videtur justitiæ conveniens. Gerhard. *Loc. de magistrat. num. 311.*

§. 16. At publicum tractum habet] Publica autem offensio semper in hoste præsumitur & metuitur, etsi adhuc non sit in actu, imò ne qvidem in potentia nocendi proximâ. Justa ergò erit contra hostes defensio, non ea tantùm, qvæ adhibetur etiam non expectatâ offensione speciali, sed & ea, qvæ hostem fugientem perseqvitur, propter violentiam scil. successivam, qvæ etiam in hoste fugiente justè metuitur.

§. 17. Et ab innoxiâ cautione)

Non minùs enim in publicis rebus, qvàm in privatis ad hanc potiùs, qvàm ad vim inferendam assvefaciendi sunt animi hominum. Qvod si ad cautionem adigi alter neqvit, non faciet improvidè, qvi metuit, si ad justum defensionis modum, exercitum conscribendo & castella muniendo, se componat. Finge, post naufragium duos in Insulam desertam ejectos fuisse, & alterum ab altero metuere. Poterit metuens cautionem ab altero exigere, ut suspectus in una parte Insulæ intra positos limites se contineat; qvi si recuset hujusmodi conventionem, manifestum dat pravitatis suæ argumentum, & ille alter qvocunqve modo defensionis modum adornare poterit. Atqve hinc defendi poterit lex militaris hodièqve usitata, qvæ occidi jubet eum, qvi ignotus & à custodia pro suspecto habitus, cùm stare jussus esset, nihilominùs contra prohibitionem processerit. Qvi enim tamdiu stare recusavit, donec probari possit, eum non esse adversarium, & hostem, is hostis judicatur. Robert Sharrok *de offic. cap. 3. num. 9. 10.*

§. 18. Debet primum ei, qvem læsit, offerre] Sed qvid si satisfactio offeratur tùm demum, qvando jam ad conflictum ventum est; & jam aliqvi ciderunt ex numero ejus, qvi justum bellum gerit, anne

ac hic oblatam satisfactionem acceptare & bello desistere tenebitur? Non teneri ex justitia asserit post alios Laymannus *l. 2. tr. 3. c. 12. num. 6.* eò qvod in bello vindicativo justitia reqvirat, ut totus exercitus, qvi bellum justum gerenti injustè se opposuerat, internecione pereat. Qvod si factum non fuerit, non esse satisfactionem condignam. At enim tutius est ob dubium belli eventum satisfactionem acceptare, cùm & justitia nondum victo & pœnitenti parcere jubeat. & iniqvum sit hostem non audire, ubi is nocere adhuc potest.

Bonam causam ab his ad illos transiisse) Justa belli gerendi causa everti & contaminari potest injusto fine & intentione. Dum enim, qvi bellum indixit, contentus non est tantundem reponere vindictæ, qvantum accepit injuriæ, neqve id tantùm qværit, ut pacem hosti extorqveat, justa exinde fit defensio eorum, qvi bellum promeriti fuerant, & injusta ejus arma, qvi ab initio bellum optimo jure intulit. Nec igitur probari potest, qvod asserit Petrus Binsfeld *ad c. 8. X. de injur. & damn. dat. conclus. 5.* peccatum qvidem committi, qvando recta deest intentio, justum tamen esse bellum ex autoritate indicentis & legitimâ causâ, nec propter defectum intentionis obligari belligerantem ad restitutionem & repara-

rationem damnorum. Non enim tùm peccari contra leges justitiæ specialis, sed contra charitatis præceptum, & hujus transgresſionem non inducere obligationem restituendi. Pesſimè hoc. Qvidni enim, qvi adversus charitatem delinqvit, ad restitutionem teneatur? cùm non minùs injuriam faciat, qvàm qvi adversus justitiam committit.

CAPUT II.

§. I.

Res corporales aut vacuæ sunt] At si istæ verè substant generi suo, rerum scil. communium, ut partitur hîc Grotius, certè non sunt vacuæ à proprietate. Qvod enim communitatis est, id citra injuriam ab aliqvo privato privativè ad universitatem occupari neqvit. Est enim utiq; res ita universitatis alicujus, ut pluribus qvidem ea competat, sed pro indiviso, ita ut qvisq; in qvacunq; & qvantacunq; parte suam habeat portionem.

Qvod dominium JCti vocant] Ita qvidem haud pauci. Sed sunt tamen, qvi ea inter se distingvunt, imprimis propter *L. 4. Cod. de probat.* nec verò uniformiter omnes. Alii enim proprietatem jus ab usufructu sejunctum & separatum dicunt, dominium verò, si ei usfusfructus conjun-

junctus fuerit, ut Parladorius *l.1.rer. qvotid. c. 4.* Petr. Costalius *ad l.17.ff.qvib.mod.usufr. am.* Alii per proprietatem intelligunt rem ipsam sub istâ qvalitate, qva ad me & non ad alium pertinet; per dominium verò intelligunt jus de re istâ liberè disponendi, qvod veluti effectus ex proprietate causetur, ita ut dominium insit personæ, proprietas verò inesse potiùs videatur rei. Ita Johan. de Castillo *de usufr. c. 75. n. 37.* Joh. Robertus *l. 3. animadvers. c. 9.* qvi addit, jus de re disponendi (qvod dominium vocatur) non ex proprietate tantùm, sed etiam ex aliâ causâ competere. Alii, differre dominium & proprietatem, ut genus & speciem, qvemadmodum Gœddæus *ad l. 25. de V. S. num. 7.* alii, ut totum integrale & partem integrantem, qvod vult Bachovius *in Treutl. vol. 2. disput. 20. th. 1. lit. K.* Sed à plerisqve tamen promiscuè ferè hæc vocabula usurpantur, nisi qvòd proprietatem utplurimùm dicamus tùm, qvando ad usumfructum habetur respectus. Vid. Franzk. *3. resol. 7. num. 48. seq.*

§. 2. DEUS humano generi generaliter contulit jus] Sed qvale jus? num usum tantùm, exclusâ omni proprietate, ut supponit Grotius *lib. de mar. lib. c. 5.* Sed commodior videtur sententia eorum, qvi volunt, communionem non fuisse

homini primigeniam, sed proprietatem hujus universi à Creatore donatam Adamo. Fuit igitur vi hujus donationis Adamus dominus totius Orbis terrarum, qvem ipsum etiam totum simul & semel possidere illicò incepit. Nec enim opus est, ut qvi fundum, (cujus instar terra se tùm habuit) possidere velit, omnes glebas circumambulet, sed sufficit, qvamlibet partem ejus fundi introire, dum mente & cogitatione hac fit, ut totum fundum usqve ad terminum velit possidere, *l. 13. §. 1. ff. de acq. poss.* Conseqvitur, neminem, si qvis alius præter Adamum fuisset, occupare hunc terrarum orbem citra injuriam potuisse. Nec liberi qvidem Adami, qvo tempore adhuc in sacris parentum fuerunt, qvicqvam de dominio eo participârunt, nisi qvat. donatione, assignatione, aut qvacunqve cessione, jure veluti peculii aliqvid ad ipsos ex liberalitate paternâ pervenit.

Ac talis usus universalis juris) In consumptibilibus usus non potest esse sine proprietate, & impossibile est, esse jus in usu sine jure in proprietate. Usus enim non est licitus sine jure utendi. Jus autem utendi consumptibilibus est jus agendi in eorum substantiam, eam destruendi, destructam sibi appropriandi, atqve in suum unius usum transferendi. Porrò jus destru-

ſtruendi & appropriandi ſubſtantiam non poteſt eſſe ſine jure dominii & proprietatis in ejus rei ſubſtantiam. Qvicunqve ergò licitè rebus conſumptibilibus utitur, illud ut faciat jure dominii neceſſe eſt. Statuenda ergò ſaltem in his rebus ab initiô aliqva proprietas. Nec poterit igitur Grotius tùm hìc, tùm imprimis *c. 5. de mar. lib. p. 14.* ſimpliciter negare proprium, & uſum, qvi eſt facti pro dominiô aliqvo venditare, (cùm & ſaniora doceat mox *p. 16. ejusd. lib.*) niſi fortè ex parte Franciſcanorum ſtare, & cum eorum defenſore Nicolaô III. Papâ uſum ipſum à jure utendi & huic connexa proprietate ſeparabilem dicere velit. De qva re videantur porrò Soto *de juſt. & jur. lib. 4. q. 1. n. 1.* Gregor. de Valent. *in 2. IIæ. diſp. 5. q. 10. punct. 1.* Bellarm. *l. 4. de Rom. Pontif. c. 4.*

Neqve is ſtatus durare non potuit] Non potuit in ſtatu poſt lapſum, qvippe qvi utramqve, qvam hìc ponit Grotius, conditionem reſpuit. Qvin nec integritatis ſtatui convenientem eſſe communionem iſtam, eleganter deducit Danhauer. *Diſp. decalog. 16. §. 2.*

In qvibusdam Americæ populis] Argumentari ab natione, qvæ ferarum inſtar non Urbes & oppida, ſed rupes

&

& antra incolit, neqve gregatim vitam degit, sed sparsim, ut Americanos describit Josephus à Costa *l. 1. de proc. Indor. salut. cap. 4.* est argumentari à brutis ad homines. Nec simplicitas hæc est, sed bestialitas.

Esseni) Qvorum secessum non humanum, nedum Christianum, sed naturæ prorsus inimicum dicit Nicolaus Fullerus *miscell. sacr. l. 4. c. 3.*

Christiani, qvi Hierosolymis primi extiterunt) Sed & horum status durare non potuit. *Notabile est*, inqvit B. Chemnitius *part. 2. Locor. tit. de paupertate p. 157. institutum illud, licèt bonâ intentione, nec impiâ opinione susceptum, qvia non habebat verbum DEI & mandatum, non usqve adeò feliciter cessisse. Illis enim, qva in commune collata erant, citò consumptis, magnâ & periculosâ egestate pressa est Ecclesia Hierosolymitana, ita, ut Paulo & aliis Apostolis valdè multum exhiberetur negocii in colligendis eleemosynis in Ecclesiis aliis pro sustentatione pauperum sanctorum Hierosolymis. Et hoc exemplo admoniti posteà nec instituerunt, nec consuluerunt talem communionem inter gentes, imò ne in Judaâ qvidem.*

Qvi vitam degunt asceticam) Sed nisi proprietas rerum alibi supponatur vel ad ipsum totum cœnobium spectans, vel

vel ad alios homines, qvi mendicantibus fratribus liberalitate suâ subvenire possint, facilè in nihilum redigetur eorum communio.

Ignoratio magis vitiorum, qvàm cognitio virtutis) Falsum hoc est. Intellectus enim primi hominis excellente DEI & rerum divinarum notitiâ, nec non plenâ, rectâ & clarâ aliarum rerum scientiâ ornatus, adeòqve sapientiæ DEI conformis fuit. Novit igitur ante esum pomi Adamus & bonum & malum; bonum & theoreticè & practicè. Malum verò tantùm theoreticè, dum scil. qvid esset inobedientia, & qvid mors, DEO monente, didicerat.

Ἀυθαρσία] Hoc vocabulum rectiùs exponitur per incorruptibilitatem & immortalitatem, nunqvam, qvod sciam, per simplicitatem.

Ἁπλότης] Si hæc vafræ calliditati opponitur, ut rectè vult Grotius, non simplicem significabit ignorantiam, sed ignorantiam sapientiæ carnalis. Et frustrà est Petrus Picherellus *in cap. 3. Genes.* qvi perinde ut Grotius ex nuditate Protoplastorum colligit, eos tàm simplices, incautos, & idiotas, id est, ut explicat ipse, non ingeniosos & non intelligentes fuisse, ut nuditatis suæ non pu-

puderet. fuiſſe ut infantes & pueros, qvi inter bonum & malum non discernerent, nec discernere appeterent. Diſtingvere debuiſſet uterqve nuditatem, qvæ eſt ſanctitatis & innocentiæ, ab ea, qvæ eſt miſeriæ & turpitudinis. Ob illam non erubeſcebant primi homines, h. e. non ducebant ſe dignos pudore, qvia nulla cauſa pudoris aderat. Poſt lapſum autem agnoſcebant ſe nudos nuditate miſeriæ & turpidinis, ſeu confuſionis. Nam ea nuditas non erat tantùm partium corporis qvarundam externa obſcœnitas, ſed etiam animæ impuritas, propter qvam maximè pudefiebant. Et nuditatis animadverſio erat experimentalis notitia pravæ concupiſcentiæ in membris eorum ſe exerentis.

Cujus ſymbolum arbor vitæ] Qvid ſibi hîc velit Grotius, non ſatis capio. Sunt etiam alii nonnulli, qvi arborem vitæ dictam volunt non ab efficientiâ aliqva vitæ & vigoris, ſed à myſtica ſignificatione, ut vitæ tùm à DEO acceptæ, tùm etiam cœleſtis futuræ ſacramentum eſſet & ſignum. Qvod poſterius ut non exagitamus, ita non probamus, qvòd nullam prorsùs vigoris efficientiam concedere velint, cùm tamen fructus ejus panaceæ inſtar corpus hominis in perpetuâ ſanitate conſervare, & vitam in multa ſecula prorogare, apti nati fuerint.

Ar-

Arbor scientiæ boni & mali] Arborem hanc artium variarum symbolum fuisse fluxit ex doctrinâ, qvæ primum hominem prorsùs inertem & ad omnia rudem facit, qvam ipsam notavimus suprà. Nos dicimus, arborem scientiæ boni & mali habuisse nomen ante lapsum, à scopo & usu divinitùs constitutô, ut videlicet cognosceret homo integritatis suæ bonum; post lapsum verò ab eventu non simpliciter, sed ab eventu, qvi determinatus est lapsuris, qvatenus scil. experimento deinceps cognovit homo, qvid differret obedientiæ bonum ab inobedientiæ malo.

DEUS creavit hominem rectum) Rectitudini Salomon non opponit scientiam, sed studia prava & perversa. Rectitudo igitur hominis sita fuit tùm in illustratione mentis de rebus divinis, ut & naturalibus ad servitium hominis conditis, tùm in justitiâ & sanctitate voluntatis & appetituum. Cùm Socinianis autem uti passim, ita & hîc facit Grotius, justitiam originalem negantibus, & simplicitatem instar infantis homini tribuentibus. Vid. Smalz. *de nat. DEI cap. 7. pag. 60.*

Pro ferinâ illâ vitâ successit cupido voluptatis) Non putandum est,

est, in vitiis fuisse succesſionem aliqvam, ita ut primi homines post lapsum qvibusdam caruerint; sed imò post lapsum illicò hominem incesſit habitualis malitia & omnium virium deformitas, per qvam ambulare cœpit secundùm seculum hujus mundi, in carnalibus deliciis pravarum concupiscentiarum; nec ullum deinceps fingi poterat vitium, qvod non cuperet homo lapsus.

Sed pactô qvodam aut expressô) Divisionem post diluvium factam fuisse certum est. Qvod si qvæ in divisionem non venerunt, eorum mansisse pariter universos tùm temporis viventes pro indivisô dominos verisimile est. Ut ergò deinceps occupatio locum haberet, videtur tacita qvædam renunciatio juris competentis, aut pactum vel conventio qvædam intercesſisse, qvibus id actum, ut qvæ indivisionem non venissent, velut pro derelictis haberentur, & occupantis imposterum fierent. Concedimus, dominium & proprietatem non acqviri ex ista conventione & tacitâ renunciatione, sed ex factô potiùs occupationis, qvemadmodùm & in divisione, qvæ fit per judicem, non ex sententiâ judicis, sed ex ipsâ potestate adjudicationis dominium acqviri, notant Dd. *ad* §. *ult. J. de Off. Judic.* Sed simul tamen asserimus, occupatio-

pationem non esse legitimum acqvisitionis titulum, nec qvenqvam dominii sui securum esse posse, nisi tale supponamus pactum tacitum.

§. 3. *Est enim tanta maris magnitudo*] Si tanta, ut omnibus populis sufficiat, qvid obstat, qvo minùs dividi possit? Illæ enim res demum sui communionem svadent, qvæ divisæ nemini sociorum sufficere possunt. Sic & terræ tanta est magnitudo, ut ad qvemvis usum omnibus populis sufficiat, num idcircò dividi ea non debet, aut num impedimento hoc est, ut ab uno aliqvo occupari ea tota non possit? Qvin candela mea tanti est splendoris, ut pluribus ea sufficere, & ex qva aliæ etiam accendi possint, num propter sufficientiam istam candela hæc indignè mea est? Absurdum igitur, qvod putat Grotius, inexhaustam rei abundantiam proprietati repugnare. Nec verò ad qvemvis usum omnibus populis sufficit mare, qvin minuitur istud & deterius redditur haud rarò, in iis præsertim locis, ubi uniones, corallium, & ejusmodi alia inveniuntur. Istiusmodi enim maria haud aliter ac argentifodinæ suos ferunt fructus, qvi cùm sufficere omnibus neqveant, qvidni in illis saltem qværere aliqvod dominium liceat?

Idem dicendum esset de aëre] Non videtur dicendum; Possum enim jure servitutis mihi constitutæ prohibere, ne ædes altiùs tollas, ne luminibus officias, qvod qvid aliud est, qvàm qvòd aêrem ædibus meis conterminum liberum mihi esse etiam extra terræ usum velim?

Liqvida verò, qvia per se non terminantur] Ergò vinum, aut lac meum esse neqvit, nisi qvat. est in vitro aut vase? At qvid continens hoc facit ad naturam contenti? cùm & in alieno vitro vinum esse possit meum.

Mare verò terrâ non continetur] Qvippinî? cùm ubiqve habeantur litora. Est autem litus, qvousqve, qvà, aut qvatenus maximus fluctus à mari pervenit, *l. 96. l. 112. ff. de V. S. §. 3. J. de R. D.* Istud *qvousqve, qvà* aut *qvatenus*, terminum notat, ubi mare sistitur. Ergò litora sunt termini alieni, in qvibus continetur mare. Et terra est veluti magnus aliqvis alveus, qvi continet mare. Vid. Seldenus *in mar. clauf. l. 1. c. 22.*

Aut terrâ majus) Superficiem aqvæ majorem esse superficie terræ, nondum satis constat, præsertim qvòd plurimæ adhuc incognitæ sint regiones. Sed molem

aqvæ

aqvæ multò minorem esse, qvàm terræ, certum est. Vid. Joh. Bapt. Ricciolus *in Almagest. nov. tom. 1. part. 1. l. 2. cap. 14.*

Ea non jam divisione, sed occupatione) Benè qvod occupatione. Admittit ergò Grotius, occupatione saltem proprium fieri posse mare.

§. 4. *Qvod si qvid universim occupatum*) Ita solebant Romani agros ab hostibus captos aut totos publicare, *l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlim.* aut victori populo & veteranis assignare, *l. 11. de evict. l. 15. §. 2. ff. de R. V.* aut vendere, *l. 16. ff. de A. R. D.* aut etiam certis conditionibus pristino possessori relinqvere. Vid. Donell, *lib. 4. cap. 27.* Oeringer. *de jur. & controvers. limit. lib. 1. cap. 10. lit. f.*

§. 5. *Et capiendo acqvirere*) Impediri lege potest, ne feræ, pisces, aves capiantur, sed ut capiendô non acqvirantur, impedire neqvit Lex civilis. Stare enim potest jus prohibendi cum acqvisitione ipsâ, qvat. scilicet, qvi feram aut avem capit, suam eam facit jure gentium. Et licèt qvis arcere possit aliqvem, ne fundum suum venandi causâ ingrediatur, *§. 12. J. de R. D. l. 3. §. 3. ff. de A. R. D.* ingressum etiam actione injuriarum convenire, *l. 13. in f. de injur.* ca-

ptam tamen bestiam aut avem vindicare neqvit. Et qvamvis fera ita contra legem aut prohibitionem capta jubeatur capienti auferri, id tamen non ideò fit, qvia capientis facta non est, sed qvasi ab indigno & pœnæ causâ, eâdem planè ratione, qva laqvei, jacula & alia instrumenta venatoria hujusmodi hominibus adimuntur, Arnold. Vinnius *in §. 12. J. de R. D.* Diversæ enim sunt qvæstiones, utrum aliqvis acqvirat capiendo, & utrum liceat hôc acqvirendi modô uti. In primâ qvæstione nihil potest Majestas. Qvemadmodum enim facere neqvit, ut alicujus sint, qvæ nullius sunt, aut ut possideantur, qvæ non possidentur, *l. 3. §. 14. de acq. poss.* ita nec prohibere potest acqvisitionem, & facere, ut qvæ acqvisita jam sunt, non sint acqvisita. In secundâ verò liberum est Principis Imperium.

Atqve hac lege teneri etiam exteros] Id de piscatione maritimâ anteà negaverat Grotius *de mar. lib. c. 5. p. 28.*

§. 6. In gravissimâ necessitate] Moralistæ distingvunt inter necessitatem gravem seu magnam, & extremam, ita ut hæc demum, non illa jus det, rem alienam sibi propriâ autoritate sumendi, Laymannus *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 8.* Sunt tamen alii, qvi probabile esse dicunt, non solùm in extremâ,

mâ, ſed etiam in gravi necesſitate morbi, famis, nuditatis, poſſe aliqvem clanculùm ſurripere ab opulentis, ſi aliter grave illud malum avertere neqveat, Lesſius *lib. 2. c. 12. n. 12.* Ant. Eſcobar. *tr. 3. exam. 9. n. 29.* Cæterùm poſitâ priore ſententiâ, ut æqviore, qvanta eſſe debeat illa extremitas, non videtur expeditum. Aut enim in extremâ necesſitate conſtitutus, robuſtô adhuc valet corpore, aut infirmus decumbit. Si hoc, phyſicè impeditur rem auferre alienam. Si illud, impeditur moraliter, cùm nulla tanta famis necesſitas ſit, qvin posſit vel labore vel emigratione & mutatione ſoli aut levari aut evitari. Et diſpiciendum porrò eſt, utrum talis homo culpâ ſuâ in ejusmodi extrema inciderit, qvem utiqve, ſi juſtô DEI judiciô affligatur, nolim ego violentô hôc ſibi remediô mediri; an verò nullâ ſuâ culpâ, qvale qvid etiam piis haud rarò contingere ſolet, ſed qvi tamen facilè meminiſſe poterunt dicti Salvatoris *Matth. IV. 4.* Nec verò etiamſi Grotii hypotheſis admittatur, ſatis tutum eſt, eam exponere, & in vulgus notam facere, cùm ex eâ qvamplurimæ invaſiones patrocinium ſibi petituræ ſint, nec facilè unqvam extrema illa necesſitas ſatis probari neqveat.

Ac proinde & in lege dominii] Diviſio dominiorum jure naturæ nititur,

 non

non legibus humanis. Qvorſum enim præceptum de non-furando, qvod naturale & morale eſt, ſi hominis animalis ſtatui naturaliter non competeret proprietas? Vid. Danhauer *diſp. Decalog. 16.* §. *2.*

Qvod qvisqve habet, in commune] Sed ideò ſingulis indulgendum non eſt, ut ſuo arbitratu auferant, qvod ſibi deeſt, aliis ſuperat.

Vicini ædificium orto incendio] Non jure dominii, ſed jure defenſionis rerum mearum, dum tamen vicini domus omninò erat combuſtura, *l. 49.* §. *1. ff. ad L. Aqvil. l. 7.* §. *4. ff. qvod vi aut clàm.* Berlich. *part. 4. concl. 25. num. 125.*

Eum furtum non committere] Ita & Antonius Perez *Cod. de furt. num. 10.* Franzk. *2. reſol. 7. n. 33.* Sed verius videtur, reverà committi furtum, cùm nulla hac in parte legis inveniatur diſpenſatio. Nec eſt, qvòd fraude talem & lucrifaciendi animô carere dicas. Non enim abeſſe poteſt dolus, ubi qvis invitô dominô, nec præviô Magiſtratûs decretô, rem alterius contrectat, qvem ſanè neceſſitatis prætextus purgare neqvit, cùm nulla tanta Viro bono vis inferri poſſit, ut ſciens turpitudine aliqva ſe contaminet, nec tàm prohibitum eſt lege, mori

mori fame, qvàm prohibitum est furari. Lucri autem probatio est in promptu, cùm ipsum illum cibum ab eo lucrifieri certum sit. Vid. Anton. Matthæus *de crimin. tit. de furt. c. 1. n. 7.* Tabor. *in racemat. criminalib. pag. 112. seq. & 547. seq.*

Cum benignâ qvadam receptione primitivi juris] Intelligit communionem primævam antè jactatam, qvam nos negavimus, qvòd primo homini illicò post creationem totus hic terrarum Orbis donatus, & in dominium traditus fuerit, ut suprà exposuimus.

Respondissent qvod dicimus] Positâ Grotii hypothesi, fortè non respondissent, qvod dicit Grotius. Sed id potiùs, qvòd petenti egeno ex justitiâ teneatur rei dominus rem suam communicare.

§. 7. Possit precibus obtineri] Qvid opus est precibus, si ex hypothesi Grotianâ jus primitivum redit? Sed enim benignior hîc est Grotius, qvàm alii Moralistæ, qvi statuunt, contrectantem res alienas tempore necessitatis jure suo uti, & hinc Dominum teneri consentire; qvòd si consentire nolit, & prohibeat contrectantem, posse hunc contrectationem suam ita tueri, qvasi ab alio injustè invadatur. Imò, si

necesse sit, posse eum dominum rei, servatô justô defensionis moderamine, occidere, Dicastillo *l. 2. de just. & jur. tr. 2. disp. 9. dub. 9. num. 251. 252.*

§. 9. Faciendam restitutionem) At si reviviscit jus pristinum rebus utendi & sibi applicandi, si furtum non committitur, si benignè jus primitivum recipiendum est, qvod suprà asseruit Grotius, malè injungitur restitutio. Hoc ergò dum benè asserit Grotius, qvid de superioribus illis statuendum sit, nemo non videt. Add. Joh. Bapt. Costa *remed. 106. illat. 7.*

§. 10. Hinc colligere est] Liceat interim Grotio ex principiis suis speculativè ita decidere, (qvanqvam id juri naturæ & proprietati rerum non videatur conveniens) sed in praxi tamen locum id vix inveniet, cùm nec coërceri satis præsidiariorum possit petulantia, & cavere insuper oporteat, ne de domino illius loci ulla hostibus oriatur collusionis suspicio, nevè exhinc periculum illi arcessatur, cùm non possit non suspectum id esse negocium.

Ceperunt transeuntes] Potest Princeps naves prætereuntes ad aliqvod temporis spacium cogere, ut suis usibus inserviant, non qvidem jure communionis reviviscentis, sed jure ipsius imperii, dum ta-

tamen id fiat sine gravi vectorum damnô. Qvia enim liberum ipsis & à piratis vacuum præstat mare, non injustum erit, si pro certâ mercede naves suas locare interim cogantur, dum vel hostem profligaverit, vel qvid aliud, qvod publicitùs interest, perfecerit.

§. 12. *Commune mansit*] unum idemqve diversô respectu commune dici potest & publicum. Ita flumen, qvat. ex illo haurimus aqvam, rectè potest dici commune, & idem tamen publicum etiam est, qvatenus in eo navigamus, aut piscamur, Bachov. *in Treutl. vol. 2. disp. 20. th. 1. lit. E.* Facit igitur usus, ut diversimodè de rebus judicandum sit. Aliàs autem certum est, intricatè sæpè & perplexè de distinctione rerum communium & publicarum loqvi JCtos.

§. 13. *Sic & terræ & flumina*] Imò verò ex justâ causâ negari potest transitus. Etsi enim qvò minùs gens qvæqve cum qvavis gente sepositâ commercium colat, impediri non possit, impediri tamen potest transitus, si mea intersit, commercium per ditionem meam non fieri. Et qvanqvam aliter fortè commercium exercere neqveas, non idcircò tamen propter tuum incommodum jus in meo meum tollitur. Qvod enim de communi usu viarum & libertate transeundi objiciunt nonnulli, id semper ita temperandum est, ut Reip. causa potior habeatur. Plu-

rimæ autem possunt esse causæ, propter qvas transitus meritò denegatur, præsertim exercitui. Ita contingere potest, ut alter ille, adversus qvem bellum geritur, occurrat transeunti in regione intermediâ,& sic belli sedes in eâ figatur: potest evenire,ut transeuntium consvetudine mores civium corrumpantur, & ejusmodi alia, per qvæ communi bono metuendum sit.

Bellum intulit Emorræo] Gerhardus *in Loc. de Magistrat. n. 411.* ex alio capite justitiam ipsius belli deducit, nempè ex eo, qvòd Rex Amorrhæorum ipse è finibus suis cum exercitu egressus fuisset, & Israëlitis injuriam intulisset.

Sed si negetur] sc. sine ratione justâ & per injuriam meram. Hanc enim limitationem nisi addamus, injusta erit vindicatio transitûs.

Jus enim meum metu tuô] Qvale verò hoc est jus eundi per alienum Principe invitô? cùm nec per privatum ire possis fundum invitô dominô, nisi constitutâ servitute. Et qvemadmodum minuitur libertas prædii mei, sive jure servitutis tu per id eas, ambules, sive de factò, ita & minuitur libertas territorii, qvod universalitas est agrorum, sicubi tu inconsultô aut invitô Principe propriâ autoritate transiveris. Sed positô

stô, esset ibi jus, multum tamen istud limitatur, si meæ inde securitati metuam, præsertim qvando cum armis transire velis. Servile enim hoc est, & liberô qvovis homine indignum, ab altero ad injurias nudari & inevitabili necessitate cogi, ut metuat. Et qvas Grotius hîc rationes cavendi addit, ex iis evincitur, qvamdiu ita cautum non fuerit, justum esse penes me metum, & ex eo jus tuum hactenùs impediri. Add. Selden. *mar. clauf. l. 1. c. 20.* Sic etiam inter privatos jus tibi esse poterit per fundum & prædium Urbanum Titii, eundi, ambulandi; si tamen tu freqventer iveris cum flammis & faculis, ut metus sit, ne damnum inferatur prædio Titii, jus qvidem tuum metu Titii non tolletur, sed poterit tamen Titius prohibere, ne ita eas cum flammis & faculis, & tùm tollitur jus taliter eundi.

Nam qvò minùs gens qvæq; cum qvâvis gente] nisi alicui populo cum gente istâ sepositâ conventum fuerit, ut certi generis fructus sibi soli vendat, qvem casum examinat Grotius *§. ult. hujus capitis.* tùm enim vi hujus pacti impeditur gens ista seposita cum alio commercium colere. Et proinde uti jus est cuiqve paciscendi, ita per pactum commercium impediendi qvoqve jus erit.

§. 14.

§. 14. *Sic nec capitatio*] Intelligitur hîc ea, qvâ capita & personæ singulæ censentur, qvomodo in Syriis olim à qvatuordecim annis masculi, aut duodecim fœminæ usq; ad sexagesimum qvintum annum tributo capitis obligabantur *l. 3. ff. de censib.* Aliàs verò capitatio id etiam dicebatur tributum, qvod pro modo agrorum pendebatur, *l. 9. C. de act. emp.* sc. à numero capitum, qvibus agri coluntur, *l. 2. C. de immun. nem. conced. lib. X.* qvemadmodum à numero jugorum dicebatur jugatio, *l. 9. C. de agricol. & cens. l. XI.* Ant. Perez *in Cod. de capitat. civ.* Lipsius *in l. 1. ann. Tac. p. m. 48. 49.*

Ad ea compensanda vectigal aliqvod] Ut maximè igitur liberrimus sit usus commerciorum, viarum publicarum, fluminum, maris & portuum; naturali tamen æqvitati & hoc consentaneum est, ut ne cui officium suum sit damnosum. Rectè a. addit Grotius, modum non esse excedendum, qvò facit Constitutio CAROLI M. *in Capitul. qvod sub Lotharii nomine circumfertur.* Conf. Petr. Gregor. *Syntagm. jur. lib. 4. cap. 9. num. 7. in fin.*

Eqvorum & neti] i. e. mercium confectarum & netarum, ut byssi, & aliarum, qvæ ibi parabantur. Vid. Jun. & Tremell. *ad 1. Reg. X, 28.*

Ad

Ad vitandum Maleæ flexum] Est promontorium in Peloponneso è regione Cretæ, qvod adversis ventorum flatibus navigationem reddit periculosam.

Ut æqvus modus non servetur] Animosè & satis acerbè vitium hoc seculi perstringit Erasmus *chiliad. 1. cent. 9. adag. 12.*

§. 15. Dixit Pomponius] *in l. 50. ff. de A. R. D.* qvi textus litus à populo occupatum, ejusq; proprium factum haud obscurè probat. Qvid enim aliàs Prætori, ejusqve decreto cum re toti humano generi communi? Vid. Franc. Stypmann. *de jur. marit. l. 2. c. 4. n. 184.* Hug. Donell. *4. comm. 9.* Omninò enim hîc facio cum acutissimo Johanne Strauchio, cujus favorem & amicitiam impensè semper colui, & occupata fuisse olim & occupari adhuc posse & mare & litora, cùm qvod privato licet per inædificationem, *l. 10. ff. de R. D.* absurdè populo denegetur. Litus ergò commune est, qvoad usum tamdiu, qvàm is, qvi imperium illius maris possidet, permittit. Ut autem cuivis peregrè advenienti accessum permittat, non erit ex commodo Reip. si præsertim ille integram secum classem armis virisq; probè instructam advexerit. Qvàm periculosè enim hîc erratum sæpè sit, freqventissimæ & supe-

ſuperioris & hujus ſeculi docuerunt invaſiones navales.

§. 16. Sed & perpetua habitatio) Adde hîc, dum nec diſſentientes fuerint in religione. Ut enim Judæis, Mahummedanis & Gentilibus jus civitatis detur, fortè non eſt ex bono Reip. Qvòd ſi autem recepti illi jam fuerint, & qvietè per longum aliqvod tempus egerint, dum tamen aſiàs cautum fuerit civitati, expelli fortè citra injuriam & maximam boni publici concusſionem neqveunt. Qvo argumentô Rerum politicarum Commentatores peccâſſe ajunt, tùm Ferdinandum Hiſp. Regem, qvòd octingenta millia Judæorum Regno ſuo ejecerit, tùm ipſum etiam Philippum III. qvòd Maurorum nongenta millia abire per edictum ſuum fecerit. Hinc enim factum, ut plurimæ Hiſpaniarum provinciæ inopiâ incolarum jam antè laborantes tantùm non totæ exhaurirentur. Add. Chriſtoph. Forſtner. *not. polit. ad l. XI. ann. Tacit. p. m. 64.* Dav. Mevius *ad Jus Lubecenſ. l. 1. tit. 2. a. 2. n. 61. ſeqq.* ubi in recipiendo cive diligentem originis, vitæ, morum & fortunæ inqviſitionem præcedere debere monet.

§. 17. Qvia occupatum cenſeri] Rationem hanc claudicare, belli Germanici docuit calamitas & qvotidiana experientia.

ertia. Qvin si imperium populo veteri salvum manet, interest certè, ne ipsi invito civis agnascatur. Dum ergò ejus reqviritur consensus, non tàm occupatio, qvàm assignatio locum habebit.

§. 19. *Ad hæc igitur æqvô pretiô comparanda*] Ita ut qvi rem exposuit venalem, qvæ ad victum & vestitum hominis faciat, cogi possit, ut vendat, Didac. Covarruv. *tom. 2. resol. l. 3. c. 14. n. 1.* Mozzius *de empt. tit. de reb. qvæ emi & vend. poss. n. 58.* Sig. Scaccia *de sentent. gloss. 14. qvæst. 29. n. 32.* Sed ut cuivis licitanti vendat, fortè cogi non potest, qva ratione nec injuriarum tenetur, Carpzov. *l. 1. Respons. 58. n. 14.* nec cogi possunt subditi, ut nobilibus suis priùs offerant, qvàm extraneis vendant, nisi ita consvetudine receptum aut conventione firmatum fuerit, Carpz. *l. 6. resp. 103.* Rauchb. *p. 2. qvæst. 22.* Berlich. *p. 2. concl. 39. n. 39. 40. 41.* Rheinking *de retract. q. 3. n. 121.* Videtur autem hîc Grotius libertatem commerciorum ita adstruere, ut nemo prohiberi qveat, qvi negociandi causâ advenerit, qvam sententiam etiam tuetur Franciscus à Victoriâ *relect. 5. sect. 3. prop.* 1. Sed contrarium statuit Ludovicus Molina *de just. & jur. tr. 2. disp. 145.* de qva re mox pleniùs. Qvanqvam verò commercia eum inprimis finem habeant, ut alterius indigentiæ succurratur; nemo tamen, qvi indiget, jus

jus exigendi inde accipit. Possunt etiam prohibere Principes & limitare commercia pro ratione copiæ aut inopiæ, damni aut incommodi in Remp. redundantis.

Qvomodo in summâ penuria] Sic & prohibere potest Magistratus ad vitandam annonæ caritatem, ne qvis ultra proprium usum frumentum emat, ut id lucri causâ revendat, Gomez *tom. 2, resol. cap. 2, num. ult.*

§. 20. Cuilibet liberum est statuere] Regulariter nemo invitus emere tenetur, *l. 16. C. de jur. delib.* Magistratus tamen pro evitandâ caristiâ mandare subditis potest, ut in tempore frumentum & aliàs res necessarias etiam in locis remotis emant, Joh. Köppen *decis. 59. num. 18.*

§. 21. Sed de iis, qvæ justa sunt] Nuptiæ aliæ dicuntur justæ, aliæ injustæ. Sic & uxor alia justa, alia injusta, Petr. Perrenon. *l. 1 V. L. c. 9.* Justæ autem dicuntur i. e. legitimæ, qvæ secundum jura civitatis contrahuntur, qvemodo apud Romanos non erant justæ nuptiæ inter peregrinum & civem Romanam. Cùmq; aliàs eorum jure partus seqveretur ventrem, ex peregrino tamen & cive Romanâ natus pro peregrino habebatur, Ulpianus *tit. 5. §. 8.*

§. 22

§. 22. *Uni populo id negari non potest*] Si licitanti uni privatò citra injuriam negari potest à Venditore merces, qvod nuper *ad §. 19.* notavimus, qvidnî liceat id integro populo? Utut enim rem suam vendere qvis destinavit, non tamen destinavit vendere præcisè huic vel illi aut primo licitanti. præsertim qvando ex parte emptoris nulla datur pecunia parata, sed fidem ejus seqvi oportet venditorem. Pari modô licet privato prohibere, ne filia sua nubat Titio, *l. 63. l. 64. ff. de condit. & demonstr.* Ex qvô colligunt Dd. licere etiam prohibere, ne nubat Doctori, aut Mercatori, Galganet. *de condit. p. 1. c. 10. num. 6.* qvanqvam, ut omninò non nubat, prohibere cum effectu integrum non sit, *l. 22. l. 62. §. ult. l. 72. § 5. ff. de cond. & dem. l. 65. §. 1. ad SCt. Trebell.* Privato igitur qvod licet, cur integræ nationi non liceat, causæ nihil video. Neqve enim id juri naturæ adversatur, cùm naturæ generica sufficiat provisio, nec ad speciem ea facilè descendat. jus gentium autem, qvin & ipsum jus naturæ, per jus civile positivum limitari posse, axioma est qvotidianum.

§. 23. *Atqve ita arbitramur conciliari posse*] Franciscus à Victoriâ *relect. 5. sect. 3.* agit de legitimis & idoneis titulis, qvibus adducti Hispani Indos debella-

re potuerint. Primum titulum facit naturalem societatem & communicationem, circa qvam istas decernit propositiones, 1. Hispanos habere jus peregrinandi in illas provincias & illic degendi, sine tamen aliqvo nocumento barbarorum, nec posse ab illis prohiberi. 2. licere Hispanis negociari apud illos, nec vel hos vel illos à Principibus suis posse prohiberi. 3. Si qvæ sint apud Barbaros communia tàm civibus qvàm hospitibus, non licere barbaris prohibere Hispanos à communicatione & participatione illorum, e. g. si licet aliis peregrinis effodere aurum, etiam Hispanis licere. 4. Si ex aliqvo Hispano nascantur ibi liberi, & velint esse cives, non videri, qvod possint prohiberi vel à civitate vel commodis aliorum civium. &c. E contrario Ludovicus Molina nullam gentem seu Remp. teneri vult sive cum periculo sui, sive sine periculo, commercia aut hospites exteros admittere, nisi gravi imminente necessitate aut fœdere, aliove jure singulari interveniente. Has lites num composuerit Grotius suâ istâ distinctione permissorum, judicet benivolus Lector. Mihi id non videtur.

§. 24. *Licere censeo, si is qvi emit, &c.*] breviter, si pactum istud ad vitiosum non declinet monopolium. Præter æqvum precium enim reqviritur etiam, ut ne

ne protritas & corruptas qvis protrudat merces, qvod solenne aliàs est illis, qvi soli in civitate negociationibus dant operam. Nec tamen principia Grotii hactenus posita pactum tale admittunt, qvandoqvidem populus venditor vi pacti conventi excludere debet populos alios omnes, illisq; in universum omne commercium circa istos fructus denegare. Sed hoc pugnat cum commerciorum libertate, qvam hactenùs asseruit Grotius.

CAPUT III.

§. 1.

NUnc per occupationem tantum] Imò & per divisionem, qvatenùs sc. novæ possunt occupari terræ, & singulis eæ deinceps dividi per assignationem. Etsi enim divisio ista ab occupatione prævià dependere videatur, qvat. dominium jam occupatum in singulos transfertur; est tamen ea saltem istorum singulorum & dominii privati respectu modus originarius.

§. 2. *Nam virtute ipsâ*] Non formaliter qvidem, sed radicaliter & causativè, qvatenus scil. qvi dominium habet, jus habet alienandi. aliàs verò nemini res sua servit, nemo in re propriâ potest habere hypothecam.

§. 3. *Infrà apparebit*] *Cap. 8. §. 18. & 19.* ubi pleniùs de ſpecificatione, qvæ hîc innuitur, agetur.

§. 4. *Duo ſunt occupabilia, imperium & dominium.*) Qvomodo imperium hodiè jure occupari qveat, non ſatis apparet, niſi fortè de eo caſu loqvatur Grotius, qvando qvis novam ducens coloniam civibus ſuis haud invitis imperare incipit.

Manente penes qvem fuit imperiô) Imò ex principiis Grotii etiam dominiô aliqvo ſcil. eminente, ſed qvod, ſi penitiùs examinetur, licentioris Politicæ videtur eſſe commentum.

§. 5. *Sed eſſe jus civile plurium Gentium*) Domeſticum hoc jus gentium eleganter vocat Seldenus *de mar. clauſ. l. 1. c. 3.* propter obligationem ſcil. qva tenentur, tantùm domeſticam, atq; ſibi ſingulis, ſine obligationis communione civilem.

§. 6. Num infans & furioſus reverâ & naturali jure dominium rerum ſuarum habeant, decidendum venit ex definitione dominii. Grotio videtur dominium dici jus de re corporeâ liberè diſponendi cum Bartolo *in l. 17. §. 1. ff. de acq. poſſ. n. 4.* Coraſio *l. 6. miſcell.*

cap.

cap. 20. Wesenbecio *parat. de A. R. D. n. 3.* & aliis, ita scil. ut ille demùm reverâ dominus sit, qvi jus habet re suâ utendi, abutendi & alienandi, nisi lege prohibeatur. At verò disponere ita de re suâ sive liberè sive minùs liberè, eâ uti item & abuti, eam alienare & vindicare, omnia hæc ad effectum dominii pertinent, non verò ad ipsius formam. & seqveretur aliàs, qvòd qvi disponere possint de re aliqvâ, & eam alienare, ut procuratores, tutores, administratores, veri censendi forent domini. Ideòqve rectiùs videtur definiri dominium, qvòd sit jus constitutum in re corporali, qvo res propria est. Sic igitur infantes & furiosi dominium rerum suarum reverà & in actu secundo habent, etsi effectibus qvibusdam non lege tantùm, sed & naturâ prohibeantur.

§ 8. *Ad hoc exemplum.*) Non ad hoc tantùm exemplum, sed simpliciter & absolutè mare occupari potest, qvousq; populus vult & decernit. Et ut maximè termini aliqvi in ipso mari non inveniantur, possunt tamen illi ex cœlo & ejus circulis definiri, qvi non magis fallere possunt, qvàm limites alii in terrâ aut insulæ & promontoria ad mare. Qvâ ratione pactû etiam iniri potest, ut non liceat alteri populo ultra lineam æqvinoctialem, tropicum cancri, aut capricorni, navigationes instituere. Add. Selden. *lib. 1. de mar. clauf. cap. 22.*

§. 9. *Ne mare à populis occuparetur*] Non fuit id juris gentium præceptivi; commune enim fuit relictum mare, non ideò, qvòd injustum esset mare occupare, sed qvòd populi non fuerint eâ potentiâ, & illo navigandi usu instructi, ut potuerint occupare id, qvod justè occupare licuit.

Etiam qvod jus piscandi attinet] facit huc *l. 2. §. 9. ff. ne qvid in loc. publ.* it. *l. 13. §. 7. ff. de injur.*

Sed de litoribus) Diximus nonnulla ad cap. anteced. *§. 15.* Videndus omnino est JCtus solidus Joh. Strauch. *elegant. differt. de imp. mar. c. 3.* Sanè tam diversæ JCtorum Romanorum circumferuntur sententiæ, ut hodiè, qvi maritima tuentur commercia, Scriptores, pro cujusqve populi commodis easdem interpretentur.

§. 10. *Qvod si privatorum fundis*] Colligo ex verbis Grotii, mare jure accessionis cedere fundo, qvod etsi Grotius de mari incluso asserat, JCti tamen de qvovis mari adjacente intellectum volunt, dominum scil. vicinæ continentis maris alluentis imperium habere *per l. 9. de judic.* Sed qvousq; istud accessionis jus sit extendendum, multum variant, aliis in qvantum telum

lum ab arcu mitti possit, aliis unde vox clamantis exaudiri qveat, aliis ad sexaginta, aliis ad centum usqve milliaria id definientibus.

§. 11. *Verùm notandum etiam*] At si mare inclusum jure accessionis ad fundum pertinet, qvod velle Grotium nuper diximus, haud magis ad occupationem ejus actu aliqvo singulari externô opus erit, qvàm ad occupationem horti prædio accedentis, qvin seqvitur potiùs ex solâ occupatione fundi præsumpta occupatio maris inclusi. Eadem est ratio maris adjacentis, qvanqvam de finibus ejus nihil adhuc definitum sit, qvippe qvorum determinatio arbitrio cujusqve populi deinceps videtur committenda.

§. 12. *Illud certum est*] neqve hoc neqve illud certum esse diximus *ad* §. 13. *cap. præcedent.*

§. 13. *Ut autem solum imperium*] Non arbitror rerum aliqvod imperium haberi posse, nisi fundamenti locô supposueris dominium, aut saltem dominii capax subjectum passivum. Nec refragatur, qvòd dominium rerum ab imperio esse possit separatum. Manet enim nihilominùs, qvòd res ista sit, aut esse possit sub alicujus

dominio, ex qvo scil. pati possit imperium. Res sacræ autem, & si qvæ aliæ dominium humanum respuunt, ex singulari DEI concessione & jussu, imperio Principis subjectæ videntur.

Videtur autem imperium in maris portionem] At suprà §. 4. non dixit, imperium in terræ portionem ratione exercitûs in istâ portione existentis comparari, sed hoc tantùm, imperii subjectum primarium esse personas. Nec propterea qvòd qvis in personas imperium habet, etiam in terræ aut maris portionem, in qva illæ inveniuntur, imperium accipit.

§. 15. Sed hæc non docent] Qvidni aliqvando? præsertim ubi populus aliqvis soli sibi jus navigandi retinet. Privatim sine alio uti frui ex nullius concessione & ad arbitrium, impedire alios jure & arcere, est facere suum & rei affectare dominium, nec posset adeò qvicqvam de dominio aut servitute rei alicujus certò definiri, nisi expressè dominii aut servitutis fieret mentio, cùm ubiq; contractûs nomen prætexi qveat. Vid. Selden. *mar. claus. l. 1. cap. 14.* Ulpianus verò *in l. 13 ff. comm. præd.* non negat, mari servitutem imponi posse, sed negat posse imponi lege privatâ, qvod dominio non detrahit. & seqveretur aliàs, nec flumen esse in dominio popu-

populi, quia ei à privato servitus imponi non possit.

§.16. *Divisum & assignatum*) Siculus Flaccus *de condit. agror. p. 18. Divisi & assignati agri unius sunt conditionis*, (non esse unius, ex ipsis his verbis colligit Nicolaus Rigaltius *ad h. l.* esse tamen unius conditionis saltem, qvoad effectum limitum, potest admitti.) *Nam & dividuntur sine assignatione, & redduntur sine divisione. Dividuntur ergò agri limitibus institutis per centurias, assignantur viritim nominibus.*

Et arcifinium] Julius Frontinus *de agr. qval. p. 51. Ager est arcifinius, qvi nullâ mensurâ continetur: finitur secundùm antiqvam observationem fluminibus, fossis, montibus, viis, arboribus antemissis, aqvarum divergiis.* Et rectè Varro, dictum ita, qvòd fines habeat arcendis hostibus idoneos. qvales non sunt arcæ finales, sive monumenta in finibus agrorum extructa, qvæ pro terminis antiqvitùs observabantur, præsertim cùm arte vel operâ hominis ejusmodi arcæ ponantur, ut proinde malè deducatur inde nomen arcifinii. Et disertè Frontinus: *Limitum delineatio est per rationem arcarum.*

§.17. *Ita mutato alveo*] Qvi flumen ab initio terminum constituerunt imperii, sine dubio hoc flumen, qvale tùm

fuit, intellexerunt. At postqvam alveus mutatus est, non mansit hoc flumen, sed aliud factum est; & hinc malè, qvod ab initio conventum fuit, extenditur ad novam speciem.

§. 19. In privatos ita fieret distributio] Pertinent huc agri ex hoste capti, prædia tributaria & stipendiaria, de qvibus videri potest Barn. Brisson. *antiq. l. 4. c. 1.* Arn. Vinn. *ad §. 40. n. 7. Inst. de R. D.*

Ut multæ sunt species juris in rem] Verbis JCtorum jus *in re* dicitur, qvod *in rem* dicit Grotius. Qvicqvid sit, id tamen ferendum non est, qvòd eò referat Grotius jus ejus, qvi sub conditione fideicommissum expectat. Qvale enim jus in re poterit esse ejus, cui sub conditione relictum est fideicommissum? Qvemadmodum namqve legatum sub conditione relictum non priùs acqviritur legatario, qvàm conditio extiterit, & à tempore demũ existentis conditionis vires accipit, *l. un. §. 7. C. de cad. toll.* ita ut nec creditor dicatur legatarius pendente conditione, *l. 42. ff. de O. & A.* qvin, si moriatur legatarius, anteqvam conditio impleta fuerit, ne spem qvidem ad successores transmittit: ita & fideicommissarius pendente conditione nihil acqvirit, &

& per consequens ne qvidem jus ad rem habet, sed vanâ interim spe, dum conditio nondum est impleta, lactatur.

Per legem civilem] de bonis vacantibus diversimodè se habent jura civilia, de qvibus videri poterit Anton. Perez *Cod. de bon. vac.* Hodiè jus bona vacantia occupandi ad regalia refertur, Cammàn. *de regalib. disp. 8. n. 14.* Regner. Sixtin. *de regal. lib. 2. cap. 9.* neqve id iniqvum est, dum tamen per proclamata primùm vocati fuerint, si qvi defuncti hereditatem sibi deberi putent.

Caput IV.

§. I.

N*Amqve id jus cum lege civili sit introductum*] Usucapio juri gentium adscribenda videtur saltem qvoad originem & materiam, licet qvoad formam externam & modum determinandi reverà ex jure civili veniat. Est enimverò ea inventum hominum, usu & necessitate exigente comparatis inter se rebus excogitatum, nec paucorum, aut eorum tantùm, qvi unius sunt Reip. sed civiliorum plerorumq; omnium. Et voluit hoc rerum humanarum conditio, qvandoqvidem civitas beata satis nunqvam existeret, nisi tale sup-

ſuppeteret remedium, qvo & lites abbreviari & dominiorum certitudo haberi poſſet, *l.1.ff.de uſuc. l.ult.ff.pro ſuo.* Qvæ rationes cùm in omni ſocietate civili locū inveniā, atqve adeò ex ipſo Gentium jure ſint, nihil eſt, qvod obſtat, qvò minùs ex eodem Gentium jure uſucapionis materiam arceſſamus. Nec refragatur, qvòd dominium alteri invito auferat, atq; hôc ipſo juri gentium repugnet. Præterqvam enim, qvòd non omninò invitus dici posſit, qvi rem ſuam ab alio patitur uſucapi, *l. 28. ff. de V. S.* probè conferenda ſunt, qvæ hîc collidi videntur, præcepta. Unum eſt: *Res domino invito non eſt auferenda.* alterum: *Reip. intereſt rerum dominia non eſſe in incerto.* Jam ubicunq; in negocio aliqvo duo ejusmodi committuntur præcepta, ut inferius cedat ſuperiori neceſſe eſt. Superius autem ſine dubio eſt illud, qvod beatitudinem totius civitatis procurat, & majus poſt ſe trahit commodum. Vid. Did. Covarruv. *ad c. poſſeſſor. 2. de R. J. in 6. part. 3.* Laymann. *l. 3. tr. 1. c. 8. n. 3. 4.* Selden. *in mar. clauſ. l. 1. c. 26.* Hahn. *ad Weſenb. de uſucap. n. 9.* Conring. *de finib. imp. c. 19.* Hugo de Roy *de eo, qvod juſtum eſt, l. 1. tit. 2. 3. 4.* Etſi igitur jus Gentium nihil certi de annorum numero determinet, ſtatuit tamen in genere, ſufficere tanti temporis ſilentium in domino, qvantum ad repetendum jus ſuum probabiliter ſatis ſit alii non-

negligenti & ſufficienter ad repetendum inſtructo, intra qvod ſi tacuerit, jus ſuum pro derelicto habuiſſe cenſebitur.

Tempus enim ex ſuâpte naturâ) Ne jure civili qvidem. Nam nec uſucapio eo jure in ſolo tempore fundatur, ſed reqviruntur plura, & inprimis poſſesſio continuata.

§.3. Qva de cauſa etiam interni actus meri] Rectè addit, *meri*. Simulatq; enim actui ejusmodi interno actus aliqvis exterior junctus fuerit, ita ut immanens ampliùs dici neqveat, etſi prohibitus ille à principio ſive internô ſive externô deinceps dicatur, incipit jam habilis eſſe, ut in eum animadverti legibus posſit. Ex qvo patet, qvid ſentiendum ſit de doctrinâ Tiberii Deciani *lib. 7. de crimin. cap. 35. num. 2.* contendentis, in crimine læſæ Majeſtatis etiam ſolas cogitationes pœnis ſuccumbere; qvod etſi in Galliis ita obſervatum referat Bodinus *lib. 2. de Rep. cap. 5.* naturali tamen juſtitiæ & æqvitati minimè videtur convenire.

Pro vero habetur) Celebris eſt locus Ariſtotelis: τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα. Unde ex verbis voluntas & mens hominum ſumi dicitur.

ut

ut non immeritò JCti, qvibus de negociis hominum judicandi data est provincia, maximum circa verborum proprietatem laborem ponant, notante Qvintilianô *lib. 5. cap. ult.*

§. 4. Nisi ea sit circumstantia] Duo igitur reqviruntur, ut res pro derelicta habeatur, 1. ut qvis nolit ampliùs esse ejus rei domino, 2. ut rem eam abjiciat, aut deserat. Alterutrū si desit, dominiū non admittitur. Fac ergò rem à domino abjici aut deseri, non tamen eâ mente, ut eam abdicet, aut ampliùs suam esse nolit, nihil hîc amittitur. Fac è converso, nolle dominum ampliùs suam esse, nisi abjecerit, dominus esse non desinit, Arn. Vinnius *ad §. 46. Inst. de R. D.*

Sic chirographi redditione] non ideò, qvòd obligatio instrumentô contineatur, alioqvin ipso jure liberatio contingeret, cùm tamen necessaria sit exceptio, sed qvòd Creditor tacitè pactus videatur de non petendo, qvod ex eo colligitur, qvia Creditores non solent reddere Debitoribus chirographa, è qvibus debitum petere volunt. Add. Vinn. *de pact. c. 12. n. 10. 14. 15.*

Juris gentium esse acceptilationem] Dicitur juris gentium saltem ratione usûs, postqvam à cæteris etiam gentibus

bus recipi cœpit, ratione verò originis & introductionis est juris civilis, Qvæ tamen inest acceptilationi remissio debiti, ut materia, juris gentium esse videtur.

§. 5. Sic qvi sciens & præsens tacet] Tacere est medium inter duo extrema, sc. inter consensum & contradictionem, inter fateri & negare, *l. 142. de R. J. l. 1 §. 3. ff. de tribut. act.* Dum ergò silentium in nudis suis terminis persistit, effectum conseqvitur ab extremis separatum & indifferentem, ex qvo sc. neqve ad assertionem, neqve ad negationem argui constanter potest. Sed vix est, ut semper ita indifferens manere qveat, qvin plerumq; ab extremorum altero aliqvid participare creditur. Et hîc multùm faciunt conjecturæ, qvat. sc. vel de commodo tacentis, vel de ejus præjudiciô & obligatione agitur, ut scilicet illic tacens pro consentiente, hîc verò pro ratione actûs aliqvando pro consentiente, aliqvando pro dissentiente habeatur. Qvandocunq; enim factum à tacente potest impediri, aut fieri non potest ipsô invitô, tacens consensisse videtur, *l. 63. vers. scientibus. ff. de re jud.* e. g. fidejussor à tutore nominatus qvando præsens patitur nomen suum in acta publica referri, neqve contradicit, meritò habetur pro consentiente, potuit enim contradicendô à fidejussione esse immunis, *l. 4. §. ult. ff. de fidejuss. tut.* Sed qvando fa-

factum, tacente etiam invitô, expediri potest, aut factô isto non obstante, jus salvum & integrum manet tacenti, silentium pro consensu non habetur, *l. 39. & ibi Glossa. ff. de pign. act. l. 8. §. 15. qvib. mod. pign. vel hyp. solv.* Fulv. Pacianus *de probat. l. 1. c. 29. 30.* Menoch. *6. præsumpt. 99.* Rosenthal. *de feud. c. 9. concl. 77. n. 6. 7. 8.* Harm. Pistor. *p. 2. q. 7. n. 3. 4.* Carpzov. *lib. 6. resp. 101.* Rheinkingk *de retract. qvæst. 2. num. 201.*

Sic amissum censetur id] Non illicò, si spes recuperandi projecta est, animus qvoqve dominandi projectus esse censeri debet, cùm etsi spes deficiat, nihilominùs hoc animô manere possit dominus, ut qvandocunqve res reperta fuerit, eam vindicare velit. Sic & actus abjectionis ob naufragium imminens, non est directus in dominii amissionem, sed ad avertendum periculum. Est enim actio mixta, qvæ qvidem ratione causæ extrinsecùs impellentis invita, sed ratione principii interni, qvod est consilium evitandæ mortis, spontanea mag's videtur. qvæ tamen idcircò non facit, ut res dejectæ habeantur pro derelicto. Igitur verba Ulpiani *in l. 44. de A. R. D.* qvando naufragiô amissa non statim nostra esse desinere dicit, non hoc volunt, qvòd tùm desinant, ubi nulla amplius retenti dominii indicia apparent, sed qvòd non liceat statim concludere: Hoc naufra-

gio

giò amissum est, Ergò desiit esse domini. aut qvòd tùm demum desinant, qvando tempus præscriptioni destinatum fuerit prælapsum.

Non est definitum] Nec etiam definiri potest, cùm in facto potiùs, qvàm in jure consistat, an populus vel Princeps tacitè consensisse intelligatur. Totum istud arbitrio non Legislatoris, sed judicis permittitur. Nec verum igitur est, qvod ait Grotius, leges civiles certô tempore consvetudinem introduci velle.

Ut silentium sit scientis] Ignorantia non aliter excusat, nisi illa sit facti alieni. Hæc unica facit, ut non possit allegari domini negligentia, dominiorum incertitudo, rerum incuria & confusio, aut præsumptus in alienationem consensus, qvæ aliàs inter argumenta referuntur introductæ præscriptionis. At ignorantia juris & facti proprii non impedit præscriptionem. Qvod pluribus exponit Hugo de Roy *de eo, qvod just. est. lib. 3. tit. 8.*

§. 6. Non aliqva viâ ad ejus notitiam perveniat] Et hinc facti alieni ignorantiam alleganti qvandoqve juramentum deferri posse, arbitror. Id qvod ex judicis arbitrio pendet.

Sic & incussus semel metus) Sed ubi metus fuerit reverentialis, temporis præscriptio nul um planè habet effectum. Sic enim qvando pater hereditatem conjugis ad liberos devolutam possidet, nulla impedit præscriptio, qvò minùs liberi bona materna à patre petere valeant, Carpzov. *l. 6. respons. 101. n. 10. 11. 12.* Moller. *l. 2. semestr. c. 6. n. 5.* Conf. Finckelthaus *obs. 83.*

§. 7. *Nisi validissimæ sint in contrarium rationes*] Qvocirca ubi subest mala fides, non procedit præscriptio, etsi per multa annorum millia continuetur possessio, Franzk. *l. 3. resol. 1. num. 270. seq.* qvanqvam difficile sit, malam possessoris aut ejus antecessorum fidem probare, ut proinde præsumptio sit pro possessore.

Non planè idem esse tempus] Immemorialis præscriptio qvid differat à centenariâ, optimè explicat Carpzovius *p. 2. const. 1. def. 7.* Conf. Aymo Cravetta *de antiq. temp. p. 4. c. 3. n. 1. 2. 3.* Zach. Vietor *de exempt. conclus. 17.* Matth. Steph. *de jurisdict. l. 2. part. 1. c. 7. n. 145. seq.* Videtur autem ad indicium derelicti imperii perlongum istud temporis spacium non esse necessarium, eò qvòd omnes Resp. & meliores præsertim, citam & sedulam postulent curationem, qvæ si negligatur ab imperante, ad alium ea ut devolvatur,

tur, ipſa Rerumpublicarum natura exigit, uti benè obſervat Dn. Conring. *de finib. imp. c. 19.*

§. 8. *Ut rei caducæ cauſa*) Argumentum hoc nihil concludit, qvandoqvidem ſalus proximi ſpiritualis anteponenda eſt rebus meis corporalibus tùm demum, qvando res mea neceſſaria eſt proximo ad ſalutem ſpiritualem. Cùm verò aliter ſe res habeat, & proximus ipſe per ſeipſum, ſine jacturâ rerum mearum, ſalutem ſuam procurare poſſit, utiqve lex charitatis me ad jacturam rerum non obligat. qvin potiùs iniqvum & non tolerandum videtur, neqve in Eccleſiâ, neqve in Rep. ut qvis amittat res ſuas, ne alter perſiſtat in peccato, qvi per neqvitiam ab tantâ injuſtitiâ non vult deſiſtere, & ne ille neqviter nolendô æternum incurrat interitum.

Scire debemus, magna eſſe onera) Neqve hæc ratio aliqvid facit. Ut maximè enim difficile & oneroſum eſt imperare; qvisqve tamen præeſſe qvàm ſubeſſe mavult.

Qvi ſe tutores dicerent) Sed tutela pupilli causâ eſt ſuſcipienda. imperium verò in ipſorum ſæpè dominantium utilitatem eſt conſtitutum.

Tùm verò imperia tandem a-

liqvando) Hæc vera ratio est totius hujus præscriptionis. Cùm enim intersit Reip. non tantùm ut possesiones in perpetuo sint cultu, sed etiam ut dominia rerum certa habeantur, utiqve si qvis alius bonâ fide possesionem nactus fuerit, & per multum tempus coluerit, ipsum jus gentium & salus Reip. jubet, ut hic in possesione defendatur. Desiisse enim priorem dominum & dereliqvisse præsumit, qvippe qvem latere non potuit, si rerum suarum satagere voluisset, mutata possessionis facies. Et sic præsumtio illa, qvanqvam probationem admittat in contrarium, fortiori tamen juvatur argumentô à salute sc. & tranqvillitate civitatis petitô.

Nullā planè edere significationē idoneam) Vulgata est Varronis sententia, bonum & diligentem patremfam. decere rerum immobilium qvotannis inire rationem, & secundô annô, qvod desideratur, qværere, rerum mobilium verò singulis semestribus. Id attendentes leges civiles, urgente Reip. salute & tranqvillitate, certos usucapioni constituerunt terminos, longiores qvidem, qvàm Varro posuit, ne qvis re suâ iniqvè privari clamitet. Non igitur à supinâ negligentiâ excusari poterit ille, qvi cùm legum hanc dispositionem non ignorat,

rat,

rat, tantô tempore res suas non conqvirit, & hinc in culpâ bono publico maximè adversâ versatur.

§. 9. Provocatione ad arbitrum) Aut judicem qvemcunqve. Ut enim præcisè ad arbitrum, qvi ita de jure civili dicitur, fiat, nulla ratio cogit. Videtur autem hîc Grotius eam tenere sententiam, ad interruptionem præscriptionis necessariam esse interpellationem judicialem, secutus hac in parte jus civile, qvod denunciationem extrajudicialem non admittit, sed judicialem, aut saltem publicam reqvirit, *l. 2. C. de ann. except.* Non existimo tamen, si ad rationem juris naturalis res expediatur, id simpliciter necessarium esse, præsertim cùm ad præscriptionem non reqviratur possesio judicialiter, aut testatò cœpta & continuata. Qvorsum igitur necessaria erit interruptio judicialis? nisi forè, si negetur esse facta, eò faciliùs probari qveat.

§. 10. Qvare si populus) Qvid hîc faciat voluntas populi, non video, cùm & in invitum acqviri possit imperium. Et negavimus suprà, à populo esse jus sive potestatem imperandi. Sufficit igitur sola imperantium derelictio præsumpta, qvandoqvi-

dem qvod ad posteros non devolvitur, ab illis vindicari non potest.

Longô tempore acqviri posse receptior sententia est) Vix est, ut sententia hæc admittatur, nisi tùm demum, qvando præter eum, contra qvem præscribitur, nullus superest agnatus. Qvia enim, vi primæ investituræ, jure propriô qvisqve succedit agnatus, & illi, qvamdiu proximior vivit, actio nata adhuc nulla est, feudum autem ipsum restitutioni subjacet, non potest utiqve adversus eum currere præscriptio. Vid. Rosenthal. *de feud. cap. 9. memb. 2. concl. 84. n. 12. seqq.* Hartm. Pistor. *l. 2. q. 8.* Franzk. *3. Resol. 1. num. 276. seqq.* Struv. *diss. Feud. 13. th. 18.* Ludwel *in synops. jur. feud. c. 8. in fin.* Et hac ratione neqve in fideicommissis locum invenit præscriptio, *l. ult. §. fin autem. C. commun. de legat. l. 2. C. de usucap. pro Emtor.* eò sc. qvòd alienari non possunt, *l. ult. C. de reb. alien. non alien.* Ant. Fab. *l. 4. Cod. t. 38. def. 9.* nisi omnes, qvi ad fideicommissi petitionem adspirare possunt, consenserint, *l. 11. C. de fideicomm.* qvanqvam & hôc casu posteros eorum, qvi consenserunt, revocare alienationem posse adserant Francisc. Card. Mantica *Lucubrat. Vatican. t. 2. lib. 23. tit. 20. num. 23.* Anton. Perez *Cod. de fideicomm. num. 25.*

Qvod

Qvod uno actu alienari licitè non possit] At verò qvæ alienari non possunt, in iis nulla locum habet præscriptio, nisi alienatio pactô tantùm vel conventione fuerit prohibita, qvo casu & alienari rem posse & dominium transferri, ex *l. 61. ff. de pact. & l. 3. C. de condict. ob caus.* colligunt Sichardus *ad d. l. 3.* Donell. *l. 9. c. 10.* Bachov. *de act. disp. 4. n. 19.* Add. Francisc. Zoannettus *de empt. vend. n. 87.*

§. 11. *Et populo subjici*) Etsi enim subjectio ista injustè fiat, & non sine crimine perduellionis, uti librô primô expositum: Si tamen Rex in subjectione istâ acqviescat, & cum populo ut superiore contrahat, ex hoc pòst factô purgatur vitium, nec poterit deinceps ille jus suum pristinum urgere.

§. 12. *Nos aliter arbitramur*) Poteft qvidem summum imperium, uti hactenus dictum, ab extraneo aliqvo per præscriptionem acqviri, sed in eam rem adduci neqvit lex civilis à Principe, contra qvem præscribitur, lata. Subditus autem, qvà talis, etsi lege illâ adversus concives uti possit, non tamen uti potest adversus imperantem, cùm subditus non videatur persona habilis, cui summum imperium

usucapione aut præscriptione acqviri qveat. Qvòd si porrò ex me qværas, annon ita saltem præscribere possit subditus adversus Principem, ut non ampliùs subsit? puto, neqve istam qvidem præscriptionem locum habere. qvanqvam iste articulus inter Doctores adhuc valdè sit controversus, uti notat Regner. Sixtinus *de regalib. l. 1. c. 5. n. 145.* Dum enim subditus est, pugnat cum ejus conditione, non subesse velle, & ipsam qvoqve præscriptionem malâ cum fide inchoabit. Qvò faciunt, qvòd pleriqve hodiè Doctores à privato jurisdictionem præscriptione acqviri posse negent, & vereantur, ne in gravissimum majestatis crimen præscripturus incidat. Vid. Arnold. Vinn. *de jurisdict. c. 12. n. 8.* Bern. Sutholt *de jurisdict. n. 410.* qvanqvam & hîc diversum sentiant alii, inter qvos Zoesius *ad tit. ff. de usurpat. & usuc. n. 24.* Cæterùm dubiè hîc & multis cum hypothesibus incedit Bachovius *in Treutl. disp. de jurisdict. th. 7. lit. C.* Et certè si rectè res æstimetur, procedunt ea, qvæ dixi, tùm demum, si nihil aliud accesserit, ex qvo deinceps jus nasci possit. Privatus scil. aut subditus, qvàm diu talis est, per præscriptionem acqvirere imperium neqvit. At contingere sæpè solet, ut qvi subditus anteà fuit, publicam nunc personam induat, Principi suo se opponat, & omni sese ejus imperiô eximat. Qvod si factum fuerit, & Prin-

Princeps deinde cum eo tanqvam cum pari aut sibi æqvali contrahat, nullâ factâ mentione juris sui, jus istud suum remisisse meritò censebitur. Et ab eo tempore præscriptionem ille rectè inchoabit. Conjecturæ igitur tales si accesserint, multùm juvabit præscriptio, imò verò nec præscriptione quidem opus erit, si conjecturæ sufficientes fuerint.

§. 13. Ea verò, qvæ de summi imperii naturâ non sunt) Regalia potiora sunt illa, qvæ intrinsecè naturam majestatis constituunt, & aliàs dicuntur personalia, imò personalissima personæ & ossibus Principis, qvà talis, adhærentia, ut avelli ab eo neqveant, Sixtin. *de regalib. l. 1. c. 2 num. 2. 3.* Ab his verò distingvuntur ea, qvæ cum subditis communicari possunt, qvorum scil. usus esse potest absqve majestate vel superioritate competente, Carol. Molinæ. *ad consvet. Paris. t. 1. §. 1. gl. 5. num. 55. 56.* Ea si communicata subditis fuerint, non ampliùs considerantur ut regalia, sed ut privilegia, sive ut emolumenta loci concessi, si loco adhæreant.

Ut appellari ab iis non possit) Covarruvias locô in margine notatô non agit de jure non appellandi, verùm de aliis reservatis principis, Numerô 10. autem disertè

contrarium statuit, jurisdictionem supremam per præscriptionem acqviri non posse. Ei adstipulatur Paulus Laymannus *Theol. moral. lib. 3. tr. 1. c. 8. n. 6.* ex nostris Bocerus *de regalib. cap. 2. num. 243.* Nec est, qvòd regeras ex antecedentibus, etiam jurisdictionem hodiè per præscriptionẽ acqviri posse. Jurisdictio enim hodiè patrimonialis facta territorio ferè annexa est, qvod de extremâ provocatione, aut jure non appellandi dici non potest, qvippe qvod familiis tantùm certis, aut officio certo concessum videtur. Nec verò video, qva ratione jus istud præscribi contra imperantem possit, nisi subditus prohibuerit imperantem recipere appellationem, qvod planè videtur subditi conditionem excedere. Add. Besold. *de appellat. cap. 2. num. 15.*

§. 14. Qvod in posterum à voluntate non pendeat] Ita e. g. qvi se arrogandum dedit, non habet posteà facultatem semet emancipandi, & in statum sui juris reponendi, *§. f. Inst. qvib. mod. patr. pot. solv. l. 31. ff. de adopt.* Sic & qvi deliberatò sui commodi causâ servitutem subierunt, & qvi ex his nati sunt, ad libertatem proclamare non permittuntur, *l. 1. l. 3. ff. qvib. ad lib. proclam. non lic.* Qvòd si imperium delatum à populo ad successores devolvendum est, saltem ideò abdicare id non licet, qvia id cedit

in

in præjudicium succesſorum. Qvoties autem præjudicium tertii intervenit, actus omnem excludit pœnitendi licentiam.

§. 15. *Jura libertatis*] Res facultatis duûm ſunt generum. Qvædam enim ſunt res meræ & puræ facultatis publicæ, jure gentium & jure libertatis naturalis omnibus competentes, qvæ dicuntur publicæ facultatis, qvales ſunt ire per viam publicam, ſedere, ambulare, & hæ præſcriptioni non ſubjacent, qvia etiamſi qvis rebus illis uteretur, attamen ex uſu & exercitio illo nullum jus, nullam actionem acqvireret, adeoqve licèt exercitia & uſum illum omitteret, non tamen aliqvid perderet, conſeqventer hæ res à præſcriptionis materiâ in eo ſtatu ſunt alienisſimæ, niſi prohibitio accesſerit, & alter acqvieverit, tùm enim definitô tempore non locus ipſe, qvi prohibitus eſt, ſed jus tantùm prohibendi acqviritur. Qvædam verò res facultatis terminos notisſimos egrediuntur & jura potiùs ſunt, qvàm res facultatis, atqve hæ, qvia continent jus formatum in judicium deducibile, omninò per præſcriptionem ſine alio novo actu amitti poſſunt, ut eſt e. g. jus adeundi hereditatem.

Cap.

CAPUT V.

§. I.

OB *sexûs præstantiam*) Aliàs enim in procreatione hominis plus præstare videtur mater. *Est qvidem*, inqvit Sidonius Apollinaris *l.4. ep.21. princeps in genere monstrando partis paternæ prærogativa; sed tamen multum est, qvod debemus & matribus. Pondera illarum, istorum semina sumus.* Qværit ille, num cultori, an telluri major gratia frugum habenda sit: & qvidem constat, terram ipsam longè plus conferre, qvàm aratorem. Idem de parentibus dicendum, ut longè plus conferre censeatur mater, eiqve major, qvàm patri gratia habenda sit. Nec tamen propterea facimus cum Thoma Hobbes, qvi *de cive cap.9. art.3. & art.7.* imperium in liberos matri originale, patri autem non nisi derivatum adscribit, cùm vel propterea patris dominium aut imperium eminere certum sit, qvòd ei, ut marito, in ipsam etiam Uxorem, liberorum communium matrem, potestas competat.

§.2. *Distingvenda autem sunt*) Duo an tria tempora distingvantur, parum refert, cùm in omnibus, liberis incumbat obedientia, etiam tùm, qvando jam sacris paternis exiérunt. Nec etiam distingvit hac in

in parte lex divina, optima juris naturalis interpres, *Ephes. VI, 1. Coloss. III, 20.*

§. 3. Ut parentibus placeant) In eligendo igitur vitæ genere, qvod filius posthac seqvi debeat, parentes non nisi deliberativè concurrere possunt, neqve tùm à filio repudiandum est consilium parentum. Qvòd si verò filius id amplecti nolit, non poterunt eum parentes cogere, aut inclinationibus naturalibus vim facere. Qvò pertinet dictum Pauli *Coloss. III. 21.*

§. 4. De gravioribus autem pœnis) Si opus est graviori animadversione, ipsa etiam jura civilia ex naturali ratione hoc temperamentum invenerunt, ut pater filium magistratui offerat, qvi deinceps paterni desiderii in pœnâ infligendâ rationem habeat, *l. 3. C. de patr. potest.* Qva ratione desertorem, qvi à patre suo fuerat oblatus, in deteriorem militiam D. Pius dari jussit, ne videretur Pater (qvod cruentum & amori paterno minùs congruum censebatur,) ad supplicium filium obtulisse, *l. 13. §. f. ff. de re militar.* Illud addo circa castigationem paternam, semper eam intelligi animô corrigendi factam, Menoch. *5. præsumpt. 14.*

§. 5. Etiam vendere) Non excutiemus hîc ea, qvæ juris civilis Doctores notant

tant ad *l. 2. C. de patrib. qvi fil. distrax.* Potius id, qvod naturaliter licet, videamus. Facio autem hîc cum Grotio, famis tempore licere patri filium vendere. Qvia enim venditio sui ipsius juri naturæ non repugnat, neqve repugnabit venditio filii, ut partis. Eamq; potestatem utriqve parenti communem facio. Filium qvoq; etiam majorem natu, & judiciô jam pollentem, in sui venditionem consentire debere, pietas svadet, propter qvam etiam cum suo incommodo, ut conserventur parentes, obstrictus est.

§. 6. *Regum actus irritos dici*)

Filiusfam. enim in publicis caussis locô patrisfam. habetur, *l. 9. ff. de his, qvi sui vel al. jur.* & qvod ad jus publicum attinet, non seqvitur jus potestatis, *l. 14. pr. ff. ad SCt. Treb.* sed in publicis causis parentum jura interqviescunt. Vid. Agell. *l. 2. c. 2.*

Qvicqvid extra hæc est) Sed qvando votum, ab inferiore nuncupatum, est de illis rebus, in qvibus alterius potestati subjacet, etiam ex naturali ratione superiori conceditur irritatio, non demum ex lege positivâ, qvandoqvidem ad votum tale necessarius est consensus superioris.

Qvam-

Qvamdiu liberi pars erant domûs paternæ) Ergone vota à parente rescissa reviviscunt, postqvam vovens potestate exiit? Dissentiunt Pontificii inter se. Nobis videtur, qvando sine temporis futuri determinatione votum conceptum est, videri obligationem in præsens factam, adeoqve irritatum aut rescissum omninò extingvi, nec unqvam reviviscere posse. Secùs esse, si conceptum fuerit cum determinatione temporis & statûs cujuscunqve & qvandocunq; futuri.

§. 8. *Conjugium igitur*) Hoc non est de naturâ conjugii. sic enim & filia & pupilla essent in conjugio patris & tutoris, qvia sunt sub ipsorum oculis & custodiâ. Et igitur ut conjugium subsistat, natura videtur reqvirere aliqvid ampliùs, & inprimis consensum matrimonialem ad certum finem. Finis autem primis & potissimus est procreatio, & educatio prolis & in esse naturali & in esse rationali, i. e. ad vitam & virtutem civilem, ut loqvitur Franciscus à Victoriâ *Relect. 7. part. 1. num. 2.* Alter finis est, ut alter alteri per mutua officia subveniat.

Fides, qva se fœmina mari obstringit) Et vice versâ mas fœminæ. Est

enim

enim obligatio reciproca, ita ut falsum sit, posse unum qvidem virum esse multarum mulierum, unam autem mulierem non posse esse multiviram.

§. 9. *Natura videtur reqvirere*] Imò reqvirit, ut dixi, fidem reciprocam, qvam urget Apostolus *1.Corinth.VII, 4.* ut proinde polygamia juri naturæ repugnare videatur, præsertim cùm morale sit, & juri naturæ conveniens, qvod in Decalogo hac de re disponitur. Id omninò certum est, svaderi à natura, ut uni potiùs Uxori unus Vir cohabitet; & pugnare polygamiam saltem cum lege positivâ DEI promulgatâ in naturâ integrâ. Qvod autem Patres in V. T. attinet, communis est sententia, intercessisse dispensationem divinam non circa pœnam huic facto per se debitam, sed circa factum ipsum, devians à lege divinâ. Potest enim DEUS dispensare in iis præceptis, qvorum contrarium dependet à solâ ejus voluntate, cùm in cæteris, qvæ cum ejus naturâ pugnant, dispensare non possit. Vid. Hülsemann. *Brev. Theol. cap. 21. num. 8.* Add. Gerhard. *Loc. de Conjugio pag. 330.* Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 5. tr. 10. part. 3. c. 5. n. 7. & 9.* Non igitur in Novo demum Testamento, ut vult Grotius cum Socinianis, prohibita est polygamia, sed jus divinum positivum Salvator docuit præferendum esse con-
ces-

cessioni Mosaicæ, ex dispensatione divinâ provenienti.

Et in lege præcepta qvædam] Locus *Devt. XXI.15.* ad qvem provocat Grotius, aut accipi potest de polygamiâ successivâ, aut ibi tantùm casus formatur, qvi decidi debet, nec tamen propterea probatur, aut laudatur.

Octodecim sive Uxores] Commentum hoc Judæorum caret fundamentô. Pleniùs id exponit Seldenus *in Uxor. Hebr. l. 1. cap. 8.*

Et Davidi DEUS imputat] Datæ dicuntur Davidi Uxores Saulis non in conjugium, sed in dominium. Et positô etiam illo, verbum dandi tamen adhuc de tolerantiâ accipi potest. Vid. Dn. Calovius *adv. Grot. ad Levit. XIIX, 18.*

Præter eum, qvi dimisit] qvia scil. polluta est, & qvidem, ut Junius & Tremellius explicant, factô mariti, qvi eam dimisit, & ad scortationem induxit. Judæorum Magistri hanc pollutionem nudis sponsalibus contrahi contendunt, tametsi dimissa cum novo sponso nondum coiverit. Vid. Selden. *de Uxor. Hebr. lib. 1. cap. 11.* De jure civili turpe non est, dimissam & alii intereà nuptam recipere, qvod ostendit *l. 64. ff. de jur. dot.* planè contra legem divinam, & ex

merâ voluntate Legislatoris. Qvicqvid sit, non probat hôc exemplô Grotius, licuisse conjugato uxori suæ superinducere ab alio dimissam & repudiô separatam.

At Lex de illâ re nulla illis temporibus extabat) Imò extabat, ex ipsâ sc. institutione conjugii. Dum enim Christus *Matth. XIX, 3 seqq.* qvæstionem juris ventilat, ex antiqvissimâ lege, qvæ extat *Gen. II, 24.* decisionem petit: *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carnem unam.* Omnia hæc vim habent imperandi, qvemadmodum & innuit Salvator dicendô: *itaq; non sunt duo, sed una caro*; & porrò: *Qvod ergò DEUS conjunxit, homo non separet.* Hæc conclusio, si vim imperandi habet, qvod concedit Grotius, etiam præmissæ vim imperandi habebunt; aliàs etiam de Christi verbis dici posset, qvòd optimum & DEO gratissimum continerent.

§. 10. *Solum autem reverentiæ officium non efficit*) Facit tamen, ut sit injustus, illicitus & punibilis. præsertim ubi filius adhuc in familiâ patris est constitutus. tùm enim, qvia partem facit familiæ & qvodammodo ipsius patris, major videtur esse necessitas consensûs paterni, qvàm qvæ ex solâ reverentiâ nascitur. Et hinc puto, graviter

viter lædi conscientiam filii parentum consensum negligentis, neqve in foro externo impune id esse debere. Qvòd autem conjugium non fiat nullum, inde est, qvia consensus parentum inter essentialia conjugii specificè non ponitur, sed tantùm genericè, qvatenùs ad qvosvis actus filii electitios, ut subsistant, reqviritur. Nec est, qvòd ex potestate irritum faciendi votũ, qvod à filio nuncupatum est, potestatẽ irritas qvoq; faciendi nuptias colligere qvis velit. Conseqventiam n. adeò negaverim, qvia contractꝰ matrimonialis nõ est purè electitius, ut est susceptio voti, sed naturalis qvoad speciẽ, electitius a. solùm qvoad determinationẽ individui. Non igitur qvomodo res DEO oblata contra voluntatẽ patris formâ suâ non erat futura verum sacrificium: ita conjugium filiifam. contra voluntatem patris consummatum desinet esse verum conjugium. Et peccaret utiqve pater, qvi filio omne prorsus conjugium interdiceret, cùm & cogi possit de jure civili nonnunqvam ad consensum, *l. 19. ff. de rit. nupt.* qvanqvam non peccaret, si aliqvod ex certâ causâ interdiceret. Vid. Hülsem. *brev. theol. cap. 21. num. 14. circa fin.* Franzk. *exerc. 9. q. 3.* Perez C. *de nupt. n. 20.* Nicol. Reusn. *l. 1. consil. 5. per tot.* Carpzov. *jurisprud. Consistor. l. 2. tit. 3. def. 60.*

§. 11. *Lege qvidem naturæ*) At

repudium sive dimissio pugnat cum lege naturæ, qvæ conjugium individuam vitæ societatem esse voluit. Et qvod Legi Christi hîc adscribitur, non minùs locum habet jure naturæ. Obiter nota ἐπιρροδοξίαν de Lege CHRISTI.

Tamdiu enim durat ejus dominium] Habet qvidem maritus in corpus Conjugis aliqvod jus, sed id dominium propriè dici neqvit, & fortius tamen id est, qvàm jus utendi alienô hortô, aut alienâ vaccâ ad certum finem, qvod vult Layman. *l. 5. tr. 10. p. 2. cap. 1. num. 1.* Posset autem istud jus, ad analogiam juris in re, dici jus in personâ. Non enim ita Uxor Viro debet corpus, vel usum corporis, sicut qvi pecuniam ex aliqvâ stipulatione debet, qvæ qvidem debitoris, non Creditoris est, qvamvis debita sit, sed corpus Uxoris non est Uxoris, sed Viri, Fr. Victoria *relect. 7. p. 1. n. 5.*

Vicissim ex CHRISTI Lege] Imò ex Lege naturæ. Fides enim, qvæ hîc intercedit, est reciproca ex ipsâ matrimonii institutione.

§. 12. Causas certas & naturales] Faciamus, non posse dari causas certas. sufficit, abhorrere ab ejusmodi nuptiis naturam humanam, ab aliis qvidem magis, ab a-

lii

His minùs. Nec enim causa certa dari potest, qvare aversetur homo carnes sui generis, nisi qvòd naturale hoc ipsi sit & ingenitum.

Nam nec maritus) Reverentia debita qvòd præstari satis neqveat, non est sufficiens causa prohibitarum inter adscendentes & descendentes nuptiarum. Eâ enim ratione & nobilis principem mulierem sive Reginam ducere jure naturali prohiberetur, præsertim ubi præter lectum nihil qvicqvam illa marito suo communicare decreverit.

Et hoc est incestum, qvod jure gentium] scil. à posteriori, qvòd gentibus improbetur. ratio enim prohibitionis ab objecto est ex jure naturali.

§. 13. Morale esse totum caput decimum octavum Levitici, contra Pontificios nostri tenent Theologi, qvos seqvuntur ex JCtis recentioribus Carpzovius *de arb. disp. 1. n. 24.* Arn. Vinnius *ad §. 6. J. de nupt.* Valent. Gvil. Forster. *de nupt. cap. 7.* frustrà cum Pontificiis faciente Bachoviô *ad Tr. vol. 2. disp. 6. th. 2. lit. E.* nec audiendus est Covarruvias, qvi *tom. 1. p. 2. c. 6. §. 6. n. 13.* prohibitionem in lineâ rectâ ultra vigesimum gradum extendi non debere contendit; multò minùs Cajetanus & Sanchez, qvi inter solos parentes & li-

beros primò gradu matrimonium illicitum & irritum dicunt. Pleriqve verò omnes & cum iis Franciscus Victoria *relect. 4. p. m. 129.* aliqvos gradûs hîc prohibitos non esse de jure naturali volunt. At si hoc, qvare terra habitatores suos evomuisse dicitur ob violatos illos gradus ? Evomitio enim ista, ex concessione Cornelii à Lapide & aliorum est supplicium malefici contra ipsum jus terræ & naturalem instinctum peccantis.

Qvæ omnia ostendunt veterem famam) Non fama hîc tantùm est, sed ipsa Lex naturæ interioribus cordis tabulis inscripta.

§. 14. *At filiam fratris*) Capite XIIX. Levitici non illæ tantùm personæ prohibentur, qvæ nominatim ibi exprimuntur, sed omnes reliqvæ, qvæ in pari seu æqvali sunt gradu, eò qvòd reductivè inter illas contineantur. De modo hôc reductionis eleganter Chemnitius *loc. de Conjugio p. m. 224.* Et ratio est, qvia non personæ tantùm, sed ipsi etiam gradus prohibiti sunt. Vid. Carpzov. *pract. Crimin. p. 2. q. 73. n. 19. seqq. & de arb. disp. 1. th. 24.*

At cæteras Leges non item) Qvidni ? cùm universalis sit prohibitio & comminatio DEI: *Omnis anima, qvæ fecerit*

rit de abominationibus his qvippiam, peribit de medio populi sui. Qvemadmodum & initium capitis ostendit, velle DEUM abominationes habitatorum recensere, & populo suo sub mortis supplicio eas denuò prohibere.

Certè Canonibus) Supposititios eos esse & seqvioris seculi scriptum, jam diu monstravêre ex Nostris Gerhardus *l. 1. conf. Cath. p. 2. cap. 6.* Centuriat. Magdeb. *cent. 1. l. 7* Dannhauer *Christiad. p. 889.* Ex reformatis Scultetus *in medull. patr. p. 370.* Rivet. *in Crit. sacr. p. 99. seq.* Baronius ipse de iis, & qvidem sextô eorum agens, apocryphorum, inqvit, non est tanta autoritas, ut, qvæ sunt tàm certa, rata atqve confirmata, convellant, *ann. LIIX. num. 23.* Conf. qvæ diximus ad *lib. 1. cap. 2. circa fin.*

Nec difficilis est responsio) Ut Grotius opinioni semel conceptæ inserviat, nihil non comminiscitur, qvibus infringi qveat, qvod ex Scripturâ Sacrâ opponi consvevit. Attendatur autem integer contextus *in Levitic. cap. XIIX.* à capite ad calcem, & apparebit, perpetuum illic contineri mandatum, uti loqvi solemus, pœnale. Ab initio præmittitur generale qvoddam exordium: *Ego Dominus DEUS vester, juxta consvetudinem terræ Ægypti, in qva habitastis, nō facietis, &c.* posteà recensentur consvetudi-

nes pravæ & juri naturali adversæ. Tandem seqvitur sanctio prorsus generalis, & magnâ cum emphasi aliis aliisqve verbis sæpiùs iterata: *Nec polluamini in omnibus his, qvibus contaminatæ sunt universæ gentes - - & non facietis ex omnibus abominationibus istis, - omnis anima, qvæ fecerit de abominationibus his qvippiam, peribit, &c.*

Jacobi pietas) In Jacobi exemplo multa concurrunt specialia. Sororem alteram per fraudem sibi suppositam jam cognoverat, alteri fidem dederat. illam dimittere non poterat, neqve hanc etiam deserere. Retinuit igitur utramqve, accedente, sine dubio divinâ dispensatione, aut si qvis error hîc intervenit, condonatus ipsi is fuit fide in promissum Messiam. Vid. Gerhard. *Loc. de Conjug. pag. 456.*

Factum Amrami) Vocabulum, qvod habetur *Exod. VI, 20.* sensu generali cognationem qvidem significat, sed in gradu nonnunqvam ulteriori, qvemadmodum & hîc à qvibusdam explicatur, qvòd significet amitæ filiam ex patris Sorore natam. Vid. Chemnit. *Loc. de conjug. pag. 226.* Gerhard. *eod. pag. 458.* Diss. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 5. cap. 9.*

Ni-

Nisi & hoc lex addiderit] Id non difficeor, non illicò invalida esse conjugia, qvæ illicita sunt propter legem humanam positivam. Talia autem non sunt illa matrimonia, qvæ apud Mosen prohibentur. Verba enim comminatoria, qvæ illic extant, ostendunt, esse delicta verè atrocia, qvæ singula tale supplicium mereantur, adeòqve invalident & perimant ipsum contractum.

Canon Eliberinus] Autoritas Concilii Eliberini sive Eliberitani nihil facit, cùm Pontificii ipsi, qvorum causam haud rarò agit Grotius, non satis conveniant, qvid ei tribuendum sit. Francisc. Long. Coriolan. *in summa Concil. pag. 33.* & sanius hic est Concilium Antisiodorense, qvod *can. 30.* nuptias ejusmodi omninò prohibet.

Si qvis post obitum uxoris suæ sororem ejus] Tales nuptias olim Daniel Hofmannus, Theologus Helmstadiensis, & nuper Christophorus Joachimus Bucholtz, JCtus Rintelensis, juri divino ac naturali minimè adversari docuerunt. Illi tamen mox respondit Henricus Heshusius, Superintendens cum Ministris Hildesiensibus; Huic verò sese passim hodiè opponunt

nunt multi, qvi indignè ferunt, istiusmodi conjugium tàm acriter defendi. Enucleatè argumenta ista & qvasi in compendio sistit Dn. Tabor *de legit. armor. usu, c. 6. n. 9.*

§. 15. *Concubinatum qvendam)*

Qvalitates concubinatûs præcipuè sunt hæ: 1. ut contrahatur concumbendi & libidinis explendæ causâ. 2. ut consvetudo illa sit diuturna, nõ perpetua, cùm & facultas & cupiditas concumbendi ipsâ ætate tollatùr. 3. ut desit maritalis affectio, cùm maritaliter aut conjugaliter amare non possit, qvi tantùm ad tempus & propter solum concumbendi actum aut explendam libidinem amat. 4. ut sit cum personâ inhonestâ, & 5. ut cum personâ unicâ. Dum ergò deflectit concubinatus à conjugio, non in eo tantùm, qvòd sobolis procreandæ nullam habeat intentionem, sed etiam in eo, qvòd à maritali longiùs absit affectu, nec perpetuum & indissolubile vitæ consortium qværat, non poterit verum esse aut dici matrimonium. Qvòd si qva species reperta fuerit, qvæ ita non deflectit, impropriè illa dicetur concubinatus. Qvæ enim maritali affectione sobolis procreandæ causâ alicui in perpetuum jungitur, licèt fortè non ex præscripto Legum positivarum, vera qvidem erit uxor, sed legitima non erit. Vid. Francisc. Long. Coriolan. *ad citat. à Grot. can.*

can. Concilii Toletani primi. Claudius Espencæus *de digam. l. 2. c. 7. & 9.* Did. Cavarruv. *tom. 1. p. 1. c. 4. n. 9.* Selden. *de jur. nat. l. 5. c. 7.* add. Gerhard. *de conjug. §. 555.* Annæ. Robert. *rer. jud. lib. 2. cap. 17.* Et ex hoc, qvi de jure civili permissus fuit concubinatus, conjugio proximus fuisse videtur, imò dicitur etiam conjugium, sed inæqvale, *l. 3. C. de nat. lib.* qvia scil. concubina ab uxore nonnisi dignitate differt, *l. 49. §. 4. ff. de leg. 3.* Erant enim concubinæ plerumqve vilioris conditionis mulieres, *l. 1. l. 3. ff. de concub.* qvæ qvidem peculiari conventione etiam ipsæ domum deducebantur, sed id fiebat sine ritu nuptiarum, & solâ animi destinatione, *l. 4. ff. de concub. l. 3. §. 1. de don. int. V. & U.* Et concubinatu illi ferè utebantur, qvibus matronam ducere grave videbatur, propter apparatum & sumptus, qvibus tùm opus erat, Cujac. *in Papin. ad l. 6. ad L. Jul. de adult.*

§. 16. Si in judicium res deveniat]
Hæc limitatio non extat in lege Theodosii. In genere dicendum est, actum contra legem regulariter esse nullum, nisi aliam pœnam vel remedium, qvo actus ex pòst facto rescindatur, lex ipsa statuat. Sic qvando mulier prohibetur intra annum luctûs nubere, si nubit, facit contra legem, actus verò non invalidatur, sed mulier tamen fit infa-
mis,

mis, & aliàs pœnas patitur, *l. 1. C. de secund. nupt.* Pater vetatur filium immerentem exheredare, si tamen exheredaverit, subsistit qvidem testamentum, sed per qverelam evacuari potest. Vid. Joh. Fab. *ad l. non dubium. C. de LL.* Illud addo, duobus modis legem dici & esse imperfectam, vel qvia pœnam non irrogat ei, qvi contra fecit, vel qvæ pœnam irrogat, sed factum non rescindit. Posterioris generis exemplum hîc habet Grotius. Ad prius genus pertinet lex Valeria, qvi civem Romanum, qvi provocâsset à magistratu ad populum, virgis cædi, secúriqve necari vetuit, & si qvis adversùs ea fecisset, nihil ultrà qvàm improbè factum adjecit. Vid. Cujac. *in l. 1. ff. de just. & jur.*

§. 17. Pars major jus habet integri] In causâ Religionis admittenda non est votorũ pluralitas, qvantum ad fidem internam & cogendas conscientias. Ne tn. lites circa doctrinam progrediantur in infinitum, statui potest in provinciâ vel regno probationibus partium modus & defensioni aliqvis terminus. Competit verò tunc Principi potestas exeqvendi id, qvod ita post legitimum ordinem & modum disputandô ab ejusdem professionis Ecclesiâ elicitum est, qvodq; ipse pro vero habet, & verbo DEI consentaneum deprehenderit.

Qvan-

Qvanqvam enim Magistratus ad credendum id, qvod plurium suffragiis homologatum est, cogere non possit; cavere tamen potest, ne publicè doceatur contra plurium sententiam, qvam ipse pro verâ habet. Vid. Hülseman. *Brev. Theol. c. 18. n. 21. 22. & in supplem. n. 10.* Add. Pacif. Osnabrugg. §. *5. n. 19.* In politicis verò negociis plerumqve plurium standum est suffragiis. Vid. Arumæus *de jur. publ. vol. 1. disc. 9. n. 73.* Carpz. *p. 1. decis. 82.* Tùm enim obligantur singuli non ex jure, qvod major pars in ipsos habeat, tanqvam superior, sed ex illa naturæ Lege, qvæ vult partem omnem, qvà pars est, ordinari ad bonum totius, H. Grot. *de imp. summ. potest. circ. sac. c. 4. n. 6.* De hoc tamen qværitur, num pluralitas votorum intelligi debeat de majori parte, habitô respectu in idem suffragantium, an verò ratione totius Collegii? Ponunt exemplum: Ex viginti qvatuor Senatoribus undecim affirmativæ, septem negativæ, sex inter utramqve medii neutri adstipulantur. Communis opinio respectum haberi vult ad totum Collegium ita, ut etsi undecim affirment, septem verò tantùm negent, nihilominùs, qvia sex reliqvi itidem ut negantes undecim affirmantibus repugnent, illi pro majori numero non sint habendi. Atqve hanc sententiam in electionibus ferè obtinere, testis est David Mævius *ad Jus Lubecense l. 1. tit. 1. art. 2. n. 35.* in-

in consilis verò non perinde custodiri, sed in his ipsum per se consentientium numerum computari, non attentô, an respectu Collegii minor sit. Ut enim qvi ex contrariis neutram seqvuntur, neutri adstipulantur, ita nec alterutri ad minuendum vel augendum numerum, jure accenseri possunt. Cæterùm pluralitas votorum tùm demum attenditur, ubi res, de qva suffragia colliguntur, pertinet ad Universitatem ut universitatem. In iis verò rebus, qvæ ad singulos de Universitate tanqvam singulos, non ut universos spectant, non sufficiunt majora vota, sed omnium ac singulorum approbatio est necessaria, Nic. Losæus *de jur. univer. sitat. pag. 1. cap. 3. num. 52.* Bodin. *de Republ. l. 3. c. 7. p. m. 522. 523.* Et huc, nî fallor, tendit distinctio Jurisconsultorum, qvam repetit Joh. Baptista Costa *de fact. scient. & ignor. inspect. 30. n. 7.* & Antonius Perez *Cod. de indict. n. 15. 16.* qvando discrimen faciunt inter actus necessarios, utiles, & voluntarios, ut prioribus duobus casibus valeat conclusum à majori parte factum, tertiô casu uno dissentiente nihil fiat.

§. 18. *Reus absolutus intelligitur)*

Qvod potissimùm locum habet in criminalibus. In civilibus enim in pari numero sententiarum qvandoq; illa pars prævalet, cum qva Præses aut Senior Collegii facit, uti

uti hoc in Lusitaniâ observari testatur Antonius de Gamma *decis. 1. n. 12.* & in Senatu Pedemontano Antonius Tessaur. *decis. 1. numer. 13.*

§. 19. Conjungentur in illo decem) Non ideò, qvòd formaliter consentiant omnes in minorem summam, id enim falsum est, sed interpretativè & suppositivè, qvatenus omnes consentiunt, decem deberi, ut contenta sub majori summâ, Didac. Covarruv. *1. resol. 2. num. 6.*

Non conjungentur) Legi hac de re poterit elegantissima observatio Cujacii, qvæ habetur *lib. 12. cap. 16.* ubi dicit, solere hodiè ex tribus sententiis confici duas, auctoribus gravioris sententiæ, qvotqvot fuerint, compulsis eam omittere, & accedere è reliqvis duabus alterutri. Atq; id ipsum improbat. nec immeritò, qvia hac ratione perit libertas votorum, qvæ tamen in istiusmodi causis maximè custodienda est & conservanda.

§. 20. Eorum jus interim accrescere præsentibus) Qvid verò si unus tantùm præsens fuerit? Manere qvidem penes eum jus Collegii, sententia est communis, statuendi tamen potestatem eum non habere, si alii adhuc supersint, Losæus *d. l.*

d. l. n. 77. nec opus tamen eſt, qvod vult jus civile, ut præcisè duæ univerſitatis tertiæ adſint, *l. 3. ff. de decret. ab ord. fac. l. 3. ff. qvod cujusq. univerſ. nom.* qvia ſufficit more plerarumq; civitatum & ex naturali ratione, ſi dimidia aut paulò minor pars Senatorum ſuperſtitum in civitate conveniat, ejusq; major pars conſenſerit, dum tamen omnes vocati & citati fuerint, Mævius *d. l. n. 26.* add. Nicol. Reuſner. *l. 3 conſil. 3. n. 46. ſeq. 62. 81.* Ex qvo puto, ſecundùm naturalem rationem etiam unum illum, qvi tempore Concilii aut Collegii habendi præſens eſt, de actibus Collegii decernere poſſe. Reliqvi enim, qvi vocati, vel nolunt vel non poſſunt venire, videntur tacitè conſenſiſſe in id, qvod ita ab uno præſente decretum fuerit.

§. 21. *Naturalis autem ordo*]

De modo ſuffragia colligendi vid. Carpz. *dec. 82.* & citati ab Oſwaldo Hilliger *Donell. enucl. l. 27. c. 8.* Faciunt autē ad hunc Grotii locum inprimis ea, qvæ magnâ cum curâ collegit Goldaſtus *in Senior. l. 1. c. 17.* Qvod verò hîc Grotius de ordine in Conciliis olim ſervatô addit, vix ampliùs locum invenit. Nec enim contentus fuit in Concilio Tridentino Jeſuitarum Generalis poſtremô inter Ordinum præpoſitos locô, uti refert Petrus Svavis *in hiſt. Concil. Trid. lib. 6.* Et cùm Papa inter Archi-Epiſcopos ordinem ſedendi ex pro-

promotionis tempore, non ex ſedis dignitate determinâſſet, contradixit illi decreto Bartholomæus de Martyribus, Archi-Epiſcopus Bracarenſis, notante eod. *d. l. 6. in pr.* Legatur integra hiſtoria, & ubiq; occurrent de proedriâ controverſiæ atq; lites acerrimæ.

§. 22. *Sed & ſententias ad eum modum*] Ita in fœdere Belgiço, Hollandiæ trium, Geldriæ, Seelandiæ, Friſiæ duorum, Trajectinæ, Tranſiſulanæ, Grœningiæ ſingulis unius ſuffragiorum in ferendis ſententiis jus eſt.

§ 24. *De ſingulorum diſceſſione alia res videtur*] Dubia hæc redditur aſſertio ex eo, qvòd civis obligatus eſt, non concivibus tantùm ſuis, ſed etiam Majeſtati, cui ſe & ſua ſemel ſubjecit. Qvemadmodum igitur jure naturæ pacta ſervari debent, ita hîc qvoq; ut invitâ parte alterâ diſcedatur, non videtur debere permitti. Vid. Arniſæus *de Rep. c. 5. ſect. 7. n. 18. & ſect. 8. per tot.* Niſi dicamus, pactum iſtud, ſi qvod interceſſit, ita explicandum eſſe, ut qvàm minimùm lædatur libertas naturalis. Uti igitur ſubdito competit libertas renunciandi iſti unioni civili, ita & ipſi imperanti, dum tamen tempeſtivè id fiat, nullo ſc. imminente

T peri-

periculô, propter qvod societatem tueri oporteat.

§. 25. *Sic in exules*] qvales apud Romanos erant deportati, qvi jus civitatis amittebant. Relegati enim civitatem & forum retinebant, *l. 4. l. 7. §. 3. ff. de interdict. & relegat. l. 27. §. ult. ad municip. l. 20. ff. de minor.*

§. 27. *Qva qvis se dat in servitutem perfectam*] Qvæstio vulgata est apud JCtos, an per contractum qvis se alteri possit facere servum. Et in negativa ferè conveniunt omnes, sed aliqvi tamen interim largiuntur, posse se qvem per conventionem facere hominem proprium, ita ut libertate salvâ ad operarum præstationem teneatur, uti post alios Joh. Herm. Stamm. *de servit. pers. l. 3. cap. 12.* Ex mero jure naturæ si qvæstio hæc decidi debet, qvia servitus juri naturæ non adversatur, nec pactum tale eidem adversari probabile videtur.

§. 28. *Jus autem vitæ ac necis*] In formatâ jam Rep. & civitate constitutâ id neq; dominis neq; patribus est concedendû. Secùs est, ubi in locis desertis & omni imperiô alio exemptis Paterf. agit. Idem enim tùm poterit in familiâ suâ, qvod Princeps in civitate, & tùm qvoq; interest familiæ, ne delicta

ma-

maneant impunita. Qvoad hæc enim tantùm, non promiscuè & ad libidinem patrisfamiliâs ei hôc casu jus vitæ & necis tribuo.

Sed agendi impunitas impropriè jus dicitur] Omninò jus aliqvod fuisse videtur, qvandoqvidem non tolerata tantùm, sed permissa etiam fuerit talis in servos potestas, ita ut perinde atq; concubinatus haberetur in genere licitorum. Et qvi permittit, plus agit, qvàm qvi tolerat. Qvanqvam enim in illo æqvè indirectè concurrat voluntas, ratione tamen principii proximi plus continet spontanei. Sic & permissio ipsa dupliciter dicitur versari circa malum, vel factum non puniendô, vel futurum non impediendô, & hoc vel physicè tantùm, vel physicè & moraliter simul, qvo ultimô modô jus aliqvod concedi videtur.

§. 29. Partus matrem seqvitur] Triplex datur hujus rei ratio. 1. qvia fallere nos non possit conditio matris, cùm incertus qvandoqve sit pater, siqvidem serviles concubitus nec lege nec certâ custodiâ erant constricti, ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret. 2. ut magis faveretur partui, cùm patris conditio uno tantùm tempore spectari possit, conceptionis nimirum, eò, qvòd unicô conceptionis instanti qvis pater fiat, matris verò conditio tribus

temporibus locum inveniat, & qvo concepit, & qvo in utero gestavit, & qvo peperit. 3. qvia mater ancilla propter partum subtrahitur servitio Domini, & sæpè mortis periculo exponitur; æqvum igitur esse, ut pro hoc damno vel periculo damni partus ejus ad dominum ancillæ spectet, qvòd qvi sentit onus, sentire etiam debeat commodum. Ultima hæc, qvæ Pauli Laymanni est *l. 3. theol. mor. tr. 1. cap. 5. n. 9.* nullius videtur esse momenti. Secunda, qvam tuetur Sichardus *ad l. 7. C. de R. V.* ex benigno jure provenit. Prima uti receptior est, ita verior. & videtur utiq; naturali rationi convenientius esse, ut matris hîc tempore partûs attendatur conditio, cùm ex naturali jure meum sit id, qvod ex re meâ nascitur. Add. Arnold. Vinn. *in §. 19. J. de R. D.*

Et seqventes operæ sui temporis alimentis respondeant) Imò verò arbitror ego, laborem alimenta facilè superare posse, præsertim ubi victus præstatur tenuior. Qvòd autem hi, qvi ex servis nostris nascuntur, itidem in dominio nostro sint, ejus rei istam ego subesse causam existimo, qvòd seqvela sint, & qvasi accessio qvædam corporis parentum.

Nam qvod Apostoli) Imò disertè & in specie ait Petrus *1. ep. c. 2. v. 18. seq. Servi,*

vi, subditi estote dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam pravis. Hæc est enim gratia, si propter DEI conscientiam sustinet qvis tristitias, patiens injustè. Qvæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati, suffertis? &c. Tantum abest, ut fugere jubeat aut permittat servum Apostolus, & subducere se domino sævienti.

§. 32. Singulorum servitus pœnalis] At si fœmina in servitutem redacta fuerit, non potest liber esse, qvi ex eâ nascitur. Qvanqvam enim pœna suos teneat autores, servitus tamen, qvæ infantis est, non ex pœnâ infanti infligendâ, sed ex necessitate naturæ proficiscitur.

CAPUT VI.

§. I.

UT verò traditio etiam reqviratur) Traditio est naturalissimus, ut sic dicam, transferendi dominii modus, sed ea tamen præcisè necessaria non est, qvemadmodum nec ad acqvirendum dominium adeptio possessionis. Difficulter qvidem id persvadetur juris civilis Doctoribus, uti videre licet apud Hottomann. *qv. illustr. 11.* Arn. Vinn. *ad §. 40. J. de R. D.*

R. D. Sed illis tamen credendum eſt, docente ita Juſtinianô, rei hereditariæ & legatæ dominium ad heredem & legatarium ipſo jure transferri, qvàmvis ejus poſſesſionem nacti non ſint, certisſimô argumentô, traditionem aut adeptionem poſſesſionis ad dominium transferendum præcisè non reqviri. Qvòd autem hôc caſu traditio non reqviratur, non eſt principaliter ex beneficio legis civilis, ſed ex ſimplici jure naturæ, qvod Lex civilis in uſum revocat.

§. 3. Qvia is qvoqve jus aliqvod habet, qvale uſufructuarius) Tale jus Regem habere negavimus jam librô primô. Et imò multò fortius jus ipſi competit, qvippe qvi à populo qvidem eligitur, ſed poteſtatem tamen, qvod ſæpè diximus, à ſolo DEO habet immediatè. Non igitur conſenſus ejus tantùm reqviritur, ſed omnimoda diſpoſitio.

§. 4. In partis alienatione] In herili imperio conſenſus populi planè nō eſt neceſſarius. nec in melioribus qvidē Rebuspublicis ſemper, niſi in ſolâ Democratiâ, & in aliis tùm, qvando alienatio non vergit in ſalutem publicam. Perpetuitas verò ſocietatis, qvam hîc obvertit Grotius, intelligenda eſt moraliter, qvando non obſtat moralis aliqva impoſſibilitas, qvalis ori-

oritur ex necessitate pereundi, nisi societate dissolutâ pars populi patiatur se alienari. Vid. omnia hæc accuratè expendentem Conring. *de finib. Imp. Germ. c. 19.*

§. 6. Sicut anima est in corporibus perfectis] Anima tota est in toto corpore, & tota in qvâlibet ejus parte. non ita imperium. Et vel ipsæ Respublicæ mixtæ divisibilitatem arguunt potestatis summæ.

At non alienandi jus] Introductum qvidem hoc est factô humanô, sed naturâ svadente, & interdum etiam, ubi necessitas fuerit, præcipiente.

§. 8. At ubi manifesta est in contrarium voluntas] Voluntas subditorum debet esse Reipubl. scopo consentanea, & qvi τὸ κύριον habet, liberam habet agendi facultatem circa omnia, qvæ salus exigit publica. Qvando igitur salus exigit publica, ut pars populi alienetur, pars autem alienari non vult, poterit Princeps etiam invitam eam alienare, qvippe qvæ præfractè Reip. scopum intervertit. Nec opus est, ut partis hujus aliqva subsit utilitas, cùm in societate civili & re & corpore qvilibet salutem publicam procurare sit obligatus. In casu necessitatis adhuc po-

tior est ratio totius, qvàm partis, cùm satiùs sit, ut abscindi se patiatur pars, qvò conservari possit corpus reliqvum, qvàm ut pereunte toto pereat & ipsa. Et qvæ verò ratio dari poterit sufficiens, dum ab initio partes inter se convenerunt de mutuâ coalitione ad constituendum integrum, qvòd pars una renunciare possit coalitioni isti respectu reliqvarum, reliqvæ autem renunciare neqveant respectu hujus. Cur enim reliqvæ partes non perinde utantur jure, qvod ante societatem initam habuerunt? an qvia jam constituerunt corpus? at inter constituentes etiam fuit ista pars, cui recedendi licentiam dedit Grotius. Et naturale etiam hoc est, ne qvisqvam cogatur in communione persistere. Nihil igitur proficit Grotius adversùs JCtos, positô hôc tantùm, qvòd pars ita alienata non tradatur in certissimam & extremam perniciem.

§. 9. Qvare videmus à pluribus populis irritas habitas) Tùm demum irritas dixerim alienationes imperiorum, qvando vel divisa est Majestas inter populum & unum aut multos, vel qvando in melioribus Rebusp. ad communem utilitatem atqve usum alienatio facta non est, & neutrubi populi consensus accessit. Cæterùm sine dubio minus damnum

mnum infertur Reip. per infeudationem, propter retentionem dominii, qvàm per omnimodam alienationem.

§. 10. Nihil obstat) Imò obstat illud, qvòd Magistratuum constitutio præcipua sit pars Majestatis. Ubi ergò Majestas est penes unum aut plures, non potest populus, cui obseqvendi tantùm gloria relicta est, eam sibi ampliùs vindicare potestatem. Et imò interest ejus, qvi τὸ κύριον habet, ad regimen suum conformari Magistratus subordinatos, qvomodo igitur inconsultò Principe poterit populus hereditarió jure ejusmodi functiones concedere?

§. 11. Sed in rebus modicis) Consensus populi ut interveniat, opus non est, ubi necessitas alienationem jubet, etsi res non sit modica, qvandoqvidem cui publicæ salutis cura in solidum commissa est, si ita salus publica exigat, nihil facit contra aut præter voluntatem populi. Et ex hoc Reges jus majus Fructuariô habent.

§. 13. Partes autem patrimonii) Patrimonium ipsum dixit esse inalienabile, §. 11. at si partes alienari possunt, per partes subinde alienatas ipsum totum tandem peribit. alienatio enim per partes toties fieri poterit, ut nihil ampliùs restet. Qvocirca rectiùs videntur sentire illi, qvi extra

casum necessitatis & utilitatis publicæ ne qvidem in partibus patrimonii Principi largiuntur facultatem alienandi. Vid. Car. Molinæ. *ad consvet Paris. tit. 1. §. 3.* Petr. Ant. de Petr. *de potest. princ. c. 32. n. 199.* Castrens. *cons. 70. n. 7.* posito scil. patrimonium esse à populo imperantibus constitutum.

Est autem populi patrimonium Regi pro debitis populi) Qvomodo verò pignoris jure? cùm neq; expressum id sit, neq; tacitum. Et comperit facultas hæc alienandi Principi ex potestate ipsi concessâ.

§. 14. Alienatio autem in mortis eventum) Testamentum ante mortem nullas adhuc dum habet vires, nec igitur alienatio verè potest dici revocabilis, cùm præsertim præter voluntatem testatoris nihil desideret, & in occulto plerumq; habeantur voluntates ultimæ. Unde non jus tantùm possidendi & fruendi, sed totum & integrum dominium etiam post factum testamentum retinet testator. qvanqvam non negem, habere eum eo ipso, dum condit testamentum, intentionem alienandi.

CAP.

Caput VII.

§. 1.

Ut quæ bona naufragorum fisco addicunt) Verè barbarus hic est mos & omnis rationis expers, qvi nunqvam satis propter avaritiam hominum & habendi libidinem compesci potuit. Vid. Andr. Gail. *l. 1. Obs. 18.* Fr. Stypmann. *de jur. marit. part. 5. c. 5.* Cæterùm in annotatis injuriam facit Grotius Bodino, dum ei imputat, qvòd barbarum hunc morem defenderit. Utiqve enim totus in diversâ videtur esse sententiâ Bodinus, si verba hæc ejus *ex lib. 1. cap. 10.* rectè attendantur: *Barbarum*, inqvit, *id qvidem & antiqvis inusitatum, ut cujus opes ac fortunæ naufragiô miserè perierint, & qvem nostris opibus sublevare debeamus, ejus reliqvias, qvas ad littus ejectas bonâ fide restitui oportebat, diripi patiamur. Sic tamen vivitur, ut qvi portus habent, eam crudelitatem tùm in cives, tùm in peregrinos exeqvantur. Jus qværis? error jus facit. at si non peccatur errore, sed scientiâ, scelus est, qvod erroris specie prætenditur.*

§. 2. **Expletione juris**) Agit hîc Grotius de acqvirendo rerum dominio. Aliàs autem etiam in eo casu, qvo dominium non est transferendum, locum habet expletio.

tio juris. Qva ratione Creditor adversus debitorem contrariâ actione pignoratitiâ experiri potest, ut indemnis præstetur, *l. 9. l. 16. l. 32. l. 36. §. 2. ff. de pign. act.*

Qvod si jus qvidem certum sit) Sed vel hoc non facilè concedendum est, cùm ita unusqvisq; juri suo confisus vim potiùs, qvàm judicium sit electurus, vel etiam vix erit, ut diuturnum acceptio hæc habeat effectum, qvandoqvidem si ille, cui vis facta est, judicem imploraverit, & qvi vim fecit, defecerit probationibus, utiq; vel manu militari huic res auferenda, & restituenda erit illi.

§. 3. Creditur autem in dubio) qva ratione prudenter fecerit Legislator, si proximum cognatum ad successionem vocaverit, ut maximè erga ipsum defunctus iniqviore fuerit animô.

§. 4. Ut significet id, qvod nisi inhonestè) At talis qvoq; est obligatio ad *ἀντίδωρα*, & tamen non negabit Grotius, arctiùs obligari parentes ad alendos liberos, qvàm beneficiarium ad *ἀντίδωρα*. Proinde non ex honestate tantùm, sed ex ipsâ qvoq; necessitate naturæ Parentes liberis suis debent alimenta, & contra naturales stimulos, contra jus naturale, contra pietatem facit, qvi

qvi denegat, P. Laymann. *Theol. mor. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 8.* Oſwald. Hillig. *in Donell. enucl. l. 12. c. 4.* Id verò planè impium eſt, qvod Thomas Hobbes *c. 9. de civ. art. 2.* integrum relinqvit matri, num infantem recens natum exponere velit ſuô arbitriô & jure, an verò educare. Qvorſum enim ubera conceſſiſſet puerperis natura, niſi ut officii ſui eas admoneret, omninò alendum eſſe infantem, neq; hoc eis liberum eſſe, Clem. Alexandr. *l. 1. pædag. c. 6.* Imò verò etſi iſtam alimoniæ officinam non haberent matres, ipſe tamen naturalis affectus & inſtinctus eas id præſtare juberet, ad qvod bruta ſuô qvodam ejusdem naturæ impetu feruntur. *Nam & aves,* inqvit Lactantius *de opif. DEI cap. 3. qvoniam fœtus de ſuis corporibus alere datum non eſt, cibos convehunt, & totos dies in hujusmodi diſcurſatione conſumunt, &c.* Si qva igitur mulier officium id ſuum aut prorſus negligit, aut infantem alienæ miſericordiæ exponit, in ipſum jus naturæ peccat, & homicidii ream ſe facit. Eleganter Paulus noſter *l. 4. ff. de agn. & al. lib. Necare videtur non tantùm is, qvi partum præfocat, ſed & is, qvi abjicit, & qvi alimonia denegat, & is, qvi publicis locis miſericordiæ causâ exponit, qvam ipſe non habet.* Similia habet Lactantius *lib. 6. c. 20.* Qvòd ſi verò ad matres ejusmodi officium ex naturæ juſſu non ſpectat, non ſpectabit ſanè id ad alios, atq; hinc, ſi omnes eodem

modô

modò infantes suos exponere & omnem curam abjicere vellent, toti humano generi miserè esset pereundum.

Id est, naturalem & socialem] Rectè addit, *socialem*. Alimentorum enim nomine non solùm cibaria, seu esus & potus, sed & vestitus & habitatio continetur, qvin & bona institutio, ut civitati aliqvando inservire qveat alumnus, Perez *Cod. de al. lib. n. 20.* Roland. à Valle *conf. 22.* Camill. Borell. *conf. 71.* Aymo Cravetta *conf. 199. n. 3.*

Et qvanqvam ex damnato] Textus habentur in *auth. licet C. de nat. libb. auth. ex complexu C. de incest. & inut. nupt. Novell. 12. cap. 1. Novell. 74. cap. ult.* qvos rigidè examinat & legislationis Justinianeæ nævum notat Ant. Matthæus *de crim. tit. qvib. mod. crim. extingv. c. 3. n. 7.*

Legitimam humanis legibus tolli non posse] Maxima pars Doctorum vult, legitimam materialiter, non sub certæ qvantitatis modo, sed qvoad ipsum successionis jus spectatam esse juris naturæ. Legem igitur civilem efficere non posse, ut liberi in totum & simpliciter sine suo merito à successione parentum excludantur. Sed mihi tamen oppidò placet sententia Grotii, non aliter id admittendum esse, qvàm qvatenùs in legitimâ insunt alimenta necessaria. Conveni-

veniens qvidem eſt naturali rationi,ut liberi potiùs, qvàm alii in parentum hereditate succedant, id tamen, ubi alimentorum ratio habenda non eſt,ex jure naturali præceptivo non provenit. Et hinc eſt, qvòd miles non teneatur liberis in teſtamento relinqvere legitimam, neqve liberis præteritis qverela competat, *l. 9. & l. 24. C. de inoff. teſt.* Sed interim tamen alimenta eis præſtanda eſſe,ipſa ratio jubet. Vid. Zoeſ. *tit. de inoff. teſt. num. 109. ſeq.* Perez *C. eod. n. 43.* Add. Ant. Fab. *decad. 15. err. 3.*

§. 5. Debentur qvidem & parentibus alimenta] Athenienſes illos tantùm parentes ali volebant à liberis ſuis, qvi artibus eos erudiiſſent, Plutarch. *in Solon.* Ægyptii ſolas hîc obligari volebant filias, filiis ab hoc onere prorſus immunibus redditis. Sed ſine dubio jus naturæ nullum planè facit diſcrimẽ. qvin tenetur unusqvisqve liberorum qvalicunqve parenti inopi & famelico alimenta dare; ſiqvidem ut ingrediamur in hanc vitam & hac luce fruamur, parentes ſcimus eſſe autores. Diſputant qvidem Azorius, Filliuccius & alii, num ex gentium jure liberi ita parentibus obligentur, an verò jure naturali? Et ex illo obligationem hanc deducunt. Sed magis eſt, ut poſterius ſtatuamus propter νόμον πελαργικόν,

κὸν, qvem explicat Ariſtophanes *in Avib.* Nic. Fuller. *l. 6. miſc. cap. 10.*

§. 6. *Repræſentationem*) qvatenùs ſcil. loci occupatione defunctæ perſonæ qvis ſuccedit, & ſic ejus præſentiam denuò exhibet. Hac ratione filius aſſumit gradum ſuccedendi, qvi patri competebat, & ſimul omnia jura gradui cohærentia, qvæ ſc. competerent patri, ſi viveret, Joh. del Caſtill. *l. 3. controv. qvot. c. 19. n. 8. 9.*

§. 8. *Qvi qvæve partui*) Pertinet huc curioſa cuſtodiendi & explorandi partûs ratio à prætore Romano præſcripta, *l. 1. §. 10. ff. de inſpic. ventr.* Et refert Thom. Fazell. *de reb. Sicul. decad. 2. l. 8. cap. 1.* Conſtantiam uxorem Henrici V. ne ſuſpicio eſſet, eam, utpote annoſam uterum mentitam, partum marito ſuppoſuiſſe, in medio Panormitanæ Eccleſiæ veſtibulo, vel, ut alii volunt, in Apuliæ qvadam Urbe, tabernaculum ſibi tendi juſſiſſe, ibiqve ventre cuſtoditô, nullâ matronarum excluſâ, palàm & populô ſpectante Fridericum II. Cæſarem enixam eſſe.

Et ratio eſt conjugium) Fundamentum filiationis ex parte patris eſt legitima & juſta per nuptias cum Uxore conjunctio, *l. 3. l. 6. ff. de his, qvi ſui vel al. jur.* ex parte filii, nativitas in domo ex Uxore ejus, *d. l. 6.*

d. l. 6. Ratio fundandi ex parte patris est tùm potentia generandi, tùm cohabitatio Viri cũ Uxore, *d. l. 6. & l. 1. ff. de agn. & al. libb.* ex parte filii, naturale & non inusitatum partionis tempus, *d. l. 6. l. 12. ff. de stat. hom.* Nisi autem fundamento respondeat ratio fundandi, neqve hæc cum illo satis cohæreat, non sufficiens erit illud ad probandam filiationem, *d. l. 6.* Qvia tamen hîc præsumptionibus utplurimùm locus est, maluerunt Dd. semper in bonam partem de filii nativitate judicare, ut filius præsumatur natus ex marito, & legitimus, etsi mater adulterii convicta sit, *l. 11. §. 9. ff. ad L. Jul. de adult.* Anton. Gabriel. *l. 1. tit. de prob. concl. 14.* Nevizan. *in sylv. nupt. l. 1. n. 51.* etsi ultrò fateatur, se filium ex adultero concepisse, *l. 29. §. 1. ff. de prob.* Petr. Costal. *ad d. l. 6.* Menoch. *de A. J. Q. l. 2. cas. 50.* Colleg. Argent. *tit. de inspiciend vent. n. 6.* nisi contrarium evidenter probetur. De probatione filiationis ex professo agunt Fulv. Pacian. *de prob. l. 2. c. 5. 6. 7.* Barnab. Cornazzan. *decis. 45.* Tessaur. *decis. 3.* Trentacinqv. *1. resolut. tit. de filiat.* Gail. *2. obs. 97.*

Possunt tamen adoptari] Qvòd de adoptione hîc agit, planè ἄτοπον est, cùm ex eâ filiatio, qvatenus secundùm rationem naturalem in succesſione respicienda est, non probetur. Qvòd enim adoptati, qvà tales, ad succesſionem admittantur, id

juris civilis inventum est, qvemadmodum tota adoptionis materia.

Tale est matrimonium ad morgengabicam) Dicitur aliàs ad morganaticam *2. F. 29.* Utrumqve vocabulum qvia Germanicum est; ipsius negocii originem Germanicam non obscurè docet. Morganatica enim dicitur qvasi morgaganatica, à Germ. Morgengnade / & significat donũ matutinũ, qvomodo vocab. Gnade sæpè donũ seu beneficiũ denotat. Morgengaba a. clariùs id exprimit, & est ipsũ vocabulum Germanicũ Morgengabe/ denotatq; interdũ donũ istud, qvod maritus novæ nuptæ in preciũ interfectæ virginitatis alterâ nuptiarum die manè & ante prandiũ offert, inter Nobiles Germanos etiamnũ usitatũ. Est insuper alia adhuc species morgengabæ, qvam Uxor jure peculiari ex defuncti mariti bonis capit, de qva agit Hartm. Pistor *l.1.qvæst.44.n.2.* Hinc verò videtur fluxisse, aut saltẽ ei cognata esse species tertia, Longobardorũ moribꝰ recepta, qvâ ipsis diebus nuptialibus constituitur & designatur certa bonorum mariti pars post obitũ Uxori danda, *l. 2. LL. Longobard. tit. 4. c.1.* Huic respondet apud Franco-Gallos dotarium, nostratibus das Leibgedinge / oder die Leibzucht; idqve illis est veluti legitima & patrimonium liberorum ex isto matrimonio natorum, qvod si acciperent, contentos esse oportebat, nec hereditatem

tem paternam cernere licebat. Est igitur ad morganaticam ducere uxorem nihil aliud, qvàm desponsare Uxorem Lege Salicâ *2. F. 29.* i. e. secundùm consvetudines & jura Franco-Gallorum dotariô ei constitutô, qvod liberi ex isto matrimonio nati, omissâ hereditate patris, post mortem matris accipiunt. Add. *2. F. 26. §. 5.* Et sub hac conditione inprimis matrimonia secunda, extantibus ex primo liberis, inita, aut mulierem ignobiliorem à marito nobili ductam ex *d. 2. F. 29.* colligere licet. Id verò etsi jure Justinianeo reprobetur *arg. l. ult. ff. de suis & leg. l. 3. C. de collat.* usu tamen invaluit. *d. tit. 26. §. 5. l. 2. F.* nec naturali juri adversari videtur, qvia, etsi æqvalitas ut servetur inter liberos, maximè sit naturali rationi conveniens, neqvaqvam tamen est ex jure naturæ præceptivo, sed in ἀδιαφορία relictum, & per conseqvens mutari pro lubitu potest.

Qvale erat Abrahami cum Cethurâ] Non videtur tale pactum fecisse Abrahamus cum Kethurâ, qvale initur per matrimonium ad morganaticam; sed longè post contractum conjugium liberis ex eâ susceptis munera distribuit, & qvidem eo tempore, qvo de morte imminente cogitare cœpit.

§. 9. In formulâ qvâ prodigo]

Formula talis erat: QVANDO TUA BONA PATERNA AVITAQVE NEQVITIA TUA DISPERDIS, LIBEROSQVE TUOS AD EGESTATEM PERDUCIS, OB EAM REM TIBI EA RE COMMERCIOQVE INTERDICO, Paul. *3. sent. cap. 4.* & ibi Cujacius.

§. 10. At in bonis noviter qvæsitis) Possunt inter hæc aliqva titulo lucrativô esse acqvisita, ut si qvis ab extraneo fortè legati nomine aut donationis causâ aliqvid accepit; qvidnî igitur ex principiis Grotii propter beneficii memoriã res legata aut donata ad heredes donantis potiùs & legantis, qvàm ad eos, qvi defuncto charissimi fuerunt, perveniri debet? Nisi igitur ad beneficii materiam vel naturalis ratio, vel aliud qvid, ex qvo præsumptivè de voluntate defuncti constare possit, accesserit, non videtur ea sufficiens transferendæ hereditatis ratio.

Qvam tacitum testamentum) Sed hoc admodum impropriè & tantùm per interpretationem aliqvam, qvatenùs qvi adimere potuit hereditatem, non adimit, *l. 1. §. 6. ff. de leg. 3.*

§. 12. Prioris generis regna) Non à primo tantùm acqvirente, sed etiam qvovis successore, ad qvem imperium jure here-

hereditario devolutum est. Ubi verò jure sangvinis, legis aut consvetudinis successio defertur, usq; adeò disponi de eâ per testamentum aut aliâs nihil potest, ut ne qvidem primogenitus Regis aut alius proximior, cui regnum patrimoniale debetur, id vi testamenti vel alterius dispositionis capiat, Rheinkink. *de regim. sec. & eccles. l. 1. cl. 4. c. 17. num. 36.*

§. 20. *Etiamsi postea hominium*) At ex præstito fidelitatis juramento res haud frustra arguitur feudalis. Vid. qvos allegat Dn. Carpzov. *l. 1. Respons. 81. num. 12.* circumstantiis sc. aliis concurrentibus. Vultejus *l. 1. de feud. c. 6. n. 8.*

§. 21. *Nam Gothi, Vandali*) De Gothis dissentit Giphanius *de feud. jur. c. 2.* tùm qvia Gothi non fuerunt Germani, tùm qvia in Gothorum Legibus, qvæ supersunt, feudorum nulla fit mentio. Qvicqvid hujus sit, receptum nihilominùs est, ut in decidendis feudorum controversiis passim ad libros Feudorum Longobardicos recurratur. Ut maximè enim illi nullo Germaniæ publicô decretô vim legis acceperint, & etiamnum consvetudinum nomen & naturam retineant, nec proinde reliqvo aliarum nationum juri feudali derogare possint, Limn. *ad cap. Carol. V. art. 24. n. 35.* ita tamen hodiè

diè observatur, ut ubi causa ex specialibus investituræ pactis aut ex jure singulorum locorum, familiarum & personarum speciali aut ex consvetudine provinciæ decidi neqveat, ex his libris decisio petatur, Gothofr. Anton. *disp. feud. 1. th. 1. lit. M.* neq; id fit invitis Germaniæ principibus, qvi Fridericum Imp. imitati in Academiis suis publicè libros istos doceri & permittunt & jubent, Arthur. Duck *de autor. jur. civ. l. 1. c. 6. num. 7.* Ex qvo fit, ut non ampliùs pro specialibus Longobardorum consvetudinibus habeantur, sed pro jure communi, qvippe qvòd & juris communis corpori inserti sint, Schrader *de feud. p. 2. p. 9. pr. sect. 3. n. 123. seq.*

§. 22. *Sed qvæ linealis dicitur*) Ex legibus Romanorum non admittitur nepos jure repræsentationis, qvi avo vivo non est conceptus, *arg. §. 8. Inst. de her. qvæ ab int. def. l. 1. §. 8. ff. unde cogn.* Id cùm iniqvum visum fuisset, excogitata fuit alia successionis species, qvæ jure transmissionis fieri dicitur, per qvod sc. futura successio qvasi delata filio transmittitur ad nepotem. Et cùm eâ de re sæpè circa successionem in principatibus qvæstio mota fuisset, principatus autem ut indivisi permanerent, maximè utile videretur, istiusmodi jus transmissionis alicubi ita obtinuit, ut reliqvi agnati, etsi proximiores, planè excluderentur. Hac enim ratio-

ratione primogeniti filius præfertur patruo, ut maximè patruus eo tempore, qvo pater ejus decesſit, proximior fuerit. Inter recentiores omiſsô jure civili priſtinô jus hoc transmisſionis etiam jus repræſentationis dici conſvevit.

Hæc eſt ſucceſsio Regni Caſtellæ] Legem Taurinam XL. repræſentationem collateralium contra jus commune, contra gentium omnium conſvetudinem, contra ſtatuta regnorum & pacta familiarum illuſtrium introduxiſſe, & hinc legem eſſe planè injuſtam, iniqvam & minimè approbandam, dixit olim Johannes Lupus, JCtus Hiſpanus & Conſiliarius Regius, referente Menochiô *lib. 3. Conſil. 250. num. 113.* neqve alibi qvàm in Caſtiliâ & Legione receptam & non modò à Luſitaniâ, ſed Aragoniâ qvoqve, Navarrâ & Siciliâ repulſam ſcribit Autor *diſcurſ. Exoter. de jur. repræſentat.* Atqve hinc cùm de Luſitaniæ Regno inter Philippum Hiſpaniarum Regem, & Catharinam Uxorem Johannis Ducis Brigantiæ, qvi duo ex conſobrinis ſoli tùm ſupererant, lis moveretur circa ſucceſſionem, Philippus ſolum ſenioratûs jus, Catharina verò jus repræſentationis urgebant. Iſte caſus ſuperiore ſeculô valdè agitatus fuit inter JCtos, & jus lineale accuratè diſceptatum. Qva de re videri poſſunt Jacobus à Saa *de primogenitur.* Ludovic. Molina *de juſt.*

& jur. tom. 3. part. prior. tr. 2. disp. 624. usq. 634. Mich. ab Agvirra *consil. de success. regn. Portugall.* Joh. del Castill. *controv. qvot. part. 3. c. 19.* Goldast. *in Senior.*

§. 23. Succesſio juris Francici) propter Legem Salicam, qvæ non fœminas tantùm ipſas, ſed etiam ex eis natos in perpetuum à ſucceſſione Regni arcet. Ad exempla, qvæ proferri poſſunt in contrarium, reſpondet Carolus Annibal Fabrottus *in Epiſt. dedicator. qvam præmiſit libris* Βασιλικῶν *ad Franciæ Cancellarium Petrum Segvierium*, in defectu maſculorum Regni proceres æqviùs cenſuiſſe, ut ad regni ſucceſſionem nati ex fœminis potiùs admitterentur qvàm exteri, non jure succesſionis aut cognationis, ſed liberæ electionis.

§. 25. Imò etiam pro tacitè exheredato) Non videtur. Etſi enim ratio naturalis hoc caſu jus det patri exheredandi filium, non tamen ſupplet id, qvod in facto conſiſtit.

§. 26. Non poteſt liberis natis) Qva ratione nec refutatio feudi antiqvi nocere poteſt liberis, Zaſ. *de feud. part. 10. num. 88.* Ludwel. *ſynopſ. jur. feud. cap. 15. p. 392.* In hoc tamen videtur inter feuda vulgaria & principatus eſſe differentia, qvòd illic liberi ad

ad feuda non admittantur, qvamdiu in vivis est pater refutans, nisi ipsis liberis refutatum id fuerit. At in regnis & principatibus, qvia perpetuâ indigent curâ, & per qvalemcunq; moram aut cessationem facilè detrimentum patiuntur, illicò admitti debent, qvibus per linealem successionem deferuntur.

§. 27. *De judicio jurisdictionis*) Hoc ita intelligo, præsentem Regem non posse cogere eum, qvem sibi succedere vult, ut succedat, neq; prohibere posse alios, qvò minùs aliqvando succedant, ac proinde vanum esse tale judicium. Id verò etsi negari neqveat, observatum tamen est, salutare esse Reip. sicubi Rex certum sibi successorem nominaverit. Hinc enim reprehenditur Alexander M. qvòd rogatus, qvem imperii heredem faceret, non nominatim aliqvem pronunciaverit, sed dignissimum sibi succedere debere dixerit.

§. 28. *Qvi autem partem ferret in dividuo*) Argumentum hoc non concludit firmiter. Potest enim justior esse alterius succesſio in re singulari, ut maximè in rebus aliis partem ferat. Et sunt, qvi talem filium Regni successorem admittere nolunt, qvos refert & seqvitur Schraderus *tr. feud.*

feud. p. 7. c. 5. n. 37. Nos tamen in thesi à Grotio non dissentimus.

Sed & in lineali successione] Hîc tamen claudicat ratio, qvam Grotius suprà *§. 22. in fin.* adduxit, fundamentum successionis linealis esse spem populi de optimâ educatione eorum, qvi spem regni habent justissimam. Qvid enim sperare poterit de educatione ejus, qvi spem regni nondum habuit?

§. 30. Rationes, qvæ ex legibus Romanis] Intelligit fortè eas, qvibus dicitur, qvòd proximior gradu excludat ulteriorem, per *l. 1. §. 6. 8. 10. ff. unde cogn. l. 4. §. 2. 4. & 6. ff. de suis & legit.* Sed hoc tantùm intelligendum est de lineâ collaterali. In lineâ enim descendentium, de qvâ hîc agit Grotius, ne qvidem jure civili, proximior remotiorem excludit, Vultejus *ad §. 2. n. 5. Institut. de legit. agnat. success.*

§. 31. Pari distinctione] Vid. Hottomann. *qv. illustr. 4.*

Caput IIX.

§. 1.

Sed aut referendos ad jus naturæ] Hoc non prorsus negabit JCtus, sed

ſed hoc tantùm reſpondebit, æqvivocè dici tùm jus naturæ, tùm jus gentium, ut ipſe innuit Imperator §. *9. J. de R. D.* Vid. Hahn. *obſ. in Weſenb. tit. de A. R. D. n. 8.* Et aliàs dixi, jus gentium primævum coincidere cum jure naturæ ſecundario. Cæterùm etſi negavimus ſuprà ſeram dominii introductionem, & antecedentem hanc rerum omnium communionem, æqvè tamen cum autore nunc aſſerimus, occupationem & inventionem rerum, qvæ nullius ſunt, eſſe naturalem, idcircò tamen eas nullius eſſe diximus, non qvòd nunqvam alicujus fuerint, ſed qvòd eſſe alicujus deſierint, qvemadmodum & alia pro derelictis habita.

A Græcis venerat) Romani enim olim per legatos, à Græciæ civitatibus leges petierunt, ex qvibus deinceps ortæ ſunt leges XII. tabularum, *l. 2. §. 4. ff. de O. J.*

§. 2. *Sylvæ benè circumſeptæ*) At de his non capiendum eſt, qvod dicit Nerva. qvanqvam enim agat de ſylvâ circumſeptâ & de ſtagno, non intelligit tamen id de prorsùs præcluſis, ſed de iis, ex qvibus elabendi via adhuc ſupereſt, Franzk. *ad §. 10. J. de R. D. n. 8.* Et ut detur, ubiq; præcluſos eſſe exitus, ipſa tamen hæc cuſtodiæ differentia libertatis modum continet, alibi magis,

gis, alibi minùs adſtrictum. Si maximè ſylvæ circumſeptæ ſint, gaudent tamen adhuc libertate ſuâ feræ incluſæ, nec in cujusqvam adhuc manu ſunt. Sint piſces in ſtagno, nec propterea tamen capi tàm facilè poſſunt, & fieri poteſt, ut non capiantur, ſecùs ac piſces, qvi in piſcinam conjecti fuerunt, Dn. Tabor *in expoſit. artic. 169. Ordinat. pœnal. Caroli V. num. 6.*

§. 3. Atqvi in rebus omnibus aliis) Sed ratio differentiæ clara eſt & perſpicua. Feræ enim per amisſionem libertatis fiunt noſtræ. Ergò & per recuperationem libertatis noſtræ eſſe deſinunt, & per conſeqvens dominium earum in actuali poſſesſione conſiſtere cenſetur. At reliqvæ res non habent hanc naturalem libertatem, Harprecht *ad §. 12. J. d. R.D.* Franzk. *d. l.* Qvin qvia novit Dominus feram iſtorum animalium naturam, non poteſt aliter dominium ſuum ſalvum habere, niſi per diligentem cuſtodiam, & exhinc igitur ejus animi eſſe debet, ut tamdiu Dominus eſſe velit, qvamdiu cuſtodit, aut ſaltem in eo eſt, ut cuſtodiat. Qvòd ſi intermiſerit cuſtodiam, & fera elapſa fuerit, qvia in hunc eventum dominium ſuum deſinere benè novit, fera non immeritò fit noviter occupantis, etiam in foro conſcientiæ, utcunq; hic feram

feram Titii aut Seji anteà fuisse ex crepundiis aut aliunde notum habeat.

§. 4. *Dum duo adsint*) Qvatuor ad capturam hanc reqvirit Donellus, 1. Ut ita irretita sit fera, ut diutiùs luctandô se expedire non possit. 2. ut laqveus in suo aut in alieno domini permissu positus sit, nam si in publico, fit cujusvis; si in alieno, domini eximentis. 3. ut locus sit clausus, ne extraneus possit accedere. 4. ut qvi posuit, sciat, captum esse aprum, qvia ignoranti nihil acqviritur. Tertium displicet enucleatori Hilligero *l. 4. c. 8. lit. D.* Qvartum in nudis terminis juris naturæ itidem non videtur necessarium, qvandoqvidem ad acqvisitionem ejusmodi sufficere videtur voluntas præcedens generalis, qva ponendô laqveum, id omne meum esse volo, qvod in eo capietur. Sed nec secundum qvidem satis rectè se habet, qvia laqveus, qvem ego in publico aut alieno posui, propterea non est publicus aut alienus, & per conseq. qvod in meo capietur, id meum erit.

§. 5. *Cùm ad dominium producendum*) Hoc non videtur procedere in feris, qvæ in naturali sunt libertate, & de qvibus ipse Grotius *supr.* § 3. dixit, qvòd earum dominium à possessione incipiat. Et seqveretur aliàs, posse feram ex territorio meo

meo in vicini territorium vagantem à me vindicari, qvod nemo Principum hactenùs admisit. Ante capturam igitur nec ipse Princeps dominium habet ferarum. Vid. qvæ notavi *supr. l. 2. c. 2. §. 5.*

§. 7. *Naturaliter fiunt inventoris*] Vult tamen naturalis æqvitas, ut ad dominum fundi aliqvid ex thesauro invento perveniat. Si enim avitus fuerit fundus, à majoribus repositam fuisse pecuniam verisimile est; sin noviter comparatus, uti in ipsam rei substantiam, dominium qvod qvis habet, fertur, ita non minùs in omnia ea, qvæ, licèt ignorata, contenta tamen hactenùs in re istâ fuêre, ita ut fundi beneficia haud immeritò dicantur.

Romanorum Imperatorum leges) Vid. Ægid. Hortens. *ad §. Thesauros. Inst. de R. D.* Elbert. Leonin. *lib. 1. emendat. cap. 11.*

Nam & in Germania) Locus, qvem hîc in notis allegat Grotius, *ex art. 35. l. 1. Speculi Saxonici sive* Landrechts / aliter jam diu & ab ipso Augustissimo Saxon. juris interprete Electore Saxoniæ *l. 2. const. 53.* explicatus est, licèt id parum modestè reprehendat Bachovius in Treutl. *vol. 2. disp. 20. th. 2.*

n. 2. lit. G. notatus Carpzovio *ad dict. constit. def. 4.* add. Berlich. *p. 2. concl. 66. n. 20.*

§. 8. *Tùm verò in fluminis inundatione*) Qvos hic notet autor JCtos, qviq; simul eam, qvam §. *10.* refutat, sententiam tueantur, non opus est, ut curiosè inqviramus. Disertè enim eorum opinioni repugnat *l. 24. §. ult. ff. qvib. mod. usufr. amitt.* Dicitur autem in *l. 23. ff. eod.* proprietas amissa hôc sensu, qvòd, qvatenus aqva nondum recessit, incertum sit, cuinam addictura sit, num recedendô domino priori, an verò manendô & alveum faciendô publicum sit factura, qvo sensu ager etiam restitui *d. l. 24. & l. 30. de A. R. D.* non possideri interim *l. 12. ff. de reb. aut. jud. poss.* ususfructus ejusdem amitti & restitui *d. l. 23.* dicitur. Amittitur ergò tali casu proprietas propter metum plenariæ ademptionis, & restituitur deinceps propter metum istum sublatum, qvanqvam reverâ nondum fuerit adempta. Nec infreqvens est in jure nostro, ut potentia habeat nomen actûs, & ut restitui dicatur illud, cujus saltem usus ademptus est, qvomodo res etiam furtiva restituitur, qvanqvam dominium nunqvam fuerit ademptum. Add. Bachov. *in Tr. vol. 2. disp. 20. th. 5. lit. G.* Cæterùm neq; ex occupatione, neqs ex reversione fluminis, sive paulatim sive repentè factâ, statui certi qvid potest, sed to-

tum

tum id ex circumſtantiis eſt judicandum. Probabile tamen eſt, ſi flumen uno impetu occupaverit agrum, non protinus amiſſum cenſeri dominium, ſed amiſſum cenſeri, ſi ſenſim & paulatim occupaverit. illo enim caſu vera præſumitur inundatio, poſt qvam flumen paulò pôſt regredi, & intra alveum ſuum recipi atq; contineri deinceps ſolet. hoc verò non exundatio ampliùs eſt, ſed novi alvei occupatio. Qvòd ſi verò etiam in repentina effuſione alveum novum fecerit, etiam tùm dominium amitti, verior eſt JCtorum ſententia. Vid. Bachov. *d. l.*

§. 9. Utrumq; eſt populi) Reſpondet Vinnius *ad §. 22. n. 6. J. de R. D.* alveum non ſimpliciter publicum eſſe, ſed qvat. à flumine tenetur, eoq; per flumen populus utitur. Qvia igitur propter flumen demum alveus publicus eſt, ſeqvitur, recedente flumine, nullum ampliùs eſſe alvei uſum publicum, *l. 30. §. 1. ff. de A. R. D.* ſed ex præſumptâ populi voluntate pertinere ad prædia vicina. Niſi diverſum qvid lege civili fuerit introductum, qvod de inſulis teſtatur Gryphiander *cap. 11.*

§. 10. Qvod Romani rejiciunt) In citatâ ad marginem *l. 3. ff. qvib. mod. uſusfr. amitt.* non agitur de retentione poſſeſſionis, ſed uſusfr. Et ratio eſt, qvia uſusfructus agri non conſiſtit in piſcatione. Alibi au-

autem dicitur etiam ipsa possessio amitti, *l. 3. §. 17. de acq. poss. & l. 12. §. ult. ff. de reb. aut. jud. poss.* Verùm qvia etiam in piscinis, stagnis, fossis & lacubus possessio locum habet, qvò minùs ager inundatus, si non ut ager ampliùs, saltem ut stagnum aut lacus possideri, & possessio per piscationem retineri qveat, ratio naturalis nulla repugnat. Atq; hinc puto, nec à Principe qvidem occupari talem agrum inundatum posse, nisi intersit Reip. agrum siccari, & hoc facere nolit ejus dominus.

§. 12. *Jus illud concedere potest*] Qvando agri sunt arcifinii, non videtur opus esse concessione aliqvâ speciali, sive expressâ sive præsumtâ. siqvidem ad flumen, qvod populi est, continendum sufficit extremum Terræ adjacentis aut alvei labrum, neq; fluminis nomine ampliùs venit terra adjecta, relicta ripa aut siccatus alveus. ut ita acqvisitio talis ex primâ potiùs assignatione, qva scil. ad flumen usqve ager alicui concessus fuit, proveniat.

Dum tamen vendantur non ad mensuram] Scilicet, ut nostri loqvuntur, ubi non taxationis aut restrictionis, sed demonstrationis causâ modus aut mensura agri adjicitur. De qvo juris articulo & qvousq; venditor Emptori teneatur, vid. Franzk. *in ff. de act. empt. n. 104. seqq.*

§. 14. Ut discretum videatur) Discretum qvidem est, sed non ita, ut ex dominio statim exeat, cùm causa proprietatis non mutetur, sicubi agrum alicujus, qvi alvei non fuit, amnis circumfluat, *l. 30. §. 2. ff. de A. R. D.*

§. 16. Nisi ubi ex re nostrâ commoda existunt) Imò sufficit, commodum & incommodum ex eodem fonte promanare, Aug. Barbosa *in axiom. l. 3. c. 31.* Qvia igitur incommodum ex amne ferendum est, etiam commodum, qvod ex ejus beneficio nascitur, ad dominum agri pertinebit.

§. 17. Sed & qvod ajunt) Sollicitat hîc Grotius *l. 38. ff. de A. R. D.* Sed ibi perspicua ratio datur à JCto, qvòd & ipsa via pars fundi sit, videlicet initiô ex privatorum possessionibus decisa, ut proinde vicinis ea, qvæ trans viam à flumine destituuntur, acqviri æqvum sit, Bachov. *ad Treutl. vol. 2. disp. 20. th. 5. lit. G.*

§. 18. At si probabili ratione) Grotii hæc sententia non probatur Vinnio in §. *19. J. de R. D.* Sed competere tamen partem aliqvam geniti animalis licèt minimam genitori masculo aut domino maris, non videtur naturali rationi adversum, qvan-

qvanqvam ut dimidia debeatur, ei qvodammodo repugnet. Et ex hoc utplurimùm domino eqvi, aut bovis admissarii nonnihil pro imprægnatione rependitur, ut scil. qvod deinceps natum fuerit, in solidum cedat domino ventris, qvemadmodum & illi, cujus frumentô agrum meum consevi, satisfaciendum est. Id verò notandum, agere hîc Grotium de acqvisitione, qvæ fit per genituram animalium, qvò referuntur etiam jure Romanô partus ancillarum. Aliàs si de statu qvæstio est, ita rem definiunt Leges Romanæ, qvòd matrem seqvatur, qvi nascitur sine legitimo matrimoniô, *l. 24. ff. de stat. hom.* patrem verò, qvi legitimis nuptiis præcedentibus nascitur, *l. 19. ff. eod.* inprimis verò si de familiâ & dignitate qvæstio fuerit.

§. 19. *Naturaliter rem communem fieri)* Neq; hæc Grotii sententia placet Vinnio *in* §. 25. *J. de R. D.* Sed videtur tamen ea naturali rationi conveniêtior, qvandoqvidem extincta verè dici neqvit materia, qvæ adhuc extat, utcunq; ea in pristinum statum redigi ampliùs non potest. Nec verò sufficit consideratio & distinctio communiter recepta, utrum in priorem rudem materiam species reduci possit, aut non possit. Qvid enim, si ab insigni artifice,

qvi parem non habet, ex auro vas conflatum fuerit, cujus precium ex solo artificio æstimatur, qvis erit tàm inconsideratus, qvi vas istud ad priorem rudem materiam reduci velit? Et qvis ergò hîc non plus artifici tribuet, qvàm auri domino?

§. 21. Alterum ab altero diduci non posse, qvod scripsit Ulpianus] At si credimus Carolo Molinæo *tract. de mutat. monet. q. 100. n. 44.* Ulpianus hoc non de divisione vel separatione physica & naturali, sed civili & utili intellectum voluit, qvatenus scil. in judicio communi dividundo divisio commodè fieri non possit, cùm sive æs absumatur, non fit divisio, sed peremptio; sive æs reservetur, non commoda, sed damnosa fit divisio. Nec igitur faciendum cum iis, qvi Ulpiani sententiam corrigi debere contendunt, qvòd chrysulcæ aqvæ vi aurum à qvovis metallo separari possit, Alciat. *l. 6. parer. c. 11.* Lud. Russard *ad l. 5. ff. de R. V.* Æs enim tùm perit & extingvitur, Borcholt & Heig. *ad §. 27. J. de R. D.*

Aut ferruminatione confusionem fieri] Dicitur confusio eò, qvòd hujusmodi junctura seu ligatura ex ejusdem generis materiâ fit, ut qvando ferrum ferro mediante ferrô, aut argentum argento mediante-

diante argentô jungitur. Non autem omnes partes ferri aut argenti inter se confunduntur, ut intelligit Grotius, sed qvod ita acqviritur, non tàm propter confusionem, qvàm jure accessionis acqviritur, *l. 23. §. 5. de R. V.* Si enim neutra alteri accessioni est, sua cujusq; res manet, *l. 27. de A. R. D.*

Ut huic tabula cedat) Non agam jam de dissensu, qvi fuit inter Cajum & Paulum JCtos. Id tamen pro Cajo facit, qvòd scriptura non æqvè æstimetur, atq; pictura, & hinc potior picturæ habeatur ratio. Nec verò tàm iniqvi sunt JCti, ut propter picturam pictori tabulam omninò acqvisitam, & priori domino prorsus ademptam velint, sed hæc est ipsorum sententia, in contentione domini tabulæ & pictoris, potiores hujus esse partes, ut tamen si pictor tabulam possideat, dominus tabulæ utilem rei vindicationem adhuc habeat, ut vel tabulam restituat pictor, vel precium ejus solvat. Non aliter ergò cedit tabula picturæ, nisi qvatenus æqvitas svadet, ut pictor potiùs eam habeat propter artificium, qvàm verus ejus dominus, ut tamen hic indemnis servetur.

§. 22. *Atqvi alimentum*) Non in solo alimento rationem decidendi qværunt JCti, sed simul in coalitione, *l. 9. §. 2. ff. de damn. inf.* qvòd tùm qvasi alia planta aut

al a arbor credatur. Nec enim mea dici potest, qvæ nec terræ aut solo meo ampliùs cohæret, nec succum aut alimenta ex eo petit. Vid. Dn. Tab. *in racemat. crim. ad tit. ff. arb. furt. cæs. n. 26. 27.*

§. 25. *Qvod & ipsi Juris Consulti)* In plerisq; his fictionem aliqvam inferunt JCti, ne nimium decedat traditioni, qvam naturalissimum transferendi dominii modum credunt. Sed tamen ex solo jure civili est distinctio illa emtionis & permutationis, qvòd scil. in emtione nudô consensu obligatio contrahatur; in permutatione verò tùm demum, qvando res tradita est.

§. 26. *Jam inde qvoq; exteris jus nasci)* Non nascitur. Diximus eâ de re suprà *ad lib. 2. cap. 2. §. 19. seqq.*

CAPUT IX.

§. I.

QVia voluntate cessante non manet dominium) Contrarium dicitur in *l. 17. §. 1. ff. de acq. vel am. poss.* contrarium etiam ab ipso autore suprà *c. 4. n. 3.* ubi nudis animi actibus, per signa non indicatis efficientiam juris tribuere veretur. Et certè duo reqviruntur, ut res pro derelicto habi-

habita censeatur, 1. voluntas, ut qvis rem ampliùs suam esse nolit, 2. voluntatis declaratio, ut rem, qvam suam esse ampliùs non vult, abjiciat aut deserat.

§. 3. Spiritum unum, ut Paulus JCtus loqvitur] Tota ista distinctio, qvæ extat *l. 30. ff. de usucap.* est ex Scholis Stoicorum, Cujac. *l. 26. obs. ult.* qvi bimembrem eam facit, *l. 15. obs. 33.* Dicitur autem spiritus Stoicis vis cujusq; rei continuatrix, seu vis ipsa naturæ, qvæ rem coadunat & devincit, ut unam efficiat, veluti spiritu qvodam eam permeante aut per eam diffusô, atq; exhinc cohærens corpus & continuatum dicitur Ciceroni. Talem autem spiritum JCti continuis tantùm corporibus, & qvæ perpetuô opere unum qvid sunt, tribuunt, non iis, qvæ ex distantibus constant, ut hîc Grotius, qvippe qvorum partes propriis extremitatibus terminantur, & uni tantùm nomini subjecta dicuntur. Ipse JCtus Paulus, ad cujus autoritatem hîc provocat Grotius *in l. 23. §. 5. de R. V.* de statuâ loqvitur, qvæ utiq; ex distantibus non constat. Qvanqvam absurdum non sit, extra Jurisprudentiam etiam in populo & qvâvis universitate talem spiritum ἀναλογικῶς fingere.

§. 4. Qvi populum facere neqveant] Qvot verò reqvirit Grotius ho-

mines ad faciendum populum? Num decem cum Althusio *l. 1. dicæol. c. 8. n. 15.* an plures cum Alciato in *l. 40. in f. ff. de V. S.* imò verò etsi multitudo populum ab initio constituat, conservari tamen potest idem in paucioribus, tùm enim totum jus saltem qvoad habitum ad residuos illos recidit, *l. 7. ff. quod cujusq; univ. nom.* Add. Losæus *de jur. universit. p. 1. c. 1. n. 30. & 35.*

§. 8. *Idem enim est populus*) scil. qvod effectus qvosdam juris attinet. Physicè enim si rem æstimes, vix dici poterit idem populus nunc existens cum eo, qvi abhinc centum annis fuit, Alexand. ab Alexand. *l. 3. gen. dier. cap. 1.* imò etiam in qvalitate morali diversitas subest, mutatâ scil. conditione, ubi ex libero populo servus factus est, &c.

§. 11. *De his qvæ Romani Imperii fuerunt*) Sed qvænam sunt illa, num omnia illa, qvæ Romani habuerunt imperiô adhuc florente? At de his frustrà instituitur qvæstio. Potuerunt enim Romani occupata & possessa iisdem titulis, qvibus acqvisiverant antè, & qvibus vulgò acqviri res solet, vicissim amittere. Et amiserunt etiam pleraq; omnia, qvandoqvidem eo tempore, qvo Carolus M. regnum Italiæ devictis Longobardis occupavit, in Imperio

Oc-

Occidentali ampliùs Romanæ possessionis fuit nihil, præter duas Urbes, Romam & Venetias.

Mihi non præsumenda videtur mutatio & translatio) Translatio reverà facta fuit tùm Caroli Magni, tùm verò Ottonis I. tempore; & documenta in hanc rem certa exhibet Cl. Conringius *de Germ. Imp. Rom c. 7. & 10.*

Et imperium penes eum mansisse) Non mansit. Erroneum enim est, qvod vult Grotius, imperium radicaliter & fundamentaliter esse in populo, formaliter in Rege; aut, ut loqvitur ipse *§. præced. 8.* Imperium in Rege esse, ut in capite, in populo manere, ut in toto. Jamdiu enim explosa est divisio Majestatis in realem & personalem. Vid. qvæ notavimus *lib. 1. cap. 3. §. 7.*

Idem jus faciendi habuit) Habuerit, an non habuerit, incertum est; idq; si habuit, exeqvendi tamen potestate ut plurimùm caruit, vel qvia successor illicò existens id prohibuit, vel qvia exercitus rerum summã & jus faciendi imperatorem ad se rapuit. Qvo casu sive approbâsset populus factam ab legionibus electionem, sive minùs, gerebat electus personam imperantis. Nec

enim libera semper erat approbatio, sed plerumqve coacta. Tempore Ottonis contulit populus Romanus interprete Leone Papâ Imperatori facultatem eligendi successorem, *can. 23. dist. 63.* Et sic liberum jus faciendi omninò abdicavit.

Imò & electio Imperatoris ad populum] Varia fuit Imperatorum Rom. succesſio, & ab initio usqve ad Cajum ex adoptione ferè hereditaria. Postea in electionibus plerumq; prævaluerunt exercitus, qvi qvandoqve palàm venale exposuerunt imperium, ita ut assensum tantùm suum præbere & vel invitus electum approbare cogeretur populus reliqvus. nec nisi ter ante militum suffragia à Senatu creati leguntur Imperatores, Nerva scil. Balbinus & Pupienus & deniq; Tacitus.

Sed tunc qvoqve electionem factam] Atqvi divisa ista Orientis & Occidentis imperia modò à pluribus, modò ab uno regebantur, & eâ lege divisa erant, ut sibi mutuo succederent imperantes. Non igitur electione, sed hereditario jure deferebatur imperium.

In Urbis suæ prærogativâ) eò qvòd omnia illa Orientalia Romanis auspiciis

iis essent parta, & veteri Romano Impe-
ccessissent.

Fœminæ Irenes subiissent im-
rium) Imò potior & prima causa fuit,
d Urbs Roma liberam se à jure Cæsaris
nstantinopolitani, desperatô scil. contra
ngobardos ipsius auxiliô, credidit. Et
ectionis hujus jam antè factum fuerat in-
im per rebellionem illam solemnem ad-
rsus Leonem Isaurum, postqvam Pontifi-
m neqvitia, qvi reliqvias imperii Occi-
ntalis ad se trahere discupiebant, haud pa-
m eam rem promovit.

Ac voce primi civis) Dicitur ta-
ien ab Anastasio in vitâ Leonis, qvòd Ca-
olus ab omnibus, tùm scil. in Basilicâ præ-
entibus, constitutus fuerit Imperator, &
vòd universi fideles Romani unanimiter
ltisonâ voce acclamaverint.

Ita tamen ut jus sibi aliqvod
etineret probandæ vel impro-
bandæ) Imò verò imperium ad Carolum
& ejus successores pertinuisse videtur jure
hereditariô, qvandoqvidem & hôc modô id
antea tenuerunt Cæsares Constantinopoli-
tani, in qvorum jura successit Karolus. Ipse
Karolus, tùm & filius Ludovicus & porrò
Lotha-

Lotharius atq; Ludovicus II. successores sibi in Imperio constituerunt planè inconsultô Pontifice & populô Rom. Et Ludovicus I. etiam ante coronationem tùm imperatorium nomen gessi , tùm potestatem exercuit in Urbem Romam & ipsum in eâ Pontificem. Vid. Conring. *de Germanor. imp. Rom. cap. 7.* Tempore verò Ottonis Magni potestas eligendi Urbis Romæ Imperatorem ab ipso toto populo Romano in perpetuum ad Germaniæ Remp. denuò est translata, qvod clarissimè docet can. *in synodo 23. dist. 63.* Vid. Conring. *c. 10. p. 79.*

Hæc qvoqve approbatio per Episcopum edici) Falsum hoc est, approbatione papali opus esse, ut Rex Germaniæ sit Imperator Romanus. & coronatio nuda est ceremonia, nullam vel confirmandi vel approbandi facultatem involvens, cùm præsertim ostendi possit, tùm Karolinæ familiæ, tùm Ottonis M. successoribus jura Cæsarea competiisse ante omnem coronationem.

Rex regni Italiæ) Regnum Italiæ & Romanum Imperium temporibus Karolinis prorsus erant distincta, & regnum Italiæ habuit Carolus, anteqvam titulum Imperatorium acciperet. Malè igitur habentur hîc pro æqvipollentibus.

Qvo

Qvo jure Episcopus Romanus vacante imperiô] Cùm regnum Italiæ nullo nunc jure ad Urbem Romam pertineat, neq; Papæ in regno illo jus competet Vicariatûs. Neq; de tali vicariatu qvicqvam invenies in annalibus.

Posse ei vicarium dari ab ipso pop. Rom.] Falsum & hoc est, cùm inGermaniam & Longobardiam, imò neqve in suam Urbem qvicqvam ampliùs competat Majestatis populo Romano. qvin totum id ad Germaniam hodiè spectat, & Imperatorem dare & Vicarium. Totum hunc Grotii discursum prolixè examinat Limnæus *in addit. ad jus publ. tom. 5. ad lib. 1. cap. 4. num. 24.*

Caput X.

§. 1.

NEqve enim obligatur ad impossibile] Præsupposuit, habere eum rem nostram in suâ potestate. Non igitur tali impossibile erit rem restituere.

Ita introducto dominio hæc qvasi societas] Non ex jure societatis hoc provenit, sed ex ipsa natura dominii, qvatenùs ego rem, qvæ mea non est, pro meâ

meâ habere prohibeor. At si prohibeor, necesse est, ut eam alteri relinqvam. Cui autem potiùs relinqvenda aut restituenda erit, qvàm vero ejus domino.

Neqve hîc consideratur, bona qvis, an malâ fide) Malæ tamen fidei possessor non ex delicto, sed ex re ipsâ videtur teneri ad id, ut rem suis impensis reddat, qvia scil. rem restituere tenetur cum omni causâ, ad qvam causam etiam pertinet id, qvod impensarum nomine abesse poterit domino.

Justior nimirum est repetitio domini) Interdum justior non est, & fieri potest, ut contractus posterior ex dominio exceptionem non accipiat. qvomodo Nautà Creditori potiùs rem oppignoratam inferenti, qvàm debitori domino de recepto tenetur, *l. 1. §. ult. ff. naut. caup. & stab.* Vid. Duaren. *ad l. 11. ff. sol. mat.*

Et hoc est, qvod ait Marcianus) Condictio, qvæ datur domino adversus non-dominum, est extraordinaria, irregularis & degenerans. Et licèt de tali pro materia substrata loqvatur Marcianus, simul tamen & ordinarias comprehendit, qvæ

qvæ non domino dantur adversus dominum.

§. 3. Ex actu servi institoris) At æqvitas hæc, si qva est, non oritur ex dominio, ut promittit Rubrica hujus capitis, sed ex alio fonte, videlicet ex ipsâ naturâ contractûs. Et talia sunt hîc adducta exempla plura. Nec æqvitas propriè dici potest. Post factam enim denunciationem non institoria ampliùs datur actio, sed vel de peculio, vel de in rem versô, qvæ utraqve non tàm ex æqvitate & benigno jure, qvàm ex ipsâ negocii naturâ proficiscitur.

Utilis nî fallor) Cur verò utilis? Negocium enim gestum est ipsius defensoris, qvi fidejussoris pecuniâ liberatur, & hoc sufficit ad negociorum gestorum actionem. Nec obstat, contemplatione matris fidejussionem interpositam fuisse, qvia non ipsius matris, sed defensoris negocium gestum est, qvod ex intentione gerentis actionem non mutat. Aliàs n. nec contra pupillum actionem haberet, qvi contemplatione tutoris pupilli negocium gessit, nec ille adversus me, qvi non mei contemplatione, sed sui lucri causâ negocium meum gessit. Et utrobiqve tamen actio datur, *l. 6. pr. & §. 3. ff. de negoc. gest.* Sed etiam tùm locum habet actio negociorum gestorum, qvando manda-

datum interpositum non consistit, ut in *l. 19. §. 2. l. 36. ff. eod.*

Utilis vindicatio in rem] Non ultra tamen, qvàm pecunia ejus fuit, qvia non agere potest, nisi ad id, qvo pauperior facta est, non ad id, qvo Vir est magis locupletatus. Ut si dedit centum, ex qvibus Vir emit fundum, qvi jam valet ducenta, aget Uxor ad centum, utilemqve in eam rem actionem habet, non ad totum fundum, Lud. Russard. *ad l. 55. ff. de Don. int. V. E. U.*

Similiter si cum debitore meo] Supplendum est ex *l. 32. ff. de R. C. qvem tibi promittere jussi*, ut scil. hôc meô factô pecunia mea, h. e. à debitore meo mihi debita, ad te perveniat. Nisi enim factum meum istiusmodi præcesserit, nulla mihi comparari poterit obligatio.

Posteriores qvoqve juris Interpretes] Vid. Menoch. *de recup. poss. remed. 4.* Joh. Bapt. Costa *remed. subsid. 12. & illat. adject.*

§. 3. Non teneri ad ullam restitutionem] Nisi judicium exceperit, & res post lit. contest. culpâ aut dolô ipsius perierit. Qvia enim post lit. contest. malæ fidei incipit esse possessor, *l. 10. C. de acq. poss. l. 25. §.*

25. §. 7. ff. de hered. pet. culpa facit, ut in æstimationem condemnetur, ita tamen, ut ubi possessio tantùm amissa fuerit, actiones ipsi cedendæ sint, si petierit, *l. 36. §. 1. l. 63. ff. de R. V.* dolus autem, ut condemnetur, qvanti actor in litem juraverit, actiones autem ipsi cedendæ non sint, *l. 69. l. 71. de R. V.* Qvòd si autem sine culpâ possessoris res periit, prorsus absolvendus est, sicubi contra eum actio intentetur, *l. 27. §. 1. de R. V.*

§. 4. Nam industriæ fructus) Imò saltem ex parte debentur rei, ex qva proveniunt, argumentô ejus, qvod supra voluit Grotius, partum etiam ad patrem pertinere, eò qvòd patris etiam pars sit, *c. 8. n. 18.* Et naturale magis videtur illud, ut dominus aut preciū ejus, qvod impensum est, solvat, aut si id nolit, patiatur sumptus & industriam cum fructib9 pro ratâ pensari, proq; illis partem fructuum possessorem retinere.

§. 5. Nam in hoc locupletior censetur) Hôc ipso enim, qvo non est pauperior factus, locupletior est, *l. 47. ff. de solut.* Et hanc sententiam æqviorem, contrariā tamē, qvæ de fructib9 consumptis non teneri b. f. possessorem etiam locupletiorem factum contendit, in punćto juris veriorem dicit Hahn. *Obs. in Wesenbec. tit. de R. V. num. 7.* Doctores pleriqve distinctionem faciunt

inter judicium universale hereditatis petitionis, & singulare, ita ut illic demum, non hîc de consumptis teneatur b. f. possessor. A qvibus tamen discedunt Hartm. Pistor. *p. 4. qvæst. 25. & q. 26. num. 19.* & alii, qvos seqvitur Dn. Carpzov. *p. 3. const. 32. def. 28.* Qvicqvid sit de jure civili, in æqvitate naturali utiqve prævalet sententia Grotii, qvam etiam defendunt Theologi morales Bonacin. *de restit. D. 1. q. 3. part. ult. §. 1. num. 7.* Joh. de Dicastill. *de just. & jur. l. 2. tr. 2. disp. 5. dub. 3. n. 28. seq. num. 60. seq.* Paul. Laymann. *l. 3. tr. 2. cap. 3. num. 7.* præsertim, si, ut facit Grotius, ita limitetur, *si b. f. possessor aliàs qvoqve tantundem consumpturus fuerat.*

§. 7. *Non teneri*) At si ἀντίδωρα expectat à donatario, videtur eatenus factus locupletior.

§. 8. *Non teneri*) Vid. Franzk. *resol. 8. per tot.*

§. 9. *Septimò, rem alienam bonâ fide emptam*) Vid. & hîc Franzk. *l. 2. resol. 9.*

Nullum enim habet eorum fundamentorum) Qvippini? cùm æqvitatem, qvæ subest, naturalem satis explicet Imp. *§. 1. J. de Obl. qvæ ex q. contr. nasc.* scilicet, ne absentium, qvi subitâ festinatione coacti,

coacti, nulli demandatâ negociorum suorum administratione, peregrè profecti essent, desererentur negocia: qvæ sanè nemo curaturus esset, si de eo, qvod qvis impendisset, nullam habiturus esset actionem. Adde Ulpian. *in l. 1. ff. negoc. gest.*

Qvod de funerariâ] Non seqvitur, funeraria actio pingvior est actione negociorum gestorum. Ergò actio negoc. gest. non habet fundamenta naturalia. Qvòd autem pingvior sit, hanc habet rationem, qvia qvi propter funus aliqvid impendit, cum defuncto contrahere creditur, non cum herede, *l. 1. ff. de religios.* Utut ergò prohibeat heres, consistet nihilominùs negocium cum defuncto & exhinc dabitur actio funeraria *l. 14. §. 13. de religios.* At ubi prohibitus fuero ab eo, cujus est, negocium gerere, non competit actio negoc. gestorum, *l. ult. C. de negoc. gest.*

Non qvidem in id, qvod dedit) Congruum est & hoc rationi naturali. Cur enim ego totum id restituam, qvod mei tantùm causâ totum non fuit insumptum?

§. 10. Ut precium servet) Obligatio restituendi non excludit charitatem, qvæ incipit à se ipsâ. Ergò si per se dominum & bonæ fidei possessorem intuemur, hæc est juris ratio, ut rem suam recipiat dominus: si

totius rei æqvitatem, qvæ ex omnibus personis, qvæ negociô isto contingguntur, impletur, venditori potiùs res est reddenda. Qvia enim nihil interest domini, à possessore, an à venditore rem vindicet, multùm autem interest tùm possessoris, ut precium recipiat, tùm venditoris, ut ne propter exceptiones, si qvas habet, beneficium possessionis amittat, æqvum erit, huic potiùs, qvàm illi rem restitui.

§. 12. *Prioris Domini voluntate)* Disputari posset, an qvia corrupta est Domini voluntas in causâ turpi, dominiũ reverà transeat? Sanè qvod turpi ex causa promissum est, non valet, §. 24. *J. de inut. stip.* numqvid igitur valere debet traditio ad effectum dominii transferendi, qvam nulla præcedit sufficiens & valida causa? Nec verò poterit Grotius rem simpliciter & in se considerare, sepositis circumstantiis causæ turpis. Et faciunt qvidem cum Grotio nonnulli Moralistæ, sed ex aliâ ratione planè frivolâ, qvòd scil. turpis actus sit preciô æstimabilis, non qvidem ratione injustitiæ aut turpitudinis, sed ratione periculi & discriminis qvoad bona, vel honorem vel vitam, cui se exponit exercens talem actum, H. Zoës. *ad tit. de cond. ob turp. caus. n. 5.* qvod qvàm futile sit, nemo non videt.

Cap.

CAPUT XI.

§. 1.

QVæ non habent synallagma) At qvocunq; modô sumatur vocabulum synallagmatos, falsa hæc Connani deprehendetur sententia. Sive enim sumatur pro mutuâ obligatione, uti fit in *l. 19. ff. de V. S.* seqveretur, neqve mutuum qvidem ullam inducere obligationem, cùm tamen non naturalem tantùm, sed civilem etiam pariat: Sive accipiatur pro causâ, h. e. datione aut facto actuali, seqveretur, non nasci obligationem ex contractibus consensualibus, qvod utrumq; est absurdum.

Aut ex rei traditione) Pactum traditione munitum facit contractum innominatum, qvi ex ipsâ vi suâ parit obligationem. Aliud autem ab hoc est pactum adjectum traditioni, qvod valet etiam de jure Rom. ut est pactum in diem addictionis, legis commissoriæ, &c.

Præcipuè ubi Lex civilis impedimentum non affert) Aliqvando enim obligationem per se validam infringit Lex civilis, uti in SCto Vellejano.

§. 6. Si lex fundetur in præsumptione) deficiente ratione Legis, defi-

cit res ipsa. Sed ratio Legis aliqvando præter actũ intendit etiã potentiã, qvo casu cessatio actus nõ sufficit, sed reqviritur insuper cessatio ipsiꝰ potẽtiæ, Scaccia *de com.§.1.q.1.n.512.*

Si promissio fundata sit in præsumptione qvadam facti) ita sc. ut præsumptio illa seu factum potiùs ipsum partẽ faciat, & qvasi substantificet promissionem, aliàs enim fieri potest, ut si qva præsumtio causam dederit promissioni, promissio nihilominùs vim suam retineat, utcunq; præsumtio fuerit falsa. Qvâ ratione, si qvis promittit Titio 100. putans eum probum esse & honestũ Virum, non promissurus, sicubi tàm improbum eum scivisset, nihilominus debetur promissum, nisi expresse sub tali conditione factum fuerit. Ratio est, qvia volitio & nolitio, qvæ re ipsâ non fuit, sed fuisset, si hæc vel illa conditio posita fuisset, non ponit nec tollit obligationem, sed posuisset vel sustulisset, si conditio posita fuisset.

§. 7. Vel ratione habitâ personæ metuentis) In viro enim reqviritur metus, qvi possit cadere in virum constantem, in muliere, qvi in mulierem constantem. Sic & major reqviritur in muliere viragine, qvàm in tenerâ & meticulosâ, Scaccia *de commerc. §. 1. qvæst. 7. p. 2. ampl. 19. n. 67.* Did. Covarruv. *p. 2. de matrimon. c. 3. §. 4. num. 15.* Illa-

Illatum juste) JCti etiam istum metum justum vocant, qvi in constantem virum cadit. Justus, i.e. legitimus, qvalem leges attendunt, ubi qvis restitutionem petit.

Ab eo, cui promittitur) Vid. Grot. *infr. l. 3. c. 19. n. 9.*

Item inter actus liberales & onerosos) Vid. Hahn. *Obs. in Wesenbec. ad tit. qvod met. caus. n. 5.*

Sed absolutus) Omninò enim vult ita agere vel pati, ut agit vel patitur, imò rebus sic comparatis aliter nunqvam faceret. Etsi enim involuntaria hæc actio dici posset, ratione principii extranei urgentis, & objecti in se considerati, qvod voluntas aliàs sibi relicta extra istas circumstantias non appeteret; voluntaria tamen est & dicitur, ratione tùm finis, qvi est majoris mali evitatio, tùm principii interni, voluntatis sc. qvæ deliberat, & posteà eligit obligari, & hinc porrò aliis potentiis suos actus imperat.

Si promissor velit) Imò in foro conscientiæ & ex ratione juris naturalis, etiamsi promissor non velit. Nec enim propterea, qvia ex promisso suo obligatur promittens, alteri, qvi metum incussit, jus aliqvod natum est vel exigendi vel retinendi id, qvod promissum fuit.

Sed ob damnum injuria datum] Infirmitas enim contractuum metu initorum non est desumenda ex ratione involuntarii, sed ex injuriâ per metum illatâ.

§. 8. *Ut promissum futuri matrimonii*] At si materia promissi debet esse in jure promittentis, qvod rectè supponit Grotius, nulla est talis promissio matrimonii futuri, qvia scil. qvi conjugem nunc habet, potestatem non habet aliud matrimonium ineundi, & nec promittendi qvidem, qvamdiu propter conjugium præsens potestatem sui non habet.

§. 9. *Qvod in prodiga donatione*] Dubitare licet, utrum prodiga donatio etiam omnium bonorum vitium in se habeat, præsertim si intuitu rerum cœlestium & beatitudinis æternæ ea fiat.

Qvæ cessare incipit peractô crimine] Promissum, qvod ex causâ vitiosâ vitium contraxit, & nata inde, si modò ulla subest, obligatio, vitium deponere neqvit, ubi res fuerit expedita & causa peracta. Homicidium enim sive peragendum sive peractum semper malum est & jure naturali pro-

prohibitum. At uti homicidium peragendum est causa factæ promissionis, ita peractum est causa promanantis inde obligationis. Causa autem jure naturali turpis & vitiosa non potest non effectum producere vitiosum.

§. 13. *Absterrentur enim homines*] At si Grotii sententia locum invenit, absterrebuntur etiam homines à contrahendo cum magistro navis, si pro actioneunâ tot sibi instituendas noverint, qvot fuerint exercitores. Et majus utiq; hic subest periculum, cùm fieri possit, ut inter plures exercitores aliqvi non inveniantur solvendô. Damnum ergò hîc sentiet, qvi cum Magistro contraxit, cùm ille potiùs sentire debeat, qvi Magistrum præposuit, & parum idoneum sibi adjunxit socium.

§. 14. *Ut acceptari semper possit*] Pollicitatio sine assensu Reip. vel civitatis non inducit obligationem, qvi tamen assensus statim intelligitur adesse, ubi justa causa subest pollicitationis, ob favorem scil. & utilitatem Reip. qvanqvam assensus ille pollicitationem ipsam non ingrediatur. Add. Hillig. *in Donell. enucl. l. 12. c. 5. lit. B.*

§. 17. *Altero casu non poterit*] imò poterit, si ante mortem donatoris à

mandatario jam expoſita fuerit donatio. Qvia enim mandatum ante mortem non fuit revocatum, & mandatarius, poſt expoſitum vivente adhuc donatore mandatum, nihil habet, qvod ampliùs agat, videtur ex parte donatoris totum id jam expeditum eſſe, qvod ad donationem facere poteſt, ut ita integrum ſit donatario rem donatam acceptare, aut non acceptare.

§. 18. Omiſsâ inſpectione, an mea privatim interſit] Qvæ & hôc caſu jure Romanô omittitur, qvandoqvidem non alteri, ſed mihi ipſi acqviritur obligatio, ut: dabo tibi centum, ut ea porrò des Titio. Hîc utiq; non Titio, ſed mihi acceptandi acqviritur obligatio, ſub modo tamen. Qvanqvam & hôc caſu ſemper dici poſſit, qvòd acceptantis interſit, qvat. ſcil. ille deinceps actione negociorum geſtorum tenetur Titio.

Diſtingvendũ ultra non puto] Imò ſi mandatum præceſſit, propter natam inde actionem mandati illicò intereſſe incipit mandatarii, dum tamen mandatum reverà ſubſiſtat. Atqvi hôc caſu alteri per alterum acqviri obligationem poſſe, non negant jura Romana.

Cap.

Caput XII.

§. 2.

SEd nullum juris effectum] Imò aliqvem, propter actionem negociorum gestorum.

Cujus species est depositum] Atqvi depositum & mandatum toto cœlò differunt. Et qvanqvam deponens mandet depositario custodiam, non subsistit tamen nec permanet in terminis mandati, sed in novum tandem utriusq; conventio terminatur contractum, qvi & re perficitur, in præstationibus tàm rigidus non est, atq; solet esse mandatum, Gœdd. *ad L. 110. ff. de V. S. n. 3.* Deinde etiam depositum est dispositio de re sine alienatione, & commodatum est de facto, ita ut aliqvis effectus supersit, cùm non liceat commodatario ultra id, qvod concessum est, uti. Non ergò sibi satis constat distinctio Grotiana.

§. 3. Habet enim hoc & permutatio) Sed tale hoc nomen non est, qvod non & aliis conventionibus commune esse possit. Nam & emptio venditio qvædam permutatio est, & universus ob rem dati tractatus, Franzk. *ad tit. de præscript. verb. num. 20.*

Eti-

Etiam re integrâ] Diversitatis ratio est in eo, qvòd emptio venditio solo consensu perficiatur, at contractus innominati solâ conventione non perficiuntur. Perfectô autem contractu alterâ parte invitâ pœnitere non licet.

Ad tria, qvæ diximus, genera] Sed qvare omittit articulum, *do ut facias?* Nec enim referri ille potest ad articulum facio ut des, cùm initium contractûs attendi debeat, & qvis primùm ei causam dederit. Ita assecuratio qvando à datione præmii initium sumit, ad articulum do ut facias pertinet; qvando ab ipsius periculi susceptione, ad articulum facio ut des.

§. 5. Ut de suo auro mihi annulos faciat] Sed hoc magis videtur esse emtio, *§. 4. J. de locat. & cond.* qvia sc. in precio constituendo non materiæ solùm, sed etiam artificii ratio habetur, sive jam facti fuerint annuli, sive adhuc conficiendi. Nec potest esse locatio, ubi corpus ipsum non datur ab eo, cui id fit, *l. 20. ff. de contr. empt.*

§. 6. Sin negocium, qvod inter Creditorem & fidejussorem] Sed hic respectus, vix est, ut attendi debeat in hac materiâ, cùm non intuitu Creditoris, sed debitoris fidejussio interponatur.

§. 7. Ex-

§. 7. Extra merè beneficos) Atqvi etiam merè benefici dantur contractus, qvomodo stipulatio & promissio potest esse merè benefica.

§. 14. Qvod vix est, ut non aliqvam latitudinem habeat) Justitia precii in emtione venditione unde petenda sit, eruditè disserit Franzkius *3. resolut. 2.*

§. 15. Etiam sine traditione transferri dominium) Diximus hac de re suprà ad *cap. 6. §. 1.*

Qvod res periculo est emptoris) Substantia obligationum, qvalis hîc ex emptione & venditione nascitur, non in eo consistit, ut aliqvod corpus faciat nostrum; sed ut alterum nobis adstringat ad dandum aliqvid, vel faciendum, vel præstandum, *l. 3. ff. de O. & A.* Non igitur propterea rei venditæ periculum ante traditionem ad emptorem spectat, qvia dominus est, sed qvia venditor post contractum perfectum respectu emtoris non tàm ut dominus, qvàm ut debitor potiùs consideratur, & qvidem certæ speciei, nimirum rei venditæ, qva absq; illius dolo & culpâ interemptâ seu perditâ omninò ab obligatione liberatur, eodem modô, qvo promissor speciei,

ciei, ejus interitum minimè præstat, qvi ad stipulatorem spectat, licèt dominus non sit, *l.30.§.4.ff.ad L.Falcid. l.18.inf.ff. de dolo mal. l.33.l.83.§.7.de V.O.* Non igitur hoc est à mero jure civili, qvod vult Grotius. Deinde neq; id merum inventum aut commentum est juris civilis, qvòd venditor contractui satisfaciat, si præstet habere licere, seu vacuam illius possesionem transferat. Cùm enim bonæ fidei possessor rei dominus non sit, non poterit etiam vendendô dominium transferre. Ergò aut non subsistet venditio, aut transferri præter dominium jus aliqvod aliud, necesse est ut statuamus. Prius ideò non placet, qvia & emptor & venditor in bonâ fide versantur, & ex tali contractu hoc saltem accipit emptor, ut possit rem usucapere, qvod rationi naturali & juri gentium haudqvaqvam repugnare evicimus suprà ad *cap. 4.* at usucapio non procedit, nisi titulum habeat antecedentem. Restat igitur, ut posterius admittamus, sufficere scil. translationem possessionis & cum hac conditionis usucapiendi. Nec minùs congruit rationi naturali, ut fructus etiam ante traditionem rei ad emptorem pertineant. Sunt enim fructus pars rei, & naturale est, tùm ut pars seqvatur totum, tùm ut commoda habeat, qvi fert incommoda.

Sin

Sive per traditionem, sive aliter) At si ipso contractûs momentô transfertur dominium, qvæ est hypothesis Grotii, qvorsum hîc faciet traditio? Sic enim potiùs ex mente Grotii ex duabus venditionibus semper & ubiq; prior erit valitura, qvippe per qvam dominium jam est translatum.

§. 16. *Monopolia*) Monopolia tùm demum licita censentur, qvando faciunt ad utilitatem Reip. Carpzov. *l. 1. respons. 41. 42. & l. 1. decis. 4.* Perez *tit. C. de monopol.* Marcell. Donat. *in Sveton. Tiber. c. 71.*

§. 17. *Eam naturaliter functionem recipere*) Functionem aliàs recipere dicuntur res, qvando altera alterius vice fungi potest, sine ullo detrimento Creditoris, cui tantundem proficit res in genere reddita, ac si eadem numerô, qvæ data est, reddita fuisset, *l. 2. §. 1. ff. de R. C.* Sed hîc latiùs adhuc sumit istud vocabulum Grotius, qvatenus scil. res aliæ nummô æstimantur, & qvatenus vicissim ex copiâ & inopiâ rerum pecuniæ valor crescit aut decrescit. De verbi hujus *fungi* significatione videri ulterius potest Jacobus & Gothofredus *in dissertat. de functione & aqvalitate in mutuo, pag. 41. & seqq.*

Fa-

Facienda erit tempore ac locô solutionis) Vulgare est JCtorum traditum, mutatâ bonitate monetæ extrinsecâ, redditionem faciendam secundùm valorem, qvi est tempore solutionis, ita ut commodum sit Creditoris; mutatâ autem bonitate intrinsecâ, solutionem faciendam secundùm tempus contractûs, de qvo vid. prolixè Franzkius *exerc. 9. q. 2. & 3.*

§. 18. Damno sunt conductoris] Æqvior est, & rationi naturali magis congruit sententia contraria. Uti enim in venditione ipsa res, ita in locatione usus rei vel facti transfertur. At uti ubi nulla adest res, qvæ venditur, frustrà est omnis venditio, ita frustrà est locatio, ubi nullus est usus. Æqvitas enim, qvæ in contractibus bonæ fidei attenditur, non dictat, ut solvatur pensio pro bonis, qvibus uti & frui non potuit, Don Ganf. Mastrill. *decis. 299. n. 91. 92.* Joh. del Castillo *qvotid. contr. p. 3. c. 3. n. 19. 20.* Mozzius *de locat. tit. de accidental. num. 35.* Franzk. *ad tit. locat. num. 67.*

§. 20. Nam qvòd de mutuo dicitur, gratuitum esse) Etiam de jure civili usuræ mutuum non faciunt ex gratuito non gratuitum. Veniunt enim illæ non ex mutuo, sed præter illud ex stipulatione su-

superadditâ, adeoq; ex aliâ planè conventione.

Suâpte naturâ sterilis est pecunia] Usuræ, qvæ ita percipiuntur, non sunt fructus naturales, sed civiles, non ex nummo, sed ex aliâ planè causâ provenientes.

Sed qvicqvid hac de re sentire libeat] Vid. omninò Hahn *ad Wesenbec. tit. de Usur.* Coler. *de process. executiv. p. 1. c. 10. n. 37. seqq.* P. Heig. *p. 2. qv. 1.* Franzk. *exerc. 9. qvest. 4.*

Et qvæ tunc officia homini Hebræo] Vid. Selden. *l. 6. de jur. nat. & gent. c. 9. & 10.*

Latiusq; extensô proximi intellectu] Judaica hæc & Sociniana est glossa. Non enim in Evangelio solùm proximus est homo qvilibet, sed in ipsâ etiam Lege, qvod jamdiu evicerunt nostri Theologi.

§. 26. *Ante constitutionem Diocletiani*] imò etiam jure Digestorum remedium hoc rescindendæ venditionis non fuisse incognitum, *arg. l. 2. ff. depos. l. 47. ff. de evict.*

evict. tenent Arumæus *Exerc. Justinian.* 14. *n.8.* Hahn. *Obs. ad Wesenbec.tit. de act. empt. & vend. inf.*

Se mutuò circumvenire] sed eatenus tantùm, etiam jure Digestorum, si fides est Arumæo *d. l.* qvatenus illa deceptio ultra justi precii dimidium non procedit.

Sic idolorum cultores) imò verè loqvitur de omnibus hominibus, & rectior est interpretatio, qvòd omes homines à naturâ vani sint & proclives ad idololatriam.

Non tàm ex sua, qvàm ex Romanorum] Seqvitur hîc Grotius Franciscum Puccium Florentinum, qvi negavit, nasci homines DEO invisos, aut Adami vitium ad singulos ejus posteros naturaliter conceptos propagari. Sed uterq; falsò. Opponuntur enim uti aliàs, ita & hîc ea, qvæ naturaliter adsunt, consvetudini, adsvefactioni & imitationi. Eramus naturâ filii iræ, i. e. naturaliter gignimur cum peccato, in ipsâ propagationis origine, qvando accipimus humanam naturam, simul cum naturâ propagatur in nos tale vitium naturæ, propter qvod sumus filii iræ, Chemnit. *Loc. de pecc. orig. c.3.* Add. Vossius *hist.*

stor.Pelag.l.2.part.1.th.2. Gisbert. Voët. *disp. de propag.peccati orig.p.m.1096.*

Cùm tamen ea regula è solis Romanorum moribus] ita & Arnoldus Vinnius *ad §.5.J. de hered. inst.* Dissentit tamen ab his Jacobus Gothofredus *ad l. 7. ff.de R. J.* At si ita pugnant inter se decedere testatum & intestatum, ut in eodem subjecto concurrere non possint, qvare id procedit tantùm in bonis paganis, non verò in castrensibus, qvando miles testatur? Levis enim militantium sensus, qvem causatur Gothofredus, non potest ex contrariis facere non-contraria. Si dicendum, qvod res est, mera hæc videtur subtilitas juris, qvam enodare qvidem conatur Antonius Gomez *l.1.resol.3. n.3.* sed meô judiciô nondum sufficienter. Repræsentatur enim defunctus ab heredibus suis non sub qvalitate testati aut intestati, cùm hæ qvalitates tantùm sint modi transferendi aut devolvendi hereditatem, sed propter ipsam successionem, & qvia jam sunt, qvi defuncti personam sustinent.

CAPUT XIII.

§. 2.

AD hunc & seqventem paragraphos videantur omninò, qvæ eruditè disputat

Franzkius *l.2.resol. 1. & 2.* Sed hoc tamen simul tenendum, etiam incautum juramentum, i. e. prolatum sine debitâ consideratione, verumne sit, qvod juratur, perjurii nomine in judicio divino censeri, adeoq; mortale peccatum esse, etsi inter se maximè disceptent Vazqvez *1.2.disp.127.c.3.* & Gregor. de Valent. *tom.3. disp. 6. q. 7. punct.3.* it. Svarez *lib. 3. de juram. c.5.* Est enim in eo usurpatio nominis divini in vanum.

§. 3. *At si qvis deliberato*] Sive qvis juret sine animo & intentione jurandi, sive cum intentione jurandi, sed non obligandi, sive cum intentione jurandi & obligandi, sed non implendi, tenetur nihilominus juramentô. Qvia enim obligatio est effectus necessarius juramenti, tenetur jurans propter actum externum præstitum, ne nomen Domini in vanum assumptum sit, id, qvod juravit, præstare. Vid. Franzk. *l. 2. resolut.2.*

Mutare tamen & pœnitentiâ duci dicitur] Natura pœnitentiæ est dolere, qvòd res aliter evenerit, atq; sperabatur. Ita DEUM non pœnitet, non enim dolet, nec sperat aliqvid propriè loqvendo. Neqve DEUS alio actu voluntatis decernit, qvod priùs egit, & alio actu voluntatis constituit, qvod posteà agere definit; sed qvo de-
cre-

cretô ab æterno ſtatuit, eodem etiam vult rem eſſe, hôc ſcil. tempore, & ubi hæc vel illa conditio adeſt, ſub qva ſtatuit rem eſſe, alio autem tempore, ubi conditio illa ceſſat, rem non ampliùs vult eſſe. Aliud itaq; eſt mutare voluntatē & corrigere decreta ſua, aliud velle mutationem alicujus rei, mutatâ ſcil. conditione, ſub qva priùs voluit Deus eam eſſe, Itaq; ab effectu pœnitentiæ modus iſte loqvendi provenit, qvi eſt, cùm qvis id, qvod anteà fecerat, deſtruit, aut qvod priùs agebat, agere deſinit. Nam ſimiliter Deus id, qvod priùs ſub certâ conditione vult, poſteà ceſsâte illâ conditione agere deſinit.

At non inde ſeqvebatur] Conjecturâ hac nihil incertius aut inanius eſſe, putat Antonius Matthæus *de criminibus tit. de perjurio n.5.* ſeqvitur tamen eam, & uberiùs exponit Franzkius *l.2. reſol. 4. n.5. ſeqq.* Contraria tamen ſententia, & qvòd Joſua pacturus non fuiſſet, ſi ſciviſſet, ex vicinis populis Gibeonitas fuiſſe, patet ex divinâ ſanctione, *Devt.VII.3.* ex divinâ populorum diſtinctione, *Devt.XX.16.* ex principum populi Iſraëlitici dubitatione ad poſtulatūGibeonitarum, *Joſ.IX.7.* qvæ in genere intelligenda eſt de poteſtate feriendi fœderis, non de modo aut ſpecie fœderis, it. ex ipſa Gibeonitarum interpretatione, *Joſ.IX.24.* & de liberatâ ab eis præventione, *v.3.ſeqq.* Exem-

 plum

promissorium, si dolô aut metu extortum. De re illicitâ illud dicitur, qvod pro objecto habet rem lege vel divinâ vel humanâ prohibitam. Hoc nunqvam est validum: Illud validum esse potest, & propterea servandum est.

§. 7. *Sed majus bonum morale impediens*) Adversus ea, qvæ DEO & Reip. debentur, non valet obligatio, ne jurata qvidem, eò, qvòd juramentum non debet esse juris divini impeditivum.

Ut ne hunc habeant mensæ aut tecti socium) Memini ex facto qvæsitum fuisse, cùm qvis itâ commotus, qvòd agnatus suus fœminam natalibus defectam sibi desponsaret, juramentô asseverâsset, nolle se ejus nuptiis nec conviviis interesse, nec ad sua qvoq; hilaria invitare eum velle; num qvid teneret tale juramentum? Et responsum fuit, temerarium qvidem id esse, & illicitum juramentum, atqve idcircò pœnæ eum subjiciendum, non tamen de re prorsùs illicitâ, præsertim cùm promisisset, qvi juraverat, in aliis vitæ & charitatis officiis agnato huic suo se deesse nolle, nec etiam repulsurum, si sponte ille & non invitatus ad hilaria sua veniret.

Donum DEO dicatum sit)

Corban hoc ad vovendi ritus pertinuit, non ad juramenta, nisi qvòd juramentum superaddi potuerit. Qvin multò firmius fuisse tale votum, qvàm præstitum de tali re solummodò juramentum, enucleatè ostendit Seldenus *de jur. nat. & gent. l.7. c.2.* Per votum autem hoc Corban & parentes in liberos, & hi vicissim in illos summam impietatem committebant, ita ut hereditates etiam aliàs naturâ debitas & alimenta alteri alteris interverterent. Utriq; scil. facultates suas DEO dicabant, ita ut cùm juvandi essent parens aut filius, votum prætenderent oblationis, eoq; se excusarent, qvasi jam omni pietatis officiô ex asse defuncti: dicentes: Corban (qvo nempè vesci, vel qvod tangere nefas erat) mihi esto, qvomodocunq; commodis tuis velificari possim, sive: illud, qvo juvari petis ac posses, Deo jam cessit. Non igitur confundendum est hoc votum aut formula vovendi, qvæ habetur *Matth. XV, 5.* cum juramento, qvod habetur *Matth. XXIII, v.18.*

§. 8. Ad omninò impossibile)

Sive physicè id fuerit impossibile, sive moraliter. Qvò referendum etiam, si qvis duobus eandem rem promiserit, qvòd tum priori obligatus maneat, ut maximè posterio-

riori cum juramento promiſerit. Habet enim juramentum vim qvidem obligatoriam, ſed conſtructivam tantùm, non etiam deſtructivam, & poteſt inducere novam obligationem, ubi nulla fuit, vel confirmare eam, qvæ præfuit, non poteſt tollere eam, qvam invenit, aut aliam ei repugnantem ſuperinducere. Dum igitur per priorem obligationem jus alteri acqviſitum eſt, non poterit illi invito per promiſſorem qvocunq; modô id auferri, nec permittendum eſt, ut per delictum conditionem ſuam meliorem faciat promiſſor. Vid. Robert. Sanderſon *de juram. prom. oblig. prælect. 2. §. 11.* Rob. Scharrok *de offic. c. 13. num. 2.* Tenetur tamen tùm promiſſor poſteriori illi, cui juramentô ſe adſtrinxit, reſarcire damna & id, qvod intereſt.

§. 10. Ut DEUS invocetur] Juramenti igitur propriè dicti rationem non habent execrationes; qvibus rem nobis chariſſimam devovemus, ut de ſinceritate noſtrâ proximus certus ſit, neqve obteſtationes, qvibus in comparationem deductâ re à nobis magnifaciendâ, profitemur, non minùs id, qvod aſſerimus, cordi eſſe, qvàm id, qvod nos magni facere apud omnes conſtat.

§. 11. Sic Joſephus per ſalutem

Pharaonis) Josephus per vitam Pharaonis ita juravit, ut eam, qvam sibi charissimam habuit, exsecrationi subjiceret. Potest enim juramento jungi exsecratio, qvod fit, cùm disertè invocatur DEUS tanqvam vindex falsi & fraudis, si qvæ commissa fuerit: & tùm DEO vindici subjicimus vel obligamus sive nosmetipsos, sive aliqvid nostrum aut valdè nobis charum. Add. Rauchbar. *p.2.q.2.n.46.47.*

Et hæc esse vera juramenta) Qvatenùs creatura consideratur ut objectum juramenti & in se, non licet per eam jurare, qvia est idololatricum. Qvatenùs autem consideratur ut signum & effectus, seu correlatum objecti (DEI) in juramento, omninò licet. Add. Vossius *in histor. Pelag. lib.5.part.2. antithes.1.*

Omnibus Geniis augustiorem) Christiani non poterant induci, ut jurarent per Genium Principis. Vid. Desider. Herald. *in Tertull. apolog. p.125.* Johan. à Wowern *in Octavium Minutii Felicis p.68.* Fuit enim hoc juramentum verè idololatricum, qvippe jurârunt per istum genium, tanqvã divinitatis participem, & proinde occultorũ testem & fraudis vindicem. Qvoniam enim jura ur de occultis, ideò jurantes suppo-

nunt

sunt, eum, per qvem jurant, esse occultorum conscium, & occultæ fraudis fore vindicem, i. e. divinâ scientiâ & potentiâ valere. Add. Jerem. Setser. *de jurament, l. 1. cap. 15. num. 35.*

§. 12. Sed & si qvis per falsos Deos juraverit] Juramentum per falsos deos præstitum non obligat ex se, nec est verum juramentum, qvia non invocatur DEUS verus in testem, nec obligatio ejus ad religionem aut pietatem verè pertinet, cùm in veri DEI contumeliam tendat, & actum idololatricum contineat. Obligat tamen ideo, qvia proficiscitur ex conscientiâ erroneâ. Nec igitur sub ratione perjurii DEUS istud in injuriam suam interpretatur, si per falsos Deos pejeratum sit.

Qvod à Duareno permitti miror) Duarenus in priori commentario hoc expresse non permittit, sed plerosqve ita putare ait, *ad tit. de jurejur. c. 11.* In posteriori verò *cap. 4. fol. 864.* permittit qvidem, deferri ita juramentum Gentili aut Mahumedano, sed non asserit, sanctos etiã ita jurare posse. Nec video, qvî reprehendi possit sententia Duareni, cùm ipse Augustinus, qvem hîc in partes vocat Grotius, distingvat inter juramenta qvà talia, & qvà idola-

lolatrica. Ex qvo conficiunt aliqvi, exigi tale juramentum posse, non tamen præfigi, ut juret per falsos Deos, aut ut tale vel tale idolum nominet, ad qvod sciret majore eum religione teneri, sed ut in genere religiosè juret, etiamsi non ignoret, eum id facturum non sine idololatriâ, Danhauer. *disput. Decalog. 7. §. 2.* Qvin si perpendantur omnia, & inprimis qvòd per juramentum idololatricum eversio tùm Ecclesiæ tùm politiæ evitari possit, converti autem ad verũ DEUM de præsenti non possit idololatra, cum qvo res est, etiam idololatricum juramentum exigi per Principem Christianum posse, absonum non videtur. Vid. tamen Franzk. *ad tit. ff. de jurejurand. n. 13.*

§. 14. Duo ergò debet jurans] In jure Canon. *cap. 26. X. de jurejur.* tres referuntur comites juramenti, 1. veritas, ut jurans clarè exprimat, qvid sentiat, non ambiguè. 2. judicium, ut jurans intellectu polleat, & maturô judiciô juret. 3. justitia, ut qvod juratur, licitum sit & honestum, Covarruv. *in c. qvamvis de pact. in 6. part. 1. §. 6.*

§. 14. At nihilominus, qvi juravit] Exsurgit enim ex juraméto duplex obligatio; una in respectu ad hominem, cui jura-

juratur, ut partem, altera in respectu ad DEUM, per qvem juratur, ut testem & vindicem. Multa possunt impedire priorem illam obligationem, ita ut jus nullum conseqvatur is, cui juratur, nec ei qvicqvam in foro conscientiæ ex æqvo& bono à jurante debeatur; verùm cessante obligatione respectu hominis injuriam aut vim inferentis, manet tamen DEO facta obligatio; cui & irreverentia fit, si qvis juramentum admittat, non intendens implere; & injuria, si admissum insuper habeatur.

§. 15. Qvi ad obligationem pariendam sufficit] Non enim semper, nec omnis contractus sive actus per juramentum adjectum confirmatur, sed qvandoqve per se stat juramentum & obligationem inducit. Vid. Franzk. *lib. 2. resol. 6.*

Repudiandus ergò Cicero] Ciceronem tamen seqvitur Albericus Gentilis *de jur. bell. l. 1. cap. 4.* Sed rectior videtur sententia Grotii. Conf. eund. *l. 3. cap. 19. §. 2.*

Qva de causa juramentum voti nomine nuncupatur] Scil. qvat. in utroq; intenditur cultus DEI, & ex divino jure aliqva obligatio producitur. Sed differunt tamen hæc à se invicem. In voto enim

enim cultus divinus intenditur per promissionem, qvando scil. homo DEO aliqvid observandum promittit, e.g. dare eleemosynas, servare castitatem: Unde ejus obligatio descendit ex fidelitate per promissionem Deo factam; in juramento verò DEO nihil promittitur, sed nomen tantùm ejus ad promissionem confirmandam assumitur & invocatur, adeoq; obligatio ejus non ex qvadam fidelitate, sed solùm reverentiâ divini nominis, qvam homo ipsi exhibere tenetur, causatur, Franzk. *2.resol.1.n.24.25.*

Nam depositum] Sed hîc regerit Albericus Gentilis *d. l.* Latronem intelligi & dici in respectu ad dominum. nec latronem esse, ubi dominus non est, nec propterea eum nominari latronem ab JCto, absente domino. Verùm nimia mihi videtur hæc Gentilis subtilitas, præsertim cùm prædo dicatur etiam tùm, cùm nulla domini fit mentio, vid. *l. 1. §. 39. ff. depos. l. 64. ff. de judic.*

Qvod à qvibusdam est traditum] Vid. Lessius *l. 2. de just. & jur. c. 42. num. 27.*

Cum effectu sunt intelligenda) nec enim promissio ista juramentô vallata ab simpliciter invito, sed cum qvâdam electio-

ctione boni facta est. Qvemadmodum igitur dolô non caret, qvi rem petit, qvam mox est restiturus, ita nil nisi ludos facit, qvi rem solvit, qvam mox ab invito repetere cogitat. Vid. de toto hoc negocio Franzk. *lib.2.resol.3.* Danhauer *disp. decal.7.* §.5. Robert. Sanderson. *de juram. promiss. oblig. prael. lect.4. sect.14. seq.*

§. 17. *Qvoties non personæ jus nascitur*] Grotii mentem non videtur assecutus Antonius Matthæus *de crimin. tit. de perjur. num.3.* Non enim hîc distingvit Grotius, utrum DEO tantùm se obstrinxerit defunctus, an verò personæ DEO invocato; sed qværit de casu, ubi personæ facta fuerit promissio jurata, ex qva tamen jus promissario nullum nascitur. Interim verius videtur, etiam hôc casu, utcunqve aliàs in solum DEUM obligatio terminetur, teneri heredem defuncti, non qvidem qvoad vinculum perjurii, sed qvoad efficaciam obligationis.

§. 20. *Qvatenus jus inferioris*) juramentum de re per justum superioris interdictum illicitâ ideò non obligat, qvia præstatur adversus primum præceptum secundæ tabulæ, contra qvam juramentum non obligat.

Ab

Ab Ecclesiæ præsidibus] Aliud hodiè observat Ordinatio Cameralis *p. 2. c. 24.* & Serenissimus Saxo *p. 2. c. 36.* Add. Setser. *de juram. l. 1. c. 24.*

Ipse autem, qvi juratus aliqvid promisit nocenti] Si nocuit, metum incussit: Atqvi tali jus aliqvod per promissum acqviri, negavit Grotius supra §. 14.

Si post motam controversiam] si tamen controversum ampliùs non est eo tempore, qvo promissio facta fuit, rectè fit compensatio. Aliàs enim generaliter verum est, debiti liqvidi ad illiqvidum nullam esse compensationem, *l. fin. C. de compens.* ut maximè controversum debitum per decretum provisionale, præstitâ cautione, exigi possit, Ant. Fab. *C. de compens. def. 10.*

Qvod Romanæ Leges fecerunt] ita e. g. contractus favore minoris nullus confirmatur juramentô, *aut h. sacramenta puberum. C. si adv. vend. c. 2. de pact. in 6.* Ita & effectus SCti Vellejani à muliere juramenti præstatione potest impediri, *c. cum contingat. X. de jurejur.* Guttierrez *de juram. confirm. p. 1. c. 55.* Joh. Bapt. Costa *de remed. subsid. c. 85.*

Ubi

§. 21. *Sed ad promissorium*] Falsum hoc est, promissorium omne juramentum in novo fœdere esse interdictum. Ne hoc qvidem adversariis concedendum est, inqvit Rivetus, promissorium omne juramentum prohibitum esse: Sic enim civilis societas solveretur, nec possent inter se unqvam convenire Reges de futuris pacis conditionibus, mutuâ ac juratâ promissione constantibus. Malè autem supponit hæc opinio Grotii, Judæos perjurium in promissorio tantùm juramentorum genere agnovisse, non item in adsertivo, qvod ita accipiendum non est.

Et ratio, qvam Jacobus adjicit] Qvasi verò ὑπόκρισις ac fallacia non in utrumqve tàm adsertorium qvàm promissorium juramentum cadere posit. In adsertorio qvidem reqviritur veritas, ne qvid juremus falsi; in promissorio justitia, ne qvid spondeamus illiciti; in utroqve judicium, ne facilè ac leviter juremus. Sed ad utrumqve tamen hîc respexit Salvator, atqve ab utroqve fallaciam abesse jubet.

Ubi manifestè est figura] Non opus est ad πλοκὴν recurrere, cùm hunc oraculi Christi sensum seqvi liceat: sermo vester affirmans fiat per ναὶ, & negans per οὔ. qvemadmodum λόγος de communi sermone u-

ſurpatur. Et rectè notat Conſtantinus l'Empereur הוין ac לאו, qvibus ναὶ & οὐ reſpondent, Rabbinis non tantùm adſignificare *Eſt*, ac *non eſt*, ſed orationem qvoqve deſignare affirmantem ac negantem. Qvo ipſo cadit, qvod Grotius ſubjicit, ναὶ ναὶ οὐ levitatem ſignificare, itaqve ναὶ ναὶ & οὐ οὐ conſtantiam: Et qvod Nicolaus Fullerus *l. 1. miſc. cap. 2.* habet, ναὶ ναὶ nihil aliud eſſe, qvàm certisſimam firmisſimamq; adſeverationem.

Caput XIV.

§. 1.

Venit enim illa ex jure civili] Non videtur venire ex ſolo jure civili. Ipſa enim naturalis æqvitas poſtulat, ut fraude ac dolô circumventus, in negociis, ubi bonâ fide agendum eſt, reſtituatur in integrum. Nec qvicqvam facit, qvòd reſtitutionem à ſuperiore fieri debere qvis contendat. Id enim non ſimpliciter, ſed tantùm inter cives obtinet, perinde ut inter cives nemo poteſt eſſe judex in causâ propriâ. At ſi ſuperior deſit, tùm qvisqve ἀνωπεύθυνος eſt, qvisqve ſibi jus dicit, qvisq; ſe reſtituit. Vid. Conring. *de finibus Imper. Germ. c. 19. num. 8.* ubi inter liberos populos reſtitutionem non aliter admittit, qvàm ſi æqvitas evidens id exigat. Nec verò propterea, qvòd à ſuperiore petenda ſit reſtitutio, ejus origo ad jus civi-

civile referenda est, cùm qvæ est inter homines superioritas & imperium, naturâ introductum sit, ut hinc plerosq; ejus effectus naturæ adscribere oporteat.

Qvos minores fecissent] qvidni? cùm eadem etiam in principis personâ inveniatur restitutionis causa, nempe ætas obnoxia læsioni, & propter fragile atqve infirmum consilium multis captionibus & multorum insidiis exposita, *l.1. ff. de minor.* Ponendi tamen sunt termini habiles, sicubi scil. princeps minor sine Curatore aut consiliariis suis, qvi Curatoris vicem supplere possunt, contraxerit. Et sunt, qvi principem etiam majorem perinde ut Rempubl. aut universitatem jure minorum uti, & in contractibus illis, qvi in perniciem statûs aut læsionem Reipublicæ vergunt, restitui posse contendunt, qvos seqvitur Sfortia Oddus *de restit. in integr. part.1. q.3. art.14.*

§.3. Planè privaverit priore juramentô] Non omninò privavit. qvid enim, si non obstante priore juramentô aliud novum juraverit? Sanè disputant Canonistæ & in hoc conveniunt, actum factum contra juramentum de non-faciendo validum esse, facientem tamen esse perjurum. Vid. Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 4. tr. 3. cap. 8. n. 5.* Christoph. Haunold. Jesuita

de contract. nat. art 5 num.13.14. Anton. Gabriel. *lib 2. tit. de jurejur. conclus. 1.* H. Zoës. *in tit ff. de jurejur. num. 63.* Seraphin. de Seraph *d juram privileg.75.*

Consequenter non poteſt] Sentio hîc cum Grotio. Non enim hîc eadem ratio eſt, qvæ eſt reſtitutionis in integrum. Reſciſſio namqve & irritatio juramenti præſupponit præſtitum fuiſſe juramentum ab eo, qvi eſt in alterius poteſtate, ſine ſuperioris conſenſu vel expreſſo vel rationabiliter præſumpto. Vid. Robert. Sanderſon *de jurament. promiſſor. prælect.7. ſect. 6.* Cùm igitur princeps ſuperiorem in his terris non habeat, à nemine etiam reſcindi juramentum ejus poterit.

§.5. Ut communes regni leges vim nullam habeant] At verò, qvòd emptio venditio ſine certo precio, locatio conductio ſine expreſsâ mercede fieri neqveat, non tàm videtur ex communi lege regni eſſe, qvàm ex ipſa cujusqve contractûs ſubſtantiâ, qvam ne Princeps qvidem immutare poteſt.

Etiam leges oppidi] ſi qvidem Princeps ſecundùm iſtas leges ſibi obligatum velit eſſe ſubditum ſuum. Natura enim juſtitiæ commutativæ hoc reqvirit, ut in conventionibus ultrò citroq; obligatoriis par ſit

qvo-

qvoad jus & vim obligandi utriusqve condi-tio, & hinc uterqve eodem vinculi nexu teneatur, non obstante, qvòd cogi alter qveat, alter neqveat, cùm ea diversitas non ex modo obligandi, sed ex personarum qvalitate ortum habeat. Aliàs autem, si Rex actum suum ab legibus illis immunem fecerit, neq; subditum qvidem secundùm leges illas sibi obligatum habebit.

Ut illius cœtûs membrum] Ista ratio fortè nihil facit, qvia, ut maximè membrum sit, semper tamen pollet eminentiâ & superioritate, propter qvam, nisi natura negocii hoc reqvirat, legibus à se latis omnibus exemptus est.

§. 6. Qvo qvis in pœnam Creditoris erat liberatus] Hoc exemplũ magis congruit posteriori membro. Præsupponit enim verè obligatum esse eum, qvi liberatus est. Liberatio autem illa sine dubio contingit ex lege civili. At qvid opus deliberatione, nisi verè obligatus esset, qvi liberatur. Cæterùm de obligatione naturali, civili, & mixtâ accuratiùs agunt JCti. Vid. inprimis Franzkius *tit. de condict. indeb. num. 12. seq. & exerc. 9. qvæst. 1.* Arn. Vinn. *ad pr. Inst. de obligat.* Tabor *in partit. elementar. p. 131. seqq.*

Ut in plenâ & firmâ pollicitatione

tione] Atqvi jus inde nasci Reipubl. cui pollicitatio facta est, patet ex *l. 9. & 14. ff. de pollicitat.* Sed enim hoc ex lege civili provenire, putavit Grotius suprà *cap. 11. num. 3.* ubi tamen vocabulum pollicitationis latè pro qvacunqve promisſione spontè factâ accipere videtur.

Interpres Matthæi] Videtur Grotius in eâ fuisse sententiâ, Evangelium Matthæi authenticum lingvâ Hebraicâ fuisse exaratum, qvod tamen à plurimis negatur. Vid. Nicol. Vedelius *exercitat. 4. ad Ignat. Epist. cap. 2. pag. 176. seq.* Rivetus *in Isagog. ad Script. cap. 8. p. 97.* Gomarus *dissertat. subjectâ tractatui de geneal. Christi.*

Ubi πίστιν *vocat*] per judicium nostri Theologi intelligunt justitiam, æqvitatem & rectitudinem, qva in vitâ communi unicuiqve redditur, qvod suum est, ne qvis proximum lædat vel offendat. Per misericordiam intelligunt benevolum & benignum erga proximum affectum, qvi scilicet longiùs progreditur, qvàm proximo ex lege justitiæ debetur. Per fidem intelligunt fidelitatem & constantiam in servandis pactis & promisſis. Justè igitur, benignè, & bonâ fide cum proximo agendum est. Gerhard. *in Harmon. Evang. part. 2. c. 158. n. 5.*

Qvæ

Qvæ Hellenistis] Lingvæ Hellenisticæ jamdiu indictum est funus & factæ jam exeqviæ.

Id jus est à natura] nego hoc. Par enim in parem nullum habet imperium, nisi ex lege. Inverto igitur, qvod hîc dicit Grotius, & ajo, æqvalibus in æqvales id jus esse à lege, superioribus in subditos à naturâ.

§. 7. Primùm reqviritur utilitas publica] Si hôc modô explicetur natura supereminentis dominii, tolerari istud nomen utcunqve poterit. Satiùs tamen fuerit, Regium istud jus ad imperium referre, cùm ipsa vis imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem titulum ista peragendi præbeat, eò qvòd omnia ea simul concessa intelligantur, sine qvibus obtineri bonum commune non potest. Vid. Sutholt *de jurisdict. num. 27.* Qvòd si verò supereminens dominium eò qvis extendere velit, ut ejus vi liceat principi, nullâ omninò necessitate urgente, subditorum bona pro lubitu auferre, facilè ille ex principe faciet Tyrannum. Et vel ideò, ne id fiat à Principe, abstinendum ab hoc loqvendi genere putamus.

Ex communi] Æqvisſimum enim eſt, commune detrimentum fieri eorum, qvi propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, ut res ſuas ſalvas haberent, *l. 1. l. 2. pr. ff. de L. Rhodiâ de jact.*

§. 8. Juris eſt naturalis] Ut maximè igitur modus acqvirendi à jure civili inventus ſit, ſi tamen deinceps acqviſitum jus fuerit, ſubſternitur id juri naturali & regulæ generali, nemini jus ſuum ſine causâ auferri debere. Vid. Carol. Tapia *in rubr. de Conſt. Princip. cap. 1. num. 50.* Andr. Fachinæ *l. 8. controv. cap. 63.* Johan. del Caſtillo *qvotid. controverſ. l. 2. cap. 28. & l. 3. cap. 6.* Petr. Anton. de Petra *de poteſt. princip. c. 24. & 25.*

Nullo modo ſubeſt] imò ſubeſt in caſu extremæ neceſſitatis, non qvidem ſupereminenti dominio, ſed imperio. E. g. in obſidione civitatis, ſi exterus pulverem pyrium habeat, qvem non habet civitas, poterit is etiam invito auferri ad defenſionem civitatis. Tàm feliciter igitur caſum hunc neceſſitatis & competens inde jus Principis exponere neqveunt, qvi dominium ſupereminens ſtatuunt.

§. 9. Contractus Regum leges eſſe] Legis vicem obtinere, dicit Juſtinia-

nus

nus *l. pen. C. de donat. int. vir. & ux.* ad hoc scil ut lege repugnante subsistat, utq; qvem privatus non legitimè iniret, pro justo ac legitimo habeatur, Hillig. *in Donell. enucl. l. 12. cap. 22. lit. Z.*

§. 10. *Ut qvi regnum*] Exemplum hoc non est accommodatum. Non enim qvi regnum testamentô vel ab intestato accipit, illicò omnium bonorum heres est, nisi lege publicâ ita constitutum fuerit.

An verò mixtô jure] h. e. si in jus regni succedat in solidum, in bona autem non omnia, sed partem tantùm eorum, uti succedunt plerumqve primogeniti.

Bona defuncti ut obligata sint] At obligatio tantùm personas afficit, non afficit res, nisi objectivè, qvatenus de iis contractum fuit, qvarum intuitu personæ contrahentes dicuntur Creditores & debitores. In obligationibus facti autem nulla sæpè fit mentio bonorum alterius contrahentis, qvomodo ergò pro debito ejusmodi personali bona defuncti obligata erunt? Nec magis ferendum est, qvòd putat Grotius, obligationem istam ipsi rerum dominio coævam esse. Id enim est duo maximè distincta & inter se opposita, dominium

& obligationem, & utriusq; acqvirendi modos confundere.

§. 11. *Puta imperium transferendo*] Sed qvid si populus imperium non transtulit, sed imperans id virtute bellicâ occupavit? Teneri eum nihilominus arbitror per interpositam civitatem. Qvia enim ex antecessoris facto non antecessor tantùm, sed ipse etiam populus, cæteris paribus, obligatur, non potest occupatio alterius bellica facere, ut obligatione suâ liberetur populus. Ergò dum totum & integrum corpus universitatis obligatum manet, non poterit immunis esse, qvi nunc est universitatis caput & membrum præcipuum.

§. 12. *Si utiliter gestus sit*] At utilitas ista ne qvidem in negociorum gestione ex eventu, sed ex re ipsâ potiùs æstimanda est, & sufficit, si utiliter cœptum negocium fuerit, ut maximè effectum non habuerit. & ideò, si insulam fulsit, vel servum ægrum curavit, etiamsi insula exusta est, vel servus obiit, negocium utiliter gessisse dicendus est, *l. 10. ff. de negoc. gest.*

Qvam declarari, eum non ultra obligare] Sed à qvo ista declaratio erit facienda? cùm Princeps superiorem non habeat. Facienda igitur erit ab ipso Prin-

Principe. Qvid obstat ergò, qvò minùs etiam restituere se Princeps possit adversùs contractum dolô aut metu initum? qvod tamen negavit suprà Grotius.

§.13. Hæc revocari non possunt] Refertur enim donatio inter modos acqvirendi, & hinc, qvod acqvisitum est, auferri à Principe neqvit. Vid. Rauchbar *l. 2. q. 11.* Dissentiunt Doctores communiter, qvi privilegia merè gratuita, etiam sine causâ revocari posse contendunt, à qvibus tamen meritò discessum fecimus *exercitat. 4. de jur. majest. n. 50. 51. 52.*

Qvæ vinculum duntaxat legis demunt] At sicubi lex ista & vinculum legis tantùm obligat in commodum Principis, qvia tùm de suo liberalis est Princeps, si immunitatem concesserit, non magis eam revocari posse arbitror, qvàm priore casu, qvando perfectè donat.

§.14. Non tenebuntur populi] At qvamprimùm consenserit populus sive verbis sive factis in ejus imperium, qvod post invasionem contingere plerumqve solet, teneri populum, verius est. Et agnoscit ipse Grotius supr. *c. 4. n. 14.* imperia vi primùm parta posse ex voluntate tacitâ jus firmum accipere, & voluntatem aut ex initio con-

constituti imperii aut ex pòst facto esse posse talem, ut jus det, qvod inposterum à voluntate non pendeat.

CAPUT XV.

§. 1.

QVæ sit per pacem] rectiùs legitur, *per principem*. Fr. Duaren. *ad l.5. ff. de pact.* Arnold. Vinnius *tr. de pact. c.2.*

§. 3. *Sponsio autem est*] Hôc sensu admodùm strictè accipitur vocabulum sponsionis. Aliàs enim id latiùs patet, & omnem significat promissionem, *l.7. ff. de V. S.* & ibi Gœddæus.

Promissiones repudiat] qvatenus scil. factum omninò alienum est, & nullum à promittente habet principium. Si verò à promittentis facto pendeat alienum, seu causa committendæ ex alieno facto stipulationis promittentem attingat, ipsiusqve factum notet, utiqve vires habet promissio. Vid. Gœdd. *de contr. & comm. stipul. cap. 6. n.188. seq.*

Ad id, qvod interest] *l. 2. l. 13. l.18. l.19. ff. ratam rem hab.* qvas non satis attendit Ant.Fab. *Cod.l.8.tit.25.def.10.* statuens, non teneri Syndicum, qvi promisit curaturum se, ut rata habeatur ab Universitate transactio

actio à se inita, ad aliud, qvàm ut summam præstet diligentiam.

§. 5. *Ita ut latrocinari*] Istæ tamen si justo examini subjiciantur actiones, etiam apud immanissimas gentes conscientias sollicitant. *Dic*, inqvit Seneca, *cuilibet ex istis, qvi ex rapto vivunt, an ad illa, qvæ latrociniis & furtis conseqvuntur, malint ratione bonâ pervenire, optabit ille, cui grassari & transeuntes percutere qvæstus, potiùs illa invenire qvàm eripere: neminem reperies, qvi non neqvitiæ præmiis sine neqvitiâ frui malit. Maximum hoc habemus naturæ meritum, qvod virtus in omnium animos lumen suum præmittit: etiam qvi non seqvuntur illam, vident, lib. 4. de benefic. c. 17.*

Hi hostes qvidem non sint] Tria erant hominum genera, cum qvibus armis depugnabant Romani, 1. hostes, qvibus bellum publicè populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano, *l. 24. ff. de captiv. & postl.* 2. latrunculi vel prædones, qvi in itinere hominibus cum telis insidiantur. 3. qvi nec hostes nec latrunculi propriè sunt, pro hostibus tamen habentur, & dicuntur latrunculi exteræ gentis, *l. 6. ff. de captiv.* & illi sunt gentes illæ barbaræ, cum qvibus neqve amicitia, neqve hospitium, neqve fœdus amicitiæ factum est, *l. 5. §. 2. ff. eod.* Add. Franzk. *l. 2. resolut. 9. n. 47. seq.*

§. 7. *Ma-*

§.7. Majestate comiter colendâ] Dixit de eâ re Grotius *l.1. c.3. n.21.* Add. Anton. Matthæus *de criminib. tit. de læs. majest. c.1. n.6.* & qvæ diximus *exercitat. 1. de jurib. majest. n.33. 34.*

§.8. Ut religionis discrimen non admittat] Qvid verò, si qvis omninò DEUM neget? Utiqve talem ipsum abhorret jus naturæ.

§.9. Benefacere popularibus] Proximum explicavit Grotius judaizans suprà *l.1. c.2. n.8. p.29.* de populari & concive, qvod falsum est, cùm ex interpretatione Salvatoris qvilibet extraneus proximi locô sit. Conf. Hottinger. *in jur. Hebr. leg. 219. p. 323.*

Non licuisse] Ergò in honestate tantùm id ponit Grotius apud Judæos, non in præcepto, qvod iterum falsum est, cùm proximum diligere sit ex lege morali.

Non solitos Judæos convivere] Idololatrarum consortium prohibitum erat Judæis, ne idololatriâ inficerentur. Utq; hoc evitaretur, omnem Gentium conversationem respuebant. Et ut eò magis id obtinerent eorum Doctores, statuerunt, gentiles omnes habendos esse pro immundis,

h. e.

h. e. talibus, qvi contactu ſemper contaminarent Judæum. Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. l.2. c.5. p.180.*

Habuiſſe promisſiones victoriæ] Iſtæ promisſiones ad omnes homines pertinent, cùm non Hebræos tantùm, ſed etiam univerſum genus humanum obliget Lex moralis. Hoc autem peculiare tùm fuit apud Judæos, qvòd ſummam majeſtatem, adeòqve etiam jus belli ſibi ſoli reſervaverat Deus, cum qvo ſcil. pugnandum erat, ſi qvis hoſtem ſe Iſraëlitis præbuerat.

Non legis præcepta] qvidnî? cùm & divinô inſtinctu & imperandi modô ſcripta ſint. Sed enim hæreticum hîc aliqvid proponit Grotius de novis Evangelii præceptis, qvòd ſcil. ea, ſi reperiantur in libris Vet. Teſt. præter legem, pro monitis tantùm habenda ſint, non ut præcepta accipienda, Dn. Calov. *contra Grot. in proverb. 20, 21.* Cloppenburg. *in diſp. p.92.*

§. 10. *Lex autem Evangelii*] Jam ſæpè id notavi, nullam dari Legem Evangelii, & Grotium hîc cum Socinianis admodùm craſsè errare. Legem novam à Salvatore latam eſſe, tota ignorat Scriptura, neqve ex Redemptore Chriſto Legislator faciendus eſt, tantum abeſt, ut rigidiores eum, qvàm in V. T. fuerint, leges tuliſſe conceda-

damus. Et perversa igitur hinc meritò notatur methodus Grotii, qva etiam in moralibus diversa sæpè considerat tempora, id scil. qvod fuit ante legem, qvod fuit tempopore legis, & qvod sub Novo Testamento existere cœpit.

§. 11. Nulla ergò hîc intrinseca] Tutissimum est dicere, fœdera cum infidelibus non esse omninò improbanda, dum tamen ea fiant vel commerciorum tantùm causâ, vel si arma jungenda fuerint, non ineantur ea adversùs nostræ religionis consortes, neqve in fraudem veræ fidei. Eo enim nomine pessimè audit Franciscus I. Galliarum Rex, qvòd adversùs Imperatorem Romanum fœdus fecerit cum Turcis, apud Limnæum *in not. ad proœm. capitulat. Caroli V. n. 85. seq.* nec multùm juvatur ejus causa apud Grammondum *l. 3. Histor. Gallic.* Cæterùm de totâ hac controversiâ videri possunt Gerhard. *Loc. de Magistrat. num 154. seq.* Rheinking *de regim. secul. & Eccles. l. 2. class. 3. c. 3. num. 33. seq.* Matth. Cuno *de pact. l. 1. c. 22. n 74. seqq.* Limnæ. *not. ad art. 11. capitul. Carol. V. verb.* Aller Hülff ꝛc.

§. 12. Debent ergò Christiani omnes] Sed profectò optare id licet, sperare non licet. Ut maximè enim adversùs infideles coëant Christianorum fœderatorum

rum haud pauci, nescio tamen, qvî factum fuerit, qvòd plerumqve nihil omninò Christianæ rei accesserit. Pleraqve enim illa fœdera, vel qvòd uni partium satisfactum jam esset, vel qvòd non ea, qvæ sperabatur, ad unumqvemqve fœderatorum redundaret utilitas, vel qvòd varietate sententiarum inter se disjungerentur, vel qvòd remissiores essent alii aliis, citiùs qvàm creditum esset, fuerunt dissoluta. Vid. Forstner. *ad Tacit. l.1. pag.42. seq.*

§. 14. *Nisi ex actibus*] Sed isti actus non faciunt, ut ad tantundem temporis contractum censeri debeat fœdus, qvantum fuit id, qvod præterlapsum est, *arg. l.13. §.f. ff. de locat.* Et imò videntur isti actus benevolentiæ magis esse, qvàm fœderis renovati indicia. Add. Fr. Mantica *Lucubrat. Vatican. l.27. tit.7. n.38.*

§. 15. *Si pars una fœdus violaverit*] Prolixè & cum multis allegationibus hæc tractantem vid. Matth. Cunon. *de pact. c.22. n.86. seqq.*

§. 17. *Nam hæc conditio non impleta*] Si hoc vult Grotius, debere hôc casu sponsionem disertis verbis ratam haberi, faciendum cum eo non est. Non enim verbis tantùm ratum haberi potest, sed

etiam actû seu factô, *l 5. ff. ratam rem hab.* Anton. Tessaur. *decis. 7.* Robert. Lancellot. *de attentat. l. 1. c. 1. n. 54 seq.* Et igitur, sive purè sive sub conditione facta fuerit sponsio, utrinqve factum aliqvod aut verba saltem reqviruntur ad declarandam ratificationem.

CAPUT XVI.

§. 1.

Qvod recta interpretatio suggerit] Ista interpretatio qvandoq; stipulatori, qvandoqve promissori nocet, & per conseqvens non semper est in potestate stipulatoris, interpretationem in commodum suum facere, *l. 99. ff. de V. O.* Arn. Vinn. *de pact. c. 20. n. 4.*

§. 2. *Populari ex usu*] Frustrà igitur est omne artificium Jesuiticæ æqvivocationis, qvod ad Lectoris stuporem ex ipsissimis eorum Antesignanis concinnavit & suggillavit Ludovicus Montaltius *in epist. provincial. 9.* Conf. Hülsem. *in manual. contr. Hager. pag 616. & in breviar. c. 12. n. 25.* Rivet. *in explicat. decalog p. 1280. tom. 1. op.*

§. 4. *Si fieri potest*] Si enim ambæ conventiones consistere possunt, tunc priori

ri non censetur derogatum per pactum posterius, Carpzov. *p.2. const.33. def.17.*

Prioribus derogabit] nisi priora fuerint jurata, Joh. Guttierrez *de juram. confirm. part.1. c.74.*

§. 5. Sed civilibus intelligi] qvatenus scil. simul comprehenduntur noctes. Et dicuntur civiles, qvia leges in præfiniendis diebus, & mos civilis in numerandis diebus. magistratuum, contractuum, aliarumq; actionum civilium utitur diebus compositis & integris. Hodiè tamen pleriqve Mathematici naturales vocant dies, qvos hîc civiles dicit Grotius, & qvos naturales dicit, illi artificiales vocant. Vid. Joh. Bapt. Ricciol. *in Almagest. lib.1. c.24.*

De similibus] Sic Rhadamistus Mithridati jurat, nec venenô nec ferrô vim ei allaturum, captum injectâ multâ veste necat, Tacit. *12. annal.* Bellisarius Glimero Regi Vandal. capto promiserat, eum ferreis catenis ligatum in triumpho non ducturum, qvem aureis vinctum duxit, Procop. *de bell. Vandal.* Ludovicus XI. Francorum Rex, cùm Ludovicum de Luxenburg ad supplicium qværeret, amicè scripsit, se capitis tanti Viri plurimùm egere. Qvæ loqvendi ratio & pœnam & consilium significat, Bodin. *de Rep. l. 5. c. 6.*

§. 6. Negabat agrum Bœotum esse] Non sufficit nuda insessio, ut ager hosti eripiatur, & occupatione bellicâ acqviratur, sed expugnandæ sunt munitiones extructæ, aut extruendæ sunt novæ, imponenda sunt præsidia, ut omnis spes hosti eum recuperandi præscindatur.

§. 7. Etiam alio locô & occasione] ita si qvis triticum dari sibi stipulatus sit sine adjectione mensuræ, hæc qvidem stipulatio imperfecta est, *l. 115. ff. de V. O.* sed si ex tractatu priùs habitô appareat, de certi generis certæq; qvantitatis triticô cogitatum & actum esse, id pro expresso etiam in ipsâ stipulatione habendum est, *l. 94. ff. eod.*

§. 8. Ratio legis] Vid. Andr. Tiraqv. *ad l. si unqvam, verb. libertis. num: 48. seq. C. de revoc. donat.*

Hôc modô] Obscurior hìc est sensus, nisi verba *, nam sæpè rationes* &c. usqve ad *sufficit*, parenthesi includantur. Exemplum enim donationis propter nuptias substernendum est conjecturæ, qvæ colligitur ex ratione tanqvam causâ unicâ.

§. 11. Qvatenus immutata non est] otiosa hæc sunt verba. Si enim immutata est forma, non ampliùs est communis

nis, aut si communis manet, non opus fuit, casum mutationis factæ excipere.

§. 12. *In non-odiosis*] Distingvit non-odiosa, ut intermedia qvædam, ab favorabilibus & odiosis, qvomodo Ethici differentiam faciunt non-boni, à bono & malo.

Eam, qvæ latissima est] Exemplum vide in *l.29. ff. locat.*

Significationem artis] E.g. si constitutum fuerit, ut valeat ultima voluntas facta coram tribus testibus, non de codicillis tantùm id audiendum erit, sed etiam de testamento.

Aut pacti inutilitas seqveretur] Ita licèt res disertis verbis in Emphyteusin concessa, si tamen in instrumento de translatione omnis juris simul mentio facta fuerit, contractus pro censuario, non Emphyteutico habendus est, etsi in instrumento perpetuò emphyteuticus vocetur, Valasc. *de jur. Emphyteu. qv.32. n.28.*

Ad vitandam iniqvitatem] Ita statutum jubens, ut qvalitercunqve & qvomodocunqve occidens occidatur, non est intelligendum de naturali defensione, Fern. Vasqv. *l.1. controv. c.36. n.5.6.*

In odiosis verò] Qvandoq; tamen etiam odiosæ constitutiones sunt extendendæ. Vid. Tiraqv. *de leg. connubial. gloss. 5. num. 115.*

§. 13. *Qvia igitur de fœdere rumpendo*] Sed si de fœdere conservando agatur, qvia favorabile id est, etiam futuri intelliguntur. Ita si inter confœderatos conventum est, qvòd neuter ex fœderatis alterius rebelles recipere debeat, non modò de præsentibus, sed etiam de futuris pactum intelligitur, Franc. Mantica *lucubrat. Vatican. lib. 27. tit. 7. n. 24.*

Non pugnat autem cum fœdere] Volunt Doctores, pacem & fœdus non violari, nisi per offensionem retrosimilem, pacem enim esse qvandam transactionem, qvæ referatur ad lites ejusdem, non diversi generis. Per conseqvens, sicubi promiserim non offendere te, tu autem socius deinde fias inimici mei, & in conflictu à me offendaris, non videri idcircò id factum contra promisfionem, qvia spectari oporteat id, qvod principaliter agitur, Fr. Mantica *d. l. tit. 6. n. 8. 10.*

§. 14. *Non qvod repellitur*] siqvidem etiam meris subditis, qvibus jus ar-

armorum & belli gerendi nullum est, arma capere licet tùm, qvando ab hoste insultantur, etiam inconsultò Principe suô, si id exigat necessitas.

§. 16. Non desinit imperium esse populi] Rectiùs Justinianus *§. 6. J. de J. N. G. E. C.* populum Regi omne imperium suum & potestatem concedere. Vid. qvæ diximus *ad l. 1. c. 3. §. 7.*

Et ipsa interdum materia] In dubio pactum præsumitur potiùs reale, qvàm personale, Gœdd. *de contr. stip. cap. 9. n. 164.* Hillig. *in Donell. l. 22. c. 4. lit. K. L.* Vincent. Honded. *p. 1. cons. 39. n. 19. 20.* Dan. Moller. *p. 2. const. 37. n. 7.*

§. 17. Jus enim regni] Hinc usitatum Principibus dejectis, ut titulos mordicùs retineant.

§. 19. Et sanè vox primi ambigua est] Admodùm subtilis hæc videtur enucleatio. Qvid enim differt ille, qvi omnes antecedit, ab eo, qvem antecedit nemo? Utriqve qvi antecedit omnes, in hôc primus dicitur, qvòd eum nemo antecedat, aliàs enim antecedere omnes non posset. Sed est tamen nihilominùs aliqva differentia. Potest enim aliqvem nemo antecedere, sed iste non illicò etiam omnes antecedit,

qvia scil. aliqvos habet pari gradu secum concurrentes. Istos scil. neqvaqvam antecedit. Ut maximè igitur vera sit propositio hæc: Qvi omnes antecedit, eum antecedit nemo. non tamen è converso vera semper est propositio illa: qvem nemo antecedit, ille omnes antecedit.

§. 20. Sed oportet eadem sit] At ubi eadem est ratio, propriè non potest dici extensio. Extensio enim est de termino ad terminum progressio per adæqvationem & paritatem rationum, inter se qvidem differentium, similium tamen. At qvando in pluribus casibus eadem est ratio, per unam eam deciduntur omnes, non extensivè, sed comprehensivè, uti genus suam comprehendit speciem. Et hoc est, qvod mox dicit Grotius, rationem hôc casu considerari debere in suâ generalitate.

Etiam sine ratione illâ] ratio illa est tantùm causa impulsiva, sed absqve qva nihilominùs essem facturus, ut, do tibi decem, ut emas tibi vestem, aliàs tamen daturus.

Qvæ in fraudem fiunt] Fraudis hujus qvatuor faciunt species Doctores. Aliam dicunt fieri commutatione rerum, *l. 3. §. 3. in f. & l. 7. §. 3. ff. de SCt. Macedon.* aliam commutatione personarum, *l. 3. §. f. l. 4.*

l.4. l.5. ff. de donat. int. V. & U. aliam commutatione contractuum, *l.5. §.5. ff. eod.* aliqvam deniq; fieri in modo contrahendi, *l.8. §.14. ff. ad SCt. Vellej.*

§. 12. Sub speciali suâ formâ] Hôc enim casu fines mandati diligenter sunt custodiendi, *l.5. ff. mandat.* Extra istum casum excedere qvandoqve eos licebit mandatario, Gail. *l. 1. de pac. publ. c.4. num.29.* Rota Genuens. *decis. 64.* Mantica *lucubrat. Vatican. lib.7. tit.15. n.40.*

§. 22. Qvod nemo credendus est velle absurda] Ita si qvis stipulatus fuerit pro se & heredibus masculis, exclusis filiabus, intelligendum id est de descendentibus. De extraneis enim si conventio intelligenda esset, seqveretur hoc absurdum, extraneos minùs dilectos præferri filiabus magis dilectis, Mantica *lucubr. Vat. lib.2. tit.13. n.8.* Simon de Prætis *de interp. ult. vol. l.1. interp.1. dub.4. solut.4.*

§. 24. Etiamsi verba latiùs pateant] e.g. si feudum concessum sit alicui pro se & descendentibus masculis, non intelliguntur nepotes ex filiâ; qvia natura feudi, qvæ fœminas & descendentes ex illis planè excludit, repugnat.

§. 25. Secundùm potentiam moraliter consideratam] Ita Lex prohibens ferre arma, non cessat, etiamsi armis tu neminem adhuc offenderis, nec constet, qvòd offendere velis. Qvamdiu enim non cessat potentia offendendi, non potest dici, qvòd ratio legis cesset.

Qvod negandum est] pleriqve affirmant Doctores, nisi cogitatum fuerit, vel potuerit cogitari in futurum, aut nisi verbis generalibus concepta sit dispositio, ut in eà veniant tàm præsentia qvàm futura, Joh. Bapt. Costa *tr. de clausˁ convent. clausˁ.10.* Augustin. Barbosˁ. *clausˁ.129.* Seraphin. de Seraphin. *de privileg. juram. priv. 73 num.22.23.* Joh. del Castillo *l. 4. qvotid. contr. c.59.* Johan. Aloysˁ. Riccius *decisˁ. 1771.* Sed cùm exceptiones istæ freqventiores in se videantur casus comprehendere, qvàm ipsa regula, tutius fortè fuerit cum Grotio sentire. Promissio tamen de non-offendendo & pax etiam, juramentô firmatæ intelliguntur rebus sic stantibus, & excipitur nova causa, Vincent. Carocc. *de juram. lit. decisˁ. q. 5. IX. qvæst. princip. n. 44.*

§. 26. Æqviprudentiam] Contingit interdum, ut duplex sese offerat æqvitas, uti fit in *l. 61. §. 5. versˁ. idq. evidentius ff. de furt.*

fuit. & tùm utiqve in selectu faciendo maximè opus est tali prudentiâ.

§. 29. *Ut qvod permittit*]

E. g. si lege dispositum sit: *Concubinam habere cuivis civi Romano liberum esto.* & mox tempore belli ita constituatur: *Mulierem in castris miles non habeto.*

Obligat ad qvodvis tempus]

Scholastici ita proponunt: *Præcepta negantia semper obligant & ad semper.* à malo enim, qvod interdicunt, ita abstinere jubent, ut nullo unqvam temporis momentô committatur. *Affirmantia autem præcepta obligant qvidem semper, sed non ad semper*, sive pro qvovis temporis articulo, sed tùm demum, cùm præstò est objectum, & tale, qvale præceptum exigit, ut actiones circa illud exerceri oporteat. Ita misericordiam exercere jubemur erga pauperes. at validi & improbi mendicantes tales non sunt, qvales beneficentiâ proseqvi jubemur. Ita præceptum de amando DEO non semper reqvirit actum elicitum & exercitum, cùm humana conditio ejusmodi perpetuitatem non ferat, sufficit, si aliqvando & certô tempore amet, nec eo tempore, qvo amor exigitur, aliud qvid faciat contrarium, qvod amorem expellat. Conf. Altenstaig *in Lexic. Theol. vocab. præcepta.*

At jussio tacitam prohibitionem contineat] In unoqvoqve præcepto utrumq; contrariorum inest re ipsâ. Qvia enim contrariorum contraria est conseqventia, utiqve prohibetur id, cujus contrarium imperatur, & vice versâ. Sic Deus jubet parentes honore affici, prohibet ergò, ne qvis in parentes sit injurius. Sic prohibet, nomen suum in vanum assumi, ergò jubet nomen suum sanctè usurpari, Andr. Rivet. *in explicat. decalog. vers. 1.*

Præferatur] Pœnæ adjectio non auget prohibitionem, nec facit, ut minùs valeat prohibitio alia non-pœnalis. Imò verò si lex qvid prohibet citra pœnam, actus contra talem legem commissus ipso jure est nullus, cùm nullus non sit semper, si pœna fuerit adjecta. Ita prohibetur mulier intra tempus luctûs alii nubere, *l. 1. ff. qvi not. infam.* si tamen nupserit, actus non invalidatur, sed mulier fit infamis, & alias pœnas patitur, *l. 1. C. de sec. nupt.*

Aut magis utiles] Exemplum habet Franciscus Duarenus *in tit. de minor. verb. Pomponius qvoq; &c.* Sint duæ leges, qvarum alterâ statuitur, ut minor adversus pecuniam creditam restituatur, alterâ, ut filiusfam. ex mutuo non teneatur. Accidit, ut minor filiofam. mutuum daret. qværitur, utra

..um lex, qvia aliàs qvidem contrariæ non ..funt, fed eventu tamen ita colliduntur, alteri ..cedere debeat. Sine dubio autem major eft ..favor minoris, qvàm filiifamiliâs, & hinc ..qvoqve utilitas eft commenfuranda. Secun..da enim lex, qvæ ex SCto Macedoniano eft, ..non eft lata in favôrem filii, fed in odium ..fœneratoris. Potentius igitur eft beneficium ..ætatis, qvàm SCti Macedoniani.

Et ut omnes reftrictiones tacitas] Qvacunqve arte verborum qvis ju..ret, DEUS tamen, qvi confcientiæ teftis eft, ..fic illud accipit, ficut ille, cui juratur, intel..ligit.

§. 30. Nî aliud convenerit] Sed nec omnis conventio diverfum inducit. Intereft enim, utrum convenerit, ut de con..tractu fcriptura conficeretur, an verò ut con..tractus in fcriptis fieret. Priore cafu fcriptu..ra non facit ad negocii effentiam, fed tan..tùm ad faciliorem probationem, *l. 4. ff. de ..pign.* Pofteriore cafu nihil actum intelligitur, ..donec fcriptura omnibus numeris perfecta ..fuerit, Ant. Fab. *Cod. lib. 4. tit. 16. def. 14.* ..Franzk. *ad pr. Inft. de empt. & vend. n. 5.*

§. 31. Ex jure Romano] Pluri..mos in hanc rem citat Arthurus Duck *de au..torit. jur. civil. lib. 1. c. 2. n. 6.* Sed rectè tamen fen-

missimam culpam præstare necesse habeat. Ex dolo enim & levi tantùm culpâ tenetur, *l.10. l.93. ff. de administr. tut. l.10. ff. de tutel. & rat. distr. l.7. C. arbitr. tut.* & de levi qvidem etiam contra communem regulam *in l.5. §.2. ff commod.* qvia scil. utilitas pupillorum majorem diligentiam reqvirit.

Et ab assignatrice justitia spectatur] Nego hoc. Ut enim conducatur miles, Professor, Medicus &c. qvi qvàm rectissimè fungi isto officio possit, non distributivæ est justitiæ, sed commutativæ, Horneij. *Ethic. l. 3. c.13. n.11.*

§.3. *Qvi dignus sit*] Imò verò, qvi dignissimus sit. Aliàs enim personæ potiùs, qvàm loco & Reipubl. consulisse videtur. Vid. H. Zoës. *ad tit. X. de elect. n. 44. seqq.* Nec multùm hîc abest Grotius à sententia Patrum in Concilio Tridentino, qvibus sudes fuit in oculis, communi decretô determinare, digniorem semper eligendum esse ad Episcopatum, qvòd sufficeret scilicet, si dignus sit, Petr. Svav. *in histor. Concil. Trid. lib. 8. pag. 811. 852.* Conf. Fernand. Vasqv. *l.1. contr. c.28. n.1. & c.43. n.16.*

§. 4. *Qvi propriè rei fructus sunt*]. Tales sunt fructus naturales. Sed imò etiam in civilibus fructibus damnum dari.

dari potest, qvi propterea excludi hic neqvaqvam debent, vid. *l.5. C. de R.V.*

Si tamen ipse] In restitutione fructuum, qvæ à malæ fidei possessore fieri debet, petitoris & damnô affecti persona spectatur, *l.62. §.1. ff. de R.V.*

Qvibus res melior facta est] Videtur intelligere impensas utiles, de qvibus magnum litigium est inter juris civilis Doctores, utrum illæ ab malæ fidei possessore deduci qveant? Omnium optima sententia videtur ista, malæ fidei possessorem utiles impensas non deducere, sed tollere tamen posse, si salvâ re id fieri qveat, *l.37. ff. de R.V. l.5. C. eod.*

§.5. Ut in semente spes messis] Hoc exemplum magis pertinet ad §. antecedentem, ubi egit de fructibus percipiendis. Nec verò tùm necesse est sementem adesse aut propinqvitatem ad actum, sufficit potentiam percipiendi adfuisse etiam maximè remotam, in actum tamen deducibilem, nisi damnum datum, aut res nostra intercepta fuisset.

§.6. Alii qvoq;] Moralistæ novem enumerant modos, qvibus aliqvis directè & immediatè delinqventis fit consors, eosq; his versibus comprehendunt:

Jussio, consilium, consensus (autoritatem inter-

interponentis) *palpo* (i.e. laudator, assentator & approbator) *recursus* (ad eum, qvi delinqventem receptat, & fovet.)

Participans (i.e. partem capiens ex furto, aut concurrens aut cooperans ad delictum) *mutus* (i.e qvi tacet, cùm loqvendô impedire posset) *non obstans* (non ferens auxilium ad impediendum damnum) *non manifestans* (i. e. reticens factum, qvod notum facere debuit.)

De singulis in specie agit Petr. Binsfeld. *ad tit. X. de injur. & damn. dat. c. 9. qvæst. 1. 23. seq.* Add. Ant. Matth. *de crim. prolegom. c. 1. n. 7. seqq.*

§. 9. *Aut factum reticet*) Plurimi recensentur casus, qvibus etiam in foro externo pœna debetur reticentiæ, præsertim si damnum averti potuisset. Vid. Molin. *de just. & jur. tr. 3. dist. 18.* Less. *l. 2. c. 9. n. 87.* Aliqvi tamen distingvunt inter reticentiam judicialem, postqvam sc. à judice qvis interrogatus de re fuerit, & extrajudicialem. Sed hanc distinctionem non admittit forum conscientiæ internum, qvippe secundùm qvod semper revelandum est, si qvid damni aut periculi imminuerit proximo. Vid. Covarr. *in c. peccatum. p. 2. tom. 1. §. 3. n. 4. de R. J. in 6.*

Nam si debeat ex charitatis

normâ) qvotidianum, hoc est κενοφύγατον Moralistarum, ut distingvant inter id, qvod pugnat cum lege justitiæ, & qvod pugnat tantùm cum lege charitatis. Adversus hanc qvi delinqvit, peccare qvidem istum contendunt, non tamen teneri ad restitutionem. Cogitandum ego relinqvò, num in genere morum opponere ita liceat justitiam charitati. Justitia sanè hîc intelligenda est non eà tantùm, qvæ in foro externo apud judicem custoditur, sed interna etiam in animo & affectu residens. At verò justitia ista interna iisdem legibus succumbit, qvibus succumbit charitas, nec adeò qvid justum esse potest, qvod repugnet charitati. Utraqve communi naturæ præcepto innititur: Qvod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Huic si qvid adversum perpetratur, & justitiam offendet & charitatem, ut non videam, qvomodo in foro conscientiæ discrimen inter eas facere propter delicta liceat.

§. 10. *Non tenebuntur*) At eâ ratione omninò extingvitur & invalidatur causa restitutionis ista, qvam Grotius §. 7. constituit in laudatione. Sic enim laudator nunqvam teneretur, qvia etiam eo non laudante damnum datum fuisset. Rectiores hîc sunt leges civiles *in l. 1. §. 4. ff. de serv. corr.*

torr. non enim oportet laudandô augere malitiam. Et arbitriô judicis punitur, qvi mandavit, si etiam absqve mandato mandatarius delictum fuisset perpetraturus, Carpzov. *prax. crimin. p. 1. qvæst. 4. num. 27. seq.* Non minùs etiam tenetur ille, qvi consilium dedit & furem e. g. docuit, qva parte ædium paterfam. injuriæ pateat, Ant. Matthæus *in prolegom. de crimin. c. 1. n. 8. 10.*

§. 11. *Tenentur autem primô locô)* Imò verò primô locô teneri videtur patrator facinoris, qvippe qvi immediatè damnum dedit, & scire debuit, mandatum rei turpis non obligare. Qvin & aliàs plerumqve obscurius, aut saltem altioris indaginis est mandatum in delictis, facinus autem perpetratum certum, cujus si & patrator certus est, magis hic, qvàm alius, de qvo non ita constat, primô locô tenebitur.

His deficientibus) Imò etiam non deficientibus his, nihilominùs propter suum delictum tenetur patrator facinoris.

Si totus actus ab ipsis) Opus enim, qvod à pluribus pro indiviso fit, singulos in solidum obligat, *l. 15. §. 2. ff. quod vi aut clam.* qvò facit *l. 21. § pen. ff. de furt. l. 51. in f. ff.*

f. ff. ad L. Aqvil. Hottomann. *quaest. illustr. 33.*

§. 12. *Qvi verò de actu tenetur)*

At si ex actu per se licitô citra culpam agentis damnum aliqvod consecutum fuerit, non tenetur agens de isto damno, *l. 30. §. 3. ff. ad L. Aqvil.* Camill. Borell. *consil. 7.*

§. 13. *Homicida injustus)*

Ita communiter tradunt Doctores. Vid. Petr. Peck. *ad c. peccatum. num. 3. X. de R. J.* Anton. Gomez *part. 3. resol. 3. num. 37.* Petr. Binsfeld. *ad cap. 1. X. de injur. & damn. dat. qvaest. 4.* Alemann. *in palaestr. consult. 2. fol. 51.* Antonius Matthaeus *de criminib. tit. de sicar. cap. 7. num. 11.* Sed in foro Saxonico istud receptum non est, qvin contrarium disertè habetur *in constitut. Electoral. 12. part. 4.* Vid. Hartm. Pistor. *observ. 92.* Petr. Heig. *part. 2. qvaest. 23. num. 17. seq.* Matth. Berlich. *part. 4. concl. 19. num. 20. seqq.* Carpzov. *prax. crimin. part. 2. qvaest. 80. n. 104.* Andr. Rauchb. *part. 2. qvaest. 10. num. 17.*

Ratione habitâ aetatis occisi)

Alumnorum potiùs rationem habendam esse contendit Ant. Matthaeus *d. l.* Sed rectiùs tamen sentire videtur Grotius. Illud verò ab eo definitum non est, annon lucri eti-

am

am aliqva habenda sit ratio, qvod occisus facere potuisset, si diutius vixisset? Utiqve enim istud etiam huc pertinet, qvia ejus hereditatem aliqvando opimiorem fecisset.

Ut qvi fugere noluit) Qvæstio est, an impetitus ab armato, fugere teneatur? De jure qværitur, & inde nascente licitô & illicitô, non de eo tantùm, qvod charitati convenit aut repugnat, qvanqvam id non minùs justum aut injustum rectè dicatur. Ipsa autem qvæstio valdè controversa est, & utrinqve multis argumentis agitatur. Nos dicimus, insultatum fugere teneri, nisi id fuerit periculi plenum, §. *1. Inst. de L. Aqvil.* h. e. si vel locum certum non habeat, qvò se recipiat, vel habeat qvidem, sed nimis remotum aut difficilem accessu, & aggressor pertinaciùs instet. Tùm enim non fugâ, sed defensione opus esse, ipsa dictitat recta ratio. Vid. Franzk. *exerc. 12. qvæst. 6.* Carpzov. *prax. crim. p. 1. qvæst. 30. num. 53. seqq.* Tabor. *de legit. armor. usu c. 2. num. 13.* Did. Covarruv. *ad Clem. si furiosus p. 3. §. un. num. 4.* Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 2. tr. 3. part. 3. c. 3. num. 2.* Obrecht. *de defens. necessar. c. 10. num. 9.* seq. Berlich. *p. 4. concl. 13. n. 31. seq.*

Secus in servo) Qvòd homo servit homini & ministeria præstat, id inconveniēs non est, sed qvòd æstimetur homo, & uti pe-

timi, id non caret dubio. Utiq; enim de hereditate maternâ tantùm qværstio est. Sed neqve ad hanc qvidem aliter pervenire possunt liberi adulterini, nisi jubente lege. Damnum igitur si qvod datur legitimis, à lege datur, non ab adultero.

Tenetur ei rependere] Dos ideò mulieribus constituitur, ut inveniant nubendi conditionem. Hæc autem cùm per stuprum illatum multò difficilior reddatur, aut etiam prorsus eripiatur mulieri, non malè optionem dederunt stupratori jura Canonica, ut vel ipse ducat stupratam, & per conjugium damnum datum restituat, vel per dotis constitutionem faciat, ut alius ad matrimonium invitetur. Hinc autem conficio 1. non esse dotandam mulierem procacem, petulcam & lascivam, qvæ apertè & omni pudore abjectô ad stuprum provocavit, qvanqvam & hôc casu stuprator adhuc teneatur patri, si qvem puella habet 2. non esse dotandam, qvæ pro certâ mercede corpus prostituit, nec 3. eam, qvæ ab alio jam antè stuprô deflorata fuit, nec 4. qvæ stupratori nubere renuit. 5. dotandam esse etiam eam, qvæ dotem jam habet, imò 6. etiam eam, qvæ post commissum stuprum, dignum genere & conditione Virum invenit. 7. dotem constituendam esse à stupratore majorem eâ, qvâ aliàs non-deflorata elocari potuisset.

§. 16. *Si resperierit*] Hôc casu, si fur fustigatione aut suspendiô punitus fuerit, in foro Saxonico nulla Domino debetur restitutio, Carpzov. *pr. crimin. p. 2. qv. 80. num. 110.*

Non summam] Imò verò æqvum est, ut dominus ipse precium statuat pro arbitrio, qvòd nemo cogi possit, ut rem suam vendat invitus. Atqve hinc leges Romanæ juramentum admiserunt adversus furem, *l. 9. ff. de in lit. jur.* qvem textum de conditione furtivâ & juramento affectionis explicat Bachovius *ad Treutl. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. B.* Conf. Lud. à Pegvera decis. 23.

§. 17. *Qvia ille jus habuit*] Jus qvod qvis habet, consistit in positione rei, non in ejus negatione. Etsi igitur tu non habeas jus me cogendi, non tamen propterea dicere possum, me habere jus, ne cogar.

§. 18. *At qvi causam dedit*] Sed hôc casu vis illata non erit injusta, aut si adhuc injusta fuerit, tenetur vim inferens damnum datum resarcire, non obstante, qvòd alter ille causam dederit.

Nam involuntarium) Vid. Joh. Bapt. Costa *de fact. scient. & ignor. inspect. 24.*

§. 19. *Et piratas ac latrones*] Vid. qvæ diximus suprà *ad c. 15. §. 5.*

§. 20.

§. 20. *Ex neglectu tenentur*] Sed ad qvid? num ad totum damnum resarciendum? Ita videtur. Dn. Carpzovius tn. duo tùm conjunctim reqvirit. Primùm, ut Dominus territorii spoliatis dederit salvum conductum. Secundò, ut deprædatus viâ regiâ usus fuerit, nec ab eâ deflexerit, *in prax. crim. part. 2. q. 91. n. 60.* De postremo hôc dubium non est. Prius autem illud, si extra jus constitutum consideretur, necessarium fortè reqvisitum non est. Agnoscit Dn. Carpzovius teneri Principem securitatem publicam sartam tectam conservare, idq; si minùs fecerit, teneri ex culpâ & qvasi delicto; sed pro hoc delicto nullam certam ait esse definitam pœnam, & idcircò arbitrariam eam esse, non eam certam, ut spoliatis damnum resarciat. At salvâ Viri autoritate putamus nos, de pœnâ non esse disceptandum, nec restitutionem damni, qvod qvis culpâ suâ dedit, pœnæ nomine venire, nec inter privatos aliâ, qvàm persecutoriâ rei actione peti posse.

Sine permissu tali] Id non videtur. Reip. enim interest, ne sine autoritate superioris promiscuè à privatis fiant excursiones in hostes.

Et alios qvosdam] uti sunt publicani, *l. 1. ff. de publican.* dominus ædium pro-

pter dejectionem aut effusionem, *l. 6. §. 2. ff. qvi effud.* Vid. Joh. Bapt. Cost. *de fact. scient. & ignor. inspect. 42.* Carpzov. *p. 4. const. 43. def. 6. & 7.*

§. 21. *Itidem ex jure civili esse*]

Sed qvorsum respondit Autor §. *anteced.* rectores suæ patriæ in nihil ampliùs teneri, qvàm ut noxios punirent aut dederent. Utiqve enim ex jure gentium decidere se controversiam ibi profitetur.

§. 22. *Sed damnum*]

Honori propriè nullum infertur damnum. Ut enim nihil accedit existimationi illius, qvi laudatur, ita de honore & existimatione gravis Viri & honesti nihil detrahitur verbis injuriosis, Hahn. *observ. ad Wesenbec. tit. de injur. n. 18.* Subsistit enim fundamentum honoris in honestate morum, vitæ probitate, aliisq; qvalitatibus, qvod nec atrocissimæ injuriæ evertere qveunt. Qvia autem internum illud & in nobis consistens fundamentum, externũ ex se parit honorem, tanqvam effectum moraliter sibi debitum, ideò qvi injurias evomit in aliqvem, non tribuit ei, qvod debet, qvi verò non tribuit, qvod debet, damnum dat, & ad reparationem tenetur. Vid. Gregor. de Valentiâ *comm. theol. tom. 3. disp. 5. qv. 16. punct. 1.*

Caput XIIX.

§. 1.

Sancta corpora legatorum) Sacrosanctum, autore Festô *lib. 28.* dicitur illud, qvod jurejurandô interpositô institutum est, ut si qvis violâsset, morte pœnas penderet, vel qvod sine expiabili scelere violare nemini prorsùs liceret. In genere sanctum dicitur, qvod inviolabile, incorruptum, ab injuriâ hominum defensum ac munitum est, *l. 8. ff. de R. D.* Macrob. *l. 3. Saturn. c. 3.* Marcell. Donat. *ad Liv. lib. 27.*

§. 2. *Provinciales, municipales*) Civibus ac subditis jus mittendi Legatos non competit, nec qvi ab iis mittuntur, Legati dicuntur, sed deputati & Syndici, Anton. Perez *C. de legat. n. 18.* qvemadmodum & illi, qvi à Principe ad subditos mittuntur, rarò hodiè Legati, utplurimùm Commissarii dicuntur.

Jus legandi perdiderunt) Non seqvitur illicò majestatis amissio ex amissione regni. Imperium enim, ipso docente Grotiô *l. 2. c. 3. n. 4.* duas habet materias subjacentes, primariam personas, & secundariam, locum, qvi territorium dicitur. At potest post amissionem loci, Princeps adhuc maximam partem populi penes se habe-

bere. Et ut maximè non habeat, non tamen omni mox majestate dici potest dejectus, qvamdiu spes restitutionis superest. Hoc tamen fortè concedendum est Grotio, Victorem non teneri Principis à se victi nuncios ut Legatos venerari. Qvæ enim hic intercedit relatio Victoris & victi, extingvit æqvalitatem, propter qvam jus Legatorum sustinetur.

Ut dubium sit] Si enim certum id est, alteri jus tale denegandum est. Ita in imperio, ubi jus primogenituræ locum habet, jus imperii apud primogenitum esse censebitur, ut maximè frater natu minor penes se majorem populi partem habeat, & de summâ imperii cum fratre natu majore certet.

§. 3. Qvòd ab hoste armato veniret] At neq; pax, neq; induciæ, neq; ullæ aliæ conventiones inter belligerantes iniri facilè possunt, nisi per Oratores & Interpretes. Hos ergò, qvi respuit ideò, qvòd ab hoste armato veniant, omnem tollit reconciliationis & pacis reparandæ spem, omne inter populos inimicos commercium.

Qvi ἄθεος vocabatur] Propter solum atheismum aut hæreseos labem si rejicere Legatos qvis velit, peccare videtur ille

ille in jus gentium. Evangelium enim uti non tollit politias, ita nec commercium, qvod illæ inter se habere solent.

Legationes assiduæ) Distingvunt hodiè Legatos in ordinarios & extraordinarios. Illi, nisi revocentur, perpetuò id munus apud Principem, ad qvem missi sunt, gerunt, & veluti exploratores sunt eorum, qvæ geruntur, nec ita grati Principibus, ad qvos mittuntur. Hi digniores sunt illis, & temporarias legationes subeunt, easq; vel officii, vel negocii, vel honoris gratiâ, Ant. Perez *Cod. de Legat. num. 2.* Inter omnes minimè necessaria videtur legatio ea, qvæ fit honoris causâ, ad gratulandum scil. vel condolendum; sed nec hanc tamen omitti debere dicit Perez, ne simultatibus occasio detur, & ut mutuæ amicitiæ identidem revivifcant. Neq; facere aliqvid potest ratio Alberici Gentilis *lib. 2. de legat. cap. 12.* qvòd scil. jura gentium ex humanis necessitatibus esse dicantur, in hujusmodi autem legatione necessitas nulla sit. Non enim necessitas tantùm, sed etiam utilitas causa est & fundamentum introducti juris gentium, ita ut sub eo comprehendantur omnia illa, qvæ ad vitæ communis necessitatem & commoda, conjungendasq; inter se Respublicas & gentes à Viris sapientibus excogitata in usum gentium pervenerunt

runt. Et talis etiam est legatio, qvæ fit honoris causâ, qvippe qvæ commercium & concordiam inter Resp. conservat, & majorem fiduciam ad se invicem excitat.

§. 4. *Jus naturæ includitur*) per argumentum à minori ad majus. Si enim id puniendum fuerit in legato, qvod ab eo commissum est contra jus gentium, multò magis puniri debet id, qvod commissum est ab eo contra jus naturæ.

Judicia duo habeo) Non sufficiunt hæc duo, nec etsi accesserit tertium Grotii. Nemo nescit, etiam prudentissimorum judicia sæpissimè falli, etiam tùm, qvando conjunctis suffragiis explicantur. Uterqve, & Livius & Salustius, nimis generaliter & sine ullâ restrictione considerat jus gentium; Salustius tamen id ex ratione æqvi boniq; temperandum esse, haud obscurè innuit.

Sed rectè à majori) Imò hoc argumentum potiùs est à minori. Si gentium jus violatur tùm, qvando in comites Legati suppliciis animadvertitur, multò magis violabitur, qvando in Legatum ipsum animadvertitur. Nec procederet à majori argumentatio, nisi negativè.

Patitur pœnas exigi) Imò præcipe-

cipere videtur. Dicendum erit eâ de re cap. 20. Qvòd autem præcipit aut prohibet natura, prohibere aut præcipere neqvit jus gentium, permittere tamen fortè poteſt ex certis circumſtantiis.

Conjectura qvoq;) Interpretatio conjecturalis tùm præcipuè videtur habere locum, qvando lex ſcripta eſt, & ex promulgatione initium cœpit, ut de mente Legislatoris exactiùs conſtet. Sed jus gentium apertè non eſt conſtitutum, aut ſanctione aliqvâ introductum, ſed tacitâ tantùm, communi tamen conſenſione gentium receptum. Et veriſimile eſt, non aliter placere iſtud jus, qvàm poſitô eodem rerum ſtatu, & eâdem gentium conditione. Nulla igitur eſt conjectura, voluiſſe gentes indiſtinctè & ſine limitatione legatos eſſe inviolabiles, præſertim ſi delinqvendô jus gentium violaverint ipſi, cùm indignus ſit, ut jure gentium defendatur, qvi iſtud ipſe non obſervat & cuſtodit.

Privilegia ita intelligenda) Sanctitas Legatorum non videtur eſſe ex privilegio, ſed potiùs à majeſtate communicatâ, qvam ipſis induunt mittentes.

Nihil præcipui) Imò hoc magnum & præcipuum eſt, qvòd hoſtium Legati inviolabiles ſunt, qvi aliàs occidi poſſent impu-

punè, nisi illis hanc securitatem concessisset jus gentium. Nec aliâ de causâ jus istud securitatis videtur ab initio inter gentes constitutum, nisi ut necessarium inter ipsos hostes sustentaretur commercium. Qvôd enim amicorum aut confœderatorum Legati violari non debeant, ex alio principio manat, & præter majestatem, qvam in Legatis reverenter habere decet, etiam amicitiam, societatem, aut aliam conjunctionem ponit, qvàm iniqvum planè esset, injuriæ aut violentiæ exponere.

Bellô nos non eximet) Sed qvia hôc casu, qvando qvi misit Legatum, factum ejus probat, utrobiq; bello locum facit Grotius, sive nolit punire, qvi misit, sive ipse, ad qvem mittitur, eum puniat, satiùs erit, ultimum hoc eligere & Reip. satisfacere, in qva peccatum est, qvàm ab alio pœnam bellô, dubiô eventu, exigere.

Qvòd criminis accipiat speciẽ) Sed hîc præsupponendum est, crimen istud, cujus arguitur Legatus, tàm esse manifestum, ut vel negare id neqveat, vel apertis convinci possit testimoniis. Non ergò sufficit, speciem criminis prætexere.

Qvare omninò ita censeo) Ego ita censeo, delicta leviora dissimulanda esse. Propter atrociora, qvæ principaliter

in

in privatorum vergunt injurias ac damna, remittendum esse legatum ad eum, qvi misit, cum elogio & postulato, ut vel puniatur vel dedatur; propterea verò, qvæ directò statum aut dignitatem imperantis lædunt, non puniri tantùm posse Legatum, sed etiam occidi, ab ipso illo Principe, ad qvem missus est.

Qvasi extra territorium;] Id certum est, Principem in alterius territorio consistentem suam adhuc retinere majestatem, nec propter discessum ex provinciâ suâ alterius fieri subditum. Idem dicendum de ejus Legato. At qvando Princeps ille hostilia molitur in alterius territorio, & populum in conspirationes ac seditiones concitat, dubium apud me nullum est, & capi eum posse, & occidi, non qvidem ut subditum, sed ut hostem. Nec aliud dicendum hinc erit de ejus Legato.

Et retineri & interrogari) Qvis verò finis erit retentionis & interrogationis, si suppliciô afficere non licet?

§. 5. *Siqvidem ad hostes eorum eunt*) Qvid verò si ad hostes qvidem eant tertii, sed ut ad concordiam eos & pacem ineundam disponant? qvid si ab hostibus qvidem veniant, sed ut intercesso-

res qværant & mediatores, qvi hostem sibi reconcilient? utrobiqve cessat præsumtio, qvæ violationem aliàs svadere posset, nempe, in tuum damnum vel injuriam legationem susceptam esse.

§. 8. De vi publicâ teneri) Qvi legatos violat, si subditus fuerit sive mittentis, sive ejus, ad qvem mittitur, præter L. Juliam de vi publicâ, tenetur etiam Lege Juliâ Majestatis, Tiberius Decianus *tr. cr. lib. 7. c. 5. n. 12.* Nec obstat, crimen læsæ majestatis non committi nisi ab subdito; subditum autem ejus, ad qvem mittitur legatus, non esse subditum mittentis. Committit enim hic crimen non in istum Principem, cujus sunt legati, sed in proprium Principem, cujus adeò securitatem violat, propter vindictam scil. qvæ utplurimùm à mittente suscipi solet. Idem tamen de injuriis, qvæ Legatorum comitibus inferuntur, dicere nolim, nisi in contemptum Legati taleqvid factum fuerit.

Ipse autem legatus] Autor hoc videtur statuere, habere qvidem Legatum à Principe suo jurisdictionem, eò qvòd Principem referat, qvi nunqvam est sine imperio, sed eam tamen in alterius territorio exercere non posse, nisi id concesserit territorii Dominus. Qvod primum attinet, negamus, Legatum ideò, qvòd Principem suum

tum repræsentet, jurisdictionem habere; communicatam enim habet non totam & integram majestatem, qvatenus ea se in subditos diffundit, sed stricturam tantùm majestatis, tantam tamen, qvanta in collatione ad extraneam majestatem sufficit. Nisi igitur in specie à Principe suo concessam acceperit jurisdictionem, nego isti eam competere. In secundo non necesse videtur, ut legatus disertam habeat à Principe territorii concessionem de exercendâ jurisdictione; sufficit, si ille non prohibeat, nec exercitium impediat.

Caput XIX.

§. 2.

Simplicius est] Imò hoc simplicius est, sepulchra primùm inventa esse ad removendum fœtorem, ex cadaveribus provenientem, non principaliter defunctorum causâ, qvòd eis aliàs facilis sit jactura sepulchri. Et hùc scil. pertinent interdicta & prohibitiones, ne in civitate sepulchrum fiat. Vid. Joh. Francisc. Ripa *tr. de peste c. 4. n. 98.* Qvemadmodum igitur brutorum cadavera ideò terrâ obruimus, ne ex fœtore aër inficiatur: ita non alia videtur esse origo humanæ sepulturæ, nisi qvòd benigniùs de eâ, & ut Christianos decet, sentiamus atq; loqvamur.

§. 4. *Sepeliri jubet)* Id extenderunt Judæi etiam ad omnia suppliciorum instrumenta, ita ut lapis, qvo aliqvis obrutus, gladius, qvo decapitatus, mappa, qva suffocatus, non qvidem in ipso occisi sepulchro, sed in carcere ejus sepelirentur. Ipsi verò facinorosi non sepeliebantur in sepulchris majorum suorum; sed duo alia sepulchra in hanc rem à senatu constituta fuerunt, unum lapidatis & ustis, alterum gladiô & laqveô interemptis. Qvod verò in aliis funeribus Judæorum fiebat, ut propinqvi discalceatis pedibus funus præcederent, & humeris exsertis, siticines ad faciendos lessos conducerent, aliaq; similia peragerent, de qvibus videri possunt Misna & Maimonides, id omne hîc penitùs cognatis erat interdictum.

Divinæ imagini) Sed hæc non constitit in externâ corporis formâ, uti falsò etiam præsupponit Constantinus Imp. *in l. 17. C. de pœn.* qvi in facinorosi facie scribi ideò prohibuit, ne facies, qvæ ad similitudinem pulchritudinis cœlestis est figurata, macularetur; sed sita fuit potissimùm in illustratione mentis & rectitudine voluntatis.

Qvi tamen mos an laudandus sit) Postqvam semel mos invaluit, temer

merè eum mutandum non esse, dicit Petrus Heigius *lib. 2. qvæst. 37.* præsertim cùm ille faciat ad emendationem aliorum. Nec obstat lex Mosaica *Deut. XXI, 23.* qvippe qvæ juris qvidem divini est, sed positivi & forensis, qvæq; idcircò aliter se apud alias gentes habere potest. Vid. Hahn. *Obs. in Wesenbec. tit. de cadaver. punit.* Qvirin. Kubach. *cent. 2. dec. 2. qv. 1.* Speckhahn. *cent. 1. qvæst. 9.*

Fecit hoc suô jure] Seqvitur tamen hinc, non esse naturâ illicitum, insepultum relinqvere summè facinorosum.

Ad solos Hebræos] Aliqvoties dixi, non esse concedendum judaizanti Grotio, proximi nomen in Republ. Judaicâ tantùm ad Hebræos pertinuisse.

§. 5. *Et passim receptum*] Si qvis tamen, cujus de vitâ benè actâ constat, sine animo fraudulento ex furore, melancholiâ, vel aliâ animi impotentiâ, manus sibi intulerit, honestâ non videtur privari debere sepulturâ, qvanqvam de ceremoniis ut remittatur nonnihil, judicis arbitriô determinari debeat, Carpzov. *in Jp. Consistor. lib. 2. defin. 377.*

Si qvis videat se deinceps victurum) Qvis verò certò hoc prævidere poterit? si qvidem DEO perqvàm facile est,

 mo-

modis nobis incognitis probrum suum avertere. Et ut maximè qvis certò prævidere possit, non tamen hinc præsumi debet aut potest voluntas DEI, qvæ mortis anticipandæ consilium absolvat. Qvis ergò Judæis potestatem dedit casum talem excipiendi?

Sampsonis exemplum] Id uti heroicum & extraordinarium referri huc non potest. Nec propriè αὐτοχειρίαν commisit Samson, qvippe cujus vires tantæ non erant, ut columnas istas & ædificium insistens prosternere valeret, sed ipse DEUS stragem istam edidit, usus scil. Samsone veluti instrumentô, infirmô licèt, & ex se minùs sufficiente. Vid. Dn. Calov. *advers. Grot. ad Judic. cap. 16, 30.*

Et Saulis] Atqvi hîc ex desperatione sibi manus intulit, non ob gloriam nominis divini.

Nam hunc resipuisse volunt.) Fabula hæc est Rabbinorum. Nec resipiscentiæ adscribi potest, qvòd prælium iniit. Id enim non iniisset, nisi spectro fidem habuisset, à qvo exitium sibi imminere didicerat, ut ita ex desperatione potiùs, qvàm ex pietate pro patriâ & Lege DEI cum hostibus congressus fuerit.

Samuelis umbra] Spectrum hoc fuit

fuit & ipse Diabolus, formam & habitum Samuelis mentitus.

Davidis etiam præconio] Præconium Davidis fortitudinem bellicam concernit, non factum Saulis novissimum.

Rectè facti testimonium) Ex facto sepelientium, non ponitur factum Saulis in genere licitorũ. Fuit Saul unctꝰ Domini, Rex, Socer Davidis. Meritò igitur laudantur à Davide, qvi eum sepeliverant. Vid. Dn. Calov. *adversus Grot. ad 1. Sam. XXXI, 4.*

Exemplum Razis) Petitur istud exemplum ex libro Apocrypho, cujus in probationibus nulla aut infirma est autoritas.

Qvid Augustinus sentiat) Imò hic potiùs audiendus est, qvàm alii. Excerpta ex ejus scriptis refert Dn. Calovius *ad d. l. Judic.*

Bellum justè suscipi) Dubitamus, num justa hæc sit causa. Nec enim qvicqvam hôc casu periclitatur, vel dignitas imperantis, vel status Reip. Et principium est, dicere, licere bellum gerere adversùs eum, qvi denegavit aliqvid nobis contra jus gentium. Non tamen inficior, in humanitatem illum peccare, qvi sepulturam negat, præsertim postqvam cultissimæ gentes, Græci maximè, se-

pulturam inter præcipua humanitatis officia habuerunt, Diodor. Sicul. *bibl. l. 13. c. 75. & c. 101.* secùs atq; Persarum Magi, qvi defunctorum cadavera non antè telluri mandârunt, qvàm canibus voracibus & alitibus esca fuissent, Herodot. *in α.* qvi tamen haud parùm sapientiores & moratiores cæteris gentibus videri volebant.

Caput XX.

§. 1.

O*B malum actionis*) Omnis pœna delictum sive peccatum præsupponit. Peccatum autem est vel commissionis, qvod fit contra legem negantem, vel omissionis, qvod fit contra affirmantem. Et qvia ultimum hoc in definitione non comprehenditur, angustior erit ea suô definitô.

Propriè pœnæ non sunt) Vid. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 1. c. 4.* ubi plura in hanc rem adducit exempla. *Optimè Dominicus de Soto *l. 1. de just. & jur. qv. 6. art. 5.* ***Pœna vel ipso attestante nomine tàm cognatam habet connexionem ad culpam, ut pœna neq; rem habeat, neq; justum nomen, nisi sit pro culpá posita.*** Et paulò pòst: ***Qvocirca nisi culpa adsit, impropriè & præter verborum significationem usurpatur, fit enim per pœnam justa repensio culpæ, &c.***

Qva

Quæ natura ipsa dictat, licita esse.) Hoc vult, naturam non præcipere, ut delinqventes puniantur, sed qvò minùs id fiat, non vetare. Sed hæc assertio non videtur satis firma. Præcipit enim naturalis ratio, bona facienda esse, mala fugienda, omnisq; lex, etiam ea, qvæ naturæ est, facienda præcipit, fugienda prohibet. At frustrà prohiberet lex naturæ, nisi etiam gladium & virgas judici daret, & punire transgressores juberet, cùm imperfecta ea sit lex, qvæ sanctione caret. Vid. Anton. Matthæus *de crimin. tit. qvib. mod. crimin. extingv. c. 5. n. 3.* Qvò facit, qvòd abominabilem coram DEO Scriptura dicit eum, qvi impium absolvit, aut justum condemnat, *Prov. XVII, 15.* Fuerunt qvidem, qvibus displicuit suppliciorum capitalium usus in Rep. qviq; eorum locô pœnas incruentas, velut excommunicationem & exilium maluerunt, saltem ut sangvis Christianus minùs effunderetur, de qvibus Selden. *de synedr. lib. 1. c. 13.* Sed illi tamen pœnas delicto ex præcepto deberi non negârunt.

§. 2. Venire ex toto ad partem) Non enim ita communes sunt pœnæ, uti pecuniæ distribuendæ, ut singuli partem auferant: nec ideò punitur aliqvis, qvia civis & pars communitatis est, sub qvo respectu tamen præmia & onera distribuuntur. nec æ-

qvum eſt, ut ſingulis ita irrogentur pœnæ, qvemadmodum in ſingulos diſtribuuntur præmia aut onera. Vid. Hornej. *in Eth. l. 3. c. 13. n. 13.*

Oſtenſum à nobis ſuprà eſt) A nobis verò oſtenſum eſt, exempla Grotii ibi adducta non evertere doctrinam communem.

Jus ſtrictè dictum in ſe non contineat] Imò verò, ſi dignus qvis eſt & aptus, ut majorem portionem de præmiis diſtribuendis accipiat, qvàm alter aliqvis non ita dignus, etiàm ex jure ſtricto non poterit illi minor portio dari.

Ut ipſi accedat aliqvid] Niſi alia obſtarent, non moveret hæc ratio. Utiq; enim accedit delinqventi pœna, non aliter atqve onus, qvod ex diſtributivâ juſtitiâ venit.

Pœnam deberi ei] Utrumqve dicitur, pœnam deberi delinqventi, ut ei infligatur, & delinqventem debere pœnam Reip. ut luat & ſolvat. Priorem loqvendi modum ἀκυρολογίας ideò arguere neqvit Grotius, qvia ipſe ſuprà pœnam definivit, per malum paſſionis, qvod infligitur ob malum actionis. Utiq; enim infligitur ex debito, debetur ergò,

ergò, & redditur nocenti pro delicto. Vid. qvæ diximus *ad l. 1. cap. 1. §. 5. in fin.*

Suâ voluntate se videtur obligâsse pœnæ] Hinc contractus alii dicuntur voluntarii, qvi nomen retinent, & in specie contractus dicuntur, alii involuntarii, qvi nobis invitis, sive per clandestinitatem, sive per violentiam ab alio suscipiuntur, & in specie delicta dicuntur. Vid. Arist. *l. 5. Eth. c. 2. l. 1. ff. de Legib. l. 52. ff. de re jud.* Hactenùs ergò in delictis statui potest qvidam in pœnam consensus, saltem in spontè & deliberatò delinqvente, cùm qvisqve leges sciat, & in iis sit qvædam communis sponsio, Bachov. *de act. disp. 1. n. 22.* Si tamen verum fateri licet, præstat omnem ex delictis obligationem æqvitati potiùs & communi utilitati, qvæ delicta punienda esse svadet, adscribere, qvàm nimis remotum aliqvem consensum, qvi ad omnia hominum facta extendi potest, inter causas obligationis hujus referre, Franzk. *exerc. 12. q. 1.*

§. 3. Convenientissimum esse] In Rep. non conveniens tantùm est, sed etiam necessarium, ut pœnæ decernantur à summo rerum Domino, seu illo, qvi majestatem gerit. In hunc finem enim imperium ille accepit, ut justitiam administret & sontes puniat. Nec verò imperium istud

est

est ex mero instituto hominum, sed imò ipsâ naturâ duce cœpit, & in statu etiam integritatis locum habuisset; non qvidem tale, qvale nunc est, virgis scil. & securibus tremendum, tale tamen, qvòd subjectionem spontaneam & minùs molestam inferiorum continuisset, qvodqve consulendi officiô promptum fuisset. Post lapsum verò talia addenda erant, qvibus coërceri poterant refractarii.

Nisi vox superioris] Ex jam dictis patet, non necesse esse, ut ad impropriam vocabuli acceptionem recurratur, sed superiorem nobis dici omnem eum, qvi imperium habet.

Puniri non debeat] Qvidni? si magistratus ille fuerit, hic subditus. Nec enim officio judicis aliqvid decedit, si ille neqvam sit, & totus vitiis immersus; inclarescit tamen iniqvitas ac pravitas judicis, qvi in alio scelus damnat, ipse damnandus.

Qvò Christi sententia pertinet] Non huc pertinet, ut velit definire, nocentem ab æqvè nocente puniri non debere, sed ut qvæstionem captiosam declinaret, & indirectè respondendô judicum inqvinatissimorum vitia reprehenderet. Non enim

enim officium ejus politicum erat & judiciale, sed spirituale ac propheticum. Significans igitur, ad se non pertinere, ut illorum qvæstioni satisfaceret, de qva qvid statuendum, satis ex lege edocti essent, respondit de eo, qvod qvæsitus non erat, ad officium tamen suum pertinebat, nempe de vitiis judicum.

§. 4. Omninò puniendos) Diximus eâ de re jam suprà, ubi contrarium statuimus.

Et DEUS) Ex scripturis constat, non posse DEUM salvâ veritate & justitiâ suâ humanum genus citra omnem satisfactionem absolvere à culpâ, & in gratiam recipere, Hulsemann. *Breviar. cap. 7. num. 3.* condonatio igitur & remissio peccati absq; interventu satisfactionis naturæ DEI repugnat, & est impossibilis. Vid. Gisbert. Voët. *disp. theol. part. 1. pag. 360.* Seqvitur igitur, ut justitiæ divinæ satisfiat, omninò punienda esse peccata vel in ipsis autoribus, vel in alio, qvi pœnas pro ipsis sustineat. Condonare autem dicitur DEUS, qvando admittit, ut satisfactionem ab alio præstitam homo peccator sibi applicet, & justitiâ alienâ delicta sua eluat.

Et homines) scil. privati inter se, qvibus ultio & vindicta prohibita est. At si judex

judex delinqventi gratiam facere & eum prorsus absolvere velit, tantum abest, ut id laudari debeat, ut potiùs abominabilis ille coram DEO dicatur.

Ipso summi dominii jure] Contra analogiam fidei nimis extendit autor latitudinem dominii divini, qvod etsi immensum sit, non tamen cum justitiâ & intentione divinâ debet pugnare. Id non diffitemur, posse Creatorem creaturam à se creatam pro lubitu in nihilum redigere & prorsus extirpare, sed hoc negamus, posse DEUM creaturam præter meritum miseram facere: posse hominem jure summi & absoluti dominii æternis cruciatibus mancipare: posse homini sine notâ injustitiæ qvodcunq; malum inferre vel ultra meritum culpæ, vel etiam sine culpâ. Qvod dogma meritò horribile dicitur Cornelio Jansenio *tom. 2. de doctrin. Augustini l. 3. cap. 1. & 5.* Imò verò qvia DEUS hominem non creavit ad finem merè naturalem, sive caducam hanc & mortalem vitam, sed ad finem spiritualem & supernaturalem, frustrà disputatur à qvibusdam de potentiâ DEI circa statum hominis naturalem, consistentem sc. in puris naturalibus, qvi nunqvam extitit.

Qvàm ut puniat] Imò verò alio fine hoc facit, ut constet sibi, & manifestetur atq; illustretur gloria sua. Alias expli-

plicationes hujus dicti vid. ap. Dn. Calov. *adversus Grotium.*

Non ob aliud exigi] Ubiq; hîc dicendum est, fieri talia ob finem ultimum, qvi est gloria DEI.

Voluptatem capere] Hoc non proprie intelligendum est, ac si ita delectaretur DEUS impiorum interitu, sed per metonymiam signi denotatur neglectus omnisq; solatii absoluta denegatio, hôc sensu: DEUS non modò non dolebit, aut commiserebitur, qvando impii cruciabuntur, sed omnia qvoq; ipsorum consilia confundet, ut aliis etiam fiant ridiculi, imò damnabit & risu dignos ostendet eos, qvi divinas monitiones contemptim habuerunt. Et hoc est non gestu, sed ipso factô deridere, h. e. non magis juvare, qvàm faceret subsannans, Dn. Geier. *ad Proverb. I, 26.* Sed hæc tamen non probant, ideò punire DEUM ut puniat, sed potiùs, ut salva sit sua justitia & gloria, cùm nec justus qvidem esset, nec adeò Deus, si impunem prorsus dimitteret aut relinqveret impium.

§. 5. Qvam homo cum bestiis habet communem] Attendantur verba hujus & antecedentis paragraphi, & apparebit, Grotium de punitione divinâ ita loqvi,

loqvi, ut eam haud obſcurè deducat ex affectu cum beſtiis communi, & hôc ipſo facit DEUM homine deteriorem. Cæterùm non uno modô peccare poteſt homo iratus. Qvandoqve enim talis vult puniri aliqvem, qvi malum non egit, qvandoqve vult puniri plus qvàm meruit, qvandoqve expetit omitti debitum ordinem juris, qvandoqve non intendit finem convenientem, qvandoqve modum excedit, & ejusmodi committit alia, qvæ Chriſtianô homine indigna ſunt, eaqve propter inter peccata mortalia numerantur, qvicqvid etiam dicant Moraliſtæ, Azorius, Filliuccius, alii.

§. 6. *Aut indiſtinctè qvorumlibet*) Antonius Matthæus *de criminib. tit. qvib. mod. crim. exting. c. 5. n. 3.* addit finem qvartum, nempe ut malus è medio tollatur, ne terra inqvinetur flagitiis, neve vindictam ab iis, qvi neglexêre ſcelera vindicare, ſupremus judex ſumat. Sed niſi fallor, videtur hic finis ſub tertiò iſto Grotii comprehendi, qvatenùs omnium intereſt, ut è medio tollatur delinqvens, ne terra flagitiis inqvinetur, neve vindictam à totâ Repúb. qvæ ſcelera punire neglexit, vindex DEUS ſumat.

Medendi modo, qvi eſt per contraria) Expiationis vitiorum tres ſeco-

fecerunt ſpecies antiqvi, Pythagoricam, Socraticam & Stoicam. Illa mitior ac lenior, nonnihil indulgebat vitiis, ut paulatim emendaret. Iſta vitium ut tolleret, qvod vitio ſimillimum, non rarò commendabat. Hæc à contrario procedebat, & ſumma ut tolleret vitia, ne minima qvidem admittebat, ne affectus qvidem minimos. Vid. Heinſ. *lib. 1. de Satyr. Horat. p. 55. ſeqq.*

§. 7. Non eſt factum à naturâ] Contrarium ſuprà adſtruximus, propter imperium, qvod à naturâ eſſe diximus. Imperium iſtud eſt vel domeſticum patrisfamiliâs in familiam, vel civile magiſtratûs in ſubditos. Sine imperio, inqvit Cicero *lib. 3. de Legib.* non domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus durare poteſt.

De emendatione propinqvorum] Emendatio propinqvorum non tàm ex Legibus civilibus eſt, qvàm ex jure naturæ, qvòd propinqvorum interſit, inter ſibi conjunctos vitia evelli, & inqvinatos emendari.

Ad mortem pertingere non poteſt] qvia ſic non emendaretur, ſed

prorsus tolleretur delinqvens, & sic cessaret finis propositus.

Nisi eo modô, qvem reductivum vocant] Sed iste modus est Rhetoricus, qvi non potest facere exceptionem in moralibus vel civilibus. Nec enim argumentari licet: Melius est emori insanabiles. Ergò eos licet occidere, positô scil. qvòd tale delictum non committant, qvod pœnam mortis mereatur.

Qvos Johannes Apostolus ait ad mortem peccare] Istud dictum Johannis non tàm agit de incorrigibilitate sive insanabilitate morum, qvæ emendationi civili succumbit, qvàm de finali incredulitate & impœnitentiâ, sive peccatô in Spiritum Sanctum.

§. 8. Si tollatur, qvi deliqvit] Recta ratio prohibet omninò perimere eum, à qvo tibi nullum imminet vitæ periculum præsens. Qvando enim evitari possunt insultus, qvi metuuntur, jubet ratio & ei conjuncta charitas, ut qvacunqve ratione evites potiùs, qvàm vitâ exuas nociturum, posthac fortè etiam non-nociturum; qvandoqvidem de futuris contingentibus nulla datur determinata veritas. Nec enim sufficiens

ens est metus meus, ut excusari posſit mors alteri illata, à qvo metuo.

Vindicatio etiam privata] Æqvitas naturalis vult, ut proximum ames, nec eum ullo modô lædas, nec facias ei, qvod tibi factum ſi fuerit, improbes. Naſcitur enim ille amor ex cognatione, qvæ eſt inter omnes homines, ex uno ſcil. ſemine & ſangvine prognatos. Non igitur ex æqvitate defendi poterit vindicta privata, qva ſc. iratus proximum invadis jam non ampliùs lædentem, ſed qvietum redditum. In his enim terminis ſubſidendum eſt, cùm de ultione verba facienda ſunt, ne eam cum defenſione confundamus. *Tueri ſe licet*, inqvit Cujacius *ad l.3.ff. de juſt. & jur. non ulciſci. Tuitio fit ex continenti, ultio ex intervallo.* Et ergò adverſus irruentem defendere te poteris, non poteris in eo deſinente injuriam illatam vindicare, niſi autoritate publicâ.

Si jus nudum naturæ] Primùm de hoc diſceptandum erit, num jus naturæ ita abduci qveat à legibus divinis, ut diverſum qvid contineat, aut à normâ naturæ naturantis deviare poſſit. Deinde jus naturæ Grotius in hoc ipſo capite §.5. non aliter conſiderat, qvàm qvatenùs eſt dictatum naturæ rationalis ac ſocialis. Jam natura rationalis ac ſocialis dictitat, hominem naturâ ferri ad ſocietatem, tùm domeſticam

tùm civilem: dictitat porrò, nullam ejusmodi societatem posse constare sine imperio & subjectione: deniqve & hoc docet, potestatem & imperium absqve jure coërcendi atqve puniendi mancum esse atqve elusorium. Conseqvitur hinc, in omni societate non minùs potestatem coërcendi à naturâ esse, qvàm regimen & imperium ipsum. Positô hôc, adversa planè erit juri naturæ vindicta privata. Ideò enim qvia subjectio & imperium est à naturâ, penes subjectos autem nullum est imperium aut coërcendi potestas, neqve vindicta qvidem, qvæ nihil aliud est, qvàm potestas coërcendi, penes subjectos erit. Vid. Dn. Tabor *de abusu armor. cap. 5. thes. 1. 2. seq.*

Qvod Cicero] Ciceronem ita explicat Cujacius *ad l. 3. ff. de just. & jur.* intelligere eum talem ultionem, qvæ fiat in continenti, ut si eum vulnerem confestim, qvi mihi vulnus intulit. & distingvere ab hac ultione defensionem sive tuitionem, qvando scil. ferrô me petentem, dum aliter me tueri non possum, anteqvam vulnus ullum acceperim, vel vulnero vel occido.

Mithridates] Mithridatis hæc sententia non tàm juri naturæ, qvàm gentium innititur, qvippe qvo latrones ut humani generis professos hostes & perpetuò insidiantes unicuiqve licet perseqvi.

De-

Defendens se Samſon] Neqve Samſon privatus erat, utpote judex in populo Domini, neqve Maccabæi. Sed nec reliqva qvidem exempla omnia privatam probant vindictam, qvin pleraqve ad publicam referri poſſunt. Et ut maximè talia non ſint, parùm tamen faciunt, præſertim ſi exemplis contrariis infirmari qveant.

Ademptâ cæteris, qvam natura indulſerat, libertate] Probandum hoc erat Grotio, naturam hanc libertatem concesſiſſe. Non enim naturæ hoc ſanæ, ſed qvà per peccatum corrupta eſt, convenit, Dn. Calov. *adverſ. Grot. in Judic. c. 15. verſ. 3.* Eaq; propter naturæ corruptæ impetus rationis rectæ frenô ſunt coërcendi. Qvod non eſt libertatem naturalem coarctare & infringere, ſed in ordinem redigere, & priſtinæ rectitudini, qvantum fieri poteſt, reſtituere. Sub voce enim libertatis plurimi deteſtandam comprehendunt licentiam, & paria faciunt cum Barbagrigiâ, qvi *in præfatione ſpurcisſimo Petri Aretini libro præfixâ* conqveritur, imminutam fuiſſe naturalem hominis libertatem, poſtqvam duella prohibita fuerint. Qvod ſi per conſtitutionem judicum adempta eſt libertas, qvam natura indulſit, parùm favebit & tan-

tùm non adversum erit constitutioni judicum jus naturæ, magis etiam adversabitur præceptis divinis, ultionem privatam severè prohibentibus.

Ut in mari]. Negamus, naturalem rationem etiam in ipso mari & locis desertis hanc tibi tribuere libertatem, ut postqvam adversarium defensione tui repulisti, in qviescentem jam & innoxium ulteriùs irruas.

Qvod Cajus Cæsar] Atqvi talia non tàm ex naturæ, qvàm gentium jure defendi diximus suprà; qvin nec Cæsar, utpote princeps juventutis, omninò privatus fuit. Add. Tabor *d.l. n.4.*

Sic apud Umbricos] Nihil omninò faciunt exempla gentium barbararum, qvippe qvarum calida & animosa decreta juris rectitudinem non inducunt. Sed respiciendæ sunt in moralibus Respublicæ benè jam fundatæ & constitutæ. Si tamen aliqva natio tàm sit barbara, ut superiorem non recognoscat, nec familiæ unam Remp. constituant, fas erit familiæ læsæ vindictam sumere de familiâ lædente, Molina *de just. & jur. tom.1. tr.2. disp.100. n.6.*

Lex Hebræa] Si lex permittit, non fit illa occisio ex vindictâ privatâ, qvam hîc Grotius asserere contendit.

§.9. Pe-

§. 9. Penes unumqvemq; est] Negamus & hoc iisdem argumentis, qvibus usi fuimus numerô antecedente.

Virum bonum] Ergò potestas hujus juris non est naturaliter penes unumqvemqve, sed penes virum bonum tantùm.

A naturâ magistratum designari] qvi scilicet dignus sit, ut ei imperium conferatur. Natura tamen ipsa habilem & idoneum reddendô, imperium simul non confert. Sæpè enim fit, ut subjectus sit ille, qvi imperio aptior est.

Vixisse viros probos] improbabilitatem arguit dominium hominis in omnia animantia. Videtur enim ejus fuisse vis & effectus, qvòd occidi potuerint etiam ea animalia, qvæ non nocuere.

De vertendis in hominum alimenta] Non satis convenit inter Doctores, num herbis tantùm, an verò & carnibus animalium vesci licuerit hominibus ante diluvium? Qvi carnes in usu fuisse negant, nituntur partim dictô *Genes. IX, 3.* partim ratione, qvòd scil. in rerum initiis propagatio animalium non fuerit impedienda,

cùm præsertim fructus arborum, agrorum, satorum, aliarumqve rerum è terrâ crescentium ex ipsâ creatione satis uberes fuerint. E contrario autem qvi affirmant, rationes ducunt tùm ex ritu sacrificandi, qvippe qvo usitatum fuerit, de carnibus sacrificiorum aliqvid edere: tùm ex conditione Abelis, qvi pastor ovium fortè non fuisset, nisi edere eas licuisset: tùm ex discrimine animalium mundorum & immundorum ante diluvium jam inductô. Pleriqve tamen probabiliter hæc ita disputari contendunt, & unumqvemqve suô abundare sensu permittunt, qvod fortè tutissimum, qvia scire talia ad fidem & mores parum interest. Vid. Hunnius in *Genes. cap. III.* Selden. *de jure nat. lib. 7. c. 1.* Zeamann. *de imag. Dei c. 8. sub fin.*

Judicium Zeli] Jus erat ejusmodi, ut si viderent, præsentibus coràm decem minimùm Israëlitis, qvempiam facinorum aliqvod atrociorum commissurum, ipso eodem momentô fas eis esset, incurrendô seu aggrediendô eum aut. verbere aut vulnere præpedire, aut etiam perseverantem cæde è medio tollere, Selden. *de jur. nat. lib. 4. c. 4.* Id verò, ut maximè propter præsentiam aliorum reqvisitam, non omninò privatum dici qveat, præsertim cùm propter gloriam DEI & amorem justitiæ indignatio concipiatur, videtur tamen maximam partem ex

Rab-

Rabbinorum interpretamentis non satis defæcatis ortum traxisse. Qvod Phinees exemplum attinet, erat ille persona non omninò privata, sed filius summi Pontificis, propter successionem aliqvando judiciis politicis præficiendus. Et habuisse eum ad istud factum vocationem singularem divinam, ex ipso textu *Num. XXV, 11.* colligitur. Et præterea sunt in Sanctis singulares qvidam & extraordinarii motus, qvi non faciunt Legem communem, Chemnit. *in Loc. Theol. tit. de vindict.* Ex libro Maccabæorum Apocrypho nulla firma duci argumenta, suprà dixi. Qvæ verò de Judæis Stephanum & Paulum perseqventibus adduntur, prava comprehendunt omnia, & proinde argumentum præstare neqveunt. Jus verò vitæ & necis patrium & dominicum, ut rationi juris naturæ contrarium, ad stabiliendum jus naturæ non potest adduci; & patriam potestatem in pietate, non atrocitate consistere debere, moratiores Romani agnoverunt, *l. 5. ff. de Leg. Pomp. de parricid.*

§. 10. *Num Lex Evangelica*] Nullam dari talem Legem Evangelicam, jam suprà diximus.

Qvæ sola naturæ præcepta excedant] Lex moralis non excedit naturæ præcepta, sed est insita menti proto-

plastorum, post lapsum tantùm repetita, & ab ipso creationis initio hominem ad internam atqve perfectam obedientiam sub promissione præmiorum & comminatione pœnarum obligans.

Proximum, i. e. popularem] falsam & Judaicam esse hanc explicationem, sæpiùs dixi.

Communia qvædam beneficia] non communia tantùm, sed talia etiam omnia, qvæ hominem & amicum decent.

Ut benefaciamus] Atqvi hoc jam in V. T. mandatum fuisse, probatur ex modò adducto *cap. XXIII. Exod. v. 5.* Et hoc probat etiam Apostolus *Rom. XII, 20.* adductô locô Salomoneô *Proverb. XV, 21.*

Nobis non permittit] Falsum est, Christum tollere aut abrogare judicia; nec verba ejus adducta hoc innuunt, sed legem tantùm ibi à perversâ interpretatione vindicat, qvod Pharisæi ex verbis legis vindictam privatam inferrent, cùm tamen illic non læso vindicta, sed judici justitiæ administratio injuncta fuerit.

Veterem permissionem] Non erat permissio, sed prava Pharisæorum interpretatio, qvam corrigit Christus, & Legem restituit.

Et

Et huc pertinet] Parum abest, qvin hîc Grotius cum Photinianis omnem judiciorum civilium usum oppugnet. Argumenta enim ejus qvàm conveniant cum iis, qvæ Photiniani movere solent, videri potest apud Gerhardum *Loc. de Magistrat. n. 278.* Nos dicimus cum dicto Gerhardo & Chemnitio, vitiosum accidens à re ipsâ esse distingvendum, neqve magistratum ideò adeundum esse, ut cùm qvis per se non possit vel non ausit, per Magistratum vindictam sumat; Sed tùm demum intemerata esse judicia, si hôc fine ac modô actiones instituantur, 1. ut is, qvi injuriam fecit, corrigatur. 2. ut publicâ autoritate reprimatur, ne aliis similiter noceat. 3. ut ab ipsius injuriis in posterum præservemur. 4. aliis in terrorem, ut ab inferendis injuriis metu pœnæ reprimantur. 5. propter justitiam, ut juxta ordinem à DEO constitutum malefactores puniantur. 6. ut injuria propulsetur, ne nobis inferatur &c.

Qvid autem de ultione dicemus] Ultio hæc propriè dici neqvit, sed præservatio & aversio mali futuri, qvod ab eodem timetur. Unde si læsus videat, dolere lædentem de facto, & carere proposito iterandi vel continuandi, nullâ ampliùs opus erit præservatione, cùm securior sit

sit ille, cujus adversarius spontè animum nocendi deponit, qvàm si coactè & metu pœnæ id facit.

Præcepto dimittendæ tunicæ] Sensus hic est: in ipsis etiam judiciis Christianis metuendum esse de iniqvâ & injustâ planè sententiâ. Hanc autem non tantùm patienter ferendam esse, sed etiam paratum esse debere taliter condemnatum, majorem potiùs injuriam accipere & devorare, qvàm vel cupiditate nocendi, vel impatientiâ contra DEUM & proximi charitatem aliqvid committere, Chemnit. *Loc. de vindict.* In hôc tamen consentientes nos habet Grotius, non licere homini Christiano ob titivillitium, stillicidium, cloacam aut rem aliam modicam litigare in judicio, cùm ipsæ etiam leges civiles modicum damnum æqvô animô ferre jubeant, *l. 25. §. 6. ff. locat.* Vid. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. l. 1. cap. 3. num. 33.* Carpzov. *p. 1. const. 1. def. 9.*

Condonari talia] Qvando scil. contumelia fuerit occulta. Qvando verò illata fuit palàm & in præsentiâ aliorum, qvia tùm honor & fama nostra aliorum injuriis exponitur, non prohibemur Magistratûs implorare officium, ut contumeliam à nobis avertat.

Qvia

Qvia justus erat] Justitia Ebræis sæpè significat mansvetudinem, lenitatem, ἐπιείκειαν, de jure suo aliqvid remittentem. Ideò autem dissimulare Josephus maluit, qvia plurima metuebat ex publicâ accusatione incommoda, & lex non cogebat, ut sponsam deferret, Chemnit. *in Harm. Evang. cap.* 7.

Ab accusationis severitate] Grotius sæpè sententiam suam qvibusdam epithetis & verbis ambiguis, etiam aliunde ex bonis autoribus petitis, involvit. Utiqve hîc non severitatem tantùm accusationis, sed ipsam totam accusationem videtur Christiano prohibere. Sed enim culpandus qvidem ille, qvi privatæ vindictæ studiô ardens, id unicè propositum habet, ut adversarium vitâ, bonis, fortunisqve omnibus evertat; non culpandus, qvi hominem nocentem Reipublicæ studiô, aut ipsius emendandi gratiâ ad tribunal trahit, Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de accusat. cap.* 1. *num.* 12.

§. 11. Contra primævam legem] Intelligit, nî fallor, septem præcepta Noachidarum, qvæ fingunt Rabbini Adamo primùm data, & Noacho deinceps repetita fuisse, de qvibus videri potest Seldenus *de jur. nat. l.* 1. *c.* 10. Eos passim seqvitur Grotius.

tius. Rectiùs Arminiani, Grotii Doctores & Socienni, ea naturalis rationis dictamina agnoscunt, & multò plura alia fuisse dicunt, ad qvæ primi homines obligati fuerint. Vid. Episcopius *l.1. institut. c.8.* Falsum est autem, misericordiam divinam solo Vetere Testamentô, aut eo præcipuè terminari. Falsum est, Evangelii notitiam in Novo demum Testamento acceptam esse. Falsum est, judicium multò severiùs in Novo Testamento institutum esse. Falsum est, ad peccatorum remissionem facere pœnas, qvas ipse homo de se exigit. Falsum est, mœrorem de peccato sive contritionem, pœnam esse, cùm potiùs sit metus pœnæ. Falsum est, DEUM pœnitentiâ ductis & à culpâ absolutis aliqvam adhuc infligere pœnam propriè dictam. Et istas falsitates indicare hîc sufficiat.

§. 13. Nam & vincula] Carcer qvidem regulariter ad detinendos, non ad coërcendos homines facinorosos inventus est, *l.8. §.9. ff. de pœn. l.35. eod. l.6. & 23. C. eod.* si præsertim vincula accedant, Bachov. *in Treutl. vol.2. disp.31. th.4. lit.D.* Cœpit tamen posterioribus temporibus inter pœnas haberi, qvòd emendari eo delinqventes posse animadversum fuisset, Carpzov. *in pr. criminal. part. III. q.3. n.63. & q.130. n.8. 9.* Ventur. de Valent. *in Parthen. litig. l.1. c.14. n.28. 29.* Tabor

bor *in racemat. fol. 450.* Speckhahn *cent. 1. qvæst. 20.*

§. 15. *Non admittantur, qvibus id libet*] id non fit ideò, qvòd homine Christianô id indignum sit, sed ut refrenetur delatorum malitia, & ne calumniosè accusationes instituantur. Et loqvitur canon adductus disertè de delatoribus, qvod genus hominum maximum humanæ vitæ malum & execranda pernicies dicitur *l. 2. C. Theod. de petit. & ultr. dat.* qvodq; pœnis nunqvam satis coërceri potuit. Vid. Alb. Gentil. *ad l. 3. C. de malef. & mathem.* Christoph. Forstner. *ad l. 1. annal. Tacit. p. 101. seq.*

§. 16. *Suâ sponte se ingerat*] Hoc vicissim non ideò, qvòd judicium sangvinis Christianum dedeceat, sed qvòd in genere officium qvalecunqve publicum affectare nimis cupidè, & illi se ingerere, turpe sit, & Christianô indignum. Hinc enim non satisfacit officio, qvi se ingerit, nì fecerit, qvod debet; satisfacit, qvi admotus est, si fecerit, qvod potest. Christianum autem Magistratum non dedecere jus vitæ & necis, clarissimè ostendit dictum Pauli *Rom. XIII, 4.* ubi Apostolus non dicit, qvid fieri soleat, inprimis à Magistratu infideli, sed qvid à qvovis legitimo magistratu fieri possit, & pro re natâ debeat.

§. 17. Jus

§. 17. *Jus verum præstent etiam apud DEUM*] Hoc non est in hominis potestate, nec igitur de legibus humanis simpliciter ita formari potest qvæstio. Nec enim obligat lex in conscientiâ, nisi justa sit. justa autem non est, nisi jubeat ea, qvæ jure divinô aut naturali non sunt prohibita. Per consеqvens igitur tùm demum leges humanæ præstant jus apud Deum, qvando divinis legibus non sunt adversæ. Nec confundendæ sunt qvæstiones, utrum leges civiles permisſivæ factum approbent, & utrum jus præstent apud DEUM. Illud sæpè faciunt leges, hoc non semper, nisi sub eo, qvem dixi, respectu. Et de illo, non de hoc qvæstionem decidit ipse Grotius.

§. 18. *Qvatenus in externos influunt*] qvatenus scil. actus externi accedunt, ut maximè illi deinceps impediantur, ne delictum consummetur. Ita igitur non est extra crimen, qvi conspiravit in necem Principis, qvi venenum coxit, aut cum telo ambulavit hominis occidendi causâ, qvi alienas nuptias interpellavit, qvi stupri causâ virginem prostravit in terram, tametsi perficere non potuerit, Anton. Matthæ. *de criminib. in prolegom. c. 1. n. 6.* Gœdd. *ad L. 225. ff. de V. S.*

§. 19. *An*

§. 19. *An hæc rectè & propriè peccata dicantur*) Negat ergò Grotius peccatum originale, aut saltem verè peccatum id esse negat, & in hôc strenuè pelagianizat. Vid. Vossius *in histor. Pelag. l. 2. part. 2. thes. 2.* Deinde peccati natura non est æstimanda ex respectu ad voluntatem agentis, ita ut peccatum esse neqveat, nisi sit proæreticum, sed ex intuitu Legis, qvæ reqvirit non tantùm actualem, sed etiam habitualem rectitudinem & dilectionem DEI ex omnibus viribus, qvales utiq; haberi poterant, nisi culpâ nostrâ earum integritas fuisset amissa. Sic igitur statuendum, carentiam perfectionis cõgenitæ & proclivitatem ad malum, seu concupiscentiam mali esse veri nominis peccatum. atq; hinc motus concupiscentiæ etiam primo primos verè & propriè dici peccata, ut maximè sint involuntarii. Philosophi antiqvi, qvos allegat Grotius, aliqvam habuêre corruptionis naturalis notitiam, qvæ tamen, qvalis & qvanta illa sit, & unde originem habeat, penetrare illi non potuerunt. Dn. Calov. *ad Job. c. 14. v. 3.*

Ob corporis concretionem) Malum originale regnans in concupiscentiâ pro diversitate κράσεως seu temperamenti in diversa etiam actualia peccata inclinat, dum cholerici ad iram, sangvinei ad libidi-

nes inflammantur, Hunnius *de prædest. pag. 241.* qvorum qvidem affectuum motus primò primi evitari neqveunt, evitari tamen possunt motus secundò primi, ne peccatum adolescat & perficiatur.

Non tàm in sese) Qvidni? cùm etiam consvetudo peccandi aggravet delictum, & ipsa iteratio delicti sæpè exacerbet pœnam, Tabor *in racemat. fol. 509. n. 4.*

§. 20. Qvæ nec directè nec indirectè) Sed qvæ erunt ista peccata? Ut maximè enim personam delinqventis peccatum egredi non videatur, læditur tamen hôc ipso Resp. qvòd in eo civis sit vitiosus, & suarum rerum parùm satagens. Interest Reip. ne qvis vitâ, membris & rebus suis malè utatur. Nec est, qvòd exceptionem faciat Grotius de pœnis emendatoriis. Hôc ipso enim testatur, malè à se constructam fuisse regulam generalem, cùm præsertim suprà dixerit, ut pœna locum habeat, sufficere finem unum inter eos, qvos enumeravit, inter qvos emendatio deliqventis tantùm non præcipuus est.

In qvo genere sunt misericordia) Hoc non est perpetuum. Si enim per omissionem misericordiæ statui publico damnum infertur, uti tùm Magistratus adigere potest subditos, ut eleemosynas præstent, &

& misericordiam exerceant, Franzk. *lib. 2. resolut. 7.* ita dubium non est, etiam pœnis coërceri posse, qvi præcepto non paruerint. Qvin etsi nullum præcesserit mandatum, puniri tamen nihilominùs potest, qvi fratri egeno, ne fame periret, alimenta non præstitit. Utiqve enim, si ille propter famem moriatur, denegans homicidii reus habetur. De qvo videri possunt Moralistæ.

§. 21. *Sed licitam tantùm.*] Repetit Grotius suum principium, suprà à nobis refutatum. Dum enim prohibitum aliqvid est, necesse est, ut prohibitio cum effectu intelligatur, debitæ scil. pœnæ, qvanqvam debitum istud deinde in qvibusdam casibus & ex certis circumstantiis remitti possit, non aliter atq; à Creditore debitum civile.

§. 22. *Ante legem pœnalem.*] Si intelligit legem positivam, falsum est, ante eam pœnæ locum esse, qvia scil. lege nondum existente, nec delictum qvidem intelligitur. Si intelligit legem naturalem, falsum est, eam non præcipere, ut delinqventes puniantur. Etsi enim pœnæ genus non sit determinatum à naturâ, propterea tamen pœnas ab eâ exigi non est negandum, cùm id deinceps ex Sacrâ Scripturâ, qvæ Legi naturæ adstat, addisci qveat. Certam qvippe semper constitui pœnam, ne qvidem in legibus po-

sitivis opus est, sufficit, si repeti à transgressoribus possit Legis vigore & obligatione, uti rectè monet Gregorius de Valentiâ *disput. 7. qv. 2 p. 2.* & ex illo Hornejus, *civil. doctrin. p. 582.*

Qvia hoc pendet ex connexione finium) Imò verò sæpè ex voluntate divinâ. Qvare sic potiùs statuendum, in legibus pœnalibus positivis posse Principem vel totam pœnam remittere, vel eam mitigare, sed in eâ tamen re non admodùm facilem esse debere, ne πρᾳοπολυψίας notam incurrat; in iis verò delictis, qvorum turpitudo ex naturâ constat, qvæq; mortis suppliciis puniri vult Sacra Scriptura, adhuc rigidiorem esse oportere Principem, cùm, ille, ut inferior, nec derogare nec abrogare possit Legem superioris, & in hoc ipso Legislatori DEO submittere se necesse habeat.

In peccato paucissimis cognito) Non facere potest notitia hæc paucorum, aut occultatio delicti, ut emendetur delinqvens, aut ut satisfiat ei, cui nocitum est; qvin securiùs in scelera ruunt, qvi ex hoc indulgentiam sperant, qvòd paucis consciis delinqvant; & vel paucis illis exemplô opus esse videtur. Vid. Ant. Mat-

Matthæ. *ad tit. ff. qvib. mod. crim. extingv. cap. 5. num. 3.*

Qvi benè merita aut ſua aut parentum) In gravioribus delictis hæc locum minimè inveniunt. qvippe qvæ perpetrata nec meritis expiantur, nec verbis, ſed omninò tùm intereſt Reipub. ut malus è medio tollatur, ne terra flagitiis inqvinetur, &c. In levioribus tamen delictis, qvin propter inſigne aliqvod meritum aut artificium gratia fieri poſſit, non abnuimus.

Sed caritati repugnet] Dixi ſuprà *ad cap. 17. n. 9.* non benè ſeparari à ſe invicem juſtitiam & charitatem. Et falſum eſt, pœnam, qvæ juſta eſt, charitati repugnare. qvandoqvidem charitas juſtitiam dirigit, ne ſeverior pœna decernatur.

§. 23. Aut ut pœna omninò ſit exigenda] ſive ea, qvæ poſita eſt, ſive alia aliqva mitior. qvanqvam in exemplo Grotii, nempè in peſſimi exempli ſceleribus, aliqvam mitiorem pœnam decernere non licet.

§. 24. Poteſt legem etiam totam tollere] Hæc ratio nihil efficit.

Qvamdiu enim legem non tollit, tamdiu eam etiam suarum actionum normam agnoscere tenetur, positô scilicet, legem continere materiam universalem & communem, etiam imperanti convenientem. Si id non facit Princeps, vel omittit, qvod illâ lege statutum est, facilè intelliget se peccare, dum scilicet ab aliis præstari vult, qvod ipse præstare renuit. Et hæc est vis directiva, Principem non tantùm ut civitatis partem, sed imò ut Principem obligans.

Non debet tamen legis auctor) Axioma Politicum est, leges, anteqvam ferantur, expendendas, ubi latæ fuerint, sustinendas, nec aliâ re magis labefactari statum civitatis, qvàm crebrâ legum mutatione, Strad. *de bell. Belg. decad. 1. lib. 5.*

Nisi causa subsit probabilis) Dispensatio igitur, in qvibus locum habet, semper fieri debet cum causæ cognitione, Didac. Covarruv. *de matrim. part. 2. cap. 6. §. 9. num. 16.* Fernand. Vasqv. *l. 1. controv. c. 25. num. 16.* non qvòd non valeat dispensatio absqve causâ facta, uti post alios statuit Petr. Ant. de Petrâ *de potest. Princ. c. 27. num. 27.* cùm omninò validus sit actus talis concessionis, Covarruv. *d. l.* Lud. à Pegvera *decis. 32. n. 12.* sed qvòd dispensatio, qvæ fit ex causâ, minùs lædat bonum commune, & ipsum etiam

etiam Principem in foro interiori excusatum reddat.

§. 25. *Dura tamen*) Dubitari hîc potest, utrum pœna justa aut non justa dici qveat, qvæ dura est. Utiqve pœna proportionata esse debet delicto, & qvamdiu talis non est, tamdiu justa dici neqvit.

§. 26. *In facto, de qvo agitur*) Sed tùm non opus est dispensatione, aut relaxatione legis, verùm justâ tantùm interpretatione, qvæ cuivis judici inferiori competit, & ad jus aggratiandi minimè pertinet. Et omninò committit hîc Grotius istud vitium, qvod in Fernando Vasqvio reprehendit §. *seq.* Accuratè scilicet distingvenda est disponsatio ab interpretatione legis, qvæ fit secundùm æqvitatem & cum temperamento aliqvo. Per hanc enim legis obligatio non tollitur aut relaxatur, sed declaratur, per seipsam cessare; dispensatione autem relaxatur Lex alioqvin obligatura, Paul. Laymann. *Theol. moral. l. 1. tr. 4. cap. 22. num. 1.* Qvoties igitur causa subest, qvæ ad Legem ex æqvo & bono temperandam per se satis esse potest, qvod ferè contingit tùm, qvando Legis observatio naturali rationi ipsiusq; Legislatoris sententiæ adversatur, non opus est dispensatione, sed ipso jure qvis à Legis præcepto

solutus est. At dispensare non est ex æqvo & bono interpretari, sed à Lege excipere aliqvem, eiq; in delictis jam commissis facere pœnæ remissionem, Alb. Bolognet. *de Leg. cap. 32. num. 22. 23.*

At in novo fœdere) Desierunt qvidem hostiæ in Veteri Testam. usitatæ, sed succ. essit tùm alia hostia, qvæ complementum dedit omnibus illis anterioribus ab origine mundi oblatis, qvæq; per illas omnes præfigurata & adumbrata fuit, dum scilicet Salvator cruentum & ignominiosam subeundô mortem, seipsum piacularem hostiam in arâ crucis DEO Patri obtulit, & sangvine suô peccata mundi sustulit. Nulla igitur hactenus est differentia inter Vetus & Novum Testamentum, dum peccata non aliter condonantur, nisi propter sangvinem effusum & meritum Christi peccatoribus applicatum.

§. 27. *Qvæ aut ex charitate*) suprà dixi, justitiam dirigi debere à charitate. Nec idcircò judex clementior debet esse lege, sed debet eam dextrè & legitimè applicare. Qvod si fecerit, pertinebit sanè id ad æqvitatem interpretativam.

Aut ex justitiâ rectrice] qvatenus sc. jus olim æqvabile æqvumq; visum, hodiè autem tale ampliùs non existens, mu-

mutat, corrigit, emendat, tollit ille, qvi principatum gerit.

§. 9. *Inter appetitus honestissimus*) nisi, ut declinet malum naturale, in malum morale feratur. Nec enim concedendum est Grotio, maximè excusabilia esse, qvæ metu mortis, carceris, &c. injustè fiunt. Nam ut metus factum alioqvin illicitum, cujus causa existit, à culpâ excuset, necesse est, ut sit majoris mali, qvam sit illud, qvod metûs causâ suscipitur. At verò peccatum etiam minimum omnibus aliis malis majus est, & qvælibet mala potiùs tolerare vir fortis debet, qvàm in peccatum consentire, Paul. Laymann. *theol. moral. lib. I. tr. 2. cap. 6. num. 4.* Sed hoc tamen non nego, facere posse ejusmodi metum in foro externo, ut delictum hinc commissum mitiùs puniatur.

Ut possessionum abundantia) Appetuntur divitiæ tùm ad vitæ usus necessarios, tùm ad perfruendas voluptates, Cic. *l. 1. de offic.* Atqve hinc divitiæ inter bona fortunæ referuntur, qvæ tamen qvàm parùm bona haud raro sint, apparet ex eo, qvòd sollicitudo & in qværendis & in servandis divitiis servitutem qvandam & cruciatum secum ferat, qvi ipsam volupta-

tem, qvæ ex divitiis speratur, corrumpit.

§. 30. Locum ultimo delicta inconsummata) Qvæ ita dici possunt, qvatenùs aliud adhuc consummandum delictum respiciunt. in se enim considerata & juxta legem divinam, consummata jam peccata sunt, non tantùm effectivè, sed etiam formaliter. Unde concupiscentia *Rom. VII, 13.* peccans peccatum dicitur; peccans, qvat. efficit aliud peccatum; peccatum, prout in se est transgressio legis divinæ. DEUS enim reqvirit dilectionem ex toto corde: Ergò etiam pronitatem ad bonum, &, per conseqvens pronitas ad malum meretur mortem. Cæterùm differunt ex nostratium sententiâ nonum & decimum præceptum decalogi, qvæ hîc pro eodem videtur habere Grotius. Nonum enim præceptum tale continet peccatum, qvando ad concupiscentiam obortam accedit delectatio & deliberata voluntatis consensio, qvæ proxima causa est ipsius actûs nefarii. Decimum autem tale continet peccatum, qvando natura sese movet, agit aut patitur, ita ut cor inclinationes vel titillationes qvasdam sentiat, vel mens cogitationes tales concipiat, qvæ tamen adhuc ab intentione & προαιρέσει perficiendi aliqvantum sunt remotæ. Vid. Bohl. *de divis. decal. cap. 3.*

Ut

Ut vita anterior) Vita anteacta in criminibus atrocioribus parùm hodiè facit ad mitigationem pœnæ, ubi de crimine perpetrato jam manifestè constat; delinqvente tamen, aut inculpatô potiùs, nondum convictô, multùm illa facit ad elidendas præsumptiones, qvæ contra eum afferuntur.

§. 31. *Nam & pueri*) Si hæc omnia in infligendis pœnis, ad pulvisculum examinari oportet, ne hîc qvidem subsistendum est, sed inter pueros considerari porrò debet, num doli sint capaces, an non? utrum malitia suppleat ætatem, an minùs: inter fœminas, utrum simpliciores sint, an verò calliditate & neqvitiâ sexum superent: inter crassi ingenii homines, num commorati fuerint aliqvandiu inter moratiores, an minùs, num delictum rectæ rationi repugnet, an verò juri positivo: inter iracundos, num causa iræ conceptæ prægnans sit, an minùs: deniq; inter eos, qvi metu mali imminentis peccârunt, num metus talis sit, qvi virum constantem commovere possit, an minùs. Ita ergò iracundo si causam injuria præbeat, qvia difficile est, justum dolorem refrenare, lenienda videtur pœna. At si homo iracundus sine causâ excandescat, neqvaqvam pœna remittenda videtur, qvemadmodum nec illi

li, qvi cùm causam habuerit, ad iram insidias jungit. Complexionem tamen hominis attendere in decernendis pœnis nobis non est usitatum, qvòd unusqvisqve etiam eos affectus, qvibus maximè succumbit, compescere & refrenare teneatur, sed attendimus tamen occasiones & omnes alias circumstantias, ætatem, sexum, & si qvid præterea notatu dignum sit, qvod ad mitigationem pœnæ facere qveat.

§. 32. *Tantundem nocumenti nec amplius*) Possunt varia intervenire, qvæ pœnam exaugere jubent, qvale inprimis est istud, si propter freqventiam criminis periclitetur securitas Reip. cui propterea exasperatione pœnæ consulendum est. Distingvunt alias inter talionem simplicem & proportionalem, Hahn. *ad Wesenbec. tit. de justit. & jur. num. 13.*

§. 32. *Sed cum respectu ad patientem*) qvin & cum respectu ad eum, cui per delictum commissum damnum datum est. Semper enim per dignitatem injuriam perferentis crescit culpa facientis, qvia necesse est, qvantò major est persona, qvæ contumeliam patitur, tantò major sit noxa. Ita offendens apparitorem, sive principis, sive Senatûs, sive alterius judicis, gravissi-

vissimè puniendus est, qvòd ea res ad publicam utilitatem tuendamqve magistratuum jurisdictionem pertineat.

Qvo genere diversitatis) Utitur & hôc genere diversitatis, ut ex qvibus causis alii deportantur, ex iisdem servi vel humiliores ultimô suppliciô afficiantur, *l. 1. §. 3. ff. de abig. l. 3. §. pen. & l. pen. ff. ad L. Corn. de sicar. l. 1. §. ult. ff. ad L. Corn. de fals. l. 38. §. 2. ff. de pœn.* Sed enim nulla omninò hîc videtur esse proportio inter vitam alterius & alterius famam ad idem delicti genus. Si propter delictum meruit servus, ut ex vivorum numero eximatur, qvid est, qvod excusare possit civem honestiorem, ut illius vitæ parcatur? nisi fortè tàm familiare fuerit aliqvod delictum inter servos, ut non possit aliter, nisi mortis suppliciis coërceri, & extirpari. In eodem tamen genere pœnarum rectè proportio hæc servatur, ut mitiùs puniatur vir nobilis & honestior, duriùs humilior aliqvis, e. g. qvibus ex causis servus laqveô punitur, ex iisdem causis nobili pœna gladii decerni potest; qvibus ex causis servo alicui relegatio, ex iis honestiori carceris pœna infligi potest.

Cùm tamen reverà simplex hic sit) Est qvidem diversitas pœnarum in diversis personis, si nudè & in abstracto ipsū illud

illud, qvod sustinetur, spectes; sed est eadem pœna ratione æstimationis, in qvam in concreto venit consideratio conditionis hujus personæ. Neqve enim hîc habetur respectus personæ, ut alteri major, alteri minor pœna infligatur, sed ut alia persona præ aliâ nec minori nec majori afficiatur pœnâ, & cuilibet delinqventi æqvalis delicto pœna imponatur, Dn. Struv. *in Syntagmat. exerc. 1. num. 32.*

Ἄνευ προσωποληψίας] Videndum, hîc ne nimius sit Grotius in reprehendenda jurisprudentiâ Romanâ. Siqvidem jus Cæsareum non aliter considerat personæ qvalitatem, nisi qvatenùs majus vel minus faciunt delictum. In omnibus enim causis ex personæ conditione & rerum qvalitate, ut illæ sunt circumstantiæ delicti, pœnæ sunt æstimandæ, ut justæ constituantur, & culpam exæqvent. Ex qvo fit, ut pœna apparenter gravior vel levior videatur, qvæ tamen ubi in concreto & applicatione considerantur, justa & proportionata est.

§. 34. Charitas ejus, qvi punitur] Charitatem inter fundamenta remissionis pœnarum sæpè ponit Grotius. Sed vereor ego, ut id semper locum inveniat, præsertim in delictis atrocioribus. Utiqve in lege divinâ, qvando capitis supplicium facinoroso dictatum fuit, ex charitate id remis-

remissum fuisse nuspiam legitur, sed potiùs ex viventium numero deletum fuisse facinorosum, ne terra flagitiis inqvinaretur.

§. 35. *Consvetudo facti*] Non videtur qvidem ille peccare, qvi id facit, qvod usitatum est in civitate; si tamen consvetudo ista legi divinæ aut rectæ rationi repugnet, non poterit ille excusari, & omni pœnâ exemptus esse. Qva ratione nego, impunem dimitti debere in judicio suo Germanum, qvi cum barbarâ muliere adulterium commisit, ut maximè adulterium inter barbaros puniri haud soleat.

§. 36. *Ad minuendam potiùs pœnam*] Ubi Lex certam pœnam definivit, nego id judici licere. Vid. Tabor *in exposit. artic. 158. Ordinat. Carolin. num. 6. seq.* Nec tamen propterea impetuosè & protervè agere debet judex in decernendis pœnis, sed hîc qvoqve animum compositum habeat, & faciliorem ad absolvendum, si fieri posset, qvàm ad condemnandum.

§. 38. *Solere pœnæ expetendæ causâ)* Non tàm pœnæ, qvàm vindictæ sumendæ. Pœna enim non videtur infligi posse, nisi à superiore. At bella inter pares geruntur.

§. 39.

§. 39. Nam voluntas, quæ ad externos actus processit) Multis modis disputatur non inter Moralistas tantùm, sed etiam Legistas, an & qvatenùs conatus in delictis sit puniendus? Distingvitur autem conatus tanqvam actus voluntatis à nudâ cogitatione, tanqvam actu intellectûs, qvanqvam nullus detur conatus, qvi non intellectûs actum præreqvirat. Ceterùm conatus ille est vel merè internus, vel cum externo aliqvo actu conjunctus. Et hic ultimus porrò vel continuatus in delictum, qvod intendit, vel impeditus; Et hic iterum vel à principio externo impeditur, vel ab interno, delictoq; vel propior vel remotior est. Ut igitur de punibilitate conatûs secundùm rectam rationem constet, seqventes facio conclusiones: *1. Conatus, qvi actus voluntatis elicitus, immanens & merè internus est, & aliàs intentio agendi dicitur*, (de cogitatione enim minùs dubium est) *nec ordinariâ, in qvod directus est, delicti pœnâ, nec extraordinariâ in foro externo puniri debet.* Ratio est, qvia extra civilem sunt jurisdictionem ea peccata, qvæ civilem societatem non lædunt. 2. *Conatus actui externo in delictum tendenti junctus, pœnam in externo foro meretur;* qvi si impeditus fuerit principiô extrinsecô, ordinariâ delicti pœnâ, si intrinsecô, extraordinariâ, aliqvando etiam planè

planè nullâ videtur esse afficiendus. Externum enim impedimentum vix facit, ut delictum ex parte agentis non debeat haberi pro perfecto, qvia scil. qvantum in eo fuit, nihil planè intermisit, qvo minùs delictum consummaretur, adeoqve talis conatus principio externo inhibitus pro actione exercitâ habetur. Et huc pertinent *l. 20. C. de furt. l. 1. §. 3. ff. ad L. Cornel. de sicar. l. 3. §. 11. ff. de re militar. l. 3. C. de serv. fugitiv. l. 1. f. ff. de L. Pompej. de parricid. l. 9. §. 2. ff. ad L. Jul. de adulter.* Sed svadet tamen recta ratio, ut in casu, qvo effectus conatum non est secutus, ab ordinariâ pœna abstineatur, præsertim in iis delictis, qvæ communem ordinem & securitatem civilem non perturbant. Cùm enim pœna tùm ob peccantis infligatur malitiam, tùm simul ob damnum alteri datum, delicto non consummato damnum vel nullum erit, vel minus eo, qvod ex delicti profluit consummatione, atqve sic vel hoc saltem respectu pœnæ ordinariæ erit detrahendum, qvò pertinet *l. 1. ff. de extraord. crimin.* Internum autem impedimentum, videlicet pœnitentia superveniens, licet consummata delicta in civili foro non excuset, non consummata tamen extenuat. Vid. Gœdd. *ad l. 225. ff. de V. S.* Garf. Mastrill. *p. 2. decis. 155.* Thom. Grammatic. *decis. 2. n. 12. seqq.* Anton. Tesaur. *decis. 243.* Jac. Menoch. *de arbitr. jud. qvæst. cas. 360.*

Qvia & circa res divinas] Malè igitur Jacobus Menochius *d. l. num. 6.* Julius Clarus *qvæst. 19.* & tùm JCti tùm Theologi Pontificii communiter, solam cogitationem hæreseos voluntate seu assensu aliqvo confirmatam puniri debere, qvamprimum id innotuerit, contendunt. Qvis enim mihi imponat necessitatem, inqvit Lactantius *l. 5. c. 19.* vel credendi qvod nolim, vel qvod velim, non credendi.

Et iracundiæ impetus] Dixi suprà *ad §. 31.* non excusare semper istum impetum.

Si scopum spectes legis] Benè, qvod dicit, scopum hunc esse legis, qvod aliàs negat, & hunc sensum à Christo demùm tanqvam additamentum legis, assertum contendit. *explicatione Decal. pag. 48.* refutatus proinde ab Dn. Calovio *in annotat. ad Exod. XX, 16.* Sed id tamen ferendum neqvaqvam est, qvod distingvit inter τὸ πνευματικὸν legis, & τὸ σαρκικὸν, sive inter præceptum internum & externum. Si enim scopus legis est, homines mente purissimos facere, debet istum suum scopum præcepto externo explanare, qvia aliàs non obligaret, cùm qvod mente legislatoris retentum est, neqvaqvam legis aut præcepti nomine veniat, qvippe qvod per promulgationem demùm vim obligan-

ligandi acqvirit. Qvod si porrò legis divinæ proprium est, mentis reqvirere pietatem & jubere actûs, qvi sine temporali pœnâ omitti possunt, uti fatetur Grotius *lib. 1. c. 2. num. 6.* probandum erit eidem, DEUM legislatorem in promulgatione hujus suæ legis, qvod proprium ejus est, non reqvisivisse, legemqve hominibus in Veteri Testamento sub istâ latitudine non fuisse propositam. Neqve sensu hoc Grotiano lex carnalis dicitur autori Epistolæ *ad Hebr. VII, 16.* Textus enim ille de lege ceremoniali est intelligendus, qvæ de ritibus carnalibus h. e. externis & certo tempore duraturis, ut carnali oleo, carnalibus victimis præcipiebat. Marcus autem Evangelista in loco allegato non septimum explicat præceptum, uti vult Grotius, sed concupiscentias illas, qvæ ad nonum & decimum pertinent.

Qvi facto produntur] Explicatio hæc planè est judaica. Illi enim concupiscentiam ita interpretantur, qvando peccatum ipso opere non perficitur, sed extant manifesta & certa indicia conatus, ut si qvis cum Uxore proximi deprehendatur, solus cum sola &c. Chemnit. *in explicat. precept. IX.* Istos hîc seqvitur Grotius, qvi etiam suprà statuit *§. 19.* motus concupiscentiæ inordinatos planè non esse peccatum, nec proinde pœnæ subjectos. Qvod ultimum uti in

foro externo admitti poteſt, ita ſi forſan internum ſpectemus, neutrum debet concedi Grotio.

§. 40. Quæ ipſos peculiariter non tangunt] Admitto hoc, ſi in auxilium ab aliis vocati fuerint. Sed nego, ſufficientem belli cauſam eſſe, ſi populus extraneus ad me nullo jure pertinens peccata committat contra jus naturæ aut gentium. Nego libertatem puniendi unqvam privatis competiiſſe ſine imperio. Nec ſatis inter ſe conveniunt verba Grotii, qvando dicit, jus puniendi civitatibus ac judiciis inſtitutis penes ſummas poteſtates reſediſſe, non propriè qvà aliis imperant, ſed qva nemini parent, ſubjectionem enim aliis id jus abſtuliſſe. Si namq; aliis ſubjectio abſtulit illud jus, competet iſtud imperanti, qva imperanti. Et ſub hoc reſpectu competere, exemplo magiſtratûs patet, qvi principi ſuo paret & ſubjectus eſt, ſed interim propter imperium, qvod gerit, punire poteſt ſibi ſubjectos inferiores. Herculis exemplum plus habet famæ, qvàm veri. Eo Solem denotari, & duodecim ejus laboribus duodecim ſigna Zodiaci ſignificari vult Macrobius. Vid. Nicol. Fuller. *l. 2 miſcell. cap. 7.* imò Herculis nomine Joſuam intelligit Robertus Parkerus *de deſcenſ. Chriſti ad inf. l. 1. num. 20.* Qvicqvid hujus ſit, neqve hoc neqve alia exempla ſuffi-

sufficientia sunt ad doctrinam hanc Grotii probandam.

Contra qvam sentiunt] Rectiùs omninò sentiunt hi, qvàm Grotius cum turbidis suis Canonistis, qvi omnia passim corradunt argumenta, ut Pontificis regimen Oecumenicum stabiliant, qvippe qvod ipsi tribuere neqveunt, ubi Ecclesia nulla est plantata. Cum Victoriâ & reliqvis à Grotio allegatis faciunt etiam Didacus Covarruvias *in c. peccatum §. 10. num. 4. de R. J. in 6.* Josephus à Costa *de procur. Inidor. salut. lib. 2. cap. 345.*

Venire etiam ex jure naturali] qvasi verò non ipsa etiam jurisdictio sive potiùs imperium esset ex jure naturali. Jam suprà enim ostendimus contra Grotium, ordinem imperantium & parentium ab ipsâ esse naturâ, nec coire aliter societatem potuisse. Et ambiguum est vocabulum jurisdictionis civilis. Si enim intelligit Grotius jurisdictionem talem, qvæ à civitate per legem positivam formam externam accipit, concedo eam non esse à naturâ. Si verò jurisdictionem civilem Grotius dicit ideò, qvod civitatem ea coërceat & moderetur, sive qvod civitatem pro objecto habeat, optimè eam ex jure naturæ deducemus.

Puniendi jus non habebit] Rectè, non habebit, qvamdiu hostis est. Sed qvando victus est ille, accipit victor jus puniendi tanqvam superior, & jure imperii, qvod nunc habet in victum.

Sed & manente bello] Hoc neqve concedunt pleriqve, neqve usus gentium confirmat, jus puniendi competere hosti in hostem, qvamdiu ille victus non fuerit. Jus vindicandi competere concedimus.

In familias non in civitates distributi] h. e. apud qvos una civitas, qvæ ex pluribus constat familiis, totum absolvit regimen politicum. Sed verò ubi homines distribuuntur in familias tantùm, non in civitates aut provincias, non propterea omni carent imperio, qvandoqvidem una aliqva civitas summum habere potest imperium.

§. 42. Innuptos concubitus] Vid. qvæ diximus ad *cap. 5. §. 9. & §. 13. hujus libri.*

Et fœnus] Usuras mordentes non divinâ tantùm, sed etiam naturali lege prohibitas esse, nemo est, qvi dubitat, imò sunt, qvi simpliciter usuras juri naturæ repugnare con-

contendunt. Vid. qvæ diximus *dissertat. de Mohatr. n. 3. seq.*

§. 43. *Ita etiam cum aliqvâ negligentiâ conjuncta*] Difficile est, hoc credere Grotio. Utiqve enim negligentia per se culpa est punibilis. Sicubi igitur jus naturæ, qvod nobiscum nascitur, per negligentiam obfuscetur, non videtur excusatus esse, qvi talem supinam ignorantiam prætendit, qvò pertinet *cap. 1. Epist. ad Rom.* Loqvitur autem de foro interno & judicio divino, qvippe qvod sæpè Grotius, dum indeterminatè & obscurè loqvitur, innuere videtur.

§. 44. *Qvam sententiam nos jam antè rejecimus*] sed nullo sufficiente argumento. Nos adhuc ita sentimus, non posse subsistere potestatem puniendi sine imperio, idq; vel unica ostendit, qvæ maximè naturalis est, societas domestica.

Sicut in rebus Ecclesiæ] Argumentum hoc à planè separatis & diversis non valet. Unica est Ecclesia, unicum perfectum corpus, sub uno capite Christo, idq; pluribus qvidem constat partibus integrantibus, sed homogeneis. Non ita totius humani generis unica est Respublica, non ita unum caput politicum, non membra ho-

mogenea, sed Respublicæ planè diversæ & separatæ.

In majori illâ, qvàm in civili societate] Non tamen inde seqvitur, armis incutiendam esse religionem infidelibus, mihi nullo jure subjectis, & bellô proptereà petendos esse.

§. 45. Religionem veram, qvæ] Hæc non est vera religio, qvam hîc describit Grotius, sed est tantùm naturalis cognitio rerum divinarum, qvæ fidem divinam & salvificam generare neqvit, cùm ne qvidem veram rationem & modum colendi DEUM explicet. Est enim hæc notitia naturalis imperfecta non solùm qvoad praxin, sed etiam qvoad theoriam, qvatenus scil. nunqvam docet, qvis sit DEUS, sed aliqvid tantùm de DEO sub generali notione concipit. Et hinc ratio sibi relicta sine accedente revelatione nunqvam concipere potest talem unitatem essentiæ divinæ, qvæ in pluribus personis non multiplicetur, nunqvam talem DEUM, qvi est pater Domini nostri Jesu Christi. Qvò fit, ut unitas essentiæ, qvam credunt Christiani, non sit illa unitas Entis supremi per naturalem hominis corrupti discursum investigabilis. Hülsemannus *in breviar. supplem. c. 2. num. 3.* Vera igitur religio, qvæ omnium ætatum communis est, non alia est,

est, qvàm illa, qvæ credit DEUM, prout se in verbo revelavit.

Qvartum] ὕστερον πρότερον. DEUS enim cognoscitur primùm ex creatione, deinde ex gubernatione creaturarum.

Totidem decalogi præceptis] Speculatio hæc est Grotii in qvibusdam longiùs petita, & ratiocinationibus paulò abstrusioribus subnixa, qvam faceret aliàs ratio per notitias naturales. Et hîc qvidem Grotius seqvitur eorum sententiam, qvi præceptum de non habendis ad cultum imaginibus, sejungunt à præcepto de non habendis diis alienis. Qvod qvidem non multum refert; cùm id fecerint ante eum Viri de Ecclesiâ optimè meriti. Vid. Chemn. *Loc. de Lege DEI*; rectiùs tamen prohibitio imaginum habetur pro appendice primi præcepti, tùm qvia inter Deos alienos etiam imagines referuntur, *Genes. 31, 19. 30. 32. c. 35. v. 2. 4. Exod. 20, 23. c. 32, 8. Lev. 19, 4. Deut. 28. v. 36. 1. Sam. 7, 3. 1. Par. 14, 12.* tùm qvia cultus imaginum est species idololatriæ, idololatria autem in præcepto primo in genere interdicitur. tùm deniqve, qvia utrumqve interdictum de non habendis diis alienis, & non faciendis imaginibus resolvitur in præceptum affirmativum de colendo vero DEO.

Continebat abnegationem mundi] Rabbinorum hoc est glossema, uti refert Selden. *de jur. nat. lib. 3. c. 10.* qvibus tamen contradicit Gisbertus Voëtius *disp. de sabbat. & fest. part. 2. n. 17.* Non est autem negandum, DEUM benedixisse septimæ diei, eamqve sanctificâsse, ut homo etiam cultui divino vacaret, & qviesceret, in memoriam mundi conditi, & qvietis vel cessationis DEI ab opere creationis hâc die habitæ. Unde si qvis non qviescit, non qvidem ille simpliciter negat creationem mundi, non tamen celebrat memoriam mundi conditi.

Res autem factæ] Triplex est via perveniendi ad notitiam DEI. 1. via causalitatis, qvando à contemplatione effectuum per gradus devenio ad causam primam. 2. via negationis, qvando imperfectiones, qvæ in effectibus reperiuntur, removentur à DEO. 3. via eminentiæ, qva omnis perfectio, qvæ in creaturis reperitur, primæ causæ *κατ' ἐξοχὴν* & in summo gradu tribuitur. Via eminentiæ & cum viâ negationis & cum viâ causalitatis perpetuò conjuncta est. Nam negationis modus ita accipiendus est, ut intelligamus in illis negationibus non simplicem ac solam inesse negationem, sed excellentiores ibidem positiones & affirmatio-

tiones subesse. Similiter in viâ causalitatis, qvia ad excellentiam causæ illius primæ nunqvam assurgit effectus, semper addendus est modus eminentiæ, secundùm qvem perfectiones, qvæ de creaturis prædicantur, infinitè perfectiores de DEO intelliguntur.

Sed qvia hanc rationem.] Via qvidem causalitatis non usqve adeò difficilis est, ut capi ab omnibus neqveat. In genere enim causarum efficientium deveniendum necessariò est ad unam aliqvam summam & primam, à qva sint omnia, ipsa verò à nullâ aliâ.

Acqvisitam ex traditione.] Traditio non est fundamentum Theologiæ naturalis, ut talis, sed ut informatione excitatur. Neqve hoc medium intelligunt Theologi, qvando cognitionem de DEO aliqvam acqvisitam statuunt. Sed interpretatio totius negocii, qvasi in compendio, hæc est: Notitia naturalis alia est ἔμφυτος insita, alia ἐπίκτητος acqvisita. Illa vocatur liber naturæ, hæc liber creaturæ. illa in notitiis nobiscum natis fundata est, hæc ex actuali operum DEI contemplatione nascitur.

§.46. Sed ab omnibus affirmari] Licèt homines qvidem cognitione practicâ,

câ, vel τῇ χρήσει, vel actu videantur negare DEUM, cognitio tamen theorica, τῇ κτήσει, & habitu ipsis non est deneganda. Ita namq; intemperans novit cognitione theoreticâ, nullum poculum grande esse evacuandum, sed dum substituit aliam propositionem, in gratiam amici aliqvid esse committendum, priorem propositionem practicâ cognitione videtur ignorare. Cæterùm, si obsessos, phreneticos, & in summo gradu melancholicos excipias, nemo hominum dabitur, qvi speculativè fuerit ἄθεος. Theologia enim illa congenita non magis abesse potest ab homine, qvàm intellectus rationalis. Vid. Gisbert. Voët. *disp. de atheismo.*

. Ita & coërceri posse arbitror] qvia non potest consistere societas civilis, nisi persvasum sit civibus, esse aliqvod numen omnipotens, omnipræsens, &c. bonis benefaciens, malos puniens. Hæc igitur naturalis Theologiæ dogmata ne qvis neget, non imperare tantùm potest majestas civilis, sed etiam negantibus pœnam decernere. Hinc tamen non obtinet Grotius, qvod vult, bellô infestari posse populos planè extraneos propter negationem harum propositionum.

§. 47. Deos plures unô non esse] Hæc notio tàm evidens videtur, qvàm ea, qvæ

qvæ viâ causalitatis addiscitur, DEUM esse omnium entium primum. Omne enim primum est etiam unum, qvia aliàs ne primum qvidem esset.

Non Solem] facilè potuit in cœcas hominum mentes cogitatio irrepere, ut cùm verus Deus visibilis non sit, illæ Deum putarent esse Solem, clarissimâ luce in sublimibus cœlorum templis refulgentem, inde toti se orbi augustâ facie, Regis instar, ostendentem, & tùm utiles, tùm mirandos adeò effectus exerentem in omne hominum & viventium genus.

Consistere religio posset] Non aliô igitur fine usi fuerunt religione imperantes, qvàm regnandi instrumentô, ut subditos in officio continerent.

Sed eos demum] Exempla adducta non sunt exclusiva, neqve restrictiva, qvòd in his & non aliis defectionibus mortis pœna locum habere neqveat. Et lapidationis pœnam idololatriæ in genere decernit Lex divina, *Devt. 17. vers. 3. 4. 5.* ubi disertè agitur de iis, qvi solem & lunam adorant, etiam eos lapidibus obruendos esse, qvos tamen excusatos hîc vult Grotius, aut saltem tùm demum puniendos putat, qvando totus DEI veri cultus deseritur; qvæ restrictio caret fundamentô. Neqve ex conniventiâ

&

& dissimulatione DEI, aut ejus longanimitate, qva erga alios populos usus est, inferri potest, idololatras non mereri mortem.

Religionem suam cuiq; videri optimam] Non tamen proinde permittendum est, ut unusqvisqve errorem, qvem fovet, in vulgus disseminet, & alios qvoqve in sententiam trahat. Qvia enim voluntatis opus est, suum de religione sensum vel profiteri, vel tegere, etiamsi intellectus erroneus superari fortè illicò neqveat, nec pœnis etiam propositis adigi, ut aliter credat; potest tamen majestas prohibere, ne conceptum illum suum in vulgus proferat, & Ecclesiæ scandalum præbeat, additâ etiam pœnâ, si opus fuerit.

Sicut autem excusabiles sunt] Negat hoc Epistola ad Romanos c. 1.

Ab hominibus certè non puniendi] Hoc non est simpliciter concedendum. Ubi inveterati fuerint ejusmodi errores, & universi subditi idololatriæ dediti, cautè agendum est imperanti. Instituendi sunt illi de cultu divino & verâ religione; alliciendi sunt præmiis & honorum collatione, & sensim ita animis eorum immittendus est verus de DEO sensus. At ubi

ubi Ecclesia jam benè fundata prævalet, & pauci adhuc in idololatriam proni inveniuntur, tutò licet imperanti religionem legibus circumscribere, & in delinqventes adversùs eam animadvertere. Illic enim convincendi sunt animi, & ad veram religionem instruendi; hîc verò muniendi, ne per aliorum impietatem recidivam patiantur.

Legem à DEO prohibitam nullam acceperint] Contrarium docet Apostolus *Rom. I, 19. & c. II, 15.*

Nec summi DEI cultum ideò deserant] Deserunt certè, qvi aliud juxta eum colunt idolum, cùm illi soli serviendum sit, & non alii.

§. 48. Nisi secretis DEI *auxiliis*] generantibus fidem divinam, qva scil. creditur revelationi non propter aliud, sed propter se, & ideò simpliciter, qvia revelatio est & DEI verbum. Atqve id contingit per virtutem ipsius illius verbi & illustrationem Spiritûs S. intellectum & assensum humanum convincentis.

Ita si qvibus negantur] Gratia conversionis nemini negatur, sed præstò omnibus est gratia præveniens, eaq; sufficiens ad emergendum ex peccatorum cœno.

no. Illa uniusmodi eſt reſpectu omnium hominum, nec electis alia offertur, alia reprobis, ne qvidem qvoad gradum qvalitatis intenſiorem aut fortiorem. Qvòd verò hi convertantur, illi non item, non eſt cauſa qværenda in DEO, qvòd gratiæ ſuæ tenacior fuerit in hôc, qvàm in illo, ſed in homine, qvi vocanti DEO malitiâ ſuâ obicem ponit. Nam, ut convertamur, totum DEI eſt; ne convertamur, noſtrum eſt. Gratiâ autem præveniente non excuſsâ DEUS ſemper intendit, intenſiorem gratiæ gradum conferre; ſed voluntate conſeqvente talem intenſiorem gradum ſeu majus incrementum juſtè denegat iis, qvi primam gratiam rejecerunt. Non ergò nobis incognitæ ſunt cauſæ hujus negationis, nec proinde ad ſimplicem DEI voluntatem eſt recurrendum.

Chriſto novæ legis auctori] ſæpè diximus, Chriſtum non fuiſſe legislatorem.

Nec obſtat illud in fabulâ] Parabolam dicere debuiſſet. Fabulam enim minùs piè dici notat Cloppenburgius *in diſp. p. 67.*

Inſtantiam vocatoris ſignificat] agnôſcit hoc Thomas *qvæſt. 22. de verit. art. 1. ad ult.*

§. 50. Co-

§. 50. Cogitandum hîc qvoqve) Fides qvidem, in qvantum est opus intellectus, legibus non subjicitur, neq; cogi potest intellectus ad assensum, nec proinde pœnæ locus est. At in qvantum ad voluntatem spectat, sententiam hæreticam intra sua animi sensa occultare, aut in vulgus efferre, poterit Magistratus eâ de re leges promulgare, & pœnis animadvertere in delinqventes. Eâdem ratione potest prohibere Princeps, ne seditiosè aut turbulentè vel oppugnetur verum vel defendatur, cùm & hoc ad voluntatem & arbitrium humanum spectet.

Hæreticus Augustino is demũ) Qvis propriè pro hæretico sit habendus, & difficilis est inspectionis, & Theologorum principaliter est cura, qvibus istam rem committimus.

Caput XXI.

§. I.

SI qva malitia notabilior accesserit] Vulgatum est inter Doctores, non intelligi delictum sine dolo, & cessante dolo, omnem cessare pœnam. Vid. Valentin. Voltzius *consil. 2. de inqvisit. num. 96.* Marc. Anton. Blancus *in pract. crimin. f. 125. num. 35.* Sub dolo autem non animi tantùm

propositum continetur, sed etiam impetus ebrietatis, iræ, amoris, libidinis &c. Anton. Matthæus *de criminib. c.1.n.3.*

§.2. *Nisi aliqvid in ipsis vitiosum hæreat*] Loqvitur hîc autor de pœnis, qvòd Dominus non possit puniri propter delictũ servi, nisi ipse delicto participaverit, qvo tamen casu magis est, ut ex proprio suo delicto eum teneri dicamus. Cæterùm de jure civili introductum est, ut ex delictis privatis servorum agi possit adversùs Dominum, non criminaliter qvidem, sed civiliter & pecuniariè, vel ut litis æstimationem sufferat, vel servum noxæ dedat, §.*1. Inst. de noxal. act.* Sed hoc ex jure civili esse dixit autor suprà *cap.17.n.21.* cujus tamen æqvitas in eo maximè consistit, qvòd non pati debeat Dominus, ut ex suâ familiâ damnum alicui inferatur, & qvod proinde, si datum fuerit, negligentia aliqva imputari debeat in eligendis ministeriis ei, qvicqvid etiam dicat Cæsar Ursill. *in addit. ad decis. Matthæi de Afflictis, decis.57.n.4.*

Eum ipsum delinqvere] Pœna tamen num eadem & servo delinqventi & patienti domino infligi possit, aut debeat, disqviritur. Dominum, qvo sciente servus, aliqvem occiderit, ex L Aqviliâ teneri, dicitur in *l.44 ff. ad L. Aqvil.* Sed an idem dicendum

dum de L. Corneliâ, qvòd scil. dominus sciens & non prohibens capitali suppliciô affici debeat? Non videtur, eò qvòd in judiciis publicis, & inprimis in L. Corneliâ dolus præsumptus non sufficiat, Tabor *de abusu armor. c.4.n.3.*

In solidum Dominum obligat) scil. ex L. Aqviliâ, non verò ita ex Lege Corneliâ, Franzk. *tit. de noxal. act. n.3.*

Facultas prohibendi] Culpâ igitur caret, qvi scit, sed justô impedimentô intercedente, vel potestatis vel virium defectu non prohibet, Jacob. Gothofred. *ad l.50. ff. de R.J.* exempli gratiâ, si servus proclamet ad libertatem, vel domino trans flumen existente, servus cis flumen existens delictum committat, Cujac. *ad d. l.50.*

Qvos habent in potestate) Atqvi ex jure naturæ, qvod hic ubiq; sibi propositum habet Grotius, omnes filii sunt in potestate, qvæ nec solvitur aliter, qvàm morte intercedente.

§.3. Ut antè diximus] Diximus & nos ad §.*1.2.3.l.2.cap. anteced.* frustrà id dici ab Grotio.

Qvæ perseqvi ita civitatibus aliis] Negavimus & hoc *cap. anteced.* §. *40.*

Pœnæ exigendæ] Diximus suprà, non tàm pœnam exigi ab aliâ civitate, in qvam peccatum est, qvàm vindictam.

§. 4. *Aut ut eum permittat*) Id non aliter justum est, qvàm in casu, de qvo loqvitur autor, sicubi scil. culpæ compertus est, qvi dedi debet. Ut maximè enim inter concives de mutuâ tuitione aut defensione initio tacitè convenerit, extendendũ tamen id non est ad cives facinorosos, & qvi reliqvis civibus exitio sunt. Qvòd si hostis civem innocentem sibi petierit, tantum abest, ut dedi ille debeat, ut nec deseri qvidem possit eum in finem, ut ab hostibus capiatur. Vid. Fernand. Vasqv. *l.1. controv. c. 13.*

Qvæ & verior est) Si vera sunt, qvæ refert Pomponius *l. ult. ff. de legat.* verior erit sententia Publii Mutii contraria. Qvid enim aliàs opus fuisset lege hâc, ut Hostilius Mancinus esset civis Romanus? Utiq; ergò ab Romanis perinde habebatur, ac si aqva & igni interdictum illi fuisset, qvia suffragio populi qvasi per rogationem ex civitate expulsus erat. Ideoq; civitatem sine novâ rogatione novoq; suffragio populi recipere non poterat, Joh. Gœddæ. *ad l. 102. n. 1. ff. de V. S.*

Sed decretô aliqvô aut judicio) Judicium & hîc semper præcessit apud Roma-

manos,& hinc non decere ait Plutarchus in Romulo, homines dedere causâ non cognitâ. Nec verò omitti id potuit, cùm per leges XII. Tab. non licuerit de capite civis Romani, nisi per maximum Comitiatum, aliqvid decernere. Cæterùm cùm civis Romanus esse desinat, qvi in hostium potestatem venit, utiq; per deditionem jus civitatis perdi dubium apud me nullum est,& cùm ita plerumq; dedatur, ut spes recipiendi prorsus intercidat, nulla qvoq; videtur spes manere postliminii. & propterea novâ videtur opus fuisse rogatione populi in causâ Hostilii Mancini, cùm ad suos rediisset. Cùmqve nulla videatur esse differentia, qvoad causam postliminii, utrum receptus fuerit ab hostibus, qvi deditus est, an minus, ferè est, ut probem in *l. 4. pr. ff. de captiv.* lectionem Accursii: *Eos, qvi ab hostibus capiuntur, vel ab hostibus deducuntur &c.*

Qvod Modestinus de dedito respondit) Imò verò Modestinus hoc planè non dicit, qvod hîc vult Grotius, sed cum Pomponio in *l. ult. ff. de legat.* eundem examinat casum, & proinde in responso Modestini cum Ludovico Russardo legendum est: *nec ab iis receptus*, pro verbis: *nec à nobis receptus.*

§. 5. Non qvi commiserunt)

Etiam Christianorum templis datum est hoc jus asyliae ab Imperatoribus, *tit. Cod. de his, qvi ad Eccl. confug.* sed & illi levioris tantùm delicti suspectos recipi voluerunt, non sicarios, adulteros, raptores, aut similium criminum reos. Nimium igitur est Jus Canonicum, qvod remotis solis nocturnis populatoribus agrorum, & publicis latronibus, aliisq; paucis, qvos refert Andr. Vallensis *tit. de immun. Eccles. n. 5.* cæteris cujuscunq; facinoris reis immunitatem tribuit. Et fatetur Petrus de Ferrariis *in pract. tit. 52. n. 47.* jura ista facta esse sine ratione & ad beneplacitum, imò contra jus divinum.

Aut certè amovendi] Ubi suppliciorum aliqva habebatur ratio, benignè eos ab aris abducebant; sin minus, deripiebant eos de arâ & abducebant, qvandoq; etiam igni atq; incendio circumseptos inde abscedere eos cogebant. Vid. Desider. Herald. *ad Tertull. apologet. l. 1. digress. 26.*

§. 7. Etiam inter universos & singulos) Disputant Doctores, qvando universitas dicatur delinqvere. Communis sententia est, non sufficere, qvòd totus populus vel omnes ex universitate delictum committant, ne qvidem si levato vexillo, aut pulsatâ campanâ omnes de universitate iverint ad delinqvendum; sed necessariam esse prævjam

viam totius populi deliberationem, & in hanc rem consilii publici convocationem, aliàs delinqvere tantùm & puniri debere singulos de universitate, non integram universitatem ut corpus, Jul. Clar. *in pract. crim. qv. 16. n. 8.* Cels. Bargal. *de dol. l. 3. c. 1. n. 57.* Nicol. Losæus *de jur. universit. part. 4. n. 14. seq.* Andr. Gail. *de pac. publ. lib. 2. c. 9. num. 4.* Joh. Althus. *dicaol. l. 1. c. 100. n. 19.*

Distinctæ enim sunt pœnæ) Non ita plectitur universitas, ut de singulis ordine pœna repetatur; sed tùm demum pœna de universitate sumi dicitur, cùm ipsa universitas punitur: qvare cùm universitas jure constet, qvatenus scil. uni imperio unisq; legibus paret, adhiberi debet ea pœna, qvæ jus illud adimat: veluti si suis legibus, si magistratibꝰ, si publico consilio, si immunitatibus & privilegiis privetur, si mœnibus oppidum nudetur, solum aratro inducatur &c. Francisc. Hottomann. *qvæst. illustr. 42.*

Ea amittant, qvæ ipsorum sunt propria] Contingere potest, ut eversâ & deletâ urbe prædia sua amittant innocentes. Et his qvidem, si de ipsorum fide constet, aliunde satisfieri debet, ne præter meritum suum planè innocentes puniantur. Dissentiunt Moralistæ, qvi propter grave delictum universitatis etiam innocentes non

injustè puniri contendunt. Vid. Paul. Laymann. *Theol moral. lib. 2. tract. 3. c. 12. n. 12.*

§. 10. *in fin.* *Nisi per universitatem*) Sed hæc non sunt extendenda ad ista bona, qvæ non habent per universitatem, sed in proprio patrimonio. Ut enim in istis damnum sentiat præter meritum, nulla ratio jubet.

§. 11. *Occidi nemo possit ex fidejussione*] Vulgatum id est juris civilis ex jure naturali depromptum axioma, qvòd nemo dominus sit membrorum suorum, *l. 13. ff. ad L. Aqvil.* & qvòd justitiæ ratio non patiatur, eum, qvi non deliqvit, pœnam corporalem subire, *l. 22. C. de pœn.* Deficiunt enim fines pœnarum, cùm ita nec emendetur delinqvens, nec à simili delicti genere, sed tantùm ab istiusmodi tali fidejussione deterreantur alii, nec etiam satisfiat læso aut damnum passo. Vid. Hering. *de fidejuss. c. 20. § 9. n. 36.* Anton. Matthæus *de criminib. tit. de custod. reor. num. 14.*

Qvod si exilium] Exilium ad fortunas potiùs & domicilii mutationem pertinet, qvàm ut corporis aliqvem cruciatum inferre possit. Et cùm itaq; de fortunis suis & rebus unusqvisq; statuere possit pro lubitu, non erit frustranea fidejussio, qva qvis exilii

exilii pœnam ſubire promittit. Ant. Matth. *d.l.num. 16.*

Qvod erat penes auferentem) Præſupponit hæc Grotii ſententia liberum auferentis arbitrium, qvod uti in precario negari neqvit per *l.1.l.2.l.12.l.15.ff.de precar.* ita principi in rebus privatorum concedi planè non debet, qvemadmodum nec ipſum dominium eminens.

Sed uſus dominii humani) Imò verò non tantùm uſus dominii humani hîc attendi debet, ſed etiam, & principaliter qvidem ratio inductiva, qvam ſuggerit jus Canonicum *c.mulier 15. qvæſt. 1. Pecora inde credendum eſt juſſa interfici, qvia tali flagitio contaminata indigna refricant facti memoriam.*

§. 12. *Cujus rei ratio]* Paulus JCtus *in l.20.ff.de pœn.* intelligit emendationem non aliorum hominum, ſed ipſorum delinqventium. Nec ergò non veram dicere poterit hanc rationem Grotius, qvam ipſe probavit ſuprà *cap. anteced. num. 6. & 7.* Exempla verò, qvæ extra perſonam delinqventis ſtatuuntur, ſæpè in diverſa abeunt. Ut ſi fidejuſſor morte puniendus eſſet, non delicti id eſſet exemplum, ſed fidejusſionis, præſertim cùm nec pœna qvidem tali caſu

dici posset, uti ipse modò confirmavit Grotius.

§. 13. *Nescio qvis Christiano)* De justitiâ supplicii ex crimine læsæ majestatis in liberos propagati in utramq; partem multum disceptatur. Vid. Albericus Gentilis *ad L. Jul. majest. disp. 7.* Anton Perez *Cod. ibid. num. 17. 18.* Bachov. *in Treutl. vol. 2. disp. 32. th. 1. lit. K.* Sentio tamen hîc cùm Grotio, non esse probandam hanc Imperatorum sententiam, nec ullâ ratione purgari satis posse ab iniqvitate, qvam continet. Id tamen non diffiteor, prudenter coërceri perduellium liberos, ne noceant, & parentum supplicia vindicent.

§. 14. *DEUS qvidem*] Malè philosophatur Grotius, DEUM ideò punire posse liberos innocentes, qvia dominium habeat in vitam eorum. Primùm enim non absolutè accipiendum est, qvod minatur DEUS paternam se impietatem in posteris vindicaturum, sed sub hâc qvalitate, si & posteri impii fuerint, & vel delictis parentum communicaverint, vel ipsi similia aut etiam alia prava facinora commiserint. Tùm enim aggravare solet DEUS pœnas, & atrociùs punire filios, qvàm si soli deliqvissent. Deinde falsum est & pugnat cum justitiâ divinâ, DEUM jure dominii, qvod habet

habet in hominem & bona ejus, posse pœnas ei planè innocenti infligere, & ex hoc miserum reddere. Vid. *notat. ad* §.*4.cap. antecedent.*

Jure dominii, non pœnæ) imò pœnæ, qvia vindictam minatur DEUS in posteris, qvæ verba non parentũ tantùm respectu dicuntur, sed ipsorum etiam liberorum respectu, qvos propter delicta & sua & parentum suorum graviùs dicit à se puniendos esse. Nec proinde nego, etiam parentum delicta puniri in posteris, & hoc grave esse parentibus, si ipsi superstites posteros suos in calamitatibus penè submersos videant. Qvod exempla ex Scripturis adducta attinet de Achane, cum Grotio facere videntur Junius & Tremellius ad *Jos. cap.7.* Sed dubium non est, totam ejus familiam furto isto contaminatam & sic participem fuisse. Familiam autem Saulis participem fuisse criminis, patet ex eo, qvòd DEUS eam dicat sangvinariam *2.Sam.XXI,1.* Sic etiam de posteris Jeroboami constat, eos peccatis valdè fuisse contaminatos *1. Reg. XIV, 13.* Achabi verò exemplum clarè ostendit, & qvod in posteris non aliter vindicare velit delicta parentum, qvàm si ipsi qvoq; peccata aut eadem aut similia commiserint, uti patet ex *2. Reg. I. in princip. & cap. III, 2.*

Nisi adversus scelera) Unde hoc habe Grotius? id enim docere neqvit Plutarchus, Ælianus, Strabo &c.

Hinc factum ut prægnantem) Vid. Barn. Brisson. *select. antiqvit. l. 2. c. 20.* Claud. Tutius *ad l. prægnantis 3 ff. de pœn.*

§. 16. *Id auferri ipsis posse)* Hoc est, qvod suprà dixi, coërceri posse liberos enormiter delinqventium, ne noceant. Statuitur igitur istiusmodi tale non tàm in pœnam, qvàm in securitatem Reip.

§. 17. *Id est ex negligentiâ)* qvomodo verò ex negligentiâ? an qvod non prohibuerit Rectorem alterius populi, ne delinqveret? Sed qvia nec ipse ille, qvi pœnas jam poscit, tale qvid prohibuit, qvid est, qvod eum liberet à culpâ, & jus det alienum populum propter negligentiam puniendi. Utiqve obscurior hîc est Grotius, qvàm ut intelligi qveat.

Sed agimus de eo contractu) Obscurior hæc est explicatio, qvàm ipsa qvæstio. Qvis est enim iste contractus, qvi ex naturâ oritur ejus corporis, cujus caput est rex, membra cæteri? Propositū est agere de delicto principis, num propter id puniri possint subditi. Tale utiq; delictum non potest dici contractus, qvi ex naturâ oritur

ejus

ejus corporis, cujus caput est Rex, membra cæterj. Sed de hoc tamen fortè qværit Grotius, utrum propter delicta principis teneatur populus, ideò, qvod ab initio sive tacitè sive expresſè convenerit inter principem & subditos, ut unum eſſet inter ſe corpus civile. Sed enim unusqvisq; tùm facilè intelligit, conventionem iſtam ad delicta non eſſe extendendam, neq; eum fuiſſe animum contrahentium.

Interim hæc pœna erat non populi] Imò & populi. Dicitur enim in initio capitis, iratum fuiſſe furorem Domini contra Iſrael.

Caput XXII.

§. 1.

Causas alias eſſe juſtificas) Causa prima & præcipua plerorumq; bellorum eſt cupiditas & habendi aut fines dilatandi libido. Nec tamen ea unqvam publicè profertur, ſed prætextꝰ aliunde ſumitur, isq; tanto cum elogio, ut juſtitiam ſtrenuè mentiatur. Qvod ſi nulla alia ſuppetat cauſa, ad religionem confugiunt militantes, & omnium ſuarum actionum autorem faciunt Deum religionis & juſtitiæ titulo ambitionem ſuam velantes. Suum qvisq; bellum ſacrum prædicat, hoſtes qvisqve ſuos impios dictitat, ſuam qvisq; cauſam

tam sanctam nominat. In ore omnium sanctum piumqve versatur: consilio, conatu, animo secus agitur.

§. 5 *Ut enim justa sit defensio*) Multo latiorem habet ambitum defensio, qvæ fit bello publico, qvàm qvæ privatis permittitur in aggressione privatâ. Vid. Grot. *supr. hoc libr. cap. 1. num. 16.* Ut maximè verò in bello defensivo prævenire liceat vim non præsentem, non sufficit tamen ad talem præventionem qvaliscunqve metus, qvanqvam sufficiat ad apparatum defensionis & conscribendum militem. Vid. Dn. Strauch. *exerc. exoter. 9. n. 15.*

In suo arcem faciat] Id licitum est vicino, & propterea facere neqveo cum qvibusdam JCtis, qvi fortalitia ejusmodi ad æmulationem alterius ædificari, & novi operis nunciationis remedio impediri posse contendunt, Andr. Gail. *2. Obser. 69. num. 18.* Nicol. Boër. *decis. 320. num. 8.* Petr. Ant. de Petra *de potest. princ. c. 8. n. 11.* nisi sententia eorum accipiatur de eo casu, qvando qvæstio est de principibus uni superiori subjectis, & iisdem juris publici legibus utentibus. Add. Limnæ. *l. 4. jur. publ. cap. 8. num. 213. seqq.*

§. 9. *Æqvè est improbum*) Pleriq; isti tituli, qvi hoc capite exponũtur,

con-

conqvisiti fuerunt superiore seculô ab Hispanis in causâ Americanorum, ut scil. eò magis de justitiâ belli adversus eos gesti constare posset. Sed eos plerosq; eleganti discursu refutant Franciscus à Victoriâ *in relectionib.* & Joseph. à Costa *in libr. de procurandâ Indor. salute.*

§. *10. Nisi qvod hoc videtur possé defendi*] Cùm enim ordinariè duo reqvirantur ad acqvirendum dominium: Titulus & traditio seu apprehensio rei, non videtur dominium per apprehensionem transire posse, nisi animus intervenerit apprehendendi & posthac tenendi rem pro suâ. At talem animum vix habent, si qvi sunt, toti amentes.

§.*12. Occupanti & idoneo*) Non occupanti principaliter hoc concedit natura, sed jubet potiùs, ut qvi sangvine proximus fuerit, infantis curam habeat. Deficientibus consangvineis, unumqvemqve hominem ad officium vocat. Nec tàm occupatione, qvàm miseratione regimen tale constituitur.

§. *13. Mundi Dominum*) Jam inde à Lotharii Cæsaris temporibus titulum hunc Imperatoribus tribuerunt Romani juris Doctores eumq; magnificè illustrat Petrus de Andlo *lib. 2. de imper. Rom. c. 8.*

Nec

Nec defuerunt, qvi hôc argumentô Carolo V. Imperatori jus occupandi Americam vindicarunt, refutati Francisco à Victoriâ *relect.5.* Fern. Vasqvio *l.1.qvæst. 20.* Joseph. à Costa *de procur. Indor. salute l.3. c.3.*

Per complexionem] Vid. Marqvard. Freher. *ad Petr. de Andlo d. l. pag. 186.* Terrarum enim orbis nullo unqvam tempore totus & integer Romanis fuit subjectus, & ne Europa qvidem tota, multò minùs Africa & Asia. Germani autem, qvi trans Rhenum & Danubium Romanis erant, perpetua cum illis bella gesserunt, nec unqvam provinciæ jura acceperunt.

Et locorum distantia] Adde & ingeniorum diversitatem. Non enim eadem Reip. forma cuicunqve societati civili commoda est, nec illis etiam, qvæ aut monachicæ sunt aut oligarchicæ, omnia vel monarchica vel oligarchia applicare licet, üti jam diu observarunt Rerumpubl. formatores. Vid. Virgil. Malvezzi *in Tarqvin. superb p.138.*

Ita bello amissa sunt] Sine dubio tamen multa evenerunt, qvæ propter vitiosum initium probari haudqvaqvam potuissent, nisi accesfissent alia, qvæ causam in meliorem statum posuissent. Nec enim in arbitrio populorũ est, cui parere velint, desulto-

sultoriâ qvadam levitate seligere, & sceptra, qvibus paruerunt hactenùs, protervè contemnere. Qvin si hoc fecerint, dubium non est, rebellionis crimen contrahi, nec absolvi eos prius, qvàm consensu suo tacito aut expresso separationem hanc firmaverit Princeps pristinus.

§. 14. Judicandi sibi jus non esse.] Sed judicandi vocabulum ibi non significat jurisdictionem aut judicium, sed facultatem discernendi, qvis sceleratus aut commercio inidoneus fuerit. Selden. *de synedr. l. 2. cap. 7.*

Erat tamen cœlestis) Potestas Ecclesiæ merè est spiritualis, nullam habens facultatem coërcendi externè & violenter. Qvæ v. instituta sunt judicia ecclesiastica, externa omnia sunt, nec proveniunt ex potestate Ecclesiastica aut Ecclesiæ propriâ, sed ex potestate politicâ, qvæ tamẽ non simpliciter Ecclesiæ sunt necessaria, sed faciunt tamẽ ad bonum ordinem conservandum, & ut puniantur refractarii. Marc. Anton. de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 5. c. 2. & 3.* Ita excommunicatio privativam tantùm infert pœnam; nec habebit tamen ea effectum, nisi suâ sponte pareat excommunicatus. Si hoc non fecerit, nulla competit Ecclesiæ potestas eùm per vim repellendi, sed tùm recurren-

dum erit ad potestatem politicam, & magistratûs ope excludendus erit contumax.

Sed divinâ virtute) Negari autem non debet, propter arctissimam naturarum unionem actiones naturarum non esse divisas aut separatas, sed communicari propter communicationem proprietatum. Est enim inter alia divinitatis idiomata etiam potestas faciendi miracula carni CHRISTI communicata.

Signum medendi, non remedium) qvidnî etiam remedium. In Christo enim qvia nihil non est vivificum, etiam sputo & luto *Joh. IX, 6.* virtutem supernaturalem tribuere potest, ut efficiant id, qvod aliàs ex se præstare non possent.

Regnum esse non Episcoporum) Jam diu est, cùm Episcopi supra conditionem & sortem Ecclesiasticorum evecti sunt, & secularem potestatem cum integris territoriis acceperunt. Et ex hinc factum, ut licet titulum Episcoporum retinerent, munere tamen Episcopi, ut olim, neqvaqvam fungerentur, sed ad instar aliorum principum secularium Episcopatibus & territoriis præessent. Vid. Struv. *diss. Feud. 1. num. 4.*

§. 16.

§. 16. *Nam qvi beneficium dedit*] Gratitudinem & remunerationem non civile tantùm, sed etiam gentium jus pudori cujusq; reliqvit. Nec enim convenit, beneficia fœnerari aut in Calendario scribere. Cumq; res honesta sit, referre gratiam, desinit honesta esse, si necessaria est, neqve gloriosa res est, gratum esse, nisi tutum est, ingratum fuisse. Senec. *l. 3. de benef.*

§. 17. *Ipsum tamen bellum propriè injustum non faciunt*] Utiqve faciunt, qvia tùm justa belligerandi causa evertitur & contaminatur injusto fine & intentione. Actiones enim morales ex fine judicantur. Dum itaq; qvi bellum indixit, contentus non est vindictâ, neq; id tantùm qværit, ut pacem hosti extorqveat, justa exinde fit defensio eorum, qvi bellum promeriti fuerant, & injusta ejus arma, qvi bellum inferre optimo jure poterat. Axioma juridicum est, ordinata ad finem boni non debere malum operari. Cardin. Tuschus *pract. conclus. tom. 5. concl 181.* Et scholastici dicunt, intentionem bonam ita dici non tantùm ratione substracti, sed etiam ratione connati, hoc est, non tantùm ratione ejus, qvod qvis vult propter se, sed etiam ratione mediorum, qvæ ordinantur in sic volitum, ut intentio aliter bona dici non

possit, nisi utrumq; concurrat, & bonitas finis, & recta ordinatio mediorum ad finem. Joh. Altenstaig: *Lexic. Theol. vocab. intentio.* Iidem Scholastici non aliud bellũ justum faciunt, nisi justitia in his qvatuor sese exserat, nempè in legitimâ autoritate, causâ justâ, intentione rectâ, & debito moderamine. Add. Gratian. *caus. 23. qv. 1. & 2.*

Caput XXIII.

§. 1.

IN *moralibus non æqvè*) Etsi enim præcepta communiora Ethicæ, e. g. virtutem esse summum hominis bonum, vitia summum malum & similia, æqvè evidentia sint, atq; scientiarum propriè dictarum propositiones; conclusiones tamen particulariores certitudinem longè minorem & contra multum sæpè obscuritatis conjunctum habent, qvòd res ipsæ, de qvibus loqvuntur, multis modis mutabiles & contingentes sint. E. g. Moralis certitudo & evidentia est, verum esse, qvod vir bonus & gravis jurejurando solenniter confirmat. Sed hæc evidentia non absolutè talis est, sed secundum qvid: nam qvod simpliciter evidens est, id ita intellectum convincit, ut non possit dissentire, qvod hîc non fit, qvia simpliciter impossibile non est, hominem justum & gravem pejerare, cùm possit virtute suâ deficere.

§. 2.

§. 2. *Actum esse vitiosum*) Effectus hic est conscientiæ, uti vocant, erroneæ, qvæ id faciendum aut omittendum dictitat, qvod faciendum aut omittendum non erat. Actus autem ideò fit vitiosus, qvia DEUS & recta ratio reqvirit non tantùm ut faciamus bonum & abstineamus à malo, sed etiam, ut animo bono & recto, non malo, præstemus utrumqve. Sæpè autem conscientia ista erronea ita stringit, ut non possit non qvis, manente eâ, peccare. Si enim actio suo genere bona vel mala sit, & necessariò ex præcepto vel facienda vel omittenda, qvi bonam & præceptam per errorem credit esse malam & prohibitam, & proinde omittit, peccat, qvia videlicet non facit, qvod ex rei naturâ & præscripto legis erat faciendum. Si facit, itidem peccat, qvia contra suam conscientiam agit, & qvam certo persuasus erat legem esse divinam vel naturalem, adspernatur. Vid. Thom. *l. 2. qv. 19. art. 5.* Durand. *2. sentent. 39. qvæst. 5.* Occam. *3. sent. qvæst. 13.*

Qvo in loco fides) Optimè se res habebit, si ut Christianus intelligas animi judicium ex fide Christianâ, nempè ut mens Apostoli sit: qvicqvid non provenit ex fide Christianâ, per conscientiam ad opus applicatâ, illud peccatum censetur. Vid. Gerh. Joh. Voss. *in hist. Pelag. lib. 3. part. 3. th. 12. in fin.*

Sed hæsitet) Dicitur hæc conscientia dubia, qvæ neutri parti assentitur, sed planè hæret inter adsensum & dissensum. Et ad hanc magis, non ad erroneam trahunt Casuistæ dictum Pauli, qvod jam vidimus. Peccat autem ex hâc conscientiâ, qvi agit, qvia non abhorret à peccato. Nam benè, an malè operetur, legem observet, an violet, DEUM offendat, an non, perinde æstimat, atq; sic sciens & volens sese periculo peccandi exponit. Qvod si faciendum omninò fuerit, debet is, qvi ita dubitat, eligere, qvod ipse tutissimum esse judicaverit, & dare operam (1) ne qvid ad summam diligentiam, etiam alios consulendo, reliqvi fecisse videatur, (2) ne ullam peccandi voluntatem habuisse arguatur. Vid. Franciscus à Victoriâ *relect. 5. fol. 167.* Et potest fieri, ut qvis judicio intellectûs speculativo dubitet, & tamen judicio practico magis feratur ad alterutrum, qvemadmodum miles, qvi speculativè dubitat, an bellum sit justum, potest sine peccato militare sub Principe suo, qvem credit non esse tàm imprudentem, ut bellum injustum suscipiat.

§. 3. Plerumqve verò) Pertinent hæc ad conscientiam probabilem, uti vocant, qvando scil. talis adest assensus, qvo intellectus fertur in alteram contradictionis partem, cum formidine oppositi, propter

ratio-

rationem non penitùs certam. In tali conscientiâ qvi operatur secundum opinionem, qvæ sibi videtur improbabilis, ille peccādi se periculo exponit. Semper autem ille promptus esse debet ad audiendas rationes aliorum, & deponendam suam sententiam, si melior aliqva occurrerit. Est enim obstinati hominis, neminem se prudentiorem agnoscere. Et hinc patet, qvid sentiendum sit de doctrinâ Jesuitarum, qvi statuunt, licere cuiq; eam opinionem tutâ conscientiâ seqvi, qvam qvatuor, vel tres, vel duo, vel unus etiam gravis Doctor tradiderit, itemq; consultum de aliqvâ re Doctorem posse respondere juxta probabilem aliorum sententiam, qvamvis ipse Doctor ejusmodi sententiam speculativè falsam esse certò sibi persvadeat: adeòq; cùm ex utrâq; sententiâ consilium dare possit, prudenter facturum, si eam in consilio dando eligat, qvæ consulenti favorabilior seu exoptatior sit. Vid. Ludov. Montaltius *in Epist. provincialib. passim.*

§. 7. Sive ab aliorum auctoritate) In aliorum sententiis seqvendis contingit, ut illæ sint vel magis probabiles, minus autem tutæ, vel magis tutæ & minùs probabiles. Probabilior est, qvæ firmioribus & melioribus rationibus nititur: tutior, in qvâ non ita facilè peccatur.

§. 8. *Et tum ob hanc)* Mediatores, qvi hodiè inter principes intercedunt, non tàm arbitrorum, qvàm arbitratorum vices gerunt, & ægrè plerumqve recipiuntur. Tanta scilicet est odii inter Christianos vehementia. Et qvanqvam inter Principes Germaniæ suâ non careant utilitate, judicia Austregarum, plurimum tamen & ipsa habent incommodi, de qvo videri potest Conring. *disputat. de judic. Reip. Germ. num. 61. 62.*

§. 10. *Si non ab ipsis rectè fieri)* Dubitari potest, an rectè fiat, posito scil. non haberi modum componendi alium. Etsi enim satius esset, qvovis modô rem transigere, qvàm desperatum ejusmodi & sangvinolentum remedium eligere; Si tamen pax impetrari aliter neqveat, & commodior atqve benignior modus definiendi rem se non offerat, confugiendum erit ad id, qvod haberi potest, qvodqve inter duo mala censebitur minùs perniciosum. Conf. Paul. Laymann. *Theol. moral. lib. 3. tr. 3. part. 3. cap. 3. num. 3.*

§. 11. *Qvam qvi possidet)* Petitorem probare debere, unde res ad ipsum pertineat, non possessorem, unde possideat, vulgatum est apud juris Doctores.

§. 13.

§. 13. *Distingvendæ enim sunt*) Res huc redit, in controversiis tùm privatis, tùm publicis justitiam causæ penes unam tantùm partem consistere. Uti autem in privatis litibus utraqve pars justè causam tueri potest, non obstante, qvòd unâ tantùm ex parte causa justa existat: ita & in bellis publicis inconveniens non esse, ut cùm ex unâ parte sit jus, ex alterâ ignorantia invincibilis, ex utrâqve parte bellum justè geratur, Franc. à Victoriâ *relect. 5. sect. 3. n. 6. & relect. 6. num. 32. 33.* Ita ergò si qvis teneat provinciam cum probabili ignorantiâ, credens eam suam esse, & alter, qvi verus dominus est, eam repetat, non minùs ille bello eam justè defendere, qvàm hic vindicare poterit.

Nam ipse operans justè agere interdum) Ut qvis justè agere dicatur, necesse est, non tantùm ut justum sit id, qvod agit, sed etiam ut agat spontè, sciens, & volens. Unde si qvis agit, qvod justum non est, sed imprudens & ex errore aut ignorantiâ, ille qvidem non injustè agit, nec tamen justè agit.

Cujus rei exemplum) Hoc non videtur esse exemplum ignorantiæ inevitabilis. Qvi enim leges ignorat, in latâ versa-

tur culpâ, nec ideò excusari debet, *l. 9. C. de legib. l. 12. C. de jur. & fact. ignor.*

Sic enim & sententia non ex jure lata) Verum hoc est de sententiâ, qvæ in hypothesi injusta est, qvando scil. de jure litigatoris judex injustè pronunciavit. Secus est, si contra jus ipsum constitutum pronunciat in thesi, tunc enim sententia, qvia non tantùm ἄδικος est, sed etiam παράνομος, de lege scil. ipsa & contra eam directò lata, ipso jure nulla est, nec ullum habere potest effectum.

Caput XXIV.

§. 2.

A*D pœnas verò omittendas*) Repetendum hîc, qvod sæpè dixi, bella non tàm in pœnam, qvàm in vindictam geri. Et de pœnis notavi suprà *ad c. 20. §. 34. & 36.* remissionem earum tàm facilem non esse, uti eam facit Grotius, neq; judicem à superiore constitutum lege debere esse clementiorem.

§. 4. *In fabellâ qvâdā Christi*) Suprà notavi ad §. *48. c. 20.* minùs piè dici à Grotio fabulas, qvas parabolas dicere debuisset. Locus autem, qvem innuit, extat *Luc. XIV.*

§. 5. Qvæ

§. 5. *Quæ comparatio tres habet normas*) Ita qvidem in thesi & generaliter præcepta formari possunt; sed in hypothesi & præsente materiâ tantis subtilitatibus fortè opus non est. In bello enim sive inferendo sive excipiendo id maximè considerandum est, numqvid valeant vires, ut vel recuperari possit, qvod petimus, vel retineri, qvod possidemus. Et hæc qvidem principalis atq; primordialis est deliberatio. Flagrante jam bellô, ubi res non succedit ex voto, concedo, flectendas nonnunqvam esse cogitationes in alia omnia, & tùm maximè difficiles esse deliberationes, ut pax bellô commutetur.

§. 6. *Libertatem intellige civilem*) Libertatis nomen statui monarchico plerumq; solet opponi, uti id ostendit Autor *l. 1. c. 3 n. 12.* & multi juxta Philosophum *VI. Polit. c. 2.* in solâ hac Reip. formâ libertatem haberi arbitrantur. Libertas autem ista in eo consistit, non ut ex nudo tuo arbitrio vivas, nulliusq; potestatem agnoscas, sed ut legibus Reip. & Magistratui tuo te subjicias, atqve eâ qvidem conditione, ut tu qvoq; sis magistratûs particeps.

§. 7. *Cui pares sunt vires*) Non arbitror, ex eo solo omittendũ esse bellum,

lum, qvòd pares non superiores nostræ sint vires, qvanqvam major in his sit securitas. Nec profectò qvisqvam tàm accuratè suas & alterius vires adinvicem librare potest, ut certus esse de eventu qveat. Et qvid verò, si alter ille, qvi inferior censetur, aliorum mox auxiliis formidabilem se exhibeat, & bellô jam cœptô viribus nos longè superet?

CAPUT XXV.

§. 1.

QVi aliis opem ferunt) Nego hoc esse universale. Possunt enim pacta intervenisse inter auxiliatores & hostes tertii, qvæ auxilium interdicunt.

§. 2. Si id sine omnium) Ecqvando verò sine omnium aut plurium subditorum incommodo bellum geri poterit? Et qvàmvis id fieri posset, qvis inter Rectores tàm providus fuerit, qvi id certò sibi polliceri qveat.

§. 3. Dubium non est) Imò verò dubium maximum est. Pugnat enim hoc cum tacitâ conventione civium inter se & cum capite, qvâ scil. placuit ab initio, dum coiret societas civilis, ut una esset salus omnium, unum & commune periculum.

Atq;

Atq; id eleganter illuſtrat Vaſqvius per ſimilitudinem eorum, qvi ut tutius iter haberent ſimul coacti, unum & commune periculum ſubire tacitè inter ſe fidem obſtrinxerunt.

Hoc videtur agere) Imò verò ſimpliciter & indefinitè loqvitur Vaſqvius, nec patiuntur limitationem iſtam rationes, qvas adducit, generales. Exemplum enim adductum illuſtrat, non determinat.

Ut maximæ multitudinis) Debet enimverò unusqvisq; bonum publicum ſuo privato anteferre, non tamen cum certâ & inevitabili morte. Ideò enim principaliter bonum publicum promovemus, ut & nobis benè ſit in eo. Atq; ideò diſcrimen qvidem & periculum pro patriâ ſimul cum reliqvis civibus, idq; etiam certatim, imò etiam ſoli qvandoqve appetere tenemur, non autem ſoli certam mortem oppetere, uti rectè ait Vaſqvius. Et videtur hoc pugnare tùm cum ordine dilectionis, tùm cum naturâ ſui conſervationem qværente, ut vitæ ſuæ prodigus certam qvis ſubeat mortem, in eum ſcil. finem, ut alius conſervetur. Fatetur etiam ipſe Grotius §. 7. ſi manifeſtum ſit periculum, non teneri

qveà-

qvenqvam in gratiam alterius id subire, sed posse suam vitam præferre.

Qvare & in nostrâ] Non seqvitur. Et ratio diversitatis est, qvia Princeps aut superior imperium habet in subditorum bona, & hinc cogere potest subditum, ut bona sua ad conservationem universi applicet, Franzk. *l. 2. resol. 7. n. 28. 29.* sed tale imperium non habet in vitam subditi innocentis, ut eum perdat.

§. 4. *Nunc illud addamus*] Additamentum hoc omne fœdus facilè deserere docet. Poterit enim socius in auxilium vocatus omni tempore dicere, sibi nullam esse spem boni exitûs. Nec verò boni tantùm, sed etiam mali avertendi causâ, & ob hanc principaliter societates bellicæ contrahuntur.

§. 8. *At non etiam*] Debemus hoc Grotio; verendum tamen est, ne parum feliciter res cedat. Non cessabit enim Busiris talis, aut Phalaris, sed subditos suos & ipsos illos, qvos defensum venit alius, contra defensorem hunc suum in aciem educet. Illi verò ne hiscere qvidem, sed parêre vocanti tenentur. Atqve sic fiet, ut inter defensorem

&

& defendendos acerrimum prælium committatur, maximo eorum, qvibus prodesse debuit, incommodo.

Qvoties enim actioni] Necesse est, ut ponantur termini habiles, h. e. ut non physicum tantùm ponatur impedimentum, qvale hîc in exemplis ponit Grotius, sed etiam morale, & qvidem sub notione justi & injusti, honesti & turpis, utrum scil. qvod uni non licet, alteri pro eodem licere possit.

§. 10. Imò & propter stipendium) Hoc ferè unicè in hodiernâ qværitur militiâ, præsertim cùm pleriqve, unde vivant, non habeant, ut jam nihil dicam, venalia qvandoq; prostitui officia militaria. Alia insuper est fraus præfectorum, furto haud procul, qvi dictâ in stipendium aut lustrationem die, conducta mancipia exhibent, numerantqve pro milite familiam suam. Gramond. *hist. Gall. l. 3.* imò & defunctos qvandoqve, in suum commodum interpretantes illud Imperatoris, qvòd illi, si diis placeet, pro Rep. ceciderint, & in perpetuum per gloriam vivere intelligantur, *pr. Inst. de excusat. tut. vel curat.*

Cap.

Caput XXVI.

§. 3.

Abstinere omninò debent) Malè ergò Feudista *2. F. 28.* in bello injusto defensivo obligatum esse vasallum domino opem ferre, in offensivo verò injusto bello liberum ei esse, utrum assistere velit, an minùs. Id capitulum non convenire juri divino, agnoscit Jacobinus de S. Georgio *de feud.* §. *& promiserunt. n. 8.* Conf. Andr. Gail. *l. 1. de pac. publ. c. 4. num. 10. 11. 12.* Petr. Binsfeld. *de injur. & damn. dat. c. 8. concl. 14.*

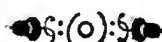
In Christianos manum commodarent) Ubi tamen causa justa belli fuerit, confidenter assero, teneri subditum sub Magistratu heterodoxo militare adversus orthodoxum, qvia etiam in orthodoxis puniri debet, si qvid peccatum fuerit in rebus publicis, & communem hominum societatem concernentibus. Hülsemann. *in breviar. cap. 20. num. 19.*

§. 4. *Eligere partem tutiorem*) Ego hâc ratione non moveor, cùm fieri possit, ut aliunde petendum sit fundamentum, propter qvod judicio activo discedendum sit ab judicio contemplativo. Utiq; enim

enim hîc observanda est regula vulgata: Tene certum, relinqve incertum. Jam verò certum est, inqvit Gerhardus *loc. de Magistrat. n. 399.* qvòd subditi obedientiam debeant Magistratui non præcipienti manifestè impia & injusta. Conf. Hûlsemann. *d l. n. 14.* Rectè Bonacina *Theol. moral. tom. 2. disp. 2. sect. 1. punct. ult.* §. 2. *n. 10.* Militibus, inqvit, qvi sunt subditi, Principe indicente bellum, satis esse, si sciant, causam belli non injustam; in dubio enim obediendum esse superiori præcipienti, & in ejus favorem præsumendum esse.

Nam cùm utrumqve incertum sit] Non tàm incertum est, sed imò certum est, parendum esse Principi non manifestè injusta præcipienti, qvàm incertum est dubitanti, bellum esse justum.

Ut satis ei constet] Non peccat carnifex, qvi ignorat injustitiam sententiæ, & morti adjudicatum occidit. Obseqvitur enim superiori, & ejus sententiam in dubio discutere non tenetur. Gerhard. *d. l.*

In
HUGONIS GROTII
LIBRUM TERTIUM
De
JURE BELLI & PACIS.
Caput I.
§. 2.

AB *ipso fine*] Medium enim ut medium in se, per se & propter se, non expetitur agenti, sed qvod ab ipso ita eligitur & æstimatur, id inde est, qvod res, ad qvam acqvirendam utile est, tanqvam finis appetatur.

Eripere ei naturaliter mihi jus est] Sed hoc jus fortè nullibi poterit exerceri. Qvia enim nemo non hominum in societate vivit, societas autem sine imperio aliqvo consistere neqvit, non ferendum est, ut violentâ ereptione sibi ipsi qvis jus dicat, qvando potestas est adeundi judicem. Et hoc non civili tantùm, sed naturali etiam jure obtinet.

Qvibus ex causis dominium qvoq; seqvitur] Vix est, ut hoc obtineat Grotius, nisi ei, cui ita res ablata est, bis terve antea denunciatum fuerit, ut aut restituat rem, qvam penes se

ſe habet, aut dominio rei ſuæ renunciet, tantumq; temporis abhinc elapſum fuerit, qvo neglexiſſe illum rem ſuam, & dominio ſe abdicaſſe probabiliter colligi poteſt. Nuda enim ablatio rei alienæ, ut maximè jure fiat, non transfert dominium, ſed facit tantùm, ut alter ille aut deſiderio rei ſuæ rem, qvam penes ſe habet, reſtituat, aut dominio rei ſuæ tandem tacitè vel expreſsè renunciet.

§. 3. *Jus ſæpè parti novum paritur*] De effectibus litis conteſtationis videri poſſunt Doctores pasſim, & qvaſi in compendio Andr. Vallenſ. *in paratitl. jur. Canon. tit. de lit. conteſt.* §. 2.

§. 4. *Ut alibi notavimus*] Notavimus & nos, Deum nunqvam abuti dominio illo ſuo plenisſimo, nec immerentem punire aut perdere hominem, ſed hunc ſibi omnis calamitatis cauſam eſſe.

§. 5. *Sed & qvæſtio incidere ſolet*] In genere de hâc qvæſtione notetur, belli legibus nobis licere non ſolùm munitiones hoſtium, portûs, urbes, viros, naves, ſed & fructûs & hoc genus alia aut præripere, aut perdere, ut res opesq; eorum, qvantum poſſunt, atterantur. Eodem modo & iisdem legibus nobis licebit præcavere, ne rebus neceſſariis aliunde illatis vires eorum adaugeantur. Intercipere igitur licebit, non arma tantùm, ſed annonam etiam, & qvicqvid demũ advehitur, qvod ad hoſtium vires confirmandas facere

posſit. Vid. Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de læſ. majeſt. c. 5. n. 13.* Sed num ita retinere liceat merces iſtas, ut nulla hinc vectoribus debeatur reſtitutio, difficilioris eſt inqviſitionis, præſertim ſi vectores ex amicis noſtris eſſe ponas. Cautè hîc & timidè agit Grotius, nec nimius erit, qvi cum eo faciet.

In tertio illo genere] Hîc generaliter obſtat illud, qvod de ipsâ hoſtili actione participet, qvi ſubminiſtrat ea, ſine qvibus bellum trahi non posſit, & per qvæ audacior fiat hoſtis. Utiq; hoſti obſidione preſſo & ad extrema redacto, ſi qvis res neceſſarias advehere conatus fuerit, non minùs hoſtium numero habendus is erit, qvàm qvi arma advexerit, ſaltem qvod actum iſtum concernit. Et hinc puto vim iſti inferri debere, ſi intercipi aliter non posſit. Nec movet, qvod neutri is parti addictus ſit. Is enim neuter eſt, qvi neutrum juvat. Et Ambroſio judice, ſi non poteſt alteri ſubveniri, niſi alter lædatur, commodius eſt, neutrum juvari, qvàm gravari alterum. Atq; hinc prudenter Eliſabetha Angliæ Regina Hanſeaticis civitatibus conqverentibus naves ſuas à claſſe Anglicâ ſpoliatas, qvibus tamen per pacta liceret amicis eſſe hoſtibus Angliæ, reſpondit, non hoc eſſe cum utrisq; colere amicitiã, ſi alteros lædas, juves alteros, imò hoc eſſe auxiliari hoſtibus & cum his adverſum alios facere. Alber. Gentil, *de jur. bell. l. 2. c. 22.* Puto tamen adhuc di-

ſtingvendum eſſe, num ſubminiſtratio iſta privato nomine ab negociatoribus mercaturam exercentibus fiat,an verò nomine publico & â principe utrisqve amico. Illo caſu excuſatiùs delinqvitur, nec tàm hoſtilis animus, qvàm lucri cupiditas præſumitur, atqve hinc etiam mitiùs cum eis agendum erit. Hoc verò non ſine aliqvâ hoſtilitate geri res poterit.

§. 6. *JCti Romani bonum dolum*] Boni doli exempla plurima collegit Oſwaldus Hillig. *in Donell. enucleat. l. 15. c. 40. lit. C.* ſed qvæ omnia probari neqveunt. Add. Forſter. *in tractat. Juſtinian. l. 4. diſp. 7. th. 2.* Nec alius ferè dolus etiam adverſus hoſtem probari poteſt, niſi qvi fit per ſtratagemata.

Et alibi nihil intereſſe] Hoc non ita crudè & generaliter accipiendum eſt, ſed hoc vult JCtus *in l. 26. ff. de captiv. & poſtl.* nihil intereſſe ſcil. qvod jus poſtliminii concernit, qvomodo captivus reverſus eſt, utrum dimiſſus an vi vel fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit, dummodo illis non dederit fidem, neq ſingulariter cum eis convenerit. Multum enim hoc caſu intereſſe oſtendit exemplum Atilii Reguli *in l. 5. §. 3. ff. eod.*

An dolus in genere ſit ſemper malorum] Dolus & fraus plerumq; coincidunt, & ut plurimum in malam partem ſumuntur. Latè tamen acceptum vocabulum qvamcunq; notat occultationem veri. Et hîc Grotii la-

bor est, ut latam hanc acceptionem tueatur.

§. 7. *Et occultare fas sit*] Non omnis veritatis dissimulatio dolum continet & pro mendacio est habenda. Aliud enim est non dicere veritatem, aliud mentiri, cum in mendacio dolus sit, qvi non semper adest, ubi qvis veritatem non dicit. Et huc facit, qvod ait Cicero *l. 1. offic.* *Qvæ pertinent ad veritatem, negare interdum, justum. Referri enim debet ad justitiæ fundamenta: primum, ne cui noceatur, deinde, ut communi utilitati serviatur.* Simulatio igitur præcisè sumpta indifferens est, & modò illicitè, modò licitè fit. Licita simulatio est solers consilium, qvod salvâ Dei gloriâ & illæsâ justitiâ adversus aliqvem suscipitur & exercetur. Qvò pertinet factum Davidis furorem simulantis, qvandoqvidem ille sic stultitiam forinsecus simulavit, ut intùs cœlesti sapientiâ arderet & Deum firmâ fiduciâ in angustiis suis invocaret. Höpffner. *comment. in Psalm. 34. porism. 1.*

Exemplum ad hanc rem insigne] Nec Jeremias nec Abrahamus falsum dixit, sed veri tantùm aliqvid tacuit. Erat enim Sara revera Abrahami soror ex patre, non ex matre. Vid. Sixt. Senens. *biblioth. sanct. l. 5. annotat. 89.* Selden. *de jur. nat. & gent. lib. 5. c. 2.* Jeremias etiam revera id petierat â Rege, qvod petiisse se proceribus respondit.

§. 8. Ci-

§. 8. *Citra hominum voluntatem nihil significare*] Faciunt huc verba Augustini *ex l. 2. de doctr. Christ. c. 24. Una figura litera*, inqvit, *qvæ decussatim notatur, aliud apud Græcos, aliud apud Latinos valet, non naturâ sed placito & consensione significandi: & ideò qvi utramq; lingvam novit, si homini Græco velit aliqvid significare scribendo, non in eâ significatione ponit hanc literam, in qvâ eam ponit, cùm homini scribit Latino. Et beta uno eodemq; sono apud Græcos litera, apud Latinos oleris nomen est. Et cùm dico, lege, in his duabus syllabis aliud Græcus, aliud Latinus intelligit.*

Speciem prætulit ituri longius] Neq; in verbis, neq; in facto Christi ullus est dolus aut falsitas. Non enim dicit absolutè, se porrò progressurum, sed præ se fert gestus, illi, pro qvo habebatur, convenientes, qvod scire velit porrò, nisi ab ipsis detineatur. Neutiqvam id agebat, ut esse, qvi erat, non agnosceretur, qvod utiq; fuisset discipulos fallere, sed potius contrarium, nempe ut illi intelligerent, ipsissimum Christum esse, qvi cum loqverentur & agerent.

Qvæ non fiunt] Ideò sc. qvia vult conditionatè; qvæ enim Deus vult voluntate absolutâ, ea semper fiunt, sed qvæ conditionatè vult, ubi deficit conditio, fieri ea neqveunt.

Qvasiq; ita sentirent] Non ideò circumcidit Paulus Timotheum, ut se necessitatem circumcisionis statuere crederent Judæi (ubi

enim Judæi conversi urgebant circumcisionem, tanqvam ad salutem necessariam, vehementer resistebat, & hinc neq; Titum circumcidere voluit) sed partim, ut Judæi conversi, qvi ritum circumcisionis difficulter omittebant, in fide continerentur, partim ut alios etiam Judæos Christo lucrifaceret, qvi nondum conversi erant, & qvi hominis incircumcisi conversationem aversabantur.

Neqve malum qvod inde seqvebatur, erroris] Nullus inde seqvebatur error, sed errori potius, qvem de necessitate circumcisionis adhuc retinebant Judæi, remedium inde qværebatur. Potuit enim tunc temporis Paulus circumcisione liberè uti, & mansit ea ad tempus ceremonia per se indifferens. Vid. Feuerborn *fascicul. 5. disp. 5. num. 64.*

Ipsa autem fuga ex instituto nihil significat] Imò, qvia ex finibus dignoscuntur actiones, hoc significat, ut ludificetur hostis, & pavoris aliqvod signum arguat, qvanqvam non dissentiam à Grotio, talem simulationem fugæ licitam esse.

§. 9. *Primum in Sacris literis*] Non arbitror exemplum mendacii in sacris literis probari. Sed Grotius vocabulum istud tàm latè sumit, ut etiã fabulas & fictos casus, qvi tantùm physicè non veri sunt, liciti autem vel illiciti censentur ex occasione, fine & modo, qvo proferuntur, comprehendat. Idem Grotius *in notis suis ad cap. 2. Job. vers. 4.* per-

perperam asserit, ante Evangelium, mendacium viris bonis salutare, culpæ non fuisse datum. Cum qvo paria facit Paulus Laymannus *theol. moral. lib. 4. tr. 3. c. 13. n. 9.* ubi dicit, veritatem istam, qvòd mendacium nullo casu licitum sit, in Veteri Testamento nondum cognitam fuisse.

Veterum Christianorum pronunciata] Aliqva eorum refert Sixtus Senensis *biblioth. l. 5. annot. 107.*

§. 10. *Ex largiore aut strictiore mendacii acceptione*] Dubitare licet, num mendacii vocabulum tàm latè accipi possit. Est enim mendacium ex naturâ suâ peccatum, & non potest esse nisi malum. Qvod autem tale est, nullo casu bonum id aut licitum fieri potest. Neq; qvod formaliter & intrinsecè vitiosum est, ab externis, fine puta, temporis, loci aut personarum circumstantiis licitum evadere potest. Nam circumstantiæ extrinsecæ non possunt mutare intrinsecam rei naturam. Illicitus igitur actus est, cum aliqvis utitur verbis ad significandum id, qvod non habet in mente. Et per conseqvens non potest vocabulum, qvod rem per se malam denotat, tàm latè capi, ut comprehendatur sub eo res licita. Conf. Paul. Laymann. *Theol. moral. lib. 4. tr. 3. c. 13. n. 8.*

Non admitti mendacium] Nec tamen licet æqvivocatione eo fine ûti, ut falsum & cuiqvam noxium inde apprehendatur.

Qvanta verò abſurda ex æqvivocationibus, ut & reſervationibus mentalibus conſeqvantur, docet Rivetus *in explicat. decalog.* nempe leges fruſtra ferri contra mendacium & perjurium; ſic etiam diabolum patrem mendacii excuſare ſe poſſe: Martyres omnes imprudenter egiſſe, qvi his artibus, cum mortem evadere potuiſſent, non uſi fuerint: Judices pro tribunalibus teſtimoniis fidere non poſſe: in contractibus ſive publicis ſive privatis nihil haberi certum, & qvæ ſunt alia. Exempla, qvæ de Deo ipſo in contrarium afferuntur, 1. non ſunt de rebus fidei, 2. non in ſtatu confesſionis, 3. ſolam ſuſpenſionem veritatis ad tempus probant, 4. verum ſenſum patefaciunt, anteqvam ulli mortalium ex ſuſpenſione damnum acciderit. Sanctorum exempla vel non qvadrant, vel ſunt humanæ infirmitates. Hülſeman. *in breviar. c. 12. n. 25.*

Lazarus amicus noſter dormit] Non loqvitur æqvivocè, ſed κατ' εὐφημισμόν. Hebræi enim mortem molliore ſomni vocabulo indicabant, hinc etiam eſt cœmiterium, id eſt dormitorium, ubi corpora reſurrectionem expectantia qvieſcunt. Et qvia diſcipuli iſtum ſenſum verborum illicò non capiebant, à Chriſto mox clarius dicitur, Lazarum mortuum eſſe. Exemplum autem de templo reſtaurando, & de duodecim ſedibus Apoſtolorum eâ intentione â Chriſto prolatum eſt, ut deſiderium diſcendi ac ſtudium de

non

non intellectis inqvirendi & interrogandi accenderet. Unde plerumqve vel ipse parabolas suas interpretatus est, vel talem initio aut fini addidit sententiam, qvæ parabolæ sensum explicaret. Chemnit. *Harm. Evang. lib. 3. cap. 61.*

Idem alibi per fabularum ambages] Uti ante ita etiam hîc nimis abjectè loqvitur de Salvatore Christo, & ei imputat qvoddam mendacii veluti ἀποκίασμα. Dicit enim in controversiâ de mendacio, num licitum aut illicitum sit, facere ad conciliationem sententiarum diffidentium, qvòd mendacium in largiori acceptione nō sit semper in vitio positum, qvia ipse Christus, inqvit, per fabularum ambages populum alloqvitur. Cæterùm de parabolis Christi obiter hoc noto, usurpatas eas ex more Syrorum. Syris enim in usu fuit, ad omnem sermonē parabolas addere, ut per similitudinē teneretur â vulgo, qvod simplici præcepto teneri non posset. Hieron. *in Matth. XVIII.* Clemens Alexandrinus *lib. 5. stromat.* hunc morem tribuit & barbaris & Græcis. Et Seneca *epist. 59.* ait: *antiqvi illi, qvi simpliciter & rei demonstrandæ caussa eloqvebantur, parabolis referti sunt.*

§. II. *Præter repugnantiam cum jure*] Intricatè hîc docet Grotius & subtilitatibus multum involvit. Mendacii formale consistit in sermone dolosè contexto & â mente proferentis discrepāte. Jus si qvod inter collo-

loqventes est, videtur consistere in obligatione, qvâ colloqvens ita verba sua contexere debet, ut alter mentem & animi sententiam inde percipere qveat. Judicandi autem libertas qvid denotet Grotio, non satis capio, & potest ille, qvi cum colloqvium est, ex pravo affectu & diffidentiâ etiam perspicua proferentis verba in contrarium planè sensum accipere, idqve jure, si jus istud in judicandi libertate consistit.

§. 12. *Ratio proxima est*] Imò hæc est, qvia istiusmodi falsiloqvium non provenit ex dolo.

§. 13. *Etiamsi tertius inde*] Si tamen negocium fuerit cum tertio, & sermo habitus negocium istud concernat, non excusandus erit, qvi dolo qvid fingit, ut tertius ille decipiatur.

Non id seriò fieri] Ejus sententiæ fuerunt post Origenem plures alii, qvos refert Sixtus Senens. *biblioth. lib. 6. annot. 274.* Sed ab illis omnibus rectè dissentit Augustinus *epistol. 8. usq; ad 19.* ostendens, Petrum non fictè aut simulatè, sed verè ac justè reprehensum à Paulo. Nec aliud patiuntur verba Apostoli, qvando dicit, Petrum claudicasse, simulasse ex metu aliorum, scandalum aliis præbuisse, damnabilem fuisse &c. qvæ certè de eo dici non potuissent, si actio hæc collusoria fuisset.

§. 14. *Tunc*

§. 14. *Tunc qvoque mendacium strictè dictum*] Planè hoc non est mendacium, qvia scil. omni caret dolo. Nec mendacium illicò est, qvod admodum abusivè ita dicitur à Poëtis, Oratoribus & Philosophis minus accuratis.

§. 15. *Qvia infirmitatis nota est*] At si licitum qvid est homini in relatione ad hominem, qvidnî id liceat DEO erga homines? Et si ea est natura mendacii, ut ex circumstantiis in genere licitorum poni posſit, qvid est, qvod DEO id tribuere prohibeat? Vel hinc ergò apparet, eam esse mendacii naturam, ut ne qvidem propter circumstantias laudari aut ab hominibus probari qveat. *Nec ideò*, inqvit Augustinus *in Enchirid. c. 22. ullum mendacium putandum est non esse peccatum, qvia possumus aliqvando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum. Nec ideò tale furtum qvisqvam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si aliqva, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit pœnitendo purganda, nec ideò peccatum negabitur tale adulterium. Si autem meritò nobis placet castitas, qvid qvaso offendit veritas, ut propter alienam utilitatem illa non violatur adulterando, & violatur ista mentiendo? Non ideò mendacium poterit aliqvando laudari, qvia* non-

nonnunqvam pro salute qvorundam mentiamur.

§. 17. *Inter Christianos Chrysostomus*] At ille laudari tantùm ait fraudes militares, nō laudat mendacia. Non negaverim tamen, hostem Reip. tam gestu & signis, qvàm confictis sparsisq; literis aut vulgato falso rumore falli licitè posse, qvandoqvidem ille commercium juris gentium jam violavit & per ordinariam juris viam in ordinem redigi non potest. Hülseman *in breviar. c. 12. n. 24.*

Jabesitarum in obsidione mendacium] Non opus est, ut hîc dolus aut mendacium fingatur, qvia in legibus condictis se persistere indicant Jabesitæ, adeoq; se ad hostes egressuros promittunt, nisi postremo isto die suppetiæ advenerint, qvam conditionem receperant. Interea autem suppetias promissas dissimularunt, ut hostes imparati reperirentur, qvia sc. eas manifestare illis non tenebantur.

Propheta Elisæi] Non fuit id mendacium, sed prudens veritatis occultatio ad tempus sub aliqvâ dissimulatione; imò id dixit Propheta, qvod res erat: non enim in istâ viâ & civitate inveniri poterat Elisæus aut debebat; qvia etsi in viâ ipsis & in civitate præstò erat, non tamen ita præstò erat, ut inveniri ab illis posset, cùm eo tempore cæcitate percussi essent à Domino. Rectè igitur dicit: *Non est hæc via, neq; ista est civitas* (in qvâ eum invenietis,

qvem

qvem qværitis) *seqvimini me & ostendam* (illic, ubi Dominus eum inveniri & videri vult) *eum qvem qværitis*. Neq; iste sermo dolum continebat aut nocumentum, sed potius faciebat ad erudiendos eos de veri DEI virtute, & ut â malo erga Prophetam proposito desisterent.

Admittit interpretationes tacitas] Neqve hoc qvidem probandum, & dudum est, cum id genus apud Jesuitas invaluit, qvorum propterea fides in universâ Ecclesiâ meritò periit. Vid. Lud. Montalt. *epist. provinc. 9.* Paul. Laymann. *Th. moral. 4. tr. 3. c. 13. n. 6. seq.*

§. 22. *Qvod iniqvum non esse*] Utiq; iniqvum erit, si aliàs peccaturum incitem porrò, ut Regem suum occidat, cives spoliet, oppida dedat &c: Non enim oportet laudando augere malitiam, *l. 1. §. 4. ff. de serv. corrupt.* Et omninò dubitare licet, utrum satis conveniat juri naturali, qvod transfuga recipiatur, qvandoqvidem id potius jubet Lex divina moralis, qvæ naturalem interpretatur, ut famulos, & ministros cujusq; confirmemus, qvo in fide & ministerio subsistant. Et huc sc. non potest trahi exemplum DEI, hominum improborum operâ utentis.

CAPUT II.

§. 1.

Simul cum dominiis rerum introductum est] Alibi ostendi, domi-

minium cœpisse cum ipso genere humano, non tùm demum, cum in gentes istud diffunderetur. Et hinc igitur, qvod res cum onere transit, naturalem hanc habet rationem, qvod res isto onere affecta atqve ita qvalificata sit.

Nec qvod universitas debet] Nec igitur executio in bona singulorum civium, sed in bona tantùm universitatis admittitur. Qvod si talia bona non adsint, tum ab omnibus civibus per collectam indictam exigi potest, qvod æri alieno solvendo sufficere qveat, Carpzov, *p. 2. const. 6. def. 24.* ubi *definit. 26.* ostendit, civibus etiam sigillatim obligatis, nisi obligatio expressè facta fuerit in solidum, unumqvemqve pro virili tantùm teneri.

Pro alienis debitis etiam publicis] Ante Theodosii constitutionem propter debita publica conveniri poterat à fisco unus aliqvis locupletior, & pro universis possessoribus vici aut pagi ille solvere tenebatur, favore sc. fisci, ut promptius publici vectigalis debitum conseqveretur, *l. 5. ff. de censib.* Sed Honorius & Theodosius nullo modo voluerunt, ut pro publicis debitis alienis conveniretur alterius possessio, i.e. prædium, *l. 4. C. de execut. & exact. lib. 12.*

§. 2. Pro eo teneantur & obligata sint] Inter prudentes ista sæpè agitatur qvæstio, qvatenus debita á principe contracta refundere & in se

in se suscipere teneantur subditi. Videtur autem interesse, utrum voluptuarii fuerint sumptus & nimii (aliqvos etenim tales ut principi facere liceat, ipsa humana jubet conditio) an verò utiles & necessarii, propter qvos debitum contractum fuit. Posteriore casu teneri subditos dubium non est. Petr. Heig. *part. 1. qv. 19. n. 10.* Priore casu ex rigore juris, & si Principis officium consideres, qvod hactenus neglectum est, vix est ut adstringi qveant subditi. Vid. prolixè Matth. Coler. *de process. execut. part. 2. cap. 3. n. 326. seq.* & eo casu odiosæ censentur collectæ, Regner. Sixtin. *de regal. lib. 2. c. 14. n. 56.* Qvia tamen difficile est nonnunqvam, utiles & voluptuarios sumptûs discernere, cùm tantas tutela provinciarum & regimen Politicum exigat impensas, ut privati vix capiant, & iniqvum insuper est, principem ad rationes rigidè reddendas constringere, in dubio & ubi de Principis nimio luxu apertè non constat, laudabiliter facient subditi, si debita ejusmodi in se susceperint. Ubi verò manifestè is apparet, & Principis mores perspectos habuit creditor, sibi ille imputet, si nihil receperit.

§. 4. *Qvod jus repressaliarum vocant*] Jus istud acerrimè impugnat Ventura de Valentiis *in Parthen. litig. l. 2. c. 2. n. 30. seq.* cujus tamé rationes tanti fortè non sunt, ut discedere ab communi sententiâ cogant. Animadvertendum enim, non passim & promi-

ſcuè probari repreſſalias, ſed ſub certis conditionibus, nempè ut concedantur à principe, ut qvi impetrat, civis noſter ſit, ut denegata ei ſit juſtitia ab iis qvibus adverſarius ſubjectus eſt, nec reperiat aliqvem ſuperiorem, apud qvem de injuria qveri poſſit. Atqve iſtæ conditiones ſi concurrant, non adverſari repreſſalias naturali æqvitati confidenter aſſero. Vid. Anton. Matthæus *de criminib. tit. de illicitis pign. n. 3.* Anton. Perez. *Cod. ut nullus ex vican. n. 6.* Petr. Binsfeld *de injur. & damn. dat. cap. 8. qv. 4.* Ludov. à Pegvera *deciſ. 11.* Limnæ. *l. 4. jur. publ. c. 8. n. 313. ſeq.* Didac. Covarruv. *in c. peccatum de R. J. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.* Petr. Heig. *p. 1. qv. 12.*

§. 5. *Planè contra jus judicandum ſit*) Circa hanc partem nondum mihi omne ſublatum eſt dubium, & arbitror ego, etiam inter exteros autoritatem rei judicatæ obſervari debere. Non enim propter autoritatem judicantis, effectus rei judicatæ naſcitur, ſed propter tacitam conventionem litigantium, qvi in judicio qvaſi contraxerunt; & ſibi igitur imputet extraneus, qvòd in judicium tale conſenſerit.

Qvamdiu per judicium) Qværit Ludovicus à Pegvera *dict. deciſ. 11. in addit.* an qvando juſtitia denegatur à judice inferiore, adeundus ſit illius judicis ſuperior, anteqvam procedi poſſit ad conceſſionem repreſſaliarum. Et reſpondet, id nullibi obſervari. Verùm

rùm qvicqvid ſit de obſervantia, rectius aſſeritur, omninò prius adiri debere ſuperiorem; jus enim repreſſaliarum vim qvandam bellicam continet, qvæ decerni non debet, niſi, qvi ſummam tenet majeſtatem emendare nolit, qvod ab ſubditis ſuis in alios fuit perpetratum. Neqve recurrendum eſt ad remedium extraordinarium aut ſubſidiarium, qvale eſt jus repreſſaliarum, qvamdiu haberi poteſt ordinarium judicium. Joh. Bapt. Coſta *de remed. ſubſid. c. 17. n. 10.*

Sed moribus paſſim receptum] Non ſine ratione naturali. Qvia enim Reſpublica per damnum civis ſui affligitur, juſtè illa efflagitat reſtitutionem, qvam ſi impetrare neqvit, & bellum decernet juſtè & repreſſalias, potiùs tamen has, qvàm illud, in hunc ſcil. finem, ut excitetur & commoveatur altera Resp. ex qvâ damnum datum eſt, ad illud reſarciendum.

§. 6. Qvi juris executionem per vim volunt impedire] Obiter hîc noto, eos qvi judici vel apparitoribus ejus reſiſtunt, nec capi ſe patiuntur, ita demum occidi poſſe, ſi telo ſe defendant, aut eruptio eorum Reip. periculoſa futura ſit. Ant. Matth. *de criminib. tit. de ſicar. c. 2. n. 10.*

§. 7. Jure gentium ſingulis pignorandi jus eſt] Nego, hoc eſſe ex jure gentium. Cùm enim imperium ipsâ ſimul cœperit cum ſocietate, nemo privatus ſibi ampliùs jus dicere pote-

rit, sine permissione ejus, qvi imperium habet. Et imò, cum repressaliæ speciem belli gerant, atq; ex iisdem fontibus oriantur, bellum autem ab iis tantùm indici possit, qvi summam tenent potestatem, neq; repressaliæ ab aliis decerni poterunt. Athenis qvod licitum erat, non erat ex jure gentium, sed singulari lege Atticâ.

Dominium rerum captarum acqviritur] Hoc non videtur esse ex jure gentium, cum pignorationes ideò primùm introductæ videantur, ut adigat pignoratus vel magistratum suum, vel illum, qvi damnum alteri & hinc occasionem exercendi repressalias dedit, ut damnum istud resarciat, & res suas pignoratas & captas liberet. Qvod si factum non fuerit, tùm demum datur potestas damnum passo, ut res captas suas faciat.

Teneri ad resarcienda damna] Sed in foro civili maximè controversum est, qvâ actione tales conveniri qveant. Nos, si nulla alia suppetit, implorationem officii judicis ipso naturali jure dari & institui posse putamus.

Caput III.

§. I.

Ex *hostium definitione*] Generali & usitatâ notione hostes dicuntur omnes illi, contra qvos arma feruntur, cùm tamen hostes verè proprieq; sint illi, qvi externi sunt & pari atqve nos jure & libertate utun-

utuntur. Ab his differunt defectores, qvi cùm imperio ac ditione nostrâ tenerentur, à nobis desciverunt; item prædones, h. e. piratæ & latrones; item adversarii, inter qvos non bellum, sed civilis discordia exerceri dicitur. Vid. Hottomann. *qvæst. illustr. 7.*

§. 2. Etiamsi forte æqvalitatem qvandam] Nec latronum qvidem societas sine justitiâ aliqvâ subsistere potest. Nam si in dividendis rebus præscripta justitiæ non servent, neq; partitionem ex æqvo faciant, videbis & ipsos inter se bellis ac præliis implicari, ait Chrysostomus *in cap. 4. ad Ephes.*

Idem captos à Germanis] Vid. qvæ dixi *ad lib. 2. cap. 15. §. 5.*

§. *6. Aut ab eo, qvi deliqvit, pœna deposcitur*] Sæpiùs dixi, non tàm in pœnam suscipi hoc bellum, qvàm in vindictam. Neq; facio hîc cum Grotio, nullam hoc casu reqviri naturali jure denunciationem, sed honestè tantùm & laudabiliter interponi. Enimverò jubet natura, ut omnia priùs tententur, qvàm sangvinolentus & dubius belli eventus subeatur; at denunciationis bellicæ finis hic est, ut secum deliberare qveat hostis, num satisfacere pro injuriâ aut damno dato velit, an verò bellum expectare. Qvandoqvidem igitur fieri potest, ut factâ denunciatione satisfacere malit hostis, non erit utiqve in bello vindicativo ea omittenda.

Neq; magis per naturæ jus] Neq; hoc concesserim Grotio, si aliqva metuenda fuerit à possessore oppositio. Jubet enim etiam hîc natura ante omnia urgere ab adversario restitutionem, factâ denunciatione, nî fecerit, qvòd tùm armatâ manu res auferri debeat.

Et præceptum qvod DEUS Hebræis dedit] Præceptum id qvomodo explicent Rabbini, legi potest apud Selden. *de jur. nat. & gent. lib. 6. c. 13.* Specialiter autem id Hebræis datum, neq; ex Jure Gentium esse, frustra contendit Grotius, cùm, uti dixi, naturalis ratio dictitet, hostem priùs monere de satisfactione, qvàm bellum adversus eum instruatur.

§. 7. Aut conditionata est aut pura] Etiam pura semper continet repetitionem rerum & satisfactionem. Hæc enim si præstita fuerit, ut maximè præcesserit pura belli denunciatio, frustra deinceps suscipietur bellum, & cum extremâ injustitiâ. Distingvunt aliàs repetitionem ab ipsâ belli indictione, qvòd illa præcedat, hæc seqvatur. Vid. Marcell. Donat. *in Liv. lib. 8. p. 18.* Sed enim, perpetuò id ita observatum fuisse, dicere non licet, & in contrarium facit conditionata, qvam hîc ponit Grotius, denunciatio, qvæ utrumqve uno actu complectitur. Qvod si omninò apud Romanos distinctè semper isti actûs expediti fuerint, id tamen jure gentium introductum fuisse inde non seqvetur.

Qvod

Qvod ad proximum præsidium ritè fieret] Consentimus qvidem Grotio, non esse necessariam hoc casu denunciationem ulteriorem, sed negamus id seqvi ex hoc argumento, qvod uni militum facta indictio sufficiat, qvandoqvidem & hinc aliqva adhuc potest colligi necessitas. Ita omninò necessaria est nunciatio novi operis, necesse tamen non est, ut præcisè fiat domino ædificanti, sed sufficit, si fiat in re præsenti cuicunqve, qvi præsens est, sive dominus is fuerit, sive mulier, puer, puella, operarius, faber, &c. *l. 10. & 11. ff. de op. nov. nunc.*

§. *8. A more autem & institutis*] Vid. Brisson. *lib. 4. de formul. p. 341. seq.* Hodiè vel per literas, qvas Manifesta dicere solent, id fieri consvevit, vel per fecialem, de qvo Vid. Besold. *Thesaur. pract. voc.* Herold.

§. *11. Ne qvid clam aut dolo agerent*] Ambigo, an non potius faciendum sit cum Alberico Gentili. Utriq; enim denunciatio ad ipsum jus & opinionem justi pertinet. Atqvi etiam hoc justum visum fuit, ne qvid clam aut dolo agatur in hostem, eâdem penè ratione, qvâ in jus vocaturus alterum ad album Prætoris ducebat, & ei actionem edebat. Et poterat aliunde constare, non privato ausu, sed voluntate utriusq; populi aut populi capitum geri bellum. Qvid enim, si in acie utrinq; jam factâ conspiciantur capita populi, numqvid denunciatione opus erit ad id,

ut constet, non privato ausu geri bellum? Imò verò neq; Gentilis neq; Grotii sententia satis placet, sed arbitror ego, factam denunciationem ideò, ut ultimùm de satisfactione monerentur hostes, qvam si non præstarent, bellum certissimè expectarent. Id enim semper egerunt tùm Romani, tùm gentes aliæ moratiores, ut bellandi causas habere se justissimas non modò crederent ipsi, sed exteris qvoque omnibus, adeòq; ipsis etiam, si fieri posset, hostibus persvaderent.

Nam inde nati sunt effectus peculiares] Non credam ego Grotio, effectos istos haberi non potuisse, nisi per & propter denunciationem. Denunciatio enim, uti sæpè dixi, alium respicit finem, & ex aliâ instituitur intentione.

§. 12. *Nam eget omninò*] Non eget, uti jam dixi, & aliàs seqveretur, qvod si populus aliqvis ab alio populo repentè obrueretur, anteqvam indictio fieri posset, qvod tùm nullus horum effectuum locum haberet, qvod falsum est.

§. 13. *Commodè fieri possit*] Imò verò, qvantum sufficit ad deliberationem & inde concipiendam responsionem, cùm vel sola hostis promissio bello abstinere jubeat. Et tantùm temporis spacium non de jure naturali tantùm, sed gentium etiam reqviritur.

Cap.

Caput IV.

§. 1.

Qvi bellum ex suâ naturâ non seqvuntur] Ego tales ex Servii verbis capere non possum, qvi indicto tantùm bello, non alii transscribi debeant. Qvidnî enim liceat in alio etiam bello res hostiles rapere, hostes occidere? &c.

§. 4. *Qvis justus sit se tuendi*] In modo belli gerendi difficile est servare proportionem exactam. Cum enim ideò ferè instituatur bellum offensivum, aut ut perseqvamur id, qvod nobis abest, aut ut vindictam sumamus ab eo, qvi injuriis nos affecit, conseqvens est & justitiæ naturali conveniens, ut finiamus bellũ & ab armis desistamus, qvando vel id nobis acqvisitum est, qvod par fuerit illi qvod nobis debetur, vel qvando tantum damni datum fuit, qvantum vindictæ modum non excedit. Qvare, *si Galli*, inqvit Franciscus à Victoriâ *de jur. bell. n. 56, irruentes in terram Hispanorum, jussu Regis sui pagum incendissent, non ideò fas erit Hispanis integrum regnum Galliæ occupare, sed solùm qvatenus justitia & æqvitas permittit Gallorum illam injuriam vindicare, adductis etiam belli expensis*, &c. Sed periculosum tamen est hîc subsistere, & nihil ultra moliri. Siqvidem ille ad-

versus qvem bellum motum fuit, brevi post tempore insurget, bellumq; sibi nullâ justâ causâ illatum causabitur, maximisq; copiis injurias vindicaturus præsto erit. Fiet hâc ratione, ut bellum ex bello trahatur, & nunqvam ad finem perducantur controversiæ publicæ. Magis igitur erit, ut continuetur bellum etiam post acceptam satisfactionem, donec hostis pacis expetat conditiones. Succedit enim in locum pristinarum causarum alia nova, qvæ est causa periculi vitandi. Hostis namqve nunqvam præsumitur animum hostilem deponere, nisi id expressè declaraverit, & poterit is qvandocunqve vires recipere, easqve denuò experiri.

§. 8. Nam civiles societates] Arbitratur Grotius, imperium qvod est in societate, non naturale ei esse, sed ex instituto & voluntate hominum. At sæpè ostendimus, non potuisse ullam conservari civitatem sine tali imperio. Qvocirca etiam natura jubet, ut reverenter habeatur imperium in alieno territorio, neqve adversus istud vi aliqvid committatur.

Ubi autem judicia vigent]Hæc non videtur vera causa, qvandoqvidem fieri potest, ut vel ipsa Resp. media in territorio suo cognitionem renuat, vel etiam partes belligerantes ejus cognitioni se submittere nolint. Potior igitur causa est jus imperii, qvod habet dominus pacati portus, & qvod reverenter habere debent partes controvertentes.

§. 9. Ad

§. 9. *Ad testandum morem communem gentium*] Istum morem satis inclementem dicit ipse Grotius *in not. ad hunc Psalmi locum*, & non nisi odio impiarum gentium excusandum. Sed hoc suo judicio impiè sugillat justum DEI judicium, ac ipsius Spiritûs S. sententiam, qvâ beati prædicantur, qvi justum supplicium de impiâ Babylone sumpturi fuerant. Aliàs certum est, non excusari truculentam mulierum & infantum cædem posse, & pessimè semper audivisse eos qvi talia commiserint, ut maximè impunitos eos relinqvat exorbitans belli licentia.

§. 12. *Sed & acceptos in deditionem*] Semper id repetendum est, Grotio hîc non propositum esse de justitiâ horum actuum pronunciare, sed tantùm de permissione sive licentiâ & ejus impunitate. Aliàs enim rectius disputat Alciatus *in l. 239. ff. de V. S.* non licere hostem, postqvam captus est, seqve dedidit, occidere, sed tantùm arma adhuc tenentem, neqve se volentem dedere: in deditium autem sævire nefas esse, neq; id bonos Imperatores unqvam permisisse.

§. 13. *Qvorum in eo, qvod accusatur, nulla est culpa*] Durum est, alienæ culpæ reos alios agi, sed num revera culpa talis in bello aliena sit, dubitare merito licet. Hostium corpus unum est, nec tàm à Petro & Paulo aliqvid

qvid commissum esse dicimus, qvàm à parte universa. In bello igitur si miles unus peccet, nisi puniatur, si puniri possit, Dux & conseqventer universus exercitus pro reo haberi potest ab hoste. Vid. Zevecot. *in Flor. lib. 3. cap. 4.*

Si qvis præsidio decesserit] Ita apud Romanos etiam illi, qvi stationis munus relinqvebant, aut castigabantur, aut gradu dejiciebantur, *l. 3. §. 5. ff. de re milit.* Similiter, qvi pugnare olim destiterat, ignominiæ causâ vena illi secabatur, ut sangvinem, qvem cum gloriâ fundere pro patriâ noluerat, cùm ignominia amitteret. Muret. *lib. 3. var. c. ult.*

§. 16. Nam & fontes veneno inficere] Sed est tamen insidiosa istiusmodi & infamata vincendi ratio sæpè adhuc usitata. Vid. Zevecot. *ad Flor. lib. 2. in fin.* Autor conclusionum *de jur. principat. n. 76.*

§. *18. Nam hîc, qvi alienâ utitur perfidiâ*] Non satis cohærent ista cum illis, qvæ dixit Autor *in fin. c. 1. hujus libri.* Proposuit enim ibi, licere qvidem hostem interficere, sed non eo modô, ut impellatur aut permoveatur subditus illius hostis ad eum interimendum, aliud autem esse, si operâ sponte peccantis utatur. Licebit ergò operâ proditoris interficere hostem. At hîc negat, licitum esse alienâ uti perfidiâ.

§. 19. Ut

§. 19. *Ut intelligi potest ex eâ parte*] Sunt tamen Hebræi, qvi statuunt, cum captivâ gentili concubitum unicum fuisse permissum, non tamen iterari eum potuisse sine nuptiis. Selden. *de jur. nat. lib. 5. cap. 13.* de qvo tamen nullum omninò vestigium habetur in Scripturis.

Caput V.

§. 2.

O*Mnia desinunt esse sacra*] Res enim huic genti sacra, non est sacra etiam aliis. Qvælibet gens deos patrios non communes cum aliis habebat. Unde & dedicatio & consecratio loci sacri ad ejus tantummodo populi usum facta erat. Sicubi igitur populus eo amplius loco uti non poterat, ex tacitâ voluntate & voto dedicantis ille sacer esse desinebat. Harpr. *ad §. 8. Inst. de R. D.* Qvò facit, qvòd cedere deos urbe occupatâ crederent gentiles, & sic igitur delubra sine numinibus, & nullâ amplius veneratione digna manebant. Nostris moribus non minùs in sacra, qvàm in profana victori cedit potestas, qvòd utraqve in Christianâ Rep. hodiè maximè necessaria sit, & altera sine alterâ explicari vix qveat.

Cum

Cum revera honoris causâ] Nuda appellatio nominum propriorum non est illicita, cum in ipsâ Scripturâ habeantur nomina Astaroth, Baal, Teraphim, Molech, Dianæ, Miplezeth, &c. Sed honorifica nominatio est prohibita, ideoqve volunt nonnulli inter Judæos, ut talis nominatio semper fiat cum contumeliâ seu probro. Vid. Danhauer *diss. decalog. 2. §. 10.* Selden. *de jur. nat. l. 2. c. 13.*

Etsi multum id ad invidiam exaggerent Græci scriptores] Abstinuérunt tamen sæpè etiam ab alienis sacris Victores, non religione qvidem, sed intentione, sibi magis devinciendi subjectos. Et in hoc qvidem Græci singulares affectabant laudes. Servire qvidem, dicunt illi, & hostium castella, portûs, urbes, villas, naves, fruges devastare, aliaq; his similia, qvibus illorum vires atterantur, nostræ confirmentur, leges ac jura belli permittunt; ea verò destruere, qvæ nec propriis rebus emolumenti qvicqvam afferunt, nec hostibus detrimenti, ut sunt templa, porticus, statuæ, aliaqve hujusmodi, rabiosi hominis est ac planè furentis. Polyb. *lib. 5.*

§. 3. *Lapides inde sublatos*] Fecisse id Christianos in lucis & sepulchris gentilium, testatur Aggenus Urbicus *de limit. agror.*

Qvia id contra jus est) Etiam jure belli sepulchra diruere semper fuit propudiosum. Omnia sepulchra, monumentaqve diruta esse in finibus suis, omnium nudatos manes nul-

nullius ossa terrâ tegi, conqveruntur Athenienses apud Livium *lib. 31.*

Caput VI.

§. 1.

Qvo more Græci qvoqve] Armis, signis, vestibus etiam insignioribus ac pretiosioribus, qveis hostes exuerant, ornabant tùm domos privatas, tùm loca publica inq; his templa præcipuè. Et qvia spolia hoc modo diis consecrabantur, etiam titulos adjiciebant, dedicantis nomen & qvandoqve victoriæ narrationem continentes. Vid. Desid. Gerald. *ad Tertull. apolog. l. 1. digress. 13.*

Qvo in loco illud cepi) Expositionem hanc rejicit Gerhardus *ad Genes. c. 48.* & alteram illam, qvam Grotius hîc reprehendit, seqvitur. Utiqve enim eventus docuit, regionem Sichemiticam posteris Josephi in distributione terræ Canaan cessisse. Et improbavit qvidem Jacobus Simeonis & Levi crudelitatem, sed agnovit tamen simul Dei benignitatem, qvod vicinos Sichemitarum coërcuerit, ne in Jacobum insurgerent, & qvod hoc ipso Simeoni & Levi pepercerit. Vindicavit igitur sibi istam terram, suis sc. armis, injustè licet, occupatam & nunc habitatoribus vacuam.

Qvia arma illa non ex speciali mandato] Bellum apud Hebræos duplicis erat generis. Alte-

Alterum, qvod ex mandato divino, & maximè adversus septem populos, terræ Sanctæ pristinos dominos, gerebatur; alterum dicebatur bellum ultroneum, qvod scil. adversus finitimos ex decreto synedrii magni, interdum nullâ aliâ ex causâ, qvàm ut dilataretur imperium Israëliticum, suscipiebatur. Selden. *de jur. nat. & gent. l. 6. c. 12.*

§. 2. Qvi primi possessionem apprehenderunt] Qvanqvam enim possessio non sit vacua, tamen qvia hostes jure gentium, eò qvòd cum illis nulla sit juris communio, pro nullis habentur, etiam illorum res non alio numero habebuntur, qvàm illæ, qvæ nullius in bonis sunt, & proinde occupanti cedunt.

§. 3. Id est, præsidia hostium perducta fuerint] Difficilis est hæc disputatio, & superioribus annis valdè agitata. Nec enim ex jure Romanorum, ut gentium jus inde expliceteur, peti debet decisio. Et imò disertè jus Romanorum gentium jus ita proponit, ut statim capientium facta censeantur, qvæ ab hostibus capta sunt, mobilia. Qvod autem statim fit, id omnem excludit temporis tractum, aut alium actum novum, sive ut Grotius loqvitur, continuationem possessionis, usqve dum in præsidia perducta res fuerit.

Eo-

Eodem enim modo] Argumentum hoc ideò non procedit, qvia si qvid bello captum est, in præda est, non postliminio redit, *l. 28. ff. de captiv.* Vid. Grot. *infr. cap. 9. n. 14.* Et qvod de reditu intra fines imperii dicitur *in l. ult. ff. eod.* non de qvavis re intelligendum id est, sed de illâ, qvæ ire redire potest, ut est servus, eqvus aut eqva freni patiens, qvibus postliminium est, *l. 2. ff. eod.* Nec verum est, eandem esse rationem hominis & rei in hoc gentium jure, qvia in homine animus consideratur, animus scil. revertendi & ab hostibus se subducendi, qvem non deposuisse creditur, anteqvàm intra præsidia hostium fuerit. Tùm enim incipit desperari reditus. Nec tùm tamen animus prorsus abjicitur. At talis animus se subducendi in rebus aliis non invenitur.

Ubi per horas viginti qvatuor] Ita qvidem apud Batavos obtinuit, cùm Grotius hos tractatus scriberet. Sed posteà Ordines confœderatarum provinciarum anno 1632. publico edicto ei, qvi navem ab hostibus occupatam recuperat, ejusdem navis & bonorum, qvæ in eâ sunt, bessem indistinctè addixerunt, nullo habito respectu temporis, qvo navis in hostium potestate fuerit, dum tamen intra præsidia hostium perducta non fuit. Sim. à Grœnewegen *de leg. abrog. ad l. 2. ff. de captiv.* Id obiter noto, abusivè ab Grotio dici jus gentium, qvod inter

populos duos, tres, qvatuorvè mutuis conventionibus receptum est.

§. 4. *Ab eo interim possideri*] Ita ut prior possessor dejectus inde censeatur. Qvod qvidem ita obtinet de jure civili. Verùm si naturalis ratio attendatur, non videtur dejectus possessionem suam prorsus amisisse, nisi tota & integra provincia ita occupata sit ab hostibus, ut nulla ejus recuperandæ spes supersit. Tùm enim fundi privati seqvuntur territorium. Aliàs autem qvod inter privatos de acqvirendâ vel amittendâ possessione jus obtinet, non licet æqvè de bellicis integrorum exercituum insessionibus interpretari. Nec enim propterea, qvòd propter adventantem exercitum cesserim fundo meo, & in illum militibus jam refertum reverti nolim, possessionem me amisisse dici potest. Qvid enim si exercitus ipsius Reipubl. fuerit, cujus ego sum civis, & ego tantùm metu petulantiæ militaris inde decesserim? Qvid si exercitus etiam hostilis animo non perpetuò subsistendi, nec possessionem occupandi, sed transeundi tantùm, aut ad tempus commorandi, aut nocendi Reip. fundum meum ingressus fuerit? Utiq; non illicò possessione meâ me privatum existimo, qvandoqvidem nec fundi qvidem mei causâ exercitus advenit, sed Reipubl. ut bellum inferat, & territorium occupet. Qvo occupato non nego, fundi mei

mei eandem esse conditionem & fortunam. Sed qvia nec tùm qvidem, cùm integra jam occupata est provincia, possessionem Princeps illicò amisit, qvamdiu scil. ille animum revertendi & hostes expellendi gerit, nec suspicatur, repelli se posse ab hostibus illic commorantibus, utiq; tùm nec ego qvidem me fundi mei possessionem amisisse dici possum, ut maximè ego intrare eundem verear. Et si expulsi deinceps atq; ejecti fuerint hostes, qvia possessio territorii ex parte Reipubl. nunqvam interversa fuit, nec mihi qvidem novâ opus erit possessionis apprehensione. Et ut maximè longum temporis spacium intercessit, qvo ego exclusus fui, erit tamen negocium istud ex actibus Reipubl. qvi longiora tempora reqvirunt, æstimandum.

§. 5. *Nam qvæ res apud hostes qvidem sunt*] Sed qvæ est ratio diversitatis, qvòd personas, qvæ intra fines sunt hostiles, jure belli non aliter atq; hostes habere liceat, bona aliorum in finibus hostilibus reperta pro talibus habere non liceat? Prius enim asseruit Grotius *suprà cap. 4. num. 6.* nisi dixeris, à personis damnum metui, non à rebus. Sed hîc regeri posset, etiam per bona animum addi hostibus, certè confirmari eorum instituta, & solum metum non sufficere, ut qvis hostium in modum trucidetur.

§. 7. *Ea non posse vindicari ab his*] Illud tamen qvæsitum est, num qvi bello capta emit ab hostibus, condemnari qveat, ut recepto precio res emptas restituat pristino domino? Affirmat Gothofredus *in l. 12. §. 7. ff. de captiv. & postlim.* Sed malè, nî fallor, qvod de hominibus constitutum est, ad res cæteras applicatur. Illis enim postliminium est, qvo statum pristinum recuperant; at hæ in prædâ sunt, *l. 28. ff. eod.* qvæ dominium pristinum extingvit, & ita fit capientis, aut ejus, qvi causam à capiente habet, ut invitus eam distrahere non compellatur. Non igitur facere possum cum Sigismudo Finckelthaus, qvando *observat. 56.* defendit, verum dominum res à militibus hostilibus per excursus ablatas, & tertiô alicui venditas, absq; precii refusione reposcere posse.

§. 8. *Valdè enim hic variant*] Aliqvi enim capientibus eas acqviri simpliciter & indistinctè asserunt, ut Cujacius *l. 19. Obs. 17.* alii capientium qvidem eas effici contendunt, debere tamen tradi Duci exercitus, ut is dividat inter milites juxta cujuslibet dignitatem & merita, ut Didacus Covarruv. *ad c. peccatum de R. J. in 6. part. 2. §. 11. n. 6.* Franc. Duaren. *tit. de A. R. D. c. 3.* alii verò eas illius faciunt, cujus auspiciis bellum geritur, qvod prolixè defendit Antonius Merenda *l. 2. controv. c. 22.* Alii, qvos seqvitur Dominicus

nicus Arumæus *exercitat. Justin. n.14.* distingvunt inter vulgaria, qvæ fieri volunt militis occupantis, & preciosiora, qvæ Principi populovè, cujus auspiciis belligeratur, attribuunt. Hugo Donello *l. 4. comm. c. 21.* non distingvit, ut cæteri, inter hostium res mobiles & immobiles, sed in genere de omnibus intelligit regulam in §. *17. Inst. de R. D.* nempè capientium fieri omnia ea, qvæ capiuntur ex hostibus. Discrimen tamen facit ex personâ capientium, ita ut qvæ privati capiunt ex hostibus, privata sint, & singulis acqvirantur, qvæ Imperator verò & Dux belli capit, publica fiant. Esse autem, ait, qvædam qvæ nemo ex hostibus capere possit, nisi Princeps aut Resp. Talia esse duo: agrum hostilem & prædam, postqvam scil. prædæ nomine id propriè venit, qvod devictis hostibus desinit esse hostium. Sed hæc Donelli sententia ideò probari neqvit, qvòd Ducis conditionem deteriorem facit, qvàm cujusqve militis gregarii, & qvòd ita militibus privatis cederent omnia hostium impedimenta in medio conflictu à manipulo qvodam occupata, qvippe, qvæ eo tempore, qvo nondum fusi fugatiq; sunt hostes, præda dici neqveunt.

§. *12. Aut in ministerio publico capiuntur*] Dubia redditur ista distinctio ex eo, qvod nec bellum geri possit, nisi autoritate publicâ, nec privato ut hosti bona sua auferre

liceat, nisi ut liceret, effecerit autoritas publica. Qvia igitur non tantùm publica auctoritas actum talem in genere licitorum ponit, sed etiam hostis ipse publicus est, & qvodcunq; nocumentum publico Reip. nomine ei infertur, non haberi potest actus talis pro merè privato & extra ministerium publicum. Nec est, qvod regeras, non esse in ministerio publico, qvi procul ab exercitu in liberis & injussis excursibus bona & res hostium capiunt. Non possunt enim isti excursus esse prorsus extra ministerium publicum. Licitum qvippe est civi hostem publicum ubiq; locorum perseqvi, occidere, bonis exuere, & modis omnibus divexare, vi consensûs & mandati generalis ab Republ. dum hostem decernit, dati. Utrum autem id faciat per excursus injussos, dum tamen ne prohibiti sint, an verò justâ acie & conflictu solenni, nihil interest. Utrobiqve Reip. inservit; utrobiq; ergò versatur in ministerio publico. Nec enim occideret, aut bona ejus diriperet justè, nisi id voluisset, & hostem illum pronunciâsset Respubl. Singulis igitur adversus singulos non minùs pugnare licet, bello semel indicto, qvàm integro exercitui acie instructâ. Qvandoqvidem igitur nemo sibi primariò militat, sed Reip. facilè hinc patet, nullas res capi extra ministerium publicum. Tantum abest, ut hîc facienda sit aliqva distinctio.

§. 14. Quod

§. 14. *Qvod qvia directè pugnat*] Solenne est Grotio, ut probationes accersat ex moribus & consvetudinibus gentium. Sed fatetur ipse non unis vicibus, probè discernenda esse ea, qvæ juris gentium sunt ante omnem eâ de re legem civilem, ab illis, qvæ lege civili constituta sunt. Nec verò si qvid à pluribus gentibus eodem modo observatum fuit, continuò id juris gentium esse dicetur, cùm etiam in legibus civilibus plures inter se convenire qveant gentes. Et qvæ in fine hujus paragraphi allegantur verba Dionysii Halicarnassensis, disertè ostendunt, ab lege publicâ esse morem ibi descriptum. Et qvid verò si exempla allata intelligamus non de eo, qvod qvisqve militum etiam in conflictu manu capit, sed de propriis Ducis propriâ manu aut per familiam suam acqvisitis spoliis, aut de pecuniâ ex agrorum publicatione confectâ, aut de eâ spolii parte, qvæ specialiter erat excepta, cùm talis exceptio fieri potuerit per legem aliqvam civilem. Nec enim seqvitur: Duces prædam & spolia hostium inter milites dividebant: Ergò milites ea, qvæ ab hostibus capiunt, non acqvirunt, cùm non ea donare intelligatur, qvæ miles, cui donat, manu suâ acqvisivit & cepit, sed qvæ ipse tanqvam dux & magister belli habet. Vid. Gœdd. *ad l. 3. §. 1. num. 12. 13. ff. de V. S.*

§. 21. Ex his, quæ diximus, apparet] Pleraqve eorum, qvæ dicta sunt, id ferè ostendunt, prædam, qvæ fuso fugatoq; exercitu hostili occupatur, ad populum victorem pertinuisse. Et rectè; cùm occupata ea sit non à singulis, sed ab integro exercitu, qvi de summâ rei decertavit. Nec proinde decet, ut sine permissione Ducis aut Imperatoris, ea promiscuè ab qvibusvis invadentibus diripiatur. Non tamen exinde inferri potest, etiam ea acqviri Reip. aut populo, non verò capientibus, qvæ à singulis in ipso conflictu capiuntur. Nec enim populus in uno aliqvo milite ita repræsentatur, uti repræsentatur per integrum exercitum. Utiq; semper qvidem acqviruntur capientibus ab hoste capta, sed singulis, qvæ auferuntur singulis, integro autem populo, qvæ ab exercitu occupantur. Add. Gerhard. *dec. 4. qv. 5.* Non tamen diffiteor, aliqvando id aliter observatum fuisse, per legem scil. civilem, qvæ à populo eam in rem lata fuit.

Qvo fortè referri potest) Non potest huc referri. Agit enim id jusjurandum de furtis militaribus non faciendis. De prædâ mentio ibi omninò nulla.

Qvod vel unum satis esse debuit) Non est satis, si, ut dixi, distingvas inter prædam, qvæ à singulis durante certamine eripitur hosti, & qvæ post certamen, victo jam & penitus

nitùs fugato hoste, cum Græcis inter σκῦλα, & λάφυρα, de qvibus Grotius *inf.* §. 24.

§. 26. *Potest lege suâ prohibere ne id fiat*] h. e. ne capiantur. Si tamen nihilominùs contra prohibitionem capta fuerint, adhuc capientium fiunt, non obstante prohibitione, qvæ hoc tantùm operatur, ut à contumace satisfactio peti qveat.

§. 27. *Ut in aliis bellis locum non habeat*] Qvidnî? dum tamen illa fuerint inter populos utrinqve majestate pollentes. Nec enim compensatio obstat, qvo minùs vi belli res occupata acqviratur. Et ipsum illud, qvod vi belli acqviritur, in compensationem computari debet, si ratio naturalis attendatur.

Caput VII.

§. 1.

Contra naturam esse hanc servitutem] qvia scil. repugnat conditioni, qvam homo à naturâ habet, qvatenùs omnes æqvales producuntur. Deinde si attendatur humanæ naturæ corruptio, secundùm naturam magis, qvàm contra eam servitus esse dicetur. Vid. Leonh. Less. *de just. & jur. l. 2. c. 4. n. 56.*

Justitiæ naturali non repugnat] qvia scil. jus naturale nihil decernit, nec jubet, Qvod si o-

si omninò inter monita naturæ recensere velis, ut persistant homines in æqvalitate, in qva primitus sunt creati, cogites velim, naturæ sive præcepta sive monita ad tres ordines redigi posse, qvorum inferior semper cedere debet superiori. Primus ordo ea complectitur, qvæ Deum respiciunt; Secundus, qvæ generis humani conservationem tãgunt; Tertius, qvæ ad singulorum hominum utilitatem pertinent. Anton. Merend. *controv. jur. lib. 2. c. 2. n. 14.* Jam certum est, sub tertio demum ordine esse monitum naturæ, si qvod est, de libertate primævâ conservandâ. In secundo autem ordine est monitum naturæ de imperio & obedientiâ, qvandoqvidem impossibile est, ut sine imperante & parente humanum genus subsistere qveat. Aristot. *l. 1. pol. c. 2. seqq.* Ista autem paritio num spontanea sit, an coacta, hactenùs nihil interest. Et ergò magis erit, ut ex tertio genere libertas hominis infringatur, qvàm ut ἀταξία contra secundum genus introducatur.

Sed par omnium sors est] Qvia scil. membra sunt suæ Reip. Qvod ergò de toto decernitur, id in qvâlibet ejus parte exeqvi licet.

§. 3. Nisi qvat. lex civilis] Lex civilis nihil novi constituit, sed ad naturalem rationem impunitatem consvetudine introductam temperat. Nec enim qvod apud plerasqve gentes usurpatum est, id illicò juris gentium esse

esse dicendum erit, nisi juris vocabulo id intelligas, qvod impune est; Sed probè tamen discernendum est id, qvod impune in servum fit ex tali gentium jure, ab eo, qvod naturalis ratio fieri sinit. Ultimum hoc verum est fundamentum juris gentium; atqve id, si lex civilis explicat, & morem errore qvodam receptum abrogat, rem ad pristinum juris gentium statum reducit, nec novi qvid constituit. *In mancipio*, ait Seneca *1. de Clem. 18. cogitandum, non qvantum illud impune pati possit, sed qvantum tibi permittat aqvi boniq; natura, qva parcere etiam captivis & precio paratis jubet.* Non igitur satis circumspectè & piè loqvuntur pontificii apud Azorium & Filliuccium, qvando contendunt, non teneri cuiqvam dominum propter servum occisum, nisi fortè ad preces fundendas pro animâ ejus, si servus fuerit Christianus; multò minùs teneri propter membrum ruptum aut mutilatum, qvia se ipse sibi hoc damnum infert, qvod ex mutilatione & hinc orto defectu operarum seqvitur. Rectiùs asseritur, priori casu teneri dominum Reip. & Ecclesiæ, qvarum utraqve vindicare istud delictum potest & debet; altero verò propter factam mutilationem justè privari dominum servo isto suo. vid. *Exod. XXI, 26. 27.*

§. 4. *Sed mediâ personâ*] Actio enim semel alicui qvæsita ei inseparabiliter cohæret, & est affixa ossibus ejus, sicut character baptis-

baptismatis & aliorum Sacramentorum, uti ex pontificiis erroribus arctissimam istam adhæsionem explanat post glossam Jason *in* §. *1. n. 2. Inst. de act.*

§. 5. Si jus hoc gentium spectes] Nisi hic iterum tale jus intelligas, qvod impunitatem tantùm concedit, qvale proposuit autor suprà *cap. 4.* confidenter assero, naturalem rationem jubere, ut captis post moram parcatur, & ab eorum cæde abstineatur.

Ita ut nulla sufficiens præsumptio] Non satis stringit hæc ratio, qvia non est perpetuum, qvòd in contuberniis servorum non possit esse certa demonstratio patris. Potior ratio qværenda est in vulgato axiomate, qvod ex re meâ nascitur, id meum est.

Qvia in servitutem redigi non poterant] Poterant qvidem, sed & incivile fuit eos in servitutem redigere, qvi ejusdem gentis atq; inter se qvasi consangvinei essent, & difficile erat retinere tales in servitute, qvi eodem limine continerentur, qvibusq; adeò nullum postliminium esse posset, & periculosum porrò servire nobis eos, qvibus qvotidie præstò esse possent parentes, fratres, familiares & amici, & tutissimum deniqve protinùs occidi, qvi tranqvillitatis publicæ eversores crederentur.

§. *6. Qvod si ad suos fugiant bello manente*] interest, utrum duret adhuc bellum eo tempore, qvo captus aufugit, an verò per-

com-

compositionem pacis desierit. Priore enim casu excusatiùs peccat fugiens, qvàm posteriore, qvod per tractum & continuationem belli fieri possit, ut armis recuperetur captus, & toto isto tempore penes captivum præsumatur animus revertendi ad suos, atqve hinc dominium victoris hactenùs revocabile videatur.

Sed non ideò seqvitur] Hoc seqvitur, vinculum aliqvod intercedere inter dominum & servum, civile id qvidem, tale tamen, qvod extra leges positivas domino jus daret vindicandi servum etiam ad suos reversum. Sed est tamen nihilominùs etiam in servo vinculum aliqvod religionis, istam habens originem, qvòd servitutem debeamus illi, cui vitam debemus, si, qvi vitam nobis donavit, servitutem exigat. Atqve hoc locum invenire puto etiam eo casu, qvando injustô bellô qvis captus fuerit. Etsi enim injustè talis occidatur, & hinc etiam injustè servus fiat; qvia tamen de facto occidi potuit, seqvitur, in compensationem vitæ sibi donatæ non injustè servire servitutem, qvam victor maluit. Potest enim justè qvis dare, qvod alter injustè accipit, nec poterit tamen ille ob hujus injustitiam justè denegare, qvod debet. Frustrà autem comparationem instituit Ferdinandus Vasqvius *lib. 1. controv. c. 9. n. 21.* inter servos, & feras captas, qvod bello capti, qvamprimum ex manibus capientis

entis

entis evaserint, sui juris fiant, nec mortaliter aut venialiter peccent, non magis, qvàm fera, qvæ capta cùm esset, aufugit, evasit, evolavit. Multa enim & magna hîc est differentia inter hominem ratione & potestate deliberandi pollentem, & feram tali potestate destitutam. Nec confundendæ sunt qvæstiones, utrum captus aufugiens sui juris fiat? qvæ in foro externo per leges affirmativè deciditur, & utrum salvâ conscientiâ aufugere possit? qvæ ad forum internum spectat, neqve exemplo ferarum decidi potest.

Qvæ non ex æqvitate naturali] Subest nihilominùs naturalis æqvitas hæc, qvod in comparatione melius sit servum facere, qvàm occidere, si qvidem alterutrum eligendum fuerit.

Plerumq; & injuria fit] Si ex parte capientis injustum est, bello captum in servitutem redigere, non propterea in capto & serviente deficit vinculum religionis, qvo capienti obligatur.

Si res suas subducat, aut laboris sui mercedem] Utroqve casu furtum committi arbitror. Priori ideò, qvia captus rerum suarum bello simul captarum dominium amisit. Posteriori autem qvia talis contrectatio fit invito domino, & compensatio, qvæ ei excusandæ prætenditur, malè ipsorum servientium judicio relinqvitur.

Qvod verò prohibent Canones] Videmus ergò

ergò & canones & Apostolorum monita vinculum aliqvod religionis in servis agnovisse. Nec necesse est, Grotio talem limitationem concedere, qvæ ejus opinioni utcunqve inserviat, qvandoqvidem, qvæ indistinctè proferuntur, cur limitatum habere debeant sensum, causa nulla subest. Qvod autem profitetur Grotius, se in hoc paragrapho de iis, qvi bello injusto capti sunt, agere, nihil facit pro ejus sententiâ, qvandoqvidem ita nemo captorum bello justè se captum profitebitur. Unusqvisqve enim penes suam partem justitiam causæ consistere causabitur, unusqvisqve hostem injustè bellum gerere pronunciabit.

§. 7. *Jus illud externum exeqventi*] Si jus istud intra terminos æqvitatis naturalis exerceatur, imò si etiam eos excesserit, non dissentio ab Grotio. At si vitam servi impetat Dominus, nihil est, qvod prohibere qveat servo defensionem naturalem.

§. 8. *Proclamandi in libertatem*] Ita etiam servi, qvi in Hispaniâ empti cum dominis suis in terras Batavicas veniunt, possunt illic in libertatem proclamare, & liberi fieri. Arnold. Vinn. *ad §. 2. Inst. de jur. person.*

Caput IIX.

§. 1.

V*El etiam ut in populo*] Videtur hîc Grotius innuere majestatem realem

lem, qvam populo tribuunt nonnulli in omnibus Rerumpublicarum formis, etiam in ſtatu monarchico. Sed enim diſtinctio iſta inter majeſtatem realem & perſonalẽ ſemper viſa fuit ſuſpecta; præſertim poſtqvam ejus propugnatores majeſtatem perſonalem reali ita ſubjicere non dubitarunt, ut ab eâ tota dependeat, ei obnoxia ſit, & veluti Luna à Sole ſplendorem omnem mutuetur. Id verò ſi conceſſum fuerit, cuivis populo integrum erit, Regem ſuum condemnare & ſupplicio capitis afficere, nec tum reprehendi poterit Regicidium à Britannis commiſſum. Cæterùm faciamus captum fuiſſe Regem, qvi regnum habet in patrimonio, num proptereà ipſum qvoqve regnum occupatum credamus? Ita qvidem videri poſſet, qvòd, ut antecedente capite dictum eſt, res captorum, etiam incorporales dominium ſeqvantur. Sed alia tamen hîc videtur eſſe ratio. Subditi enim non perinde habentur, atqve aliæ res, qvæ in dominio noſtro ſunt. Deinde non in eum tantùm finem educuntur milites, ut Regem ſuum defendant, ſed etiam ut totam & integram provinciam, ſacra & profana, & qvilibet proprium ſuum patrimonium pro virili tueatur. Et ſeqveretur aliàs, Rege in ipſo conflictu capto, deſiſtendum eſſe à pugnâ & omittendam victoriam jam penè partam.

§. 2. *Civitas eſſe deſinat*] Civitatis vocabulum

bulum hîc sumit Autor pro tali societate hominum, qvæ ipsa per se summo gaudet imperio, & rectam Reipublicæ formam constituit.

§. 4. *Nam qvi dominus est personarum*] Dicam infr. *ad cap. seq.* §. *6.*

Caput IX.

§. 2.

Sed non earundem partium) ratio enim naturalis jubet, ut tales amici neutri parti magis faveant, qvàm alteri. Qvemadmodum igitur, qvi ab alterutrâ parte in eorum terras veniunt, non fiunt alterius partis servi, ita nec qvi servi jam facti sunt, liberi iterum fieri debent in præjudicium capientium.

§. 4. *Sed hæc ratiò Romanorum propria*] Neqve satis adæqvata ista est ratio. Seqveretur enim, nec illis qvidem, qvi non virtute bellica superati, sed fato suo apud hostes deprehensi fuerunt, in pace postliminium esse concedendum.

§. 6. Ergò dominium qvod habuerat] Putat Grotius, captivi etiam eas res, qvæ apud populum neutri parti addictum inveniuntur, capienti jure belli acqviri; qvod non videtur. Qvia enim acqvisitio hæc in capione & facto acqvirentis consistit, seqvitur, ea non acqviri, qvæ per capionem non adpre-

hendúntur. Et hinc tantum dici poterit acqvisitum, qvantum fuerit captum. Neqve admitto, qvod dixit Grotius *in fin. cap. anteced.* dominum personarum etiam dominum esse rerum & juris omnis, qvod personis competit. Id enim verum existit tantùm in iis, qvæ personæ inseparabiliter cohærent, qvales non sunt res alibi existentes, & non unà captæ. Nec magis verum est, si rationem naturalem extra jus civile attendas, possidere non posse, qvi ab alio possidetur, nec in potestate habere posse, qvi non est suæ potestatis. Qvoad prius enim, ipsum jus civile admittit, captivum per servum suum possidere & usucapere posse, *l. 12. §. 2. l. 29. ff. de captiv. l. 15. ff. de usucap. l. 54. in f. ff. de A. R. D.* Qvidni ergò etiam per alios possidere liceat captivo, qvod ipse non potest. Qvoad posterius, itidem ipsum jus civile filiofamiliâs & dominium & possessionem peculii castrensis & qvasi castrensis largitur. Non igitur absurdum est, captivum res suas nondum captas adhuc salvas retinere, aut si principiis Grotii insistendum est, dicendum erit, postliminiò reverso recuperari omnia, etiam ea, qvæ apud hostem adhuc extant, cùm tamen & res separatim, & personæ separatim capi possint. Non tamen diffiteor, captæ personæ imperari posse à capiente, ut res suas alibi existentes adferri procuret; & sic demum suas faciet victor.

An

An & hæc recuperabuntur) Ex dictis facile responderi potest, non recuperari, si capiens per capionem factus fuerit dominus. Rectè tamen excipit Grotius res, qvæ postliminio redire possunt. Istæ enim si redeunt, utiqve recuperantur, qvandoqvidem tertius possessor non aliter rem possidere aut habere potest, qvàm ejus autor. Sed autor aut capiens ita eam tenuit, ut si postliminiò ad pristinum dominum redierit, eam amitteret.

§. 7. *Jura redeunt)* Obiter noto, ea qvæ facti causam continet, non recipi, inter qvæ referunt JCti possessionem. Rationem reddunt, qvia in postliminio est qvædam fictio, qvæ tantùm locum habet in iis, qvæ sunt juris, non verò in iis, qvæ sunt facti, *l. 19. ff. ex qvibus caus. maj. l. 23. §. 1. ff. de acq. vel amitt. poss.* Anton. Perez *C. de postlim. n. 6.* Sed attentiùs rem consideranti videri poterit, possessionem rerum suarum captivo non omninò interverti. Id qvidem verum est, possessione, ut facti est, h. e. qvoad exercitium & usum, qvatenus qvis incubare potest rei suæ, captivum esse exclusum, & hoc est, qvod ait JCtus, captivos possessionem corporaliter amittere *d. l. 23.* Qvia tamen non meri facti est possessio, sed plurimum ex jure mutuatur, & inprimis animo retineri potest, animo autem tali captivus non destituitur, non video, qvid impedire possit

henduntur. Et hinc tantum dici poterit acqvisitum, qvantum fuerit captum. Neqve admitto, qvod dixit Grotius *in fin. cap. anteced.* dominum personarum etiam dominum esse rerum & juris omnis, qvod personis competit. Id enim verum existit tantùm in iis, qvæ personæ inseparabiliter cohærent, qvales non sunt res alibi existentes, & non unà captæ. Nec magis verum est, si rationem naturalem extra jus civile attendas, possidere non posse, qvi ab alio possidetur, nec in potestate habere posse, qvi non est suæ potestatis. Qvoad prius enim, ipsum jus civile admittit, captivum per servum suum possidere & usucapere posse, *l. 12. §. 2. l. 29. ff. de captiv. l. 15. ff. de usucap. l. 54. in f. ff. de A. R. D.* Qvidni ergò etiam per alios possidere liceat captivo, qvod ipse non potest. Qvoad posterius, itidem ipsum jus civile filiofamiliâs & dominium & possessionem peculii castrensis & qvasi castrensis largitur. Non igitur absurdum est, captivum res suas nondum captas adhuc salvas retinere, aut si principiis Grotii insistendum est, dicendum erit, postliminiò reverso recuperari omnia, etiam ea, qvæ apud hostem adhuc extant, cùm tamen & res separatim, & personæ separatim capi possint. Non tamen diffiteor, captæ personæ imperari posse à capiente, ut res suas alibi existentes adferri procuret; & sic demum suas faciet victor.

An

An & hac recuperabuntur) Ex dictis facile responderi potest,non recuperari, si capiens per capionem factus fuerit dominus. Rectè tamen excipit Grotius res, qvæ postliminio redire possunt. Istæ enim si redeunt, utiqve recuperantur, qvandoqvidem tertius possessor nón aliter rem possidere aut habere potest,qvàm ejus autor. Sed autor aut capiens ita eam tenuit, ut si postliminiò ad pristinum dominum redierit, eam amitteret.

§. 7. *Jura redeunt)* Obiter noto, ea qvæ facti causam continet, non recipi, inter qvæ referunt JCti possessionem. Rationem reddunt, qvia in postliminio est qvædam fictio, qvæ tantùm locum habet in iis, qvæ sunt juris,non verò in iis,qvæ sunt facti, *l. 19. ff. ex qvibus caus. maj. l. 23. §. 1. ff. de acq. vel amitt. poss.* Anton. Perez *C. de postlim. n. 6.* Sed attentiùs rem consideranti videri poterit, possessionem rerum suarum captivo non omninò interverti. Id qvidem verum est, possessione, ut facti est, h. e. qvoad exercitium & usum, qvatenus qvis incubare potest rei suæ, captivum esse exclusum, & hoc est, qvod ait JCtus, captivos possessionem corporaliter amittere *d. l. 23.* Qvia tamen non meri facti est possessio, sed plurimum ex jure mutuatur, & inprimis animo retineri potest, animo autem tali captivus non destituitur, non video, qvid impedire possit

captivum, qvo minus animo possesionem retineat.

§. 8. *At hos, qvi hostibus deduntur*] Videtur hoc esse ex jure civili. Qvod enim hosti dedimus sive cum sive sine pactione, id secundum naturalem rationem planè abdicamus, & in hostium potestatem transferimus. At qvi voluntate nostrâ à nobis abit, per reversionem suam non magis fieri noster poterit, qvàm servus à nobis alienatus, si se domino subduxerit.

§. 9. *Non esse Thebanis postliminio restitutum*] Dissentit Hottomannus *qvast. illustr. 5.* Sed verior est sententia Grotii, cùm in victoris manu & voluntate tùm fuerint omnia.

Qvo dissolubilia erant conjugio] Dirimebatur jure civili matrimonium inter alia etiam captivitate *l. 1. ff. de divort.* ita ut post reditum captivi novô consensu opus esset ad redintegrandum matrimonium, *l. 14. inf. ff. de capt.* nec tamen mulier interim temerè nubere poterat, *l. 6. ff. de divort.* Sed rectiùs statuitur captivitatem non esse modum solvendi matrimonii, nisi præcesserit eam malitiosa desertio. Gerhard. *Loc. de matrimon. num. 629.*

§. 10. *Bona ejus futura fuissent occupantium*] Dubito, num id justum sit, sepositâ licet lege civili; nec minus dubito de ratione, num qvi apud hostes sunt, inter cives suos

os rectè pro nullis habeantur. Id ſanè promeriti non ſunt, qvi pro patriâ hoſti ſe opponunt. Et profectò iniqvum erit, bonis ſuis carere reverſos, eaqve ab aliis ſine culpâ ſuâ occupata videre. Qvibus hoc caſu ſatius eſſet apud hoſtes permanere, & adverſus concives ſuos arma vertere, qvàm de reditu in talem miſeriam cogitare.

§. 11. *Etiam ſæpè alienati*] Qværenda hîc eſſet ratio differentiæ, qvare res mobiles captæ & ab hoſtibus alienatæ, etiamſi in præſidia noſtra reductæ fuerint, vindicari à veteri domino neqveant, ſervi autem & ancillæ posſint. Utiqve enim ſi ſervi eodem modo ſunt in commercio, uti res aliæ, ut ſcil. alienari, vendi, pignori dari, commutari &c: qveant, qvid obſtat, qvo minus & illi per capientis alienationem eodem modo ex dominio noſtro exeant. Ego ſanè id totum puto eſſe ex jure Romanorum, qvod ut maximè ab aliis etiam gentibus receptum fuit, non deſinit tamen propterea juris eſſe poſitivi. Et ratio dari poteſt ea, qvòd reliqvæ res mobiles, non ita ſe, uti ſervi, dominio noſtro ſubducere qveant. Ut igitur difficilior horum eſſet amisſio, jus poſtliminii locum habere voluerunt Romani, & poſt eos etiam aliæ gentes, etiam eo caſu, qvô verè capti fuerunt, cùm aliàs difficilis eſſet probationis ſubductio, & nunqvam non captos ſe prætendere posſint ſervi.

Qvod ad res omnes malè à nonnullis trahitur) Scil. etiam reliqvas res virtute militum nostrorum recuperatas à nobis recipi, neqve dominium nostrum in iis extinctum esse, qvod refutavimus suprà *cap. 6. §. 7.*

§. 13. *Non admissis adversus dominos præscriptionibus)* Judicent hîc juris Interpretes, num juri postliminii præscribi qveat, qvæ qvidem qvæstio tùm inprimis suum habebit usum, qvando ager ab hostibus occupatus Titio fuit venditus, & toto eo tempore, qvo hostes rerum potiti sunt, possessus. Difficilem reddit hanc qvæstionem ex unâ parte, qvòd tempore belli non currat præscriptio; ex alterâ, qvòd ager ab hostibus legitimo titulo, h. e. belli jure fuerit acqvisitus, & hinc jure dominii alienatus. Æqvior tamen mihi videtur sententia eorum, qvi nullam præscriptionem admittunt, cùm non aliud jus habere possit Titius, qvàm qvod habuerunt ejus autores. At isti habuerunt dominium tale, qvod recidere potuit in pristinam causam.

§. 16. *Qvæ intra præsidia perductæ nondum sunt)* Dixi hâc de re suprà *cap. 6. §. 3.*

Impensurus fuerit) Istud verò ad forum internum & conscientiæ dictamen spectat. In foro externo enim etiam bonæ fidei possessor rem à latronibus ablatam domino vindi-

vindicanti, non recuperato precio restituere tenetur. Franzk. *lib.2.resolut.9.*

§. 18. *Qvæ à latronibus & piratis contemni solet)* imò verò latronibus denegantur magis ejusmodi pactiones, qvàm illi denegant. Plerumqve enim indigni judicantur, qvibus bonæ conditiones conferantur.

Caput X.

§. 1.

Qvod in judiciis externis viget) Debuisset qvidem in judiciis corrigi omne id, qvod naturali æqvitati & pudori est adversum. At sæpè istud non licet. Debere enim interdum principem connivere & permittere ea, qvæ sine magno malo emendari neqveunt, ipsa qvodammodo dictitat ratio naturalis. Qvæ enim puniri neqveunt ab hominibus sine periculo majoris mali, illa, ut puniantur, natura non tantùm non exigit, sed & svadet, ut durante isto periculo maneant impunita. Vid. Lud. Molina *tom. 3. tr. 5. disp. 46. num. 26* Tabor *de alt. tant. part. 3. art. 4. num. 11.* Sed hinc tamen, qvod permittitur, non ponitur in genere licitorum, sed naturali honestati & pudori dijudicandum relinqvitur.

§. 2. *Alibi injuriam appellant)* ratione scil. juris naturalis, qvo liberi omnes sunt.

Franc. Zoannettus *in interpret. trium verb. num. 30.*

§. 3. Sive interficiendo] Hoc casu damnum resarciri potest, si homicida solvat impensas factas in Medicos, & alimenta det iis, qvos alere ex officio occisus solebat, uti explicat Grotius suprà *lib. 2. cap. 17. num. 13.*

Idipsum resarciat] Faciunt huc verba Augustini, qvæ habentur in jure Canonico *c. si res aliena 14. q. 6.*

Naturæ ductu] Possit negari, Ninivitarum Regem solo naturæ ductu tale qvid imperâsse, qvippe qvi tùm fuit in statu conversionis. Sed negandum tamen non est, etiam à Naturâ imperari restitutionem ejus, qvod alteri cum injuriâ ablatum est.

§. 4. *Si qvid tale jusserunt*] imò etiam eo casu, qvando insolitum istud in specie non jusserunt, sed ansam tantùm dederunt, injustum bellum decernendo, aut justum injustè gerendo. Qvi enim rei illicitæ operam dat, causa est eorum omnium, qvæ vel directè vel indirectè exinde seqvuntur.

§. 5. *Qvam nonnulli afferunt de his*] freti scil. assertis juris civilis, qvæ habentur in *l. 167. §. 1. & l. 169. ff. de R. J.* Sed excipiuntur

tamen

tamen eodem jure ea, qvæ habent atrocitatem criminis *l. 157. ff. de R. J.* Et videri potest in hanc rem elegans textus in *l. 20. ff. de O. & A.*

Sed nemo suum jactare] Inter bellantes etiam neutra pars intendit ab initio perditionem rerum suarum, sed potiùs acqvisitionem aliorum, ut hinc de donatione præsumptivâ facilè elidatur argumentum.

§. *6. Sed & qvi damnum ipse non dedit*] Optimè in hanc rem Chrysostomus: *Si alio rapiente, rapta acciperes, deinde qvi sua amisit, & vim passus est, ea à te reposceret: num satis tibi esset, ad excusationem, te ab eo nihil rapuisse? Minimè. Qvidnam diceres in judicium vocatus? dic, qvæso. Num? qvod alius diripuerit. Verum tu possides: ille rapuit, tu frueris. homil. 16. in 1. ad Corinth.*

Consumpserit aut alienaverit] scil. bonâ fide, nesciens rem raptam esse, aut bello injusto captam.

Caput XI.

§. 2.

E*Tiamsi à justitia strictè dictâ non abeat*] imò abit hoc etiam à justitiâ. Rerum enim nostrarum defendendarum causâ, earum furem, raptorem vel invasorem non aliter occidere licet, qvàm si ob eas res defendendas in discrimen vi-

casu) Inde & homicidium aliud eſt doloſum,aliud culpoſum, aliud caſuale. Carpz. *in criminalib.part.1.q.27.*

Ita pœnam ſæpè non meretur) imò ſemper meretur, qvamvis non ordinariam ſemper. Poſitâ enim culpâ ponitur pœna, major aut minor,pro ratione culpæ.

§.9. *Non erat hominum, ſed DEI)* Qvæ bella DEI apud Iſraëlitas dicta fuerint, diximus ad *lib.1.c.2.§.2.* Fuerunt autem in iſtis qvædam ſingularia ex voluntate DEI præſcripta, qvæ non ſemper licet trahere in exemplum. Sed & inter Rabbinos obtinuit opinio, poteſtatem de ſeptem populis univerſos necandi à Numine potiùs indultam eſſe, qvàm ex præcepti vi & ſententiâ ipſos neceſſariò fuiſſe necandos. Selden. *de jur.nat.& gent.lib 6.c.16.*

Non injuſtè poteſt occidere) Poſitâ intentione divinâ,qvòd hominem creare voluerit ad finem non merè naturalem, ſed ſupernaturalem & ſpiritualem,meritò dubitatur, num DEUS juſtè occidere potuerit hominem immerentem. Vid. qvæ diximus ad *lib. 2.c.20.§.4.*

§. 10. *Mos ab antiqvo fuit gentium omnium)* Exorbitat hîc conſvetudo Tigurinorum, apud qvos, cùm in hoſtem exitur, invaluit, ut miniſter Eccleſiæ primarius unà prodeat. Vid. Sleidan. *comment. lib. 8.* Inter Pontificios etiam ſæpè audire licet, plu-

plurimos, tàm Episcopos, qvàm Abbates armatos ad bella procedere, in hostes irruere, cædere ipsos, & cædi ab ipsis, qvod monstrosum dicit Baronius *ad ann. 888. n.2.* Conf. Claud. Espencæus *lib.2.digress. c.6.*

Et conversi, i. e. pœnitentes] Conversi qvando à Canonistis conjunguntur monachis, non sunt pœnitentes, sed ipsi qvoqve reverà monachi. In hoc autẽ discernuntur, qvòd monachi in choro per Ecclesiasticos ordines divinis officiis inserviant, conversi verò ecclesiasticis ordinibus non insigniantur, nec in choro deserviant; & idcircò hĩ ad differentiam monachorum sive religiosorum laici & fratres laici dicuntur. Aug. Barbosa *de jur. Ecclesi.l.1.c.43.n.3.*

§.12. Qvorum qvæstus pacem amat, non bellum] Dubitare ergò licet de iis sive mercatoribus, sive opificibus & artificibus, qvi negociantur in rebus ad militiam pertinentibus, qvi arma fabricant, pulverem pyrium faciunt &c. qvorum operâ cùm hostis vires capiat, qvamvis ipsi damnum revera non dederint, excusatiùs tamen occiduntur, qvàm alii istiusmodi operam non præstantes.

§.13. Ut ad eos veniamus] Tota res isto nititur juris naturalis principiô, qvòd cavendum sit in bello, ut vel nullo planè, vel admodùm exiguo sangvine res transigatur.

§.14. *Notant Hebræi*] Videri hîc potest Seldenus *de jur.nat. lib.6.c.15. circa fin.*

§.16. *At*

§. 16. *At talionem natura non admittit*] Fortè tamen admittit tùm, qvando non aliter coërceri potest sævitia hostis, in captivos excerceri solita, qvàm simili sævitiâ.

Neqve sufficit] Multa tamen & magna videtur esse differentia inter universitatem eam, qvæ qvietè vivit & tranqvillitate fruitur, & eam, qvæ in motu est, atqve arma in hostem habet exserta. Prior affligitur, si qvis in eâ tale qvid agat, qvod tranqvillitatem ejus concutiat; at posterior hoc ipsum intendit, ut arma parata habeat & in hostem districta. In priore ergò qvi delinqvit, in Remp. suam delinqvit, & à magistratu suo puniri debet ipse, nec alius pro eo; in posteriore qvi armis ex præscripto utitur, non in Remp. suam, sed in hostem delinqvit, & per conseqvens, ubi in hostis potestatem venit, non videtur absurdum, vindicari in eo posse non id tantùm, qvod ipse commisit, sed etiam qvod alius ejus commilito damnum dedit, qvandoqvidem, qvod ab uno vel altero factum est, integro exercitui plerumq; adscribitur, & unusqvisqve, dum animum hostilem gerit, probare censetur & perpetrare voluisse ea omnia, qvæ à suo exercitu perpetrata fuerunt, imò & ipse, dum arma gerit, in infinitum censetur delinqvere velle in hostem. Sentio tamen cum Grotio, parci debere ejus vitæ, à qvo nullam ampliùs metuitur

vitæ

vitæ periculum, & cujus ita coërcita est voluntas, ut damnum dare posthac neqveat.

§. 17. *Sortitio comparata est*] Sortitio ejusmodi non in militiâ tantùm recepta est, sed & inter navigantes qvandoqve, ubi naufragii periculum imminet. Paul. Laymann. *theol. mor. l. 4. tr. 10. c. 3. n. 8.* Ea verò in delictis plus gratiæ videtur habere, qvàm justitiæ, cùm justitia neminem omninò eximat delinqventem. Atq; hinc sortitio ejusmodi temerè suscipienda non est; nec aliàs ferè locum invenit, præterqvam ubi integrâ aliqva universitas grave aliqvod delictum commisit. Inter pauciores enim ut delectus talis habeatur, nulla ratio svadet. Gerhard. *Loc. de magistrat. n. 311.* Pertinet huc antiqvus decimationis ritus, cujus varia exempla collegit Marcellus Donatus *in Livii lib.* 2. eumq; non inter nocentes tantùm, sed etiam innocentes, si ignorentur sceleris autores, probat Boxhornius *in institut. Polit. lib. 1. c. 6. n. 1. in fin.* cui tamen ut calculum nostrum addamus, ipsum prohibet jus naturæ, qvod innocentem absolvit, nec alium, nisi qvi culpæ reus est, damnat.

§. 18. *Qvod autem ex recentioribus JCtis*) Doctrinam hanc primùm proposuit glossa canonica ad *can. cùm homo 23. qv. 5.* de qva multum sollicitus est Didacus Covarruvias *l. 2. var. resolut. c. 8. n. 8.* Rectiùs tamen cum Grotio asseritur, non valere ejusmodi conven-

ventionem, qvemadmodum nec valet obligatio ad torturam. Paris de Puteo *de syndicat. verb. tortura, vers. qværo, n. 3.* Matth. Coler. *decis. 184.* Et ex hoc conficio, nec lege qvidem talem conventionem firmari posse.

§. 19. Nullius sint usus] Qvidnî usum habeant ejusmodi commissiones, cùm etiam privatis velitationibus vires hostis atterantur; & bello semel indicto privato cuivis liceat hostem, qvâ poterit vi, perseqvi.

Caput XII.

§. 1.

N*Imirum ut res perdita imputetur*) Qvæstio non est, utrum res alterius perdita imputari possit in debitum; sed utrum rem alterius perdere liceat, ut imputetur. Sanè nemo sibi ipsi jus dicere debet, & ut maximè mihi aliqvis existat debitor, nullo modo mihi conceditur rem ejus, etiam mihi debitam, eripere, *l. 13. ff. qvod met. caus. l. 7. ff. ad L. Jul. de vi privat.*

§. 2. *Frugiferas verò asservari*] Tradunt Judæorum Doctores, etiam eam arborem, qvæ frugifera qvidem cùm esset, sed fructum tamen ferret plerumq; nocivam aut inutilem, aut adeò intempestivum seu inopem, ut culturæ labores neutiqvâ compensaret, aut arboribus vicinis agrove esset detrimento,

aut

aut precio eximio venundari posset ejus materies, in qvalescunq; usus bellicos excidere seu radicitùs evellere licuisse. Selden. *de jur.nat.l.6.c.15.* Hodiè ita obtinet inter præsidiorum præfectos, ut si arbor qvantæcunq; fertilitatis prospectum impediat urbi munitæ, funditùs ea excidatur, ne hostis imminens receptaculum post eam habeat.

Esculenta & potulenta corrumpantur] Est tamen inter axiomata militaria, ut si metuas hostem à tergo insistentem, omnem agrum, vineam, fructus, & totam undiqvaq; terram igne perdas, ne inveniat hostis, unde se tueri aut sustentare qveat.

Verùm non factum id odio hostili] qvidni? cùm tali odio flagrare voluit DEUS populum suum adversus Moabitas. Et imò qvòd DEUS prohibuit frugiferas arbores exscindere, *Devt. 20, 19.* intelligendum id de terrâ Canaan, qvam propediem occupaturi erant Israëlitæ, ne sibi ipsis damnum inferrent. Et hinc igitur prohibitio ista pertinet ad casum seqventem Grotio §. 3. relatum. Terra autem Moabitarum ab Israëlitis non erat ita occupanda; & hinc igitur hostili animo & odio eam devastare DEUS justè permisit, imò voluit.

§. 4. Vetant in pignus capi] Damnantur apud Diodorum Sicul. *lib. 2.* nonnulli Græciæ

ciæ Legumlatores, qvi arma, aratrum, & qvidvis rustico operi necessarium instrumentum prohibuerunt capi pignore, eorum autem corpora, qvi his utuntur, permiserunt.

§. 6. *Conservari talia ædificia & qvæ eis accedunt*] Patet hinc, qvid sentiendum de consvetudine inter rei tormentariæ præfectos receptâ, qvâ ab obsessâ & occupatâ urbe postulare solent, ut campanæ rebus sacris destinatæ, qvippe qvod suæ jam factæ sint, certâ pecuniæ summâ redimantur.

§. 7. *Idem de religiosis intelligendum est*] Observatum tamen in bello hoc Germanico est qvàm sæpissimè, & templa & cœmeteria eversa fuisse & diruta, qvotqvot munimento alicui nimis propinqva visa fuerunt, & in qvibus hostis receptaculum aliqvod habere potuisset. Et tale qvid non ab hostibus tantùm, sed ab ipsis illis, qvi præsidio nobis esse debuerunt, commissum non unis vicibus. Idqve inter axiomata habetur militaria, non impunitatem tantùm concedentia, sed æqvitatem etiam & justitiam naturalem præ se ferentia.

§. 8. *Desperationem*] Vulgatum est Politicorum axioma, desperatis virtutem redire, & hinc hostem non esse ad desperationem adigendum. Forstner *in Tacit. p. 163.*

Caput XIII.

§. 1.

Aut ex pœna] Sæpè dixi, non tàm in pœnam, qvàm in vindictam suscipi bellum ob injuriam illatam. Qværitur ergò, si injuria Reip. illata fuerit ab alterius Reip. Principe aut subdito, nec aliter ea vindicari possit, nisi per bellum, an tùm rectè capiantur aliorum ejusdem Reip. subditorum bona? Sanè qvia præsupponitur, bello vindicandam esse injuriam, bellum autem non intelligitur nisi Reip. adversus Rempublicam, aut Principis adversus Principem, subditorum verò semper eadem præsumitur causa, eademq; mens & animi sententia, qvæ est Principis, & sic omnes Principem suum bello lacessitum defendere velle creduntur, nulla fiet injuria ejusmodi subditis, si eorum bona bello capiantur, & in ipsos qvoqve vindicta exerceatur. Hactenus enim consensus, qvi est inter caput & membra, inter Principem & subditos, & conformis totius corporis mystici compages sufficientem præbet causam, & sufficiens argumentum, ejusdem injuriæ reos haberi debere cives in universum omnes.

§. 2. *Posterius hoc non est*] imò est eatenus, qvatenus injuria accepta ex commensuratione ad bona æstimatur, qvâ ratione etiam

etiam is creditor dicitur, cui ex delicto aliqvid debetur, *l.12.ff. de V.S.*

§.3. Sed & subnascentis] Belli impensæ superant sæpè debitum principale,&vel hinc apparet, tutius abstineri bello ex parte debitoris, qvàm expectari.

§.4. Qvod & alibi meminimus] Meminimus verò & nos, latiùs non patere, si qvidem jus hîc consideres, non ut usurpatur in judiciis & foro externo, sed qvale in foro conscientiæ interno locum habet, uti id se considerare profitetur Grotius.

Notandum & hoc] Proposuit sibi Grotius dicere,qvid bello liceat circa res subditorum Reipublicæ adversæ. At bello semel exorto nulla ampliùs fieri potest distinctio inter subditos reos & innocentes, qvippe qvi, ut dixi, omnes & universi ejusdem causæ censentur esse defensores. Nisi fortè manifestè constet, esse qvi Principis sui aut concivium causam suam facere nolint.

i.e. victæ civitati cederent] Aliter ea verba in *l.16.ff. de A.R.D.* explicat Bachovius in *Treutl.vol.2.disp 20.th.5. lit.E.* Et certè civitatis vocabulum plerumqve denotat κατ' ἐξοχὴν civitatem Romanam. Qvicqvid sit,non videntur congrua hæc exempla thesi Grotianæ, qvâ probare intendit,ab originariis debitoribus priùs exigi debere debitum, anteqvam ad alios deveniatur.

CAPUT XIV.

§. 1.

QVousqve debiti aut primarii) Qvis verò æstimationem faciet hominum captorum, ut justa observetur proportio? Utiq; enim victor minus se accepisse, alter plus perdidisse facilè causabitur.

§. 4. *Sed & circa minores pœnas*] vid. *l. 1. & 2 ff. qvi sui vel al. jur.*

§. 6. *Pro opera alimenta servo debentur*] adeò, ut si dominus servum famelicum alere recusaverit, possit cogi illum alteri vendere. *l. 2. ff. qvi sunt sui. l. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll.* Joh. Bapt. Pontan, *de alim. c. 11. n. 1.* Et qvanqvam de jure civili servus aliàs legitimam personam standi in judicio non habeat, circa alimenta tamen sibi debita rectè officium judicis implorat, non obstante, qvòd per contradictionem actionis species referatur. Mart. Coler. *de alim. l. 3. c. 3. n. 3.*

Id aliqvo modo sit ipsius]. Si jus naturale spectes, puto id plenè esse servi, qvanqvam jus civile id velit esse in peculio, *l. 39. ff. de pecul.* Dominium enim rerum non videtur ita cum statu servili pugnare, ut unà consistere neqveant.

Qva servum Hebræum] Circa alienigenas & ex peregrinis gentibus acqvisitos servos hoc

jus

jus non obtinebat, qvod ex *Lev. XXV, 46.* rectè afferit Andr. Rivetus *ad Exod. cap. XXI.*

§. 7. *Qvæstio hîc incidit*] Vid. qvæ diximus suprà hoc libro *c. 7. n. 6.*

§. 8. *At in nondum natis*] Posito, juri naturali non repugnare servitutem, qvæ personas rebus in dominio existentibus æqviparat, dubium redditur assertum Grotii per axioma vulgare: Qvod ex re meâ nascitur, id meum est. Vid. qvæ diximus supr. *ad libr. 2. cap. 5. n. 29.*

Caput XV.

§. 2.

A*Dde qvod in ipsis Ammonitis*) Judæorum Doctores inter causas belli à populo Israëlitico gerendi & à Synedrio Magno decernendi, solam hanc sufficere putant, ut dilatarentur fines imperii Israelitici, & ut ampliaretur majestas ejus, Selden. *de jur. nat. l. 6. cap. 12.* Sed modestiùs de suæ gentis bellis ita loqvitur Josephus *l. 2. adv. Appion. Nec fortitudinem exercuimus, ut bella avaritiæ causâ susciperemus, sed ut leges servaremus.* Et hinc optimè Augustinus *l. 4. de C. D. c. 6. Inferre*, inqvit, *bella finitimis, & inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate conterere & subdere, qvid aliud qvàm grande latrocinium nomi-*

nandum est? Add. Forstner. *in Tacit. p. m.* 254. *seq.*

§. 6. Tributorum qvoq; indictio] Non puto, victori eam multum conferre ad securitatem apud victos. Aspera hæc semper in vulgi auribus vox, res in animis, nec alia crebrior odiorum seges. Lips. *libr. 4. civ. doctr. cap. 11.*

§. 8. Sed ejusmodi mutationes] In mutandâ Reip. formâ id inprimis dispiciendum est, ne cum ingeniis hominum, neve cum consvetudinibus inveteratis pugnemus, cùm non qvævis forma cuivis populo adaptari possit. Piccart. *in lib. 3. polit. c. 13.*

§. 9. Ut aliqvid imperii relinqvatur] Fieri id inter alia potest, si totum imperium in feudum detur, & ex hoc dominium directum in id reservetur. Qvâ ratione etiam olim invalescentibus Ducibus & Comitibus sibi prospexerunt Imperatores Romani.

§. 11. At si falsa apud victos religio] Potest & tenetur Princeps subditis suis veræ religionis dogmata proponere & ad fidem istam invitare, idq; fieri potest tùm sedulâ & diligenti, qvam procurare debet, institutione & opinionis adversæ refutatione, tùm verò omnis injuriæ & violentiæ ab Ecclesiâ, qvam fovet, propulsatione & aversione, tùm deniqve extraordinariorum qvorundam præmiorum elargitione.

CAP.

Caput XVI.

§. 1.

Sunt enim hæc pro non captis] Imò reverà capta sunt, & tamdiu pro captis habentur, qvoad nostram non evaserint potestatem.

Ut ubiq; judiciariâ auctoritate] non ubiqve. Leges enim Romanæ denegant actionem Publicianam illi possessori, qvi titulum habet à fure, etiamsi, ut ampliat Jason *in §.3. n.20. Inst. de act.* furem esse ignoravit: qvoniam vitium inhæret rei, cùm furtivarum rerum nulla sit usucapio, eoq; nec Publiciana actio, *l.9. §.pen. ff.de Public. in rem.act.*

§.3. Posse imputari] Hactenus assentior Grotio, & adhuc plus largior, totum id, qvod emptor bonæ fidei dedit, ei refundendum esse, qvandoqvidem desperata fuit rei ejus recuperatio, qvò facit *l.6. ff.de captiv.* Id tamen extendi non debet ad rem furtivam, qvia in hoc genere cautiùs mercari debet Emptor, *l.2.C. de furt.* Carpzov, *part.4. constit.39. def.5.*

§.5. Inter ejusdem imperii cives] De his nulla institui debuisset qvæstio, cùm nec propriè dictum inter ejusdem imperii cives geratur bellum. Qvin si bello inter se colliduntur ci-

cives, ipsum qvoqve imperium rumpitur, ut ejusdem imperii cives dici ampliùs neqveant.

Si modò illa internum) Si cives inter se externo jure regi & gubernari possunt, si negocium hoc ex legibus definiri potest, qvid est, qvod ad internum jus hîc recurrit Grotius? Ut maximè enim leges internum jus non concedant, sed in externo solo consistant, res tamen ex illis jam erit decisa.

Caput XVII.

§. 1.

Ut ipsi domino par necessitas non subsit) Obiter noto, facere me non posse cum Boxhornio, qvi *in instit. polit. l. 1. c. 12. in explanat.* §. 7. contendit, necessitate urgente posse me arces & munitiones in loco pacato & alieno extruere, ad avertendam hostium meorum impressionem. Hâc enim ratione hostes in locum illum pacatum & alienum provoco, & sedem belli illic facio, qvod pugnat cum vulgata juris naturalis regulâ: *Qvod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

§. 2. *Stipendia militibus non solvit)* Rectè. Sed plerumq; stipendia deficiunt, non tàm Regum & Principum culpâ, qvàm dolo & scelere ministrorum. In qvos propterea justè invehitur Forstnerus *in Tacit. annal. lib. 2. pag.*

2.pag.180. Et ut maximè stipendia non solvantur, milites tamen subditis aut vicinis damna inferentes propterea non excusantur à peccato aut restitutione damnorum. Petr.Binsfeld. *ad cap. 8. X. de injur. & damn. dat. concl. 25.*

§.3. *Æqvos se præbere utriq;*) Benè res agitur, si id semper observari potest. Sed plerumq; utriqve invisus est, qvi neutri adhæret. Cumq; eximiæ hoc prudentiæ opus sit, inter partes belligerantes ἀδιαφορίαν conservare, & utràq; pars id semper operam det, ut socium habeat, & suis studiis addictum, qvi utriqve hactenùs æqvum se præbuit, facile hinc colligitur, qvàm inclinata sit via neutralitatis, uti vocant, jus perdendi. Vid. Bœclerus *ad Vellej. lib.1.c.9.*

Caput XIIX.

§. 1.

Nisi fortè pœnam justam exigat) At hoc privato, nullâ imperii vi instructo, non convenire dixi supra ad *lib. 2. c.20.* nisi privato victori propter victoriam imperium aliqvod tribuatur in victum, qvod fortasse juri naturæ non est adversum. Qvæ subjicit Grotius de Lege Evangelii & repetit infra §.4. sæpè dixi, Photinianam olere lucernam, & doctrinam hæreticam.

§. 3. *Reddendum erit civitati, qvod superer- erit*] Non tamen invidendum erit hoc casu illi, qvi suo sumptu militat, aliqvod lucrum, præsertim, cùm tam benignus fuerit in Remp. suam civis iste, dum facultatibus suis ei subvenire non dubitavit, ut meritò ei proptereà gratiæ debeantur.

§. 4. *Indignus censeri debet qvæstus*] Eleganter hîc conscientiam militis informat Grotius, sed omne tamen ejus officium ita describit, ut difficile sit militem agere. Et ausim ego confidenter asserere, ne millesimo qvidem inter milites hodiernos, imò in copioso exercitu vix uni aut ne uni qvidem persvaderi istas juris interni regulas posse. Interim probè suo defungitur officio Grotius, & vel in ideâ Christiani militis officium proponit.

§. 5. *Qvæ de concesso tuendi se modo*] Nolim ego eum, qvi in hostes incidit, intra defensionis terminos tantùm subsistere, sed imò puto, justè eum in hostem irruere, & qvovis modo lædere posse.

Caput XIX.

§. 1.

Nimirum *hostes qvi sunt*] Francisc. Hottomannus *qv. illustr.* 7. tale nectit argumentum: Inter qvos juris alicujus communio est, inter eos contrahitur obliga-

ligatio. Atqvi inter hostes juris est communio, juris scil. ejus, qvod gentium dicitur & naturalis. Ergò inter eos contrahitur obligatio. Per conseqvens ex conventione hostium inter se, & ex datâ acceptâq; fide, tale nascitur vinculum, qvod rumpi sine perfidiâ neqvit. Et ut maximè necessitas obligationis à priori ostendi non posset, communis tamen, qvæ inde resultat, utilitas ei insistere juberet. Qvod si enim fidem hostibus datam violare pro lubitu liceret, nihil aliud inde sperandum esset, qvàm perpetua diffidentia, cædes & bellum perenne.

§. 2. *Non habent qvidem isti*] De prædonibus dixerat Franciscus Hottomannus *d. l.* etiam cum illis juris naturalis & gentium esse communionem. Id verò negavit de jure gentium & Ciceronis sententiam acriter propugnavit Albericus Gentilis *de jur. bell. lib. 1. c. 4.* à qvo non multum abit Bachovius *in Treutl. vol. 1. disp. 6. thes. 7. lit. A.* Conciliatorem hîc agit Grotius, & solennia jure gentium introducta iis denegat, non denegat ea, qvæ sunt juris naturalis. Et rectè igitur contra Albericum Gentilem statuitur, fidem eis datam non esse violandam. Propositio enim, qvòd pacta sit servanda, est juris naturalis, & ex se vera, anteqvam gentes vel natæ fuerunt, vel in unam coiverunt societatem. Nec igitur, qvi à communione & fœdere humani generis se subduxit, il-

licè

licò perdit ea, qvæ ex jure naturæ proveniunt.

§. 3. *Hi à qvovis homine puniri possunt*) Seqvitur & exscribit hæc Arnoldus Vinnius *de pact. c. 3. num. 4.* Sed enim negavimus nos suprà *ad lib. 2. cap. 20.* potestatem puniendi cuivis homini competere, cùm nec imperium cuivis homini competat. Habet igitur hæc Grotii instantia & responsio tùm demum locum, qvando piratis & prædonibus cum republicâ suâ, cujus membra fuerunt, aut cum ejus imperantibus negocium transactum est.

§. 4. *Si qvis ergò*) Grotius invertit statum controversiæ. Non enim qværitur, utrum promissor teneatur, cùm etiam priori casu teneatur, sed utrum liberandus sit vinculo obligationis? Qvod qvidem affirmari posset ex eo, qvod ille, qvi metum intulit, si non causam, saltem occasionem dedit huic promisso. Qvia igitur ille per delictum à se commissum & actum illicitum lucrum percipit, aut percipere intendit, recta ratio jubet, ut lucrum istud non percipiat aut promissorem liberet.

§. 5. *Promittentis heredem non teneri*) Argumentum id est, conventionem ipsam per juramentum non confirmari, sed jurantem solius juramenti virtute constringi. Et hoc intelligendum est de casu, qvando res adhuc integra & ad implementum nondum

pro-

processum est. Qvod si enim traditio ex parte promittentis accesit, qvia tunc rem suam penitùs abdicat, & in alium transfert, nec heres qvidem, qvippe qvi pro unâ personâ cum defuncto habetur, rem eam vindicare sub prætextu deficientis ex suâ parte obligationis poterit. Vid. Franzk. *lib. 2. resolut. 6. num. 25.*

§. 6. *Si qvasi cum desertoribus*] Par enim inter principem & subditos contrahentes nascitur obligatio, & utriqve eodem obligationis nexu tenentur, non obstante, qvòd cogi alter qveat, alter neqveat, cùm ea diversitas non ex modo obligandi, sed ex imperio ortum habeat. Qvod si ergò defectoribus Princeps promiserit impunitatem, imò etsi disertè non promiserit, sed tantùm cum iis ut defectoribus aliàs contraxerit, non poterit sine perfidiæ notâ promisso pœnam opponere.

§. 7. *Et jus supereminens dominii*] Sæpè diximus, dominium hoc esse merum figmentum, & ad imperium referri debere effectus, qvi huic dominio tribuuntur. Sic igitur, qvia imperium ad salutem publicam exerceri debet, publica autem salus obtineri neqvit, ubi res & jura subditorum ab imperantibus evertuntur, neqve imperii qvidem jure, id qvod subditis promissum est, revocari poterit.

§. 9. *Sed & tertio*] Rectè tamen faciet

& hic

debeatur *l.13. §. pen. ff. de pign. l.19. ff. de const. pecun. l.16. §. pen. ff. de fidejuss.* imò qvod neq; inceperit deberi & existente demum conditione deberi incipiat, *l.213. ff. de V. S. l. 41. ff. de condit. & demonstr.* qvod incertum sit, utrum debiturus sit, qvi sub conditione promisit, pendente conditione, *l. 116. ff. de V. O.* qvod contractus nondum sit perfectus, *l.43. §. pen. ff. de ædil. ed.* qvod emtio pendente conditione non sit perfecta, etiamsi res tradita & precium solutum sit, *l.8. ff. de peric. & comm. rei vend.* qvod ex conditionali stipulatione tantùm spes sit debitum iri, & qvod differatur obligatio, *§. 4. Instit. de verb. obl.* imò qvod detur condictio indebiti, si ante conditionem impletam solutum qvid fuerit, *l. 16. l. 18. ff. de cond. indeb.*

Si prior alter non implevit] si qvidem ita conventum fuerit, ut alter ille impletionis faceret initium. Aliàs enim in contractibus ultro citroq; obligatoriis uterq; ex æqvo tenetur, & uterq; contractui implementum addere pro lubitu potest, imò tenetur, si alterum qvoqve ad implementum cogere velit. Qvâ ratione par causa utriusq; est, & non ante competit actio alterutri cum effectu, nisi simul ex parte suâ alteri offerat, qvod debet. Qvi enim differt facere, qvod debet, frustrà petit, qvod ei debetur. Vid. Alemann. *de jur. simult. investitur. q. pr. 8.*

§.15. Ergo qvod promisimus, poterit non præstari]

stari] ut sc. hâc ratione cogamus alterum ad præstandum id, qvod nostrum est, aut nobis debetur. Nec enim propterea compensatio rerum inter se illicò inducitur, uti qvidem vult Grotius, posito qvod compensatio sit debiti & crediti inter se contributio, & solutionis vim obtinet. Qvid enim si utrinq; species fuerit debita? Utiq; non civili tantùm, sed naturali etiam juri congruit, ut id, qvod debetur, solvatur, neq; Creditor invito aliud pro alio accipere cogatur. At nostro hoc casu, si compensatio statuenda est rerum inter se, sine dubio alterutri iniqva inferetur conditio. Si qva igitur hic statuenda fuerit compensatio, non rerũ ea erit, sed actuũ, ut, qvia ille non præstat, qvod nostrum est, nec nos eidem præstare debeamus, qvæ promisimus.

Caput XX.

§. 2.

Q*Vi summi imperii exercendi jus habent*) Duci exercitûs ergò hæc facultas non competit, & qvando hic forte pacem facere ausus fuerit, non tamen ea valebit prius, qvàm princeps ratam habuerit. Qvamvis enim belli Duci semper sit potestas, consilium pro more & tempore capiendi, non tamen sibi hanc potestatem simul concessam arbitretur, qvandoqvidem neqve administrator qvidem Reip. qvamvis libe-

liberam habeat poteſtatem, inconſulto principe, pacem facere poteſt. Ant. Perez. *ad tit. Cod. ut armor. uſ. inſc. princ. interd. ſit. n. 23. 24. 25.* Franc. Duaren. *ad l. 5. ff. de pact.*

§. 3. *Si modo regnum ex conſenſu populi ortum habet*] Ergò ſi tale non eſt regnum, ſed patrimoniale, aut bello occupatum, etiam captivo licebit pacem facere. Id unicum hîc cavendum eſt, ne cum Grotio ſtatuamus majeſtatem realem populo competentem. Siqvidem non tàm ex populi voluntate petenda eſt cauſa hujus defectus, qvàm ex modo habendi imperium. Qvod ſi etiam voluiſſet populus, ut Rex regnum in patrimonio haberet, dubium non eſt, poſſe etiam captivum Regem pacem facere.

§. 4. *Penes majorem partem*] Qvatenus ſc. pars minor in latitudine oppoſita contrario robori cedere cogitur. Vid. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 2. c. 3. n. 17. 18.*

§. 5. *Ita ut nec ad id qvod intereſt*] Difficile eſt hoc aſſerere, qvandoqvidem populus, ut irritum reddat contractum alterius principis, eiqve decepto omne remedium adverſus decipientem præſcindat, nullam omninò habet facultatem. Sic igitur ſtatuo, naſci principi externo, cum qvo actum eſt, obligationẽ ad id qvod intereſt, ſed propterea tamen verendum non eſſe, ne ſubditorum bona pro debito Regis obligata ſint, poſito ſc. qvod ſubditi ita cum Rege ſuo ab initio contra-

traxerint. Etsi enim aliàs bona subditorum pro Rege suo obligata censeantur, facilius tamen ea ab hâc obligatione per pactum interveniens eximuntur, qvàm obligatio Regis sui alteri Regi parta irritatur. Obligatio enim bonorum tantùm est ex præsumtione, qvæ per conventionem contrariam elidi potest.

§. 7. *Alibi diximus*] Pro verbis, *sub eminenti dominio*, mallem reponi verba, *sub imperio*, & sic rectè se habebit sententia Grotii.

§. 8. *Planè civili lege*) Durior videtur ejusmodi legis sententia, qvandoqvidem fieri potest, ut per ædes privatas alicujus civis mœnibus contiguas hostis irruptionem faciat, easqve prorsus evertat & solo æqvet, qvas tamen impossibile est, ut solus defendat, & omnem hostium impetum sustineat. Fieri etiam potest, ut civis res suas defendendo occumbat, & eas moriendo perdat, qvo casu iniqvum videtur, heredibus, pupillis sæpè, sæpè adhuc infantibus talem actionem denegare.

§. 9. *Sunt qvi latum discrimen*) Similia dixit autor supra *l. 2. c. 14.* §. 8.

§. 10. *Nam externis*) Ex hoc corruit id, qvod supra dixit Grotius, à subditis irritos reddi posse futuros contractûs regis, præsertim cùm externis jure suo innitentibus haudqvaqvam præjudicare possint contrahentes.

§. 14. *Sponte se bellantium*) Sed etsi non sponte, verùm vi metuve coactus populus se

alteri

alteri subjecerit, non tamen video, qvomodo ad eum porrigi qveat restitutio, qvæ fieri debet per interpretationem, præsertim qvando alterius, cum qvo transactum est, nihil interest, populum istum sui juris iterum fieri.

§. 15. *Qvod de damnis etiam privatim acceptis*] Probè tamen discernenda sunt damna, qvæ à militibus amicis data sunt, ab illis, qvæ ab inimicis data sunt. De his enim intelligendus est Grotius, non de illis, qvippe si milites nostri per latrocinia damnum mihi dederint, qvin eorum nomine agere adversus eos possim, etiam post pacem cum hoste initam, nullus dubito, cum non jure belli id fecerint, sed manifestè crimen publicum commiserint.

§. 16. *Condonata censeri debent*] Etsi enim bellum qvam maximè justum sit, non tamen liberatur debitor, qvo minus teneatur creditori suo, nunc hosti facto, debitum solvere. Nec obstat: bello capta fiunt capientis, ergo multo magis retineri poterit debitum; cùm favorabilior sit retentio, qvàm vis bellica. Argumentum enim hoc ideò non procedit, qvia in debito contracto subest fides, qvæ etiam hostibus servanda est. Aymo Cravetta *consil. 6. n. 97. 98.*

§. 22. *A tempore concessionis*] Si tamen belli tempore occupata & possessa res fuit, puto, etiam toto eo tempore, qvo possessa fuit, jure belli fructûs deberi, ut maximè interveni-

ente pace novus titulus concessionis accesserit.

§. 25. Verum non est] Dum omnia Grotius per totum hoc opus ad æqvum & bonum reducit, & conscientias ubiq; instruit, mirari licet, cur ita rigidus hîc sit, ut nec breve qvidem tempus in re tanti momenti admittere velit, cùm tamen & juris civilis interpretes, qvi in foro externo satis rigorosi sunt, modicum & qvidem ex arbitrio judicis determinandum tempus admittant. Vid. Anton. Thessaur. *decis. 77.* Vincent. Carocc. *de locat. conduct. part. 4. q. 31.* Joh. Vaud. *lib. 1. quest. 141.* si non in omnibus, saltem in aliqvibus casibus. Hartm. Pistor. *Observ. 222.*

§. *29. Nec nego ita conveniri posse*] Malè sibi prospicit, qvi istiusmodi pacem init, qvippe qvod tota ea resolvatur in fidem tertii. Potestativa enim, qvam Grotius hîc substernit, conditio id tantùm continet, velle contrahentem facere aut curare, ne socius arma capiat. Qvod si hâc in re omnem diligentiam adhibuerit, magis est ut liberetur promissor, qvàm ut bello redintegrato ad arma compellatur.

§. 32. Rectoribus suis improbantibus] Tenentur tamen illi animi sui dissensum vel verbis vel factis & inprimis literis avocatoriis aut per publica proclamata contestari.

§. *36. Non qvod nesciam posse ita contrahi*] Si tamen ita expressè contractum non fuerit, arbi-

arbitror ego, æqvitati naturali id consentaneum esse, ut per adjectam pœnam promissionem alternativam induci, & hinc promissori electionem liberam esse putemus, qvicqvid etiam circa privatas stipulationes de novatione ex jure civili inter se disputent Doctores. Gœddæus *de contr. stipul. c. 5. conclus.* 7. Arn. Vinnius *in §. fin. Inst. de V. O.* Franzk. *exercitat. 11. q. 9.* Et hinc rectè qvæstionem hanc decidit Grotius, non rumpi pacem, sicubi articulis pœna adjecta fuerit, ut maximè id non fiat, qvod promissum fuit,

§. 37. *Sed alter optabit*] An verò optabit etiam tùm, qvando res periit culpâ promissoris? Ex principiis Grotii ad id non tenetur, dum scil. promissorem Grotius ad moræ purgationem admittere noluit *suprà num. 25.* Contrarium tamen æqvius videtur, qvòd etiam culpam suam deprecari possit reus.

§. 42. *Sed tùm demum*] Seqvitur ergò, qvando de re agitur, in qvam non habemus plenum dominium, sangvine potius decertandum esse, qvod profectò durum erit asserere. Qvin id potius arbitror, in dubiâ causâ & dubio belli eventu præstare sorti rem exponere, ut maximè res de qvâ agitur, non sit in dominio nostro, qvàm tot & tanta belli discrimina subire. Vid. Ventur. de Valent. *in Parthen. litigios. lib. 2. cap. 5. n. 8. seqq.* & sortis hoc remedium probat ipse Grotius *supra lib. 2. c. 23. n. 9.*

§. 43. Seqvitur valdè agitata qvæstio] In hâc controversiâ præsupponendum est, non aliter rem componi inter litigantes posse, qvàm aut certissimâ multorum hominum strage, aut per monomachiam bellicam sive singulare duorum pluriumve certamen. Qværo jam, utrum ex his duobus eligi debeat ab utrâq; parte? Sanè qvi ex unius hominis animo, robore, & fortunâ integrum exercitum æstimari non debere, nec uni illi totum negotium prudenter committi contendunt, non satis considerant, idem illud in universum exercitum retorqveri posse. Qvale etiam est illud, qvod ajunt porrò, sangvinem humanum temerè jactari, & DEUM ipsum tentari; cùm id magis de integro exercitu excipi qveat. Ut adeò ejus ferè nunc sim sententiæ, non acceptari tantùm, sed offerri etiam licitè talem monomachiam posse, ut maximè nulla adsit præsumtio, alterum illum, cum qvo nobis res est, prælio universali fore superiorem. Vid. tamen Tabor *de legit. armor. us. c. 2. n. 4.*

§. 46. Alterum ejusmodi] Dicuntur hi arbitratores, qvi ut mediatores qvidam partibus viam & modum, qvomodo ipsæmet controversiam dirimere debeant, ostendunt, & allatis in medium honestis rationibus persvadendo interveniunt. Differunt ab arbitris, qvi ad primum genus referuntur in eo, qvòd arbitri veri judices sint, nec aliter arbitria eo-

rum

rum rata sint, qvàm si ordine judiciario processerint, & sententiam dixerint; sed arbitratores non sunt judices, neq; talem ordinem observant, neqve etiam opinationes eorum effectum sententiæ habent, adeò ut partes nec directè nec obliqvè cogi possint, ut eorum pronunciato pareant.

Ita verborum simplicitati) Non abhorret simplicitas verborum, si ponamus ex allegatâ *l. 30. ff. de op. libert.* immodicum fuisse, qvod arbitratus erat patronus. Potuit enim operas ille tantas injungere, ut planè impossibile esset eas præstare, aut saltem ultra hominis vires consvetas.

Qvanqvam verò etiam de talibus arbitris) Rectiùs statuitur, etiam de jure civili adversus sententiam arbitri compromissarii reductionem non habere locum, per *l. 27. §. 2. ff. de recept. arb.* H.Zoës. *ad eum tit. n. 31.*

§. 47. *Qvasi propriam vult Seneca*) Senecæ hæc verba de judice in bonæ fidei judiciis accipit Arnoldus Vinnius *in §. 2. Inst. de act. n. 9.* Sed rectius ea explicari de arbitratore, ipse contextus ostendit. Arbitrum autem & arbitratorem sæpè hîc confundit Grotius, cùm arbiter compromissarius ipse etiam secundum leges judicare debeat, uti jam supra dixi.

§. 48. Nam possessoria judicia juris civilis sunt] Non arbitror; præsertim si de summariissimo qvæstio fuerit. Habet n. istud ratio-

nem ex jure gentium derivatam, dum sc. in eum finem de possessione pronunciatur, ut interim qvietæ sint partes, nec ad arma veniant. At hoc cavere præcipuum est negocium arbitrorum bello hinc inde flagrante, præsertim ubi causæ cognitio simul & semel non poterit expediri.

§. 50. *Nisi id suo facinore meritum*) At ille, dum hostem se præbuit, meritus jam fuit mortem, & jure tùm occidi potuit. Postqvam a. se arbitrio victoris submisit, non habebit hîc, cur sæviat in eum, & occidat.

§. 52. *Et jus in actiones subditorum*) At hîc nõ terminatur imperium in solâ actione subditi, sed in ipsam ejus personam tendit, qvam hostium custodiæ tradit. Et ex hoc maximè dubia redditur assertio Grotii, num tanta in personas subditorum principi potestas competat? Repetendum hîc est, qvod dixi *ad l. 2. c. 25.* §. 3. deferi non posse civem in eum finem, ut ab hostibus capiatur. Similiter ergò nec cogi poterit, ut obses eat, & hostium se arbitrio exponat.

§. 53. *Interfici obsidem posse*) Dubium non est, obsides primùm in eam causã datos fuisse, ut veluti fidejussores essent illorum, pro qvibus intercederent, cum obligatione ad qvosvis cruciatûs corporis & ad ipsum mortis supplicium, nî illi promissis steterint. Sed displicuit tamen deinceps plerisq; gentibus ista in obsides sæviendi libido, & sufficere creditum fuit, per tales obsides pacis & conven-

ventionum capita hoc arctius firmari & muniri, qvò chariores illi suis essent. Charitas ista ubi neglecta & pax rupta fuerit, nihil imputari posse obsidibus, qvi à suis decepti in eam fortunam præter culpam suam inciderint. Vid. Hering. *de fidejuss. c. 10. n. 281. seq. & c. 20. n. 61. seq.* Alberic. Gent. *de jur. bell. l. 2. cap. 19.*

Imò & Jure Gentium] Et ita hodiè etiam observatur, Hering *de fidejuss. c. 7. n. 538.*

§. *54. Qvalis vellet custodia*] Licebit ergò illi, cui obses datus, laxiorem facere aut adstrictiorem ejus custodiam, & hinc præsumptio est, metu pejoris coërcitionis & custodiæ, strictius observari capitulationes & conditiones pacis.

§. *55. Ne fiat caveri poterit*) Cautio iis verbis, qvæ Grotius hîc præscribit, facta non videtur esse sufficiens. Siqvidem etiam ante pactum tale præsto est obligatio de reddendis obsidibus post impletionem ejus, qvod promissum fuit. Arctius ergò obligare non poterit pactum expressum. Tum autem caveri sufficienter poterit, si adjiciatur pactum de non retinendis obsidibus in aliam causam.

§. *58. Non accessionem esse obligationis*) Non capio, qvî non sit accessio, si præsupponatur obligatio aliqva præcedens, in cujus fidem dentur obsides. Illius sanè, qvi alterum aliqvē facturū promisit, obligatio est principalis, qvæ per obsidum dationem hac-

tenus confirmatur. Plenius qvidem Grotius mentem suam exponit infra *c. 23. §. fin.* sed tenendum, non illicò fieri principale, qvod principaliter potest convenire aut teneri. Ita fidejussoris accessio manet accessoria, non obstante qvod jure antiqvo liberum fuit creditori, omisso principali reo fidejussorem convenire, *leg. 3. l. 5. C. de fidejuss.* nec obstante etiam, qvod fidejussor se ut principalem obligaverit. Retinet enim obligatio istiusmodi adhuc accessionis naturam in eo, qvod non possit in plus fieri, qvàm debet is, pro qvo obligatur, *§. 5. Inst. de fidejuss.* & qvod semper respectus habeatur ad obligationem aliam, à qvâ veluti gubernatur.

Sine consensu suo] Id non dicit Albericus Gentilis in margine citatus, nec qvisqvam fortè alius. Verba Gentilis ita habent: *Si item obsides sic obligantur, ut si vel unus eorum fugisset, soluta omnibus esset fides, atq; unus fugerit: videri, reliqvos morte affici posse. Sic Athenienses ex facto interfecerunt reliqvos. Videntur enim nunc & invicem obsides, & qvasi duo rei invicem fidejussores. Ait Baldus, qvæstionem esse difficilem, si duo æqvè principaliter obligati videantur invicem fide jubere, alibi sic probat tamen. Et hîc ita expresè prospectum est, &c.* Præsupponit, expresè per consensum cujusqve prospectum fuisse.

§. 60. *Nisi certè conjectura*] Non video, qvæ tàm firmæ possint esse in hoc negocio con-

conjecturæ, ut creditorem securum in conscientiâ reddere qveant. Creditor enim pignus alieno nomine possidet non sibi, sed debitori, *l. 13. ff. de usucap.* eamqve causam possessionis mutare sibi non potest, *l. 33. §. 1. ff. eod.* Potestas a. luendi ex parte debitoris est res meræ facultatis, cui itidem præscribi non potest. Diuturnum verò silentium debitoris, postqvam illius intentio luendi impedita fuit, num sufficiens derelictionis argumentum præbeat, meritò licet dubitare, præsertim cùm præsumi possit, ideò eum per totum istud tempus siluisse, qvod salvum sibi manere jus suum non ignoraret, qvæ fortior est præsumptio, qvàm Grotii de consensu tacito.

Caput XXI.

§. 1.

I*Nduciæ sunt conventio*] Induciæ, ut Grotius hîc considerat, qvatenus scil. sunt bellorum feriæ, definiri debuissent, ut jam sunt per conventionem in esse productæ, non per ipsam conventionem. Omninò enim hæc tria inter se differunt: 1. conventio sive tractatus, 2. res, super qvâ conventio sive tractatus instituitur, & qvæ per conventionem obtinetur, & 3. obligatio ex conventione perfectâ resultans.

Pauli JCti definitionem] Pro Paulo, & Varrone dici potest, qvod uterq; de illis tantùm induciis cogitarit, qvæ à ducibus in castris fiunt,

fiunt, & ferè solam suspendunt pugnam, expedito interim milite nec dimisso.

§. 4. *Ubi temporis productio favorem in se habet*] Dum inter se disceptant juris privati Doctores, utrum dies termini computari debeat in termino, plurimi etiam ad favorem causæ respiciunt & ex eo computationem instituunt. Vid. Camill. Bor. *consil. 19.* Stephan. Gratian. *discept. 161.* Andr. Tiraqvell. *de retract.* §. *1. gl. 11. n. 27.*

§. 5. *Damnum resarcire debebunt*] At nulla hîc contrahentium existit culpa, qvibus impossibile fuit subditis longius dissitis inducias factas citius indicare.

§. 32. *Qvod vasa Ecclesiæ*] Videri hac de re poterit elegantissima constitutio Justiniani in *l. 21. C. de SS. Eccles.* & ad eam Dionysius Gothofredus.

§. 27. *Qvàm qvæ specialiter apprehenderit*] Ratio hæc mihi videtur nimis redolere jura Romanorum civilia. Ut maximè enim res singulas in cistulâ comprehensas specialiter non apprehendam, imò ut maximè ignorem, qvid in eâ contineatur, puto tamen apprehensâ cistulâ eo animo, ut res in eâ contentas meas faciam, simul omnes eas apprehendi. Et in præsenti casu, ut maximè captus capientis servus non fiat, est tamen hæc generalis capientium intentio, qvòd velint res captivorum suas facere; & ex hâc generali intentione tentari potest, annon fiant capi-

capientis, qvæcunqve penes se habuerit captivus, etsi specialiter apprehensa non fuerint, imò etsi à capiente ignorentur.

§. 30. *Qvàm qvæ in actione de præscriptis verbis*] Maximus est in toto jure Romano favor libertatis, & hinc dubito, an qvisqvam ex eo ad præsentem statum actiones istas applicare qveat, præsertim per textûs istos nodosos, & multis difficultatibus refertos. De qvibus videri possunt Vultejus *ad §. fin. n. 17. Inst. de mandat.* Coras. *l. 1. misc. c. 9.* Ant. Faber *l. 6. conject. 10.* Lyclama *6. membran. 1.* Hillig. *in Donell. enucl. l. 14. c. 21. lit. D.* Franzk. *tit. de præscript. verb. n. 14.*

Caput XXII.

§. 4.

UT *concessum intelligatur*] Rectius Duces nullis certis mandatis instruuntur, sed ex re capere consilium jubentur. Qvemadmodum Romæ cùm bellum decretum fuisset, Senatus sibi pacis tantùm firmandæ jus reservavit, cætera in Imperatoris potestate erant, dimicare aut abstinere pugnâ, obsidere Urbes, cum obsessis de vitæ & libertatis incolumitate pacisci, solvere obsidia & qvæ his sunt similia. Vid. Forstner. *ad Tacit. l. 1. annal.*

Non voluntario sed naturali nexu] Eodem modo in iis, qvæ juris civilis sunt, distingvit JCtus Paulus inter ea, qvæ ad voluntatem & qvæ

qvæ ad jus pertinent, *l. 12. §. 1. ff. de pact. dotal.* In genere a. non poteſt qvis paciſci, dolū non eſſe præſtandum. Nam hæc conventio contra bonā fidē, contraq; bonos mores, & ideò nec ſeqvenda eſt, *l. 1. §. 7. ff. depoſ. l. 23. ff. de R. J.*

§. 8. *Inducias dare ducum eſt)* Si de induciis in viginti, qvadraginta aut centum annos contrahendis negocium agitur, puto id ad eum pertinere, qvi de belli cauſis tranſigere & pacem facere poteſt, h.e. ad eum, qvi ſummum tenet in Rep. imperium. Et hinc malim ducum poteſtatem ad brevioris temporis inducias reſtringere, qvæ hodiè armiſtitia vocari ſolent, vocabulo fortè non ſatis antiqvo, rei tamen exprimendæ ſatis apto.

CAPUT XXIII.

§. 1.

A*T qvæ à privatis fierent*] Pacta à privatis inita circa ea, qvæ publica ſunt, fidem non adſtringunt, qvia privatis ut talibus & autoritate publicā deſtitutis in negociis publicis nulla omninò competit poteſtas. Et hoc fortè volunt illi juris Magiſtri, qvos hîc perſtringit Grotius.

§. 2. *Sibi eam præſtare poteſt*] Qvid opus eſt reſtitutione, ſi verum eſt, qvod ſuprà dixit Grotius *l. 2. c. 14. n. 1.* reſtitutionem venire ex jure civili? Hîc n. inprimis agit de eo, qvod extra jus civile jus facit. Deinde nec reſtitutio qvidem ſui ipſius locum habebit aliàs, niſi qvan-

qvando deficit superior. Vid. qvæ diximꝰ *d. l.*

§. 3. *Ex jure sunt civili*] Nego hoc. Et accuratius philosophatur Ulpianus *in l. 1. ff. de minor.* dum ait: *Hoc dictum prætor naturalem æqvitatem secutus proposuit : -- nam cum inter omnes constet, fragile esse & infirmum hujusmodi ætatum consilium & multis captionibus suppositum, multorum insidiis expositum : auxilium eis prater hoc edicto pollicitus est &c.* Ergò ut minor restituatur, naturalis æqvitas svadet, qvanqvam restitutio ista per jus civile aliter atqve aliter informetur.

§. 5. *Neq; verò fides sola*] Tota res resolvenda est in casum extremæ necessitatis, propter qvam satius erit qvibuscunqve pactis civem salvum esse, qvàm perire. Talis v. necessitas si nulla adsit, & fides & utilitas publica privatum cum hoste pacisci vetant, Leges etiam rebellionis crimine notant.

§. 8. *Nihilo enim deterior*] imò fit melior, dum & consiliis & facultatibus suis patriam juvare potest, qvibus careret ea, si captivus apud hostes persisteret.

§. 9. *Ita demum liber erit*] h. e. fugere poterit qvâvis datâ occasione.

§. 11. *In bello duntaxat solenni*] Dixit n. supra §. 2. dissimulari ab Magistratu, si, qvod latronibꝰ & piratis promissũ est, non servetur.

§. 15. *Id conditionem non injicere*] Curiosè distingvunt JCti inter conditionem & modum. Istâ n. deficiente deficere ajunt insimul

ſimul diſpoſitionem, non deficere deficiente modo, per *l. 1. C. de his, qva ſub mod.* Vid. Aug. Mattheac. *l. 3. de legat. c. 11.*

Caput XXIV.

§. 3.

Collocutoribus id innoxium fore] Cautisſimum tamen decet eſſe principem, aliosq; viros magnos, ne ſe imprudenter in hoſtium manus mittant, & nimium eorum fidei tribuant. Qvem in finem ſæpè in mediis pontibus & inſulis colloqvia ejusmodi inſtituta fuerunt. Forſtner. *in Tacit. p. m. 157.*

§. 4. Dum collocutores nihil patiantur] Hisce ſalvis puto ego, etiam durante colloqvio continuari poſſe actûs bellicos, niſi ſimul de armiſtitio conventum fuerit; qvanqvam plerumq; induciæ ejusmodi extemporaneæ colloqvio comites ſint. Vid. Gramond. *hiſt. Gall. l. 8. p. m. 403.*

§. 7. *Pœnæ remiſſio*] Vindictæ potiùs. Agit enim de fide inter hoſtes, qvibus vindicandi jus ad invicem competit, non puniendi. Significatio autem opinionis, qvam rebus fieri poſſe dicit, nihil aliud eſt, qvàm diſſimulatio. Sed non facile qvisqvam diſſimulationi tali, ſi non diſerta conventio intervenerit, confidet.

FINIS.

INDEX
RERUM ET VERBORUM
MEMORABILIORUM.

A.

Qq Ac-

AD-

ANI-

B.

Bel-

An

Cædes

VOCA-

INDEX.

In

COGERE

 De

D.

Debitor

Defensio

Deum

Ex

Do-

EBRIE-

E.

F.

Fe-

De

H. Pro

H.

Hosti

I.

Judi-

JURIS-

Jus,

Juris

L.

Li-

Men-

Mi-

Mora-

à Na-

NEGLI-

OBLI-

O.

Occi-

P.

In

Pro-

R.

Re-

Roma-

S.

SEPUL-

Theo.

TRIBUTI

VETE-

VITÆ

Usus-

FINIS.

